

Ibnul-Kajjim el-Dževzijje

Medicina srca i duše

أمراض القلوب وشفاؤها

Ibnul-Kajjim el-Dževzijje

Medicina srca i duše

Ibnul-Kajjim el-Dževzijje

MEDICINA
SRCA I DUŠE

Novi Pazar, 2012.

Predgovor izdavača

Lijepa i blagoslovljena hvala pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova. Neka je najljepši blagoslov i mir na našeg prvaka, vjerovjesnika Muhammeda, koji nije znao pisati, na njegovu porodicu i sve ashabe.

Živimo u vremenu u kojem je nauka puno uznapredovala i iznjedrila mnoga sredstva urbanog i lagodnog života. Utrkivanje u napretku ne prestaje, pa tako svakoga dana dobijemo nešto novo. Iz ovog je proizišlo drugo utrkivanje – čovjek nastoji sakupiti savremena sredstva i njima se okoristi. Ali kako to postići kada inovacije ne prestaju? Utrkivanje u proizvodnji prati utrkivanje u potrošnji. Čovjek je dospio u stanje čežnje za inovacijama, pa i proizvođač i potrošač podjednako čeznu za inovacijama. Čudno je to što obje strane ne mogu zastati i predahnuti. Uporedo sa utrkivanjem u nauci ide porast u broju bolesnih, kao i pojava novih oboljenja, što ukazuje da je to produkt urbanističkog napretka. Laboratorije i zdravstveni krugovi su pohitali naći lijek protiv nove bolesti, što ih je uvelo u novu vrstu utrkivanja.

Povećao se broj bolesti srca kao i njihove vrste. Procenat oboljelih je rastao sve dok nije dostigao zastrašujuće cifre. To je stanje današnjeg čovjeka. Fokusirat ćemo se na bolesti srca, jer je ono centar čovjeka. Srce je parče mesa. Ako je ono dobro, dobro je cijelo tijelo, a ako se pokvari, pokvarit će se cijelo tijelo. Njegov utjecaj dolazi

do svih dijelova tijela. Umnožio se broj doktora i savjetnika za srce, uvećao se broj lijekova, izvršene su operacije na njemu – to je ublažilo bolove.

To je današnje stanje srca. Čovjek ima i drugo srce, nevidljivo, koje nije manje važno od srčanog mišića o kojem je bilo govora. To je srce kojem se obraća Kur'an i o njemu govori u mnogim ajetima. Ako oštećenje prvog srca vodi smrti, tj. gubitku dunjalučkog života, onda oštećenje drugog srca vodi potpunoj propasti čovjeka – gubljenju i dunjaluka i Ahireta. O njemu govori Kur'an: *...pa tako izgubi i ovaj i Onaj svijet. To je, uistinu, očiti gubitak.* (El-Hadždž, 11) Odavde dolazi bitnost govora o drugom srcu, koje nije vidljivo. Veliki problem jeste to što njegov vlasnik ne osjeća bolest, jer ne postoje simptomi koji se pojavljuju na tijelu kao što je to slučaj sa prvim srcem. Zato se bolest dugo ne može otkriti.

Na učenjacima je obaveza da daju svoj doprinos u širenju zdravstvene svijesti i obrazovanju ljudi na ovom polju da bi uvidjeli problem i spriječili iznenađenja. Naši učenjaci su to i uradili. Ako su doktori za ovu bolest u našem vremenu malobrojni, pa drevne klinike su uvijek otvorenih vrata. Daju recepte i liječe svoje posjetioce. Onome ko želi, vrše generalne preglede, bez nadoknade, želeći Allahovo lice. Daju upozorenja čovjeku da bi poveo brigu o sebi.

Spomenut ćemo neke od ovih "klinika": Klinika Hasana el-Basrija, Klinika Harisa el-Muhasibija, Džunejdova klinika, Gazalijeva klinika, Allah im se smilovao i obilato ih nagradio. Ibnul-Kajjim, Allah mu se smilovao, je jedan od poznatih autoriteta na ovom polju kome je

posvjedočeno iskustvo, stručnost i spoznaja. Bilo bi lijepo zastati na njegovim vratima i okoristiti se njegovim znanjem i iskustvom.

To nas je podstaklo na brigu o ovoj temi i izdavanju ove knjige, nadajući se da će Uzvišeni Allah učiniti iskrenim, radi Njega, naša djela. Doista je On najbolji od onih od kojih se traži. Neka su blagoslov i mir na našeg prvaka Muhammeda, na njegovu porodicu i ashabe.

OVA KNJIGA

U biografiji Imama Ibnul-Kajjima nalazimo da je na spisku njegovih knjiga i knjiga pod naslovom *Medicina srca*. Većina onih koji su pisali o njemu spomenuli su je[1], ali se do sada nije pojavila ni jednom u cjelovitom izdanju. Postoje malobrojni listovi na *Islamskom univerzitetu imama Muhammed ibn Su'uda*, u Rijadu, koji su kopirani iz jednog primjerka u *Zapadnoj biblioteci u Berlinu*. To su ustvari fragmenti iz knjige *Zadul-mead*, a nije samostalno djelo, pa su ovi listovi naslovljeni sa *Medicina srca.*[2]

Ibnul-Kajjim je elaborirao ovu temu u mnogobrojnim knjigama, od kojih navodim:

-*Medaridžus-salikin;*

-*Tarikul-hidžretejn;*

-*Ed-Da'u ved-devau (El-Dževabul-kafi li men seele anid-devaiš-šafi);*

-*Igasetul-lehfan;*

-*El-Fevaid.*

U njima je govorio o bolestima srca, njihovom liječenju i lijekovima, bilo da su im izvor sumnje ili strasti. Sakupljanje gradiva za ovu temu i njegovo uobličavanje,

---

[1] Dr. Bekr Ebu Zejd, 1/221 *Et-Takrib li fikhi-bnil-Kajjim el-Dževzijje.*
[2] Ovo je ono što je došlo u knjizi *Risaletu-bnil-Kajjim ila ebadi ihvanihi,* koju je valorizirao Šejh Abdullah ibn Muhammed el-Mudejfir, str. 76.

čitaocu štedi trud i vrijeme. Odlučio sam ovo odraditi u okviru projekta *Približavanje nasljeđa Imama Ibnul-Kajjima*. Nakon istraživanja sam našao da knjiga *Igasetul-lebfan min mesajidiš-šejtan* u prvom dijelu sadrži ono što može biti kičma ove studije. U njegovim drugim knjigama sam našao ono što može pomoći u upotpunjavanju ove teme. Kada sam sakupio materijal, odlučio sam početi sa knjigom, a Uzvišeni Allah je u tome olakšao.

Moj rad u knjizi

Knjigu *Igasetul-lebfan min mesajidiš-šejtan* podijelio je na trinaest poglavlja, a u trinaestom poglavlju je govorio o šejtanovim zamkama. Ovo poglavlje zauzima tri četvrtine dvotomne knjige. Tema ostalih poglavlja zauzima prvu četvrtinu knjige i govori o medicini srca. Sva ova poglavlja se ubrajaju u uvod knjige, jer u njima autor govori o polju kojim kola šejtan – srcu. Da je ovaj dio knjige štampan samostalno, pod naslovom *Medicina srca*, cilj bi se postigao. Tako je urađeno sa knjigom *Poslanikova medicina*, koja je u osnovi dio knjige *Zadul-mead*. To se nije desilo možda zato što naslov knjige *Igasetul-lebfan min mesajidiš-šejtan*[3] ne nagovještava ovu studiju. Tako je gradivo o srcu i onome što se veže za njega postalo skriveno pod bljeskom naslova. Njegovoj skrivenosti je doprinijelo i ono po čemu je autor poznat – digresijama koje znaju preći stotinu stranica, kao što je na početku drugog dijela ove knjige, pa je čitalac možda pomislio da je isto i sa prvim dijelom.

Autor je poredao poglavlja na sljedeći način:

[3] Spas nesrećnika od šejtanovih zamki. (op. prev.)

Prvo poglavlje: Podjela srcā na zdrava, bolesna i mrtva;

Drugo poglavlje: Suština bolesti srca;

Treće poglavlje: Podjela lijekova za bolesti srca na prirodne i šerijatske;

Četvrto poglavlje: Život srca i njegova prosvjetljenost izgrađuju svako dobro u njemu, a njegova smrt i tmina svako zlo;

Peto poglavlje: Život i zdravlje srca se postižu samo ako ono dokučuje istinu, želi je i daje joj prednost nad svim ostalim.

Šesto poglavlje: Nema sreće, slasti, užitka niti poboljšanja za srce osim da njegov Bog i Stvoritelj bude jedini koga obožava, cilj njegove potrage i da mu On bude draži od svega ostalog;

Sedmo poglavlje: Kur'an sadrži lijekove za sve bolesti srca;

Osmo poglavlje: Unapređivanje srca;

Deveto poglavlje: Čišćenje srca od prljavština;

Deseto poglavlje: Znaci bolesti i zdravlja srca;

Jedanaesto poglavlje: Liječenje srca od prohtjeva duše kada njime ovladaju;

Dvanaesto poglavlje: Liječenje srca pomoću šejtana.

Moj rad u knjizi se može sažeti u sljedećem:

1) Redanje tematskog gradiva. Redoslijed poglavlja nije planski, već nasumičan. Na to nam ukazuje osmo poglavlje na temu *Unapređivanje srca*, a u devetom slijedi

Čišćenje srca, zatim se potvrđuje da se unapređivanje postiže čišćenjem. Da je ovaj redoslijed planski, onda bi poglavlje o čišćenju srca došlo prije poglavlja o unapređivanju.

Cilj je da se ova tematika izda u samostalnu knjigu. Zato se mora napraviti struktura studije u kojoj će se utvrditi gradivo shodno njenim prioritetima. Ovo je urađeno, i bilo bi lijepo ukazati na neke ispravke koje sam načinio u autorovom redoslijedu:

- U prvom poglavlju se govori o podjeli srcā na zdrava, bolesna i mrtva, a govor o znacima bolesti i zdravlja srca je u desetom poglavlju, a prikladno je da to bude u drugom poglavlju;

- U trećem poglavlju se govori o prirodnim i šerijatskim lijekovima srca, dok je govor o tome da Kur'an sadrži sve lijekove za srce došao u sedmom poglavlju, a ova dva poglavlja zaslužuju da budu jedno pored drugog;

- U šestom poglavlju se govori o sreći srca, a ova tema zaslužuje da se njome knjiga završi;

- Neke teme su došle u više od jednog poglavlja, pa je bilo lijepo da se sakupe u jedno. Tako je govor o živom srcu došao u dva poglavlja, i govor o lijekovima u dva poglavlja.

- Nasuprot tome, autor je u prvom poglavlju sakupio dvije teme, pa je bilo lijepo da se druga tema stavi na njoj prikladno mjesto, tj. u šesto poglavlje.[4]

2) Upotpunjavanje tematskog gradiva iz drugih

[4] Poslije ispravki raspored poglavlja je dobio sljedeći oblik: 1, 10, 2, 11, 12, 4+5, 3+7, 9, 8, 6.

autorovih knjiga. Autor je govorio o ovoj tematici u mnogim knjigama. Poslije uvida u njegove knjige uspio sam se okoristiti od sljedećih knjiga: *Medaridžus-salikin*, *Miftahu daris-se'adeh*, *Beda'iul-fevaid*, *El-Fevaid*, *El-Dževabul-kafi*. Završeno je dodavanje sljedećih odjeljaka i pasusa:

- Drugi odjeljak u drugom poglavlju;
- Drugi odjeljak u petom poglavlju;
- Drugi odjeljak u šestom poglavlju;
- Prvi pasus u prvom poglavlju;
- Uvod prvog odjeljka petog poglavlja;
- i određeni pasusi.

Ukazao sam na izvor svakog odjeljka i pasusa koji su dodati.

3) Digresije. Ibnul-Kajjim, Allah mu se smilovao, poznat je po lijepom stilu, što mu je omogućilo da uzme čitaoca za ruku i odvede ga kuda hoće. Također je poznat i po prikladnim digresijama, nekada dužim a nekada kraćim. To nekada čitaocu može onemogućiti povezivanje tematike. Ove digresije sam stavio u fusnote ukoliko je unutar studije, a nisam ih pomjerao ukoliko bi došle na kraju odjeljka, uz naznaku da je u pitanju digresija. Ovako štedimo vrijeme čitaocu, a ostavljamo korist digresije.

4) Ono što je vezano za oblik. Završena je podjela odjeljaka na pasuse. Stavio sam im sekundarne naslove, što pomaže bržem razumijevanju suštine ovog istraživanja. Nadam se da sam temi dao makar dio onoga što zaslužuje.

Pred knjigom

Lijepo je da ispred ove važne teme, koju je autor elaborirao i o njoj govorio u više knjiga, izložim pred plemenitog čitaoca strukturu i način redanja tema, što je stvar koja doprinosi izgrađivanju sveobuhvatne predstave o tematici:

Prvo poglavlje govori o mjestu srca kod čovjeka, kao opći uvod, zatim slijedi podjela srca na zdrava, bolesna i mrtva, pojašnjavajući svojstva svakog od njih. **U drugom poglavlju** se objašnjavaju znaci bolesti i zdravlja srca, kao i uzroci bolesti. **U trećem poglavlju** se objašnjava suština bolesti srca, kao i to da je srce, u bolestima i liječenju, poput kompletnog ljudskog tijela. Prva tri poglavlja, kroz njegovo zdravlje, bolest i uzroke koji tome vode, upoznaju čitaoca sa sveobuhvatnom problematikom srca, što pomaže u registriranju bolesti, prepoznavanju njenih simptoma kao i u uklanjanju njenih uzroka. Opasnost koja vreba srce dolazi iz tri pravca, a to su: duša, šejtan, smutnje i grijesi. **Četvrto poglavlje** objašnjava kako se sačuvati od ovladavanja duše srcem. **Peto poglavlje** objašnjava kako se sačuvati ovladavanja šejtana srcem. **Šesto poglavlje** objašnjava opasnosti smutnji i grijeha po srce. Čovjek ovim spoznaje zamke, biva svjestan svoje situacije, a time i oprezniji. Kada se govori o srcima i njihovom liječenju podrazumijeva se srce koje u sebi ima života, jer mrtvom srcu lijek ne koristi. Zato **sedmo poglavlje** govori o živom srcu i stvarima koje na to ukazuju. Kada se ustanovi život, onda će, Allahovom dozvolom, recept biti koristan. U **osmom poglavlju** se govori o lijekovima srca i njihovim vrstama. Upoznavanje zamki od kojih

vreba opasnost i rad na zaštiti od njih, žurenje sa upotrebom lijeka kada se bolesti pojave, doprinosi zdravlju i neiskvarenosti srca. Zdravlju doprinosi rad na čišćenju srca od nečistoća – o tome govori **deveto poglavlje**. Poslije čišćenja, kao što kaže autor, biva unapređivanje – to je tema **desetog poglavlja**. Kada se srce ustabili na stepenu unapredivanja, stiže do vrata sreće, a onda mora spoznati u čemu je ta sreća – time se bavi **jedanaesto poglavlje**. Njime se knjiga završava. Ovo je sažeto objašnjenje uređenja knjige ovim načinom. Nadam se da mi je idžtihad bio ispravan.

Ibnul-Kajjimova biografija

On je imam, hafiz, Šemsuddin, ili Abdullah, Muhammed ibn Ebu Bekr ibn Ejjub ibn Sa'd ibn Haris ez-Zeri ed-Dimeški, poznat kao Ibnu Kajjim el-Dževzijje[5]. Roden je 691. h.g. u selu Izre iz okoline Havrana. Zatim se preselio u Damask i učio pred tamošnjim učenjacima. Često se družio sa Šejhul-islamom Ibn Tejmijjom, poslije njegovog povratka iz Misra u Damask 712. h.g., sve do Šejhovog preseljenja na Ahiret 728. h.g. Tokom druženja je slušao Šejhova naučna mišljenja. Nije se ograničio samo na naučno znanje već se, takoder, okoristio i njegovim načinom dokazivanja i raspravljanja, kao i načinom stila pisanja i elaboriranja naučnih radova.

Od njega se najviše okoristio na polju pozivanja u Allahovu, azze ve dželle, Knjigu i Poslanikov sunnet, njihovo razumijevanje na način kako su to činili dobri prethodnici – selefi. Ibnul-Kajjima su zadesila uznemiravanja

[5] Bukvalno: sin upravnika škole El-Dževzijjeh. (op. prev.)

koja su zadesila i njegovog šejha, pa su zajedno zatvoreni u damašku tvrđavu. Iz nje je oslobođen tek poslije Šejhove smrti, Allah mu se smilovao.

Nastavio je voljeti Šejha i poslije njegove smrti. Slijedio je njegov put u življenju i znanju. Ibn Tejmijje, Allah mu se smilovao, mnogo je ibadetio, klanjao duge noćne namaze. Ibn Kesir o njemu kaže: "Ne poznajem na ovom svijetu, u našem vremenu, nekog ko više ibadeti od njega. Mnogo oduži namaz, ruku i sedžde, pa su ga mnogi drugovi korili zbog toga, ali on, Allah mu se smilovao, nije odustao od takvog namaza."

Biografi su spomenuli puno stvari o Ibnul-Kajjimovom ibadetu, zuhdu i iskrenosti. Njegovih djela ima puno, a štampano je preko trideset. Umro je, Allah mu se smilovao, u mjesecu redžebu, 751. h.g. Dženazu su mu klanjali kod Velike džamije u Damasku. Radi upotpunjavanja predstave o Ibnul-Kajjimovoj ličnosti, trebali bi malo zastati i poslušati govore nekih učenjaka.

Hafiz Ibn Hadžer el-Askalani je rekao: "Bio je hrabar. Imao je veliko znanje. Poznavao je razilaženja i stavove selefa."

Veliki autoritet Ibn Redžeb el-Hanbeli je rekao: "Nisam vidio učenijeg u tefsiru Kur'ana i sunneta i istinama vjerovanja od njega. On nije bezgriješan, ali nisam vidio nikog poput njega."

Kadija Burhanudin ez-Zeri je, misleći na njegovo vrijeme, rekao: "Pod nebeskim svodom nema učenijeg od njega."

Hafiz Imaduddin ibn Kesir je rekao: "Bio je puno zauzet i noću i danju. Puno je klanjao i učio Kur'an. Bio je

lijepog ahlaka, ljupke naravi, nije zavidio, niti je bio zloban." U njegovoj biografiji su već navedena neka njegova svjedočanstva.

Ibnul-Imad el-Hanbeli je rekao: "On je apsolutni mudžtehid, mufessir, gramatičar, usulista, mutekellim. Bio je ekspert u islamskim naukama. Poznavao je tefsir i u njemu mu nije bilo ravnog. Poznavao je osnove vjere, gdje je došao do krajnjih granica. Poznavao je hadis, njegova značenja, njegovo razumijevanje i finese deriviranja iz njega, fikh i njegovu metodologiju, a bio je veoma učen i u arapskom jeziku, ilmul-kelamu i drugim stvarima. Poznavao je nauku o lijepom ponašanju."[6]

[6] Ova biografija je napisana za moj uvod u knjigu *Meva'izul-imam Ibnul-Kajjim*, i to je sažeta biografija, pa sam smatrao da je dobro uvrstim u uvod ove knjige.

Medicina srca

Uvod

Gospodaru naš, podari nam milost Tvoju i podari nam u ovom postupku ispravnost. Neka je blagoslov na našeg prvaka Muhammeda i na njegovu porodicu.

Hvala pripada Allahu, Koji se Svojim evlijama otkrio atributima Njegovog Veličanstva, i prosvijetlio njihova srca osvjedočenjem osobina Njegovog Savršenstva; Koji je dao da Ga spoznaju preko blagodati kojima ih je obasuo, pa su saznali da je On Jedan, Jedini, Prvi, utočište svemu, Koji nema sudruga u svom Biću, niti u svojstvima, niti u djelima, već je onakav kako je Sebe opisao, i iznad onoga kako Ga opisuje neko od Njegovih stvorenja, u uvećavanju ili umanjivanju. Niko Ga ne može istinski pohvaliti. On je onakav kako je Sebe pohvalio govorom *časnih poslanika*. On je Prvi i ništa nije prije Njega. On je Posljednji i ništa nije poslije Njega. On je Vidljivi i ništa nije iznad Njega, On je Skriveni i ničega nema bez Njega. Stvorenje se ne može od Njega sakriti odjećom. On je Živi, Održavatelj, Jedini Koji ostaje, a svako stvorenje skončava u nestanku. On sve čuje. Čuje glasove i pored različitosti jezika i raznovrsnosti potreba. Slušanje jednog Ga ne ometa u slušanju drugog, niti traženja

robova čine da pogriješi, a ne dosađuje Mu ni upornost onih koji traže. On sve vidi. Vidi korake crnog mrava na crnom kamenu u mrkloj noći, bio on u dolini ili na planini. Suptilnije od toga jeste to što vidi okretanje srca Svog roba, i posmatra njegova različita stanja. Pa ako se rob okrene Njemu, On ga prihvati. Štaviše, okretanje roba Njemu je posljedica okretanja Allaha prema robu. Ako se rob okrene od Allaha, On ga neće prepustiti neprijatelju, niti će ga u poniženju ostaviti, već će prema njemu biti milostiviji nego majka prema djetetu, ona koja je nježna prema njemu dok ga nosi, doji i dok se sa njim rastavlja. Allah se tevbi svoga roba raduje više nego onaj koji je, u smrtonosnoj pustinji, izgubio svoju jahalicu sa sve hranom i pićem, pa je pronašao a već se, izgubivši svaku nadu, pripremio za smrt.

Ako rob ustraje u nepokornosti i ne preduzme korake koji ga vode milosti, već u svakoj prilici ustraje na griješenju, prijateljuje sa Allahovim neprijateljem a bojkotuje Njegovog prijatelja, zaslužio je propast. Kod Allaha propada samo pravi nesretnik, jer je Allahova milost velika, a dobrota obilna.

Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, Jednog, Jedinog, Prvog, Koji nema sudruga, Koji je utočište svemu, Koji je iznad toga da postoje Njemu slični ili isti, iznad toga da ima suparnike, Sebi jednake, sudruge ili oblike. Niko ne može dati ono što On uskrati, niti iko može uskratiti ono što On da. Niko ne može Njegovu presudu odbiti, niti Njegovu naredbu poništiti.

A kad Allah hoće da jedan narod kazni, niko to ne može spriječiti; osim Njega nema mu zaštitnika. (Er-Ra'd, 11)

Svjedočim da je Muhammed Njegov rob i poslanik, da je ispunio Njegovo pravo, da je on Njegov povjerenik za Objavu i najbolji od Njegovih stvorenja. Poslao ga je kao milost svim svjetovima, predvodnika bogobojaznima, propast nevjernicima i kao dokaz svim svjetovima. Poslao ga je u periodu u kojem je bilo prekinuto slanje poslanika, pa je ljude njime uputio na Najjasniji put i Najispravniju stazu, obavezao robove da mu se pokoravaju i da ga vole, veličaju, poštuju, i ispunjavaju njegova prava. Njegova prsa je prostranim učinio, breme njegovo sa njega skinuo, spomen na njega visoko uzdigao, a ponizio i ništavnim učinio onog ko se suprotstavio njegovoj naredbi i zabrani; njegovim životom se zakleo u Svojoj Jasnoj Knjizi; njegovo ime sa Svojim imenom združio, pa se On ne spominje, a da se uz Njega Muhammed ne spomene – na tešehudu, hutbama, ili ezanu.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je neprestano radio po Allahovoj naredbi. Od Njega ga niko odvratiti nije mogao. U težnji za Allahovim zadovoljstvom, niko ga nije mogao omesti. Dunjaluk je obasjan svjetlošću i radošću zbog njegove poslanice, pa su ljudi u skupinama ulazili u Allahovu vjeru. Njegov poziv je išao pravcem Sunčevog kretanja, a njegova vjera je dostigla prostranstva dokle dan i noć dopiru. Allah ga je uzeo Sebi da bi ispunio ono što mu je u Svojoj Jasnoj Knjizi obećao, pošto je on dostavio poslanicu i ispunio emanet, ummet posavjetovao i radi Allaha se istinskim džihadom borio, *šerijat* uspostavio i svoj ummet na bijeloj, jasnoj stazi ostavio za one koji idu putem duhovnog uzdizanja.

Rekao je: *Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, imajući jasne dokaze, ja, i svaki onaj koji me slijedi, i neka*

je hvaljen Allah, ja Njemu nikoga ne smatram ravnim. (Jusuf, 108)

Allah, subhanehu ve teala, doista, nije stvorenja uzalud i zanemarena stvorio, već ih je učinio predmetom obavezivanja i mjestom za naredbu i zabranu. Obavezao ih je na razumijevanje onoga što Njemu vodi, načelno i podrobno. Podijelio ih je na srećne i nesrećne. Svakoj skupini je dao mjesto i materijal za rad i stjecanje znanja – srce, sluh, vid i tijelo, kao blagodat Njegove dobrote. Ko preko tih blagodati bude spoznao Allaha i Njemu se pokoravao, a ne bude se od Njega okretao, onda je zahvalom tražio put Allahovog zadovoljstva. A ko to bude koristio zarad svojih želja i strasti, i ne bude čuvao pravo svog Stvoritelja, zažalit će kada o tome bude upitan. Dugo će tugovati, jer, zbog riječi Uzvišenog: *Doista, i sluh i vid i srce – za sve to će se biti pitano.* (El-Isra, 36), jer se i za ove dijelove tijela mora račun polagati.

Srce je za ove dijelove tijela poput kralja koji upravlja pokornom vojskom – koristi je za šta hoće. Ona je u potpunosti njemu podređena. Slijedi ga u odlukama. Iz njega crpi ustrajnost na Pravom putu, ali i skretanje sa njega. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Doista u tijelu ima parče mesa. Ako je ono dobro, dobro je cijelo tijelo, a ako se ono pokvari, pokvari se cijelo tijelo."[7] Srce je kralj. Tijelo izvršava njegove naredbe, prihvaća uputu koja mu od njega dođe i ništa ne radi dok to ne proiziđe iz njegove želje i namjere. Srce je odgovorno za cijelo tijelo, jer je svaki pastir odgovoran za svoje stado,

[7] Muttefekun alejhi, Buhari, 52.; Muslim, 599.

pa je tragaocima na putu duhovnog uzdizanja njegova popravka nešto najvažnije.

Allahov neprijatelj Iblis je znao da se sve vrti oko srca i oslanjanja na njega. Zato mu je uputio vesvese i razne nedoumice. Uljepšao mu je stanja i djela koja će ga odvratiti sa Puta i snabdio ga zabludom koja će ga udaljiti od upute. Postavio mu je zamke i užad, pa ako se i spasi od upadanja, neće se spasiti njihove opstrukcije. Nema spasa od njegovih zamki i spletki osim upornim traženjem Allahove pomoći, poduzimanjem uzroka Njegovog zadovoljstva, traženjem Njegovog utočišta za srce, dok kuca ili miruje, i poniznim robovanjem – najbitnijom odlikom čovjeka. Ovo će potpasti pod kur'anski ajet: *Ti nećeš imati nikakve vlasti nad Mojim robovima.* (El-Hidžr, 42) Ova veza je prepreka između roba i šejtana. Njome se ostvaruje iskrenost u djelu i ustrajnost u uvjerenju. To je robovanje Gospodaru svih svjetova. Kada srce bude napojeno robovanjem i iskrenošću, postat će blisko Allahu, i obuhvatit će ga izuzimanje:

...osim među njima Tvojih robova iskrenih.
(El-Hidžr, 40)

Allah mi je, iz Svoje dobrote, podario blagodat spoznaje:

- Bolesti srcā i njihovih lijekova;
- Šejtanska došaptavanja, kojima su srca izložena;
- Loša djela koja su produkt tih došaptavanja;
- Stanja u koja srce zapada poslije toga. Loše djelo potječe od pokvarene namjere srca, poslije čega srce postaje okorjelo. Time se jedna bolest dodaje na drugu

sve dok ne umre i ostane bez svjetlosti. Sve to biva zbog *šejtans*kog došaptavanja i *čovjekov*og priklanjanja neprijatelju. Uspjet će samo onaj ko mu se suprotstavi.

Želio sam to zapisati u knjigu, da bih se podsjetio, priznajući Uzvišenom Allahu dobrotu i blagodat, ali i da bi se time *čitalac* okoristio i zatražio za njenog autora oprost i milost.

Molim Allaha, subhanehu ve teala, da ovo djelo učini iskrenim, radi Njegovog Plemenitog lica, i sigurnim od uništenja. Molim Allaha da njime okoristi autora i *čitaoca*, i na dunjaluku i na Ahiretu. On, doista, sve čuje i sve zna. Nema moći niti snage osim uz Allaha, Uzvišenog, Veličanstvenog.

ZDRAVA I BOLESNA SRCA

Mjesto srca

Srce je kralj koji upošljava sve dijelove tijela i njima se služi. Smješteno je u sredini tijela. To je najčasniji dio tijela i uz njega opstoji život. Ono je izvor života, razuma, znanja, hrabrosti, plemenitosti, strpljivosti, podnošljivosti, ljubavi, želje, zadovoljstva, srdžbe i ostalih osobina savršenstva. Svi vanjski i unutarnji dijelovi tijela, njihova snaga, predstavljaju vojsku srca. Oko je njegova izvidnica i vodič kojim otkriva stvari. Kad nešto vidi, ka tome ga i vodi. Zbog jake povezanosti srca i oka, u oku se pojavi ono što se ustabili u srcu, jer je oko ogledalo koje pokazuje ono što je u srcu. Jezik je prevodilac koji sluhu dostavlja ono što je u srcu. Uzvišeni, često ovo troje spominje zajedno: *Doista, i sluh i vid i srce – za sve to će se biti pitano.* (El-Isra, 36) Također, srce i vid spominje zajedno: *I okrećemo srca njihova i vid njihov.* (El-En'am, 110) Uho je izaslanik koji mu dostavlja, a jezik njegov prevodilac. Ukratko: svi ostali dijelovi su njegove sluge i vojska. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Doista u tijelu ima komad mesa. Ako je dobar, dobro je cijelo tijelo, a ako se pokvari, kvari se cijelo tijelo – doista, to je srce."[8] Ebu Hurejre, r.a., kaže: "Srce je kralj, a dijelovi tijela su njegove vojske, pa ako je dobar kralj,

[8] Buhari, 52 i Muslim, 1599.

dobra je i vojska, a ako je kralj loš, loša je i vojska."[9] Srce je opisano kao živo i mrtvo. Shodno tome, može se naći u sljedeća tri stanja:

Zdravo srce

Zdravo srce je neiskvareno srce. Na Sudnjem danu će se spasiti samo onaj ko dođe Allahu sa takvim srcem.

Uzvišeni je rekao: *Na Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu srca čista dođe spašen biti.* (Eš-Šu'ara, 88-89)

Neiskvareno srce je neoštećeno, tj. očuvano. Došlo je u ovakvom obliku riječi, jer označava svojstva, poput riječi *dug*, *kratak*, *duhovit*. Neiskvareno srce je ono kojem je neiskvarenost postojana osobina, poput izraza *onaj koji zna*, *onaj koji može*. Ono je, također, suprotno od bolesnog. Ljudi su na različite načine govorili o značenju neiskvarenog srca. Zajedničko je da je to srce koje se sačuvalo svake strasti suprotne Allahovom zakonu, i svake sumnje suprotne Allahovoj obavijesti. Ono se tako sačuvalo obožavanja nečega mimo Allaha i traženja presude mimo Poslanikove presude; sačuvalo se ljubavi prema nekom mimo Allaha; sačuvalo se straha od tog nekog, nade prema tom nekom, oslanjanja na njega, obraćanja njemu, podređenosti njemu, davanja prednosti njegovom zadovoljstvu i na svaki način se udaljilo od njegove srdžbe.

Ovo je suština istinskog robovanja koje se ne smije ispoljiti ni prema kome osim prema Allahu, Uzvišenom,

[9] Tema o srcu je došla u djelu *Miftahu daris-se'adeh*, 2/16., Daru Ibn Affan.

Jedinom.[10] Neiskvareno srce je ono koje se sačuvalo pridruživanja Allahu nekoga, sa bilo kog aspekta, već je svoje robovanje u želji, ljubavi, oslanjanju, obraćanju, skrušenosti, strahopoštovanju i u nadi očistilo samo za Allaha. Njegovo djelo je iskreno radi Allaha, pa ako voli – voli radi Allaha, ako mrzi – mrzi radi Allaha, ako daje – daje radi Allaha, ako uskraćuje – uskraćuje radi Allaha. Ne zadovoljava se ovim sve dok se ne sačuva pokornosti i traženja presude od nekog mimo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Čovjek čvrsto veže srce za njega uzimajući ga za jedinog vođu u govoru i djelima. U ovo spadaju:

- Govor srca – vjerovanje, i govor jezika – obavijesti o onome što je u srcu.
- Djela srca – želja, ljubav, mržnja i dr., i djela tijela.

Za sudiju se u svemu uzima ono sa čim je došao Poslanik, bilo to malo ili veliko. Ne izlijeće se pred njega ni vjerovanjem, niti govorom ili djelom.

Uzvišeni kaže: *O vi koji vjerujete, ne izlećite se ispred Allaha i Njegovog Poslanika.* (El-Hudžurat, 1), tj. ne govorite dok on ne kaže i ne radite dok on ne naredi.

Neki od selefa su kazali: "Nema nijednog djela, makar i malo bilo, a da se za njega ne otvore dva pitanja: *zašto* i *kako*, tj. zašto si nešto uradio i kako si to uradio?"

Prvo pitanje je o razlogu djela, njegovom motivu, tj. da li je učinjeno zarad nekog prolaznog užitka,

[10] Autor, u djelu *Miftahu daris-se'adeh*, 1/200., kaže: "Kada srce bude takvo, ono je onda sačuvano od širka, novotarija, zabluda, neispravnosti, i to sadrži sve što je rečeno o njegovom tumačenju."

dunjalučkog cilja, zbog ljudske pohvale, straha od ljudi, zbog pribavljanja neke prolazne stvari, otklanjanja neke stvari koju ne voli, ili je motiv robovanje, odnosno približavanje Uzvišenom Gospodaru. Poenta je da li si nešto uradio zbog svog Gospodara ili si ga uradio zarad svog užitka i prohtjeva. Drugo pitanje je o slijeđenju Poslanika u obožavanju, tj. da li je to djelo propisano govorom Allahovog Poslanika, ili On to djelo nije propisao, niti je njime zadovoljan?

Prvo pitanje je o iskrenosti, a drugo je o slijeđenju Poslanika. Allah, subhanehu ve teala, ne prima djelo bez to dvoje. Put kojim se spašava od prvog pitanja je čišćenje nijeta, a put spašavanja od drugog pitanja je slijeđenje u djelima i govoru – čuvanjem srca od želje koja se suprotstavlja iskrenosti prema Allahu i od prohtjeva koji se suprotstavlja slijeđenju. Ovo je suština koja sadrži sreću i spas srca.

Mrtvo srce

Drugo srce je suprotno prvom[11] – to je mrtvo srce. Ono ne poznaje svog Gospodara, ne obožava Ga kroz

[11] Autor pod *smrću* ne misli na njeno terminološko značenje, već na srce koje se okrenulo od dobra i utonulo u zlo. Onaj koji mu se obraća nije izgubio svaku nadu da se ono može okrenuti ka dobru. Islam nije u potpunosti isključio mrtva srca. Poželjno je da se pozivaju ka dobru, jer će Allah možda u njih staviti život. Kada su muslimani učinili hidžru u Abesiniju, Omer je naišao na Ummu Abdullah b. Ebu Hasme, ženu Amira ibn Rebie. Ona je pakovala stvari, pa se Omer rastužio zbog nje i rekao: "Neka sa vama bude mir." Kada je obavijestila muža o Omerovim riječima, rekao je: "Da li se nadaš da će primiti islam?" Ona mu odgovori: "Da." Muž joj tada reče: "Prije će primiti islam Hattabov magarac, nego on." To je rekao, jer je izgubio svaku nadu kada je on u pitanju. Ono što se želi spominjanjem mrtvog srca u ovoj knjizi jeste upoznavanje sa ovom vrstom i njenim osobinama ne bi li onaj čije je srce takvo požurio popraviti ga.

Njegove naredbe i ono čime je zadovoljan, već slijedi svoje strasti, makar time izazivalo Gospodarevu srdžbu. Kada zadovolji svoju strast, ne mari da li je time Gospodar zadovoljan ili nije. On ljubavlju, strahom, zadovoljstvom, srdžbom, veličanjem i poniznošću, obožava nekog mimo Allaha. Ako voli – voli radi svog prohtjeva. Ako mrzi – mrzi radi svog prohtjeva. Ako daje – daje radi svog prohtjeva. Ako uskraćuje – uskraćuje radi svog prohtjeva. Strast mu je važnija od zadovoljstva njegovog Gospodara. Prohtjev mu je predvodnik, strast vođa, neznanje upravnik, a nemar jahalica. Obuzet je razmišljanjem o postizanju dunjalučkih ciljeva. Utopljen je u pijanstvo prohtjeva i ljubav prema prolaznom. Poziva se Allahu i Ahiretu sa dalekog mjesta, ali se ne odaziva, već slijedi prkosnog šejtana. Dunjaluk ga srdi i zadovoljava, a prohtjev čini gluhim za sve osim za zabludu. Njegov primjer za dunjalukom sličan je primjeru o Lejli:

Neprijatelj sam njenom neprijatelju, a u miru sam s bližnjima njenim.

Koga Lejla bliskim učini, ja ga volim i uzimam za bližnjeg.

Druženje sa vlasnikom ovakvog srca je bolest, življenje sa njim otrov, a sjedenje sa njim propast.

Bolesno srce

Treće srce je srce koje je živo, ali bolesno. U njemu postoji težnja ka dvije stvari. Nekada ga povuče jedna, a nekada druga, a srce slijedi ono što u njemu prevlada.

U njemu ima ljubavi prema Allahu, vjerovanja u Njega,

iskrenosti prema Njemu i oslanjanja na Njega – to mu daje život. U njemu ima i ljubavi prema strastima, davanja prednosti njima i težnje ka njihovom udovoljavanju, zavisti, oholosti, samoljublja, ljubavi prema položaju – to ga uništava.

Ono je iskušano sa dva pozivača: 1) Pozivač ka Allahu, Njegovom Poslaniku i Ahiretu; 2) Pozivač ka prolaznostima.

Ono se odaziva onome čija su mu vrata bliža. Prvo srce je živo i skrušeno, nježno i svjesno. Drugo srce je jalovo i mrtvo. Treće srce je bolesno, sklono zdravlju ali i propasti.

Plemeniti ajet koji spominje sva tri srca

Allah, subhanehu ve teala, je sastavio ova tri srca u Svom govoru:

Prije tebe Mi nijednog poslanika i vjerovjesnika nismo poslali, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio. Allah bi ono što bi šejtan ubacio uklonio, a zatim bi riječi Svoje učvrstio – Allah sve zna i mudar je – da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna i za one čija su svirepa – a nevjernici su, zaista, u beskrajnoj neslozi – i da bi oni koji su znanjem obdareni spoznali da je Kur'an istina od Gospodara tvoga, pa u njega povjerovali i da mu srca njihova budu sklona. A Allah će vjernike, doista, na Pravi put izvesti. (El-Hadždž, 52-54)

Allah, subhanehu ve teala, je srca u ovim ajetima podijelio na tri vrste: dvije su iskušane, jedna je spašena. Iskušana su: bolesno srce i okorjelo srce, a spašeno je

srce koje vjeruje, ono koje je skrušeno pred svojim Gospodarom, smireno uz Njega, ponizno pred Njim, predano i pokorno.

Od srca se traži zdravlje, neiskvarenost; traži se da bude bez mahane, da rezultira onim za šta je oblikovano i radi čega je stvoreno. Srce skreće s Pravog puta iz sljedećih razloga:

- Zbog gubljenja funkcionalnosti, zbog okorjelosti i nečinjenja onoga za šta je stvoreno. Tada postaje poput paralizirane ruke, jezika bez čula ukusa, nosa bez čula mirisa, impotentnog spolnog organa i slijepog oka.

- Zbog bolesti i mahana koje ga odvraćaju od ovih djela, njihove ispravnosti i izvršavanja.

Zbog toga se srca dijele na ove tri vrste. Između zdravog i neiskvarenog srca i prihvaćanja istine, ljubavi prema njoj i davanju prednosti njoj ne postoji prepreka osim da je shvati. Ono ispravno razumije, potpuno se pokorava i prihvaća je. Mrtvo i okorjelo srce je ne prihvaća, niti joj se pokorava.

Ako u bolesnom srcu prevlada bolest, ono se pridruži mrtvom i okorjelom srcu. A ako nad njim prevlada zdravlje, priključi se neiskvarenom.

Zdravom srcu šejtan ne šteti

Riječi koje šejtan ubacuje u uši, i nedoumice i sumnje koje ubacuje srcu, predstavlja iskušenje za ova dva srca, a snagu za živo i neiskvareno srce, jer ono to odbacuje i mrzi. Ono zna da je istina suprotna tome. Predaje se,

istini uz nju se smiruje i njoj se pokorava. Zna ništavnost onoga što ubacuje šejtan, pa mu se poveća vjerovanje u istinu i ljubav prema njoj, odbacivanje neistine i mržnja prema njoj. Iskušano srce je neprestano u sumnji zbog šejtanovih vesvesa, dok zdravom i neiskvarenom srcu to nikada ne može naškoditi.

Znaci bolesti i zdravlja srca

Definicija bolesti srca

Svaki dio tijela je stvoren za određenu funkciju, i postiže savršenost njenim izvršavanjem. Njegova bolest se ogleda u nemogućnosti obavljanja te funkcije, u potpunosti ili djelimično.

Bolest ruke je nemogućnost hvatanja. Bolest oka je nemogućnost vida. Bolest jezika je nemogućnot govora. Bolest tijela je nemogućnost prirodnog kretanja ili manjkavost u tome. Bolest srca je nemogućnost spoznaje Allaha, ljubavi prema Njemu, čežnje za susretom sa Njim, obraćanja Njemu, i davanja prednosti tome nad strastima. Čak i da rob sve spozna, ako nije spoznao svog Gospodara, kao da ništa nije spoznao. Čak i da postigne svaki užitak na dunjaluku, ako nije zavolio Allaha, čeznuo za Njim, i postao Mu prisan, kao da ništa od toga nije doživio. Štaviše, ako toga nema u srcu, onda mu se ti užici nužno vraćaju kao kazna, i to sa dva aspekta:

- Sa aspekta žalosti za prolaskom toga užitka. Zbog velike vezanosti duše, javlja se žalost pri rastavljanju.
- Sa aspekta gubljenja onoga boljeg i trajnijeg od toga.

Ko god spozna Allaha, nužno Ga zavoli, iskreno Ga obožava, i ničemu što voli ne daje prednost nad Njim. U suprotnom, njegovo srce je bolesno. Kao kada se stomak navikne na lošu hranu i da joj prednost nad dobrom, onda izgubi ljubav prema onome što je dobro.

Osjećaj bolesti srca

Nekada se srce razboli i bolest uznapreduje, a njegov vlasnik za to ne zna, jer je nezainteresiran za njenu spoznaju. Nekada čak srce i umre, a da njegov vlasnik to ne osjeti. Znak toga je da ga rane zadate ružnim stvarima ne bole, niti ga plaši njegovo nepoznavanje istine i pogrešna ubjeđenja. Živo srce, srazmerno životu u sebi, osjeća bol kada naiđe na ružnu stvar, i bol zbog neznanja o istini, a mrtvaca rana ne boli.

Strpljenje na lijeku je neophodno

Srce nekada osjeti bolest, ali mu je teško podnijeti gorčinu lijeka, i strpljenje na tome, pa odabere bol nad teškoćom lijeka, jer se lijek suprotstavlja strastima. To je duši najteža stvar, mada joj najviše koristi. Nekada sebe privoli na strpljenje, a zatim, zbog neznanja, nestane te odlučnosti, slabe pronicljivosti i odsustva sabura. To je poput onog koji ide sablasnim putem koji vodi sigurnosti, i zna da će se, ako se strpi, prestati plašiti i biti siguran. Njemu je potrebno strpljenje i ubjeđenje u pozitivan ishod.

Kada mu to oslabi, zbog umora odustane od putovanja, naročito ako nema saputnika i ne podnosi usamljenost.[12]

[12] Ovdje je autor, Allah mu se smilovao, napravio digresiju koja se slaže sa govorom o prekidanju puta, da bi govorio o razumijevanju džemata i tome da je to ono što se slaže sa istinom, makar broj bio mali. On kaže: "Pronicljivi i istinoljubivi nema averziju zbog malobrojnosti drugova, niti zbog njihovog nepostojanja. Njegovo srce osjeti društvo pravih drugova, onih koje je Allah Svojim blagodatima obasuo, od vjerovjesnika, istinoljubivih, šehida i dobrih ljudi, a divno li je to društvo. Usamljenost roba na putu njegovog traženja je pokazatelj iskrenosti traženja. Ishaku ibn Rahevejhu je rečeno: "Tvoj brat Ahmed ibn Hanbel kaže isto što i ti." "Nisam mislio da se iko slaže sa mnom u tome." – odgovorio je. Nije imao averziju prema nedostatku drugova pošto mu je postalo jasno ono što je ispravno. Jer kada se istina pojavi i postane jasna, svjedok nije potreban. Srce vidi istinu kao što oko vidi Sunce, pa kada vidi Sunce, onda mu za vjerovanje da je ono izišlo ne treba neko ko će mu to posvjedočiti i sa njim se složiti na tome.
Kako je samo lijepo ono što je rekao Ebu Muhammed Abdurrahman ibn Ismail, poznat kao Ebu Šame, u knjizi *El-Havadis vel-bide*: "Pod pridržavanjem džemata misli se na pridržavanje istine i njeno slijedenje, makar bilo malo onih koji se toga drže, a mnogo onih koji se tome suprotstavljaju, jer je istina ono na čemu je bio prvi džemat u vremenu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih ashaba, a ne gleda se na mnoštvo sljedbenika zablude poslije njih." Amr ibn Mejmun el-Evdi kaže: "U Jemenu sam bio u Muazovom društvu. Nisam se razdvajao od njega dok ga u Šamu nisam ukopao. Poslije sam bio u društvu najučenijeg čovjeka, Abdullaha ibn Mes'uda. Čuo sam ga da kaže: 'Držite se džemata, jer je Allahova ruka nad džematom.' Zatim sam ga čuo da kaže: 'Doći će vam vladari koji će odlagati namaz, ali ga vi klanjajte u njegovom vaktu – to je farz, a klanjajte i sa njima – to će vam biti nafila.' Rekoh: 'O Muhammedov ashabe, ne znam šta nam pričaš. Naređuješ mi džemat i podstičeš na njega.', a zatim kažeš: 'Klanjaj sam – to je farz, i klanjaj sa džematom – to je nafila?' 'Amre ibn Mejmune, mislio sam da si najučeniji u ovom gradu. Zar ne znaš šta je džemat?' – upita. 'Ne.' – odgovorih. 'Većina džemata su oni koji su se odvojili od džemata. Džemat je ono što se slaže sa istinom, makar čovjek bio sam.'" U drugom predanju kaže: "Pa udari po mojoj natkoljenici i reče: 'Teško tebi, većina ljudi su se odvojili od džemata, džemat je ono što se slaže sa pokornošću Allahu, azze ve dželle.'"

Zbog riječi: "Gdje odoše ljudi? Ja se na njih ugledam.", najveći broj ljudi je zapao u ovo stanje. To ih je uništilo.

Znaci bolesti srca

Zdravo srce preferira korisno nad štetnim, a bolesno suprotno tome. Najkorisnija hrana je iman, a najkorisniji lijek je Kur'an. Oboje u sebi sadrže i hranu i lijek.

Zdravo srce putuje sa dunjaluka sve dok se ne svije gnijezdo na Ahiretu. Zdrav je onaj ko na dunjaluku bude stanovnik i Ahireta - stranac koji je došao uzeti ono što mu je potrebno i vratiti se u domovinu. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže Abdullahu ibn Omeru: "Budi na dunjaluku stranac ili putnik. Ubroj sebe u stanovnike kaburova."[13]

Nu'ajm ibn Hammad kaže: "Znači, kada se pokvari džemat, drži se onoga na čemu je bio džemat prije nego se pokvario, makar bio sam, jer si ti tada džemat." (El-Bejheki). Ebu Šame prenosi od Mubareka, a on od Hasana el-Basrija: "Tako mi Onoga osim Koga nema drugog boga, sunnet je između pretjerivanja i popuštanja. Strpite se na njemu, Allah vam se smilovao, jer su sljedbenici sunneta najmalobrojniji ljudi. Oni nisu otišli sa raskalašnima, niti sa novotarima, već su se strpili na sunnetu dok nisu sreli Gospodara. Budite i vi, inšallah, takvi." Muhammed ibn Eslem et-Tusi, čiji imamet su potvrdili učenjaci, u svom vremenu je najviše slijedio sunnet. Govorio je: "Nije do mene došao sunnet Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a da nisam radio po njemu. Želio sam na jahalici tavafiti oko Kabe, ali to nisam mogao." Upitan je neko od učenjaka, u njegovom vremenu, ko je većina na koju se odnosi hadis: "Kada se ljudi raziđu, držite se većine." Rekao je: "Muhammed et-Tusi je ta većina." Rekao je istinu, tako mi Allaha. Kada neko poznaje sunnet i njemu poziva, on je dokaz, on je konsenzus, on je većina, on je put vjernika. Ako se ne slijedi, Allah će ga uputiti onome čemu se okrenuo i u Džehennemu pržiti, a užasno je on boravište.

[13] Buhari, 6416, bez zadnjeg dijela, koji je kod Tirmizije.

Pa hajde u vrtove edenske jer oni su
Tvoje prvo stanište – u njima je logor.
Ali nas je neprijatelj zarobio.
Da li ćemo se domovini vratiti?

Alija ibn Ebu Talib, r.a., je rekao: "Doista će dunjaluk otputovati, a Ahiret doći. Svaki ima sinove. Budite sinovi Ahireta, a ne dunjaluka, jer je danas rad bez polaganja računa, a Sutra je obračun bez rada."

Kada god srce ozdravi, približi se Ahiretu, sve dok ne postane njegov stanovnik. Kada se god srce razboli, ono se veže za dunjaluk sve dok ne postane u cjelosti njegovo. Zdravo srce ne prestaje opominjati vlasnika sve dok se on skrušeno ne obrati Uzvišenom Allahu i ne veže za Njega poput zaljubljenika koji se u nevolji veže za voljenog, bez čijeg zadovoljstva i blizine njemu nema života, uspjeha niti radosti. Uz Njega se smiruje, u njemu nalazi utočište, sa njime se raduje, na Njega se oslanja i u Njega se uzda, Njemu se nada i od Njega se boji. Spominjanje Allaha mu daje snagu. Ljubav prema Njemu mu je hrana. Čežnja prema njemu mu je život, užitak i radost. Okretanje nekome drugom i vezivanje za drugog je njegova bolest, a povratak Njemu lijek. Kada spozna svog Gospodara, uz njega pronađe spokoj, prestanu mu nevolje, brige, oskudice. Doista, siromaštvo u srcu ne može zaustaviti niko osim Allah, nered u njemu ne može srediti ništa osim posvećivanje Njemu, a bolest u njemu može liječiti samo iskreno obožavanje Allaha. Takvo srce podsjeća vlasnika sve dok ne nađe smiraj kod Boga. Tada nalazi suštinu života i uživa u njegovoj slasti. Dobija život suprotan životu nemarnih, život zbog kojeg je stvoren, radi kojeg su stvoreni Džennet i Džehennem, slati poslanici i knjige

objavljivane. Samo postojanje toga, bila bi dovoljna nagrada, a njeno gubljenje dovoljna kazna. Rečeno je:

Ko od nas odvraća svoj udio, daljina i mržnja je,
A ko mene izgubi, dovoljno mu je.

Neko od arifa (oni koji su spoznali Allaha) je rekao: "Jadni li su stanovnici dunjaluka – otišli su sa njega, a nisu okusili ono najljepše na njemu." "A šta je to najljepše na njemu?" – upitaše. On im odgovori: "Ljubav prema Allahu i prisnost sa Njim, čežnja za susretom sa Njim i uživanje u Njegovom spominjanju i pokornosti Njemu." Drugi je kazao: "U nekim trenucima kažem: "Ako je stanovnicima Dženneta lijepo kao meni, onda stvarno lijepo žive." Treći je rekao: "Tako mi Allaha, nema dobra na dunjaluku ako nema ljubavi i pokornosti prema Njemu, niti ga ima u Džennetu bez gledanja u Njega." Ebul-Husejn el-Verrak je rekao: "Srce je živo ako spominje Živoga, Koji ne umire. Lijep život je život sa Uzvišenim Allahom, i ništa drugo." Drugi je rekao: "Kome Uzvišeni Allah bude radost oka, on će svakom oku biti radost, a kome Allah ne bude radost oka, njegovo srce će na ovom svijetu puno žaliti." Jahja ibn Muaz er-Razi je rekao: "Ko se bude radovao službi Allahu, sve će rado služiti Njemu. Kome Allah bude radost oka, svako će se radovati pri gledanju u njega."

Arifima je nedostatak spoznaje teži od smrti, jer je nedostatak spoznaje prekid veze sa Istinitim, a smrt je prekid veze sa stvorenjima. Koliko se samo razlikuju ti prekidi.

Zdravo srce ne slabi u spominjanju svoga Gospodara, ne umara se od služenja Njemu, niti uživa u društvu

nekoga drugog, osim uz onoga koji ga podsjeća na Njega i ukazuje mu na Njega. Kada zdravom srcu prođe uobičajeni vird (dobrovoljni ibadet), ono osjeća veliki bol, veći nego što osjeća zaljubljenik u dunjaluk kada izgubi imetak. Zdravo srce žudi za služenjem Allahu, kao što gladan čezne za hranom i pićem. Zdravo srce, kada uđe u namaz, od sebe odagna svu dunjalučku brigu i tugu. Udalji se od dunjaluka, pa u namazu nađe uživanje, radost oka i sreću srca. Zdravom srcu je sva briga radi Allaha. Sebičnost zdravog srca, kada je u pitanju uzaludno trošenje vremena, veća je nego kod najsebičnijeg čovjeka kada se radi o imetku. Zdravo srce više brine o kvalitetu, nego o brojnosti djela. Ono teži iskrenosti u djelu, savjetovanju, slijeđenju sunneta, dobročinstvu, svjedočenju Allahove blagodati, a sebe smatra nedovoljno angažiranim na Allahovom putu. Ovo svjedoči samo živo i čisto srce.

Zdravom srcu je sva briga radi Allaha, sva ljubav usmjerena Njemu, sva želja vezana za Njega, cijelo tijelo pokorno Njemu, sva djela namijenjena Njemu, san radi Njega, java radi Njega. Njegov govor i govor o Njemu mu je draži od svakog drugog govora, misli su mu okupirane onim čime je On zadovoljan i onim što On voli. Osama sa Njim mu je draža od miješanja sa stvorenjima, osim kada je Njemu to miješanje draže. Radost njegovog oka je uz Allaha. Uz Njega je njegov spokoj. Kada god mu se duša okrene nečemu drugom, on joj poruči: *A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan...* (El-Fedžr, 27-28) Da bi to čuo od svog Gospodara na Danu susreta sa Njim, stalno joj se time obraća. Njegovo srce robuje svom Bogu, pa mu

to postane osobina. Zadovoljno je time i ne shvaća to kao obavezu i poteškoću. Dolazi tim svojstvom iz čiste ljubavi i želje da se približi Allahu, kao što zaljubljenik očaran voljenom služi ljubavi. Kada god mu njegov Gospodar nešto naredi ili zabrani, osjeti kako mu srce govori: "Rado Ti se odazivam, Gospodaru. Čujem, pokoravam se i izvršavam. U tome je Tvoja blagodat prema meni. Sva hvala u tome se Tebi vraća." Kada ga zadesi neka odredba, nalazi da njegovo srce govori: "Tvoj sam rob, jadnik i siromah. Tvoj sam siromašni, nemoćni, slabašni i jadni rob, a Ti si moj Milostivi i Silni Gospodar. Nemam strpljenja osim onog kojeg mi Ti podariš, niti snage osim Tvoje pomoći. Nema utočišta osim kod Tebe. Ne tražim pomoći ni od koga osim od Tebe. Ne odvajam se od Tvojih vrata, niti ikuda idem osim ka Tebi. Sav se preda Njemu i u potpunosti se na Njega osloni. Za nevolju koja ga zadesi, kaže: "Milost koja mi je darovana. Lijek od Samilosnog Ljekara.", a ako mu se uskrati ono što voli, kaže: "Zlo koje je otklonjeno od mene."

Koliko sam stvari htio, pa si Ti odabrao da mi uskraćene budu.
I u tome si uvijek bio bolji i milostiviji prema meni od mene samoga.

Sve što ga zadesi: obilje i oskudica, budu mu put ka Njemu. Otvore mu se Njegova vrata da kroz njih uđe. Rečeno je:

Ne zadesi me odredba, mrska ili draga,
A da time nisam put ka Tebi našao.
Sprovedi odredbu. Zadovoljan njome ću biti.
Smatram da si u nesreći prema meni blag.

Allah poznaje srca, njihove tajne i riznice. Otkrit će

se na Dan ispitivanja savjesti.

Otkrit će se iz njih miris, svjetlost, radost i pohvala lijepa
Onoga dana kada savjesti budu ispitivane.

Tako mi Allaha, veličanstveno znanje im je dato, pa su ga prigrlila. Pravi put im se ukazao pa su na njemu ustrajna. Pozvalo ih je ono što im je ispod najvećeg cilja pa se nisu odazvala. Njega su odabrala i onome što je kod Njega dala prednost.

Stvari koje kvare srce i uzroci bolesti[14]

Uvod

Pet stvari kvare srce:

1) pretjeranost u druženju sa ljudima;

2) pusta nadanja;

3) vezivanje za nekog mimo Allaha;

4) sitost;

5) puno sna.

Ovih pet stvari najviše kvare srca. Spomenut ćemo njihove zajedničke ali i pojedinačne posljedice.

Srce putuje ka Allahu, azze ve dželle, i ahiretskoj kući. Svojom svjetlošću, životom, snagom, zdravljem, odlučnošću, ispravnim sluhom i vidom, i nezauzetošću nekorisnim stvarima otkriva Put istine, manjkavosti duše i djela i ono što taj put presijeca. Ovih pet stvari gase njegovo svjetlo, zasljepljuju pronicljivost i otežavaju sluh, a

[14] Ova tema je došla u knjizi *Medāridžus-sālikīn*, 1/453-460.

nekad ga učine potpuno gluhim, nijemim i slabim. Slabe njegovo zdravlje, oslabljuju odlučnost, koče ambiciju i unazaduju ga. Ko ovo ne osjeća, srce mu je mrtvo, a mrtvaca rana ne boli. Ove stvari su mu prepreka ka savršenstvu. Prekidaju mu put do cilja zbog kojeg je stvoren, a to je put uživanja, sreće, radosti i slasti. Doista, nema uživanja, slasti, radosti, niti savršenstva osim uz spoznaju Allaha i ljubav prema Njemu, smiraj uz spominjanje Njega, radost u Njegovoj blizini i čežnju za susretom sa Njim. Kao što na Ahiretu nema uživanja osim u Njegovoj blizini, u Kući uživanja – Džennetu, na Onom svijetu to mu je Džennet. Tako dobije dva Dženneta. Neće ući u drugi ako ne bude u prvom.

Čuo sam Šejhul-islama Ibn Tejmijju, Allah učinio svetom njegovu dušu, da kaže: "Doista na dunjaluku postoji Džennet. Ko u njega ne uđe, neće ući ni u ahiretski Džennet." Neki arif je rekao: "Ako dženetlije ovako uživaju, onda doista lijepo žive." Neki zaljubljenici su kazali: "Jadni li su stanovnici dunjaluka: otišli su sa njega a nisu okusili ono najljepše na njemu." "A šta je to najljepše na njemu?" – upitaše. On odgovori: "Ljubav prema Allahu i Njegova prisnost, čežnja za susretom sa Njim, posvećenost Njemu i okretanje od svega drugog."

Kome god je srce živo, ono svjedoči po ličnom iskustvu. Ovih pet stvari ga od toga odvajaju. Ako čovjek ne izliječi te bolesti, treba se bojati za njega.

Pretjeranost u druženju sa ljudima

Pretjeranost u druženju sa ljudima ispunjava srca dimom dahova Ademovih sinova sve dok ne pocrni. To

izaziva rastrojstvo, rasijanost, brigu, žalost, slabost i nedaću, utjecaj lošeg društva, traćenje korisnih stvari zarad njih, zauzetost misli dolinama njihovih želja, a on to ne može podnijeti. Šta mu ostaje za Allaha i Ahiret!?

Koliko je samo zlobe izazvalo druženje sa ljudima, a koliko blagodati otjerano? Koliko je samo iskušenja spušteno zbog toga, a koliko poklona poništeno? Koliko je katastrofa zbog toga izazvano i u koliko se nesreća upalo? Da li je ljudska bolest išta drugo do sami ljudi? Da li je Ebu Talibu, kada je umirao, bilo išta štetnije od loših drugova? Nisu odustajali sve dok se nisu ispriječili između njega i riječi vječne sreće.

Druženje zarad ljubavi na dunjaluku i ispunjavanja međusobnih potreba postaje neprijateljstvo onda kada istine izidu na vidjelo. Zbog toga će se onaj koji se zbog toga bude družio gorko kajati. Uzvišeni je rekao: *Na Dan kada nevjernik prste svoje bude grizao govoreći: "Kamo sreće da sam se uz Poslanika Pravog puta držao! Kamo sreće, teško meni, da toga i toga za prijatelja nisam uzeo! On me je od Kur'ana odvratio nakon što mi je došao!" – a šejtan čovjeka uvijek ostavlja na cjedilu.* (El-Furkan, 27-29)

Toga dana će oni koji su jedni drugima bili prijatelji postati neprijatelji, osim bogobojaznih. (Ez-Zuhruf, 67).

Ibrahim, Allahov prijatelj, se obraća svom narodu: "*Vi ste*" – *reče on* – "*mimo Allaha kumire prihvatili da biste u životu na ovome svijetu međusobne prijateljske odnose održavali, a poslije, na Sudnjem danu, jedni drugih ćete se odricati i jedni druge ćete proklinjati. Vatra će vaše boravište biti, i niko vam u pomoć neće moći priteći.*" (El-Ankebut, 25)

Ovako je sa svim saučesnicima i ortacima u nekoj stvari. Vole se dok se pomažu u tome. Kada nestane cilja, slijedi kajanje, tuga i bol. Kada se cilj pretvori u tugu i kaznu onda se ljubav pretvara u mržnju, proklinjanje i međusobno korenje. To se može vidjeti kod saučesnika kada padnu u poniženje, kada budu kažnjeni i mučeni. Svima koji se pomažu na zabludi i vole radi nje nužno će ljubav postati mržnja i neprijateljstvo.

Korisno pravilo u druženju je da bude u hajru: na džumi, namazu u džematu, bajramima, hadžu, traženju znanja, džihadu, savjetovanju, a da se od ljudi izolira u lošim stvarima i pretjerivanju u dozvoljenim. Ako se iz nužde bude sa njima miješao u zlu, i nikako se ne bude mogao izdvojiti, onda neka dobro pripazi da se sa njima ne složi, neka se strpi na njihovom uznemiravanju, jer će se to nužno desiti ukoliko ne bude imao moć ili pomagača. Uznemiravanje će kasnije zamijeniti slava i ljubav prema njemu. Voljet će ga i hvaliti vjernici, kao i Gospodar svih svjetova. Slaganje sa njima kasnije će zamijeniti poniženje, mržnja prema njemu, njihov, vjernički i prijekor Gospodara svih svjetova. Strpljenje na uznemiravanju donosi dobar rezultat. Ako bude potrebno miješati se sa njima više nego što je pohvalno, ukoliko može, neka se trudi da sijelo preokrene u pokornost Allahu. Neka ohrabruje i jača svoje srce. Neka se ne osvrće na šejtana, koji ga želi odvratiti od toga kazavši mu da je to rijaluk (pretvaranje), težnja za isticanjem znanja i tome slično. Neka se bori protiv toga dovom Allahu za pomoć i neka na njih utječe koliko može. Ukoliko to ne bude mogao uraditi, onda neka od njih izvuče svoje srce, kao što se dlaka izvuče iz tijesta. Neka sa njima bude samo fizički

daleko – iako je blizu, uspavan iako je budan, slijep iako gleda u njih, gluh iako ih sluša, jer je svoje srce od njih uzeo i uspio se u najodabranije drušvo, pa plovi oko Arša sa uzvišenim i čistim dušama. Ovo je teško i mukotrpno dušama, ali je lahko kome Allah olakša. Veza roba i toga stanja je iskrenost prema Allahu, ustrajanost u traženju utočišta kod Njega, potpuna pokornost pred Njegovim vratima, poniznost. U ovome pomaže samo iskrena ljubav, stalni zikr srcem i jezikom, izbjegavanje ostalih četiri stvari koje kvare srce. Ovo će postići ukoliko se dobro pripremi, bude pomognut snagom darovanom od Uzvišenog Allaha, iskrenom odlukom i ukoliko očisti srce od svake veze mimo veze sa Uzvišenim Allahom. A Allah najbolje zna.

Rob se treba miješati onoliko koliko mora.[15] Ljude treba podijeliti u četiri vrste, jer ako se ne bude pravila razlika između njih, čovjeka će zadesiti zlo.

Prva vrsta: Sa njima se mora družiti, jer su mu potrebni poput hrane bez koje se ne može ni danju ni noću. Kada od njih uzme ono što mu treba, udalji se, a kada se ponovo javi potreba bude sa njima, druži se, i tako stalno. Ova kategorija je dragocjenija od crvenog zlata. To su učenjaci. Oni su spoznali Allaha i Njegovu naredbu, spletke Njegovog neprijatelja, bolesti i lijekove srcā. Oni savjetuju o Allahu, Njegovoj Knjizi i Poslaniku. U druženju sa ovom kategorijom je čisti dobitak.

Druga vrsta: Njihovo društvo je poput lijeka u bolesti, jer u zdravlju ne postoji potreba za druženjem sa njima. Bez njihovog društva se ne mogu postići životne

[15] Preuzeto iz knjige *Bedaiul-fevaid*, 2/274-275.

potrebe, međuljudski odnosi, sudjelovanja, savjetovanja, medicinska pomoć i tome slično. Kada se to obavi, ostaje druženje sa trećom vrstom.

Treća vrsta: Druženje sa njima je poput bolesti. Razlikuju se njeni stepeni, vrste, jačina.

Medu njima ima onih sa kojima je druženje poput hronične bolesti. Uz takvoga se ne možeš okoristiti ni vjerski ni dunjalučki. Sa njim gubiš jedno, ili oboje. Kada budeš u mogućnost pomiješati se sa njim i kada sa njim stupiš u kontakt, onda je to strašna smrtonosna bolest. Sa nekima je druženje poput zubne bolesti, a kada se od tebe odvoje, onda se bol umiri. Sa nekima je kao u duhovnoj groznici. Takav je težak, odvratnog razuma. Ne može te okoristiti lijepim govorom, niti se može ćutanjem od tebe okoristi. Ne poznaje svoju dušu, pa je ne može staviti na njeno mjesto. Govor mu je poput buntovnika koji se, zadivljen sobom, spušta na srca slušalaca. Misli da je to miris koji uljepšava sijelo. Ćutanje mu teže pada nego pola velikog mlinskog točka, kojeg ne može ni nositi ni vući po zemlji. Od Šafije, Allah mu se smilovao, se spominje da je rekao: "Nije pored mene sjedio *težak* čovjek, a da njegova jedna strana nije bila niža od druge." Vidio sam kod našeg šejha,[16] kaddesallahu ruhahu, čovjeka ove sorte. Šejh ga je trpio, ali je počeo gubiti strpljenje, pa se okrenuo ka meni i rekao: 'Sjedenje sa *teškom* osobom je četvorodnevna groznica. Ali naše duše su se navikle na groznicu, pa joj je to postao običaj.' Miješanje sa bilo kojim neistomišljenikom je duševna groznica, bilo da je prolazna ili konstantna. Dunjalučka nevolja je iskušenje

[16] Tj. Ibn Tejmijje. (op. prev.)

druženjem i življenjem sa ovom sortom, ali se prema njima treba lijepo ophoditi dok Allah ne pošalje izlaz.

Četvrta vrsta: Druženje sa njima je potpuna propast, poput otrova. Ako ima pri sebi protivotrov – onda dobro, a ako ne – onda neka mu Allah podari lijepu utjehu. Koliko je samo ovakvih ljudi, ne umnožio ih Allah. To su sljedbenici novotarija i zabluda, koji odvraćaju od sunneta Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pozivaju u zabludu, odvraćaju od Allahovog puta i nastoje ga iskriviti. Novotariju proglašavaju sunnetom, a sunnet novotarijom, dobro lošim, a loše dobrim. Ako prakticiraš čisti tevhid, kažu: "Oštetio si evlije."[17] Ako budeš slijedio samo Poslanikov sunnet, oni kažu: "Pogazio si pravo imama."[18] Ako Allaha opišeš onim čime je On Sebe opisao i čime Ga je opisao Njegov Poslanik, bez pretjerivanja i uskraćivanja, oni kažu: "Ti

[17] Tj. ako ne budeš upućivao dove dobrim ljudima koji su umrli, nego se budeš molio direktno Allahu. (op. prev.)

[18] Imam Ibnul-Kajjim ovdje aludira na one koji odbijaju vjerodostojan dokaz, zato što se suprotstavlja određenom mezhebu. On kaže: "Niko kod Allaha neće imati opravdanje na Sudnjem danu ako do njega, u nekom pitanju, iz ovog ili nekog drugog poglavlja, dođu hadisi i predanja kojima se ništa ne suprotstavlja, pa ih baci iza leđa i slijepo slijedi onoga ko mu je zabranio da ga slijepo slijedi riječima: 'Nije ti dozvoljeno da slijediš moje mišljenje ako se suprotstavlja sunnetu', ili: 'Ako je vjerodostojan hadis, onda se ne zamaraj mojim mišljenjem.' Čak i da mu nije to rekao, bila bi mu stroga obaveza da tako postupi. Štaviše, i da mu je rekao suprotno tome, morao bi slijediti dokaz." Ibnul-Kajjim, *I'lamul-muvekkiin an Rabbil-alemin*, 3/225.; *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1991.; Kaže: "Dokaz kojeg je obavezno slijediti svim stvorenjima jeste govor nepogrešivog Poslanika, koji ne govori po svome hiru. Za govor ostalih ljudi, najviše što se, u krajnjem slučaju, može reći jeste da ih je dozvoljeno slijediti, a ne da im se da prednost šerijatskim tekstovima, da nas Allah sačuva poniženja." Ibnul-Kajjim, *Er-risaletut-tebukijje*, 37.; *Mektebetul-medeni*, Džidda.

si od mušebbiha."[19] Ako naređuješ dobro koje je naredio Allah i Njegov Poslanik i zabranjuješ zlo koje je zabranio Allah i Njegov Poslanik, oni kažu: "Ti si smutljivac." Ako ostaviš ono što se suprotstavlja sunnetu, kažu: "Ti si sljedbenik novotarija koje odvode u zabludu." Ako se posvetiš Uzvišenom Allahu i njih prepustiš dunjaluku, kažu: "Ti si prevarant." Ako ostaviš ono na čemu si i počneš slijediti njihove prohtjeve, onda si kod Allaha propao, a oni će te smatrati licemjerom.

Srdeći takve, traži Allahovo i zadovoljstvo Njegovog Poslanika. Nemoj im ugađati i udovoljavati. Nemoj se osvrtati na njihov prijekor i mržnju, jer je upravo to tvoja savršenost. Rečeno je:

Kada ti od krnjavoga dođe pokuda na mene,
to je dokaz da sam čestit.

Puste želje

Drugi rušitelj srca je zalaženje u more želja, koje nema obala. Tim morem plove svi gubitnici svijeta. Rečeno je: "Puste želje su glavnina imetka gubitnika." Nihova roba su maštanja i šejtanova obećanja nemogućih stvari. Talasi lažnih želja i ništavnih maštanja ne prestaju. Igraju se sa

[19] *Mušebbih* – onaj koji poredi Allaha sa stvorenjima. Ibnul-Kajjim kaže: "Sljedbenici sunneta su složni na potvrdi Allahovih svojstava koja su zabilježena u Kur'anu i sunnetu, i na vjerovanju u njihova stvarna značenja, a ne kao metafore. Međutim, oni ne zalaze u njihovu kakvoću, niti ih ograničavaju, dok novotari, poput džehmija, mu'tezila i haridžija negiraju Allahova svojstva i ništa od njih ne shvaćaju u njihovom stvarnom značenju. Smatraju da je onaj ko ih potvrdi mušebbih. Ovakvi predstavljaju negatore Boga. Istina je sa onima koji govore onako kako govori Allahova Knjiga i sunnet Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem." Ibnul-Kajjim, *Idžtimaul-džujušil-islamijje*, 2/190.; *Metabiul-Ferezdek*, Rijad, 1988. (op. prev.)

njima zabludjelim kao što se psi igraju sa lešinom. To je roba svake prezrene, zle i niske duše. Ona nema ambiciju kojom bi ostvarila stvarne, vanjske ciljeve, već je to zamijenila pustim željama. Svako je, shodno stanju, poželio moć i vlast, putovanja, bogatstvo, žene ili golobrade mladiće. Onaj ko gaji te želje u sebi zamišlja sliku onoga što traži i uživa u tome kao da ga je već stekao, a onda se probudi praznih ruku.

Želje ambicioznog kruže oko znanja, vjerovanja i djela koje ga približava Allahu. Tako Mu prilazi. Njegove želje su iman, svjetlost i mudrost, a želje ovih su prevara. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je pohvalio onoga koji želi dobro. Nekada bi ga i nagradio kao da je to i učinio. Neko je rekao: "Da imam imetka, radio bih kao taj i taj, koji se, u tome, boji Allaha, njime spaja rodbinske veze i iz njega izdvaja ono što treba." Rečeno je: "Njima dvojici je nagrada ista." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je želio Oprosni hadž obaviti kao temettu.[20] Skinuo je ihrame, a nije zaklao kurban, pa je tako učinio kiran. Zbog djela, Allah mu je dao nagradu kirana, a zbog nijeta nagradu temettua, i tako mu spojio dvije nagrade.

Vezivanje za nekog mimo Allaha

Treći rušitelj srca jeste vezivanje za nekoga mimo Allaha, tebareke ve teala. Ovo je jedan od najvećih kvaritelja srca. Kada se srce veže za nekog mimo Allaha, Allah ga prepusti onome za šta se vezalo i time ga ponizi. Zbog okretanja od Allaha i vezivana za nekog drugog, neće ostvariti ono što želi od Allaha, azze ve dželle; neće do-

[20] Jedan od načina na koji se može obaviti hadž.

biti udio kod Allaha, niti stići do cilja.

Uzvišeni Allah kaže: *Oni kao zagovornike nekakva božanstva, a ne Allaha, uzimaju. A ne valja tako! Božanstva će poreći da su ih obožavali, i bit će im protivnici.* (Merjem, 81-82);

I pored Allaha druge bogove prihvaćaju u nadi da će im oni na pomoći biti; oni im, međutim, neće moći pomoći, a oni su njima poslušna vojska. (Ja sin, 74-75)

Najponiženiji od svih ljudi je onaj koji se veže za nešto mimo Allaha, jer je gubljenje koristi, sreće i uspjeha koje se dobija vezivanjem za Allaha veće od nagrade onoga za kog se vezao. Takav je osuđen na promašaj. Njegov primjer je poput onoga koji se od vrućine, ili hladnoće, zaklanja paukovom mrežom – najslabijom kućom. Osnova širka je vezivanje za nekog mimo Allaha. Takvome pripada kritika i poniženje. Uzvišeni kaže: *Ne stavljaj uz Allaha nekog drugog boga da ne bi osudu i poniženje zaslužio.* (El-Isra, 22) Pokuđen – bez pohvale, ponižen – bez pomagača. Tako je rečeno, jer je nekada neko savladan ali pohvaljen – nepravedno savladani; nekada biva pokuđen i potpomognut – onaj koji je nepravedno zavladao; nekada je pohvaljen i potpomognut – onaj koji je pravedno zavladao. Mušriku koji se vezao za nekog mimo Allaha pripada najgora kategorija – nije ni pohvaljen niti potpomognut.

Sitost

Postoje dvije kategorije:

Prva: Ono što kvari srce samo po sebi – harami. Njih ima dvije vrste: 1) Ono što je zabranjeno zbog Allahovog

prava: strv, krv, svinjsko meso i meso zvjeri sa očnjacima i ptica sa kandžama. 2) Ono što je zabranjeno zbog ljudskog prava: krada, nasilje, uzimanje nečega bez saglasnosti vlasnika, usljed slabosti, stida ili klonjenja kritike.

Druga: Ono što kvari srce zbog prelaska granica: pretjerivanje u dozvoljenim stvarima – pretjerivanje u jelu. Udovoljavanje pohlepi mu otežava pokornost. Kada je pobijedi, zauzme se njenim kontroliranjem, čuvanjem od njene štetnosti i uznemiravanjem njenom težinom. Ojača mu strast. Putevi kojima kola šejtan se proširc, a on kola čovjekom poput krvi. Post ograničava njegovo kolanje prepriječivši mu puteve, a sitost ih proširuje. Ko puno jede, taj puno i pije, pa puno spava i puno gubi. U poznatom hadisu stoji: "Čovjek ne puni goru posudu od svog stomaka. Dovoljno je Ademovom sinu nekoliko zalogaja da ispravi kičmu. Ako baš mora, onda neka bude trećina za hranu, trećina za piće i trećina za vazduh."[21]

Prenosi se da se Iblis, Allah ga prokleo, prikazao Jahji ibn Zekeriji, neka je na njega blagoslov i mir, pa mu je Jahja rekao: "Da li si kod mene nešto postigao?" "Nisam, osim što ti je jedanput noću ponuđena hrana, pa ti se javio apetit sve dok se nisi zasitio, a onda si prespavao svoj vird." – odgovori mu Iblis. Jahja mu reče: "Tako mi Allaha, nikada se više neću najesti." A Iblis reče: "A ja, tako mi Allaha, nikada više neću posavjetovati čovjeka."

Pretjerivanje u spavanju

Ono umrtvljuje srce, otežava tijelo, traći vrijeme i uzrokuje mnogo nemarnosti i ljenosti. Postoji spavanje koje je mnogo pokuđeno i ono koje je štetno za tijelo.

---

[21] Tirmizi, 2380 i Ibn Madže, 3349.

Najkorisnije spavanje je ono za kojim postoji jaka potreba. Spavanje početkom noći je pohvalnije i korisnije od onog na kraju. Spavanje sredinom dana je korisnije od spavanja u njegovim krajevima. Kada se god spavanje približi jednom kraju dana, umanji se njegova korist a štetnost poveća. To naročito važi za spavanje sa ikindije i spavanje na početku dana, osim za onoga koji je noć probdio. Pokuđeno je spavanje između sabahskog namaza i izlaska Sunca, jer je to vrijeme za duhovni plijen. Kod onih koji idu putem duhovnog uzdizanja, ovo vrijeme ima veliku vrijednost. Makar cijelu noć proveli na tom putu, ne bi propustili period Sunčevog izlaska. To je početak dana, njegov ključ, vrijeme spuštanja opskrbe. Tada je vrijeme bereketa. Cijeli dan se ugleda na taj trenutak, pa spavanje tada treba biti poput spavanja pod prisilom. Najbolje i najkorisnije spavanje jeste spavanje u prvoj polovini i posljednjoj šestini noći – to je osam sati spavanja. S medicinskog aspekta ovo je najbolje spavanje. Sve preko ili manje od toga narušava zdravlje čovjeka. U beskorisno spavanje, također, spada spavanje neposredno poslije zalaska Sunca, pa do nestanka crvenila na nebu. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je mrzio spavanje u tom periodu. Ono je pokuđeno i šerijatski i prirodno.

Kao što puno spavanja izaziva mahane, tako i premalo spavanja izaziva štete: neraspoloženja, duševne devijantnosti, slabljenje razmišljanja i rada. To izaziva upropaštavajuće bolesti. Takav se ne okoristi ni srcem ni tijelom. Egzistencija je nastala po pravdi. Ko se toga bude držao, uzeo je svoj dio u svakom hajru, a od Allaha pomoć tražimo.

Nepotrebno gledanje

Pretjeranost u gledanju dovodi do dopadljivosti i urezivanja te slike u srce, zauzetosti time i razmišljanja o dobijanju toga. Početak fitne je nepotrebno gledanje. U *Musnedu* stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pogled je Iblisova strelica. Ko bude spuštao pogled radi Allaha, Allah će mu dati slast u srcu do Dana susreta sa Njim." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao da su se sve velike nesreće desile zbog nepotrebnog gledanja. Koliko je samo pogleda koja su pratila gorka kajanja. Nepotrebni pogledi su osnova nesreće. Pjesnik je rekao:

Sve nesreće od pogleda počinju
i većina vatri od žeravica.

Koliko se pogleda u srce,
poput strijela bez luka i tetive, zabilo.

Kad si pogled poslao srcem si upravljao.
Ali jednog dana će te pogledi izmoriti.

Vidjet ćeš ono što u potpunosti ne možeš imati,
A da nešto od toga nemaš ne možeš se strpiti.

Nepotreban govor

Nepotreban govor otvara vrata zla – svaka su ulaz za šejtana, a ustezanje od govora mu zatvara sva ta vrata. Koliko je ratova započelo zbog jedne riječi? Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao Muazu: "Da li će ljude

bacati glavački u Vatru išta drugo do žetva njihovih jezika?"[22] Neki Ensarija je umro, pa su ashabi rekli: "Blago njemu." Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, im reče: "A šta znaš, možda je govorio o nečemu što ga se ne tiče, ili je škrtario u onome čije mu udjeljivanje ne bi umanjilo."[23]

Većina grijeha se izrodi iz nepotrebnog govora i pogleda. To su dva najveća šejtanova prolaza, jer se oko i jezik ne umaraju, niti se mogu zasititi, za razliku od strasti stomaka, koji, kada se napuni, izgubi želju za hranom. Ovi organi su razgranati, imaju mnogo dijelova, pa donose i velike mahane. Selefi su upozoravali na nepotrebno gledanje i govor. Govorili su: "Ništa više ne zaslužuje dug pritvor od jezika."

[22] Tirmizi, 2616 i Ibn Madže, 3973.
[23] Tirmizi, 2316; El-Albani ga je ocijenio slabim.

SUŠTINA BOLESTI SRCA

Spominjanje bolesti srca u plemenitim ajetima

Uzvišeni Allah o munaficima kaže: *Njihova srca su bolesna, a Allah njihovu bolest još povećava; njih čeka bolna patnja zato što lažu.* (El-Bekare, 10)

Da bi ono što je šejtan ubacio učinio iskušenjem za one čija su srca bolesna. (El-Hadž, 53)

O žene Vjerovjesnikove, vi niste kao druge žene. Ako se Allaha bojite, na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno. (El-Ahzab, 32)

Uzvišeni im je naredio da ne uljepšavaju glas kako onaj bolesnog srca ne bi osjetio požudu, ali da ne budu ni grube u svom govoru kako to ne bi prešlo u nepristojnost, već da lijepo govore. Uzvišeni kaže: *Ako se licemjeri i oni čija su srca bolesna i oni koji po Medini šire laži, ne okane, Mi ćemo ti vlast nad njima prepustiti.* (El-Ahzab, 60)[24]

Razlika u stavovima srca

Uzvišeni Allah kaže: *Mi smo čuvarima Vatre meleke postavili i odredili broj njihov kao iskušenje onima koji ne vjeruju, da se oni kojima je Knjiga data uvjere, i da se*

---

[24] Razlog autorovog spominjanja ovih plemenitih ajeta može biti ukazivanje na one u čijim je srcima bolest.

onima koji vjeruju vjerovanje učvrsti, i da onima kojima je Knjiga data i oni koji su vjernici ne sumnjaju, i da oni čija su srca bolesna i oni koji su nevjernici kažu: "Šta je Allah htio ovim primjerom?" (El-Muddessir, 31)

Uzvišeni obavještava o mudrostima da broj meleka zaduženih za Vatru bude 19. Uzvišeni je spomenuo četiri: 1) Smutnja za nevjernike, tj. dodatak na njihov kufr i zabludu. 2) Snaga ubjeđenja sljedbenika Knjige, tj. jačanje duše zbog poklapanja te obavijesti sa onim sa čime su njihovi vjerovjesnici došli, a da im pritom Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije to poništio. Time bi bio uspostavljen dokaz nad njihovim prkosnikom, a vjerovanju bi se predao onaj koga Allah želi uputiti. 3) Povećanje imana vjernicima zbog potpunosti njihovog vjerovanja. 4) Nestanak sumnje sljedbenika Knjige zbog odlučne potvrde toga, i odbacivanje sumnje kod vjernika zbog potpunog vjerovanja.

5) Zbunjenost nevjernika i onih čija su srca bolesna i slijepa za ono što se od njih traži. Oni govore: *Šta je Allah htio ovim primjerom?* (El-Bekare, 26)

Stanja srca pri dolasku istine:

-Kufr zbog njenog poricanja;

-Uvećanje vjerovanja (iman) zbog njene potvrde (tasdik);

-Srce koje je u to uvjereno, pa se time nad njim uspostavlja dokaz;

-Zbunjenost i sljepilo zbog kojeg ne zna šta se time traži;

-Jekin, uvjerenje i odbacivanje sumnje. Ako se odno-

se na jednu stvar, onda se odbacivanjem sumnje i negacijom njegove suprotnosti potvrđuje iman; ako se odnose na dvije stvari, onda se uvjerenje odnosi na broj meleka, a odbacivanje sumnje se odnosi na Poslanikovo obavještenje. Ova vijest se može saznati samo preko Poslanika. Onaj koji je spoznao njenu istinitost ne sumnja u istinitost Poslanika. Ovo je suština bolesti srca.

Lijek za srce

Uzvišeni Allah je rekao: *O ljudi, već vam je stigla opomena od Gospodara vašeg i lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima.* (Junus, 57) On je lijek srcu od neznanja, zalutalosti, jer lijek za neznanje je znanje. On mu je uputa, jer je za zalutalost lijek razboritost. Allah je Njegovog Vjerovjesnika učinio čistim od ovih bolesti:

Tako mi zvijezde kad zalazi, vaš drug nije s Pravog puta skrenuo i nije zalutao! (En-Nedžm, 1-2) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svoje halife opisao suprotno opisu ovih bolesti. Rekao je: "Držite se moga sunneta, i sunneta ispravnih i upućenih halifa poslije mene."[25]

Njegov, subhanehu ve teala, govor je učinio opomenom, uputom i milošću za sve ljude, posebno za one koji vjeruju u njega. Učinio ga je potpunim lijekom za srce. Ko bude tražio lijek u njemu, ozdravit će, a ko ne bude tražio lijeka u njemu, može se pronaći u govoru:

Kada se od bolesti time liječi, on misli da
se spasio, ali je u tome bolest koja će ga ubiti.

Uzvišeni kaže: *Mi objavljujemo od Kur'ana ono što je*

[25] Ebu Davud, 4607; Tirmizi, 2676; Ibn Madže, 42-44 i Ed-Darimi, 95; El-Albani ga je ocijenio vjerodostojnim.

lijek i milost vjernicima, a nevjernicima on samo povećava propast. (El-Isra, 82)

Uzroci bolesti tijela i načini njihovog liječenja

Bolest je suprotnost zdravlju. Ona tijelo izvodi iz prirodne ravnoteže. Zbog štete koja mu se nanosi, tijelo prestaje ispravno razumijevati stvari. Shvaćanje će u potpunosti nestati, poput sljepila, gluhoće i paralize, ili će i dalje trajati, ali krnjavo. Neke stvari može razumijevati onakvim kakve nisu: slatko smatrati gorkim, loše dobrim, a dobro lošim. Oštećenje tijela podrazumijeva gubitak snage usljed slabljenja metabolizma. Bol koju osjeti je srazmerna njegovom izlasku iz umjerenosti. To neće dovesti do smrti. U njemu će ostati određene funkcije za razumijevanje i pokrete. Uzrok izlaska iz ravnoteže je oštećenje u kvantitetu ili u kvalitetu. Prvo oštećenje je vezano za smanjenje ili uvećanje tijela. Drugo je vezano za uvećanje ili smanjenje temperature, vlažnosti, itd. u odnosu na njenu prirodu, pa će se tretirati shodno tome.

Suština zdravlja je u čuvanju snage, čuvanju od štetnih stvari i otklanjanju istih. Pogled doktora kruži oko ove tri osnove. Njih sadrži Sveta Knjiga i ka njima vodi Onaj Koji ju je objavio kao lijek i milost. Allah, subhanehu ve teala, je, u vezi čuvanja snage, naredio musafiru i bolesniku da prekinu ramazanski post. Musafir će napostiti kada se vrati sa puta, a bolesnik kada ozdravi. Tako im se čuva snaga, jer bolest i put povećavaju slabost. Uzvišeni je poštedio bolesnika korišćenja hladne vode prilikom uzimanja abdesta i gusula, ako mu štete, i naredio mu uzimanje tejemmuma. Tako ga je sačuvao štetnih vanjskih stvari po tijelo. Kako je tek sa onim što šteti

njegovoj unutrašnjosti. Uzvišeni je dozvolio muhrimu da zbog glavobolje obrije glavu i tako otkloni isparenja štetnih materija koje ga uznemiravaju. Ovo spada u najlakše vrste otklanjanja. Time je pažnju usmjerio na ono što je bitnije. O ovome sam diskutirao sa nekim od glavnih doktora u Misru. Rekao je: "Tako mi Allaha, da sam putovao na Zapad da spoznam korist ovoga, bio bi to mali put."

Srce je, u bolesti i zdravlju, poput tijela

Srce je u potrebi za:

- onim što mu čuva snagu, a to je iman i djela pokornosti;

- onim što će ga čuvati od uznemiravanja i nanošenja štete. To se postiže klonjenjem od grijeha;

- otklanjanjem svega što mu narušava zdravlje. To biva iskrenom tevbom Onome Koji oprašta grijehe.

Njegova bolest je vid pokvarenosti. Njome mu se kvari percepcija istine i želja za njom. Istinu ne vidi istinom, ili mu je razumijevanje istine manjkavo. Time mu se kvari želja za njom, pa zamrzi istinu – ono što je korisno, a zavoli neistinu – ono što šteti. To je najčešći slučaj. Zato se ta bolest nekada tumači kao sumnja i nedoumica – to kažu Mudžahid i Katade na osnovu riječi Uzvišenog: *U njihovim srcima je bolest.* (El-Bekare, 10), a nekada kao strast za bludom – na osnovu govora Uzvišenog: *...pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno.* (El-Ahzab, 32) Prva je bolest šubhe (sumnje), a druga je bolest šehve (strasti).

Bolest i zdravlje jačaju onim što ih uzrokuje, a nestaju njihovom suprotnošću. Bolesnom tijelu smeta ono što

zdravom ne smeta, poput blage toplote, hladnoće, pokreta, i tome slično. Tako je i sa srcem – kada je bolesno, smeta mu najmanja stvar, bilo da je to sumnja ili strast, jer je ne može otkloniti. Napadi na jako i zdravo srce su mnogo veći, ali ih ono svojom snagom i zdravljem odbija.

Sažetak stvari koje se tiču srca

Srce se razboljeva kao što se razboljeva tijelo. Njegov lijek je u tevbi i čuvanju. Ono hrđa kao što hrđa ogledalo, a polira se zikrom. Može biti neodeveno kao i tijelo, a njegov ukras je takvaluk. Može biti gladno i žedno kao i tijelo, a njegova hrana i piće su spoznaja, ljubav, tevekkul, obraćanje i služenje.[26]

Čuvanje od ovladavanja prohtjeva duše srcem

Traženje zaštite od zla duše

Sve bolesti srca potječu od duše. Sve što je štetno usmjerava se ka njoj. Zatim se iz nje šalje dijelovima tijela, a prvo dođe do srca. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je govorio u *hutbetul-hadže*[27]: "Hvala pripada Allahu. Od Njega pomoć, uputu i oprost tražimo. Allahu se utječemo od zla naših duša i loših djela."[28]

Husajn ibn Ubejd prenosi da mu je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Husajne, koliko njih

[26] Ovaj pasus preuzet je iz knjige *El-Fevaid*, str. 183.
[27] To je prolog koji se izgovara u raznim situacijama mimo hutbe petkom, kao što su predavanja, sijela i drugi govori. (op. prev.)
[28] Ebu Davud, 2118 i autori *Sunena*.

obožavaš?' 'Šestericu na Zemlji i Jednog na nebu.' – odgovorio sam. Poslanik upita me: 'Ko ti ispunjava želje i otklanja strahove?' Onaj Koji je na nebu." – odgovorio sam. Tada mi Polanik reče: 'Primi islam, pa ću te podučiti riječima kojima će te Allah okoristiti.' Primio sam islam, pa mi je rekao: 'Reci: 'Allahu moj, nadahni me razboritošću i sačuvaj me zla moje duše.'[29] On, sallallahu alejhi ve sellem, je tražio zaštitu od njenog zla, od loših djela koja iz nje proističu i od kazni koje se na to nadovezuju. Dovom je, sa dva aspekta, obuhvatio zaštitu od utjecaja zla duše i loših djela. Prvi aspekt spada u pripisivanje roda vrsti, tj. "utječem Ti se od ove vrste djela." Drugim se misli na kazne koje će naškoditi počiniocu.

Prema prvom, tražio je utočište od osobine duše i njenog djela, a prema drugom, utočište od kazni i onoga što njima vodi. Loše djelo spada u zlo duše. Da li to znači: "... od posljedica koje će mi naškoditi.", ili: "...od lošeg djela."? Ispravnije je prvo. Traženje utočišta od lošeg djela nakon što se desilo je traženje utočišta od posljedica i onoga što uzrokuju, jer ono što postoji ne može se otkloniti samim sobom.

Duša razdvaja srce i Stvoritelja

Putnici ka Allahu su se, uprkos različitosti i razdvojenosti puteva, složili da je duša prepreka srcu da dođe do Gospodara. Srce kod Njega Uzvišenog ne ulazi niti do Njega stiže sve dok je, suprotstavljanjem i pobjedom, ne usmrti i ostavi. Ljudi se dijele na one koje je duša pobijedila, pokorila ih i uništila i one koji

[29] Tirmizi, 3483 *Musned.*

su je pobijedili i potčinili sebi. Neki arifi su rekli: "Put tragaoca se završava pobjedom nad njihovim dušama. Ko pobjedi svoju dušu, taj je uspio, a koga duša pobijedi, taj je propao."

Uzvišeni Allah kaže: *...onda će onome koji je granicu prešao i život na ovom svijetu više volio Džehennem prebivalište postati sigurno. A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao Džennet će boravište biti sigurno.* (En-Naziat, 37-41)

Duša poziva prelaženju granica i dunjalučkom životu, a Uzvišeni Gospodar poziva Svog roba da se Njega boji i dušu od prohtjeva suzdrži. Srce se nalazi izmedu dva pozivača. Nekada se odazove jednom, a nekada drugom. Ovo je mjesto testa i iskušenja.

Vrste i broj duša

Uzvišeni je dušu u Kur'anu opisao sa tri svojstva: kao smirenu, kao dušu koja je sklona zlu i onu koja sebe kori. Ljudi su se razišli da li je duša jedna, sa ovim opisima, ili rob ima tri duše: smirenu dušu, dušu koja sebe kori i dušu koja je sklona zlu.

Prvi stav zastupaju pravnici, mutekellimi i većina mufessira – to je stav sufijskih prvaka.

Drugi je stav mnogih sljedbenika tesavvufa.

Ne postoji opravdan spor izmedu njih, jer je duša, sa aspekta njenog bića, jedna, a trojaka sa aspekta svojstava. Mislim da oni ne smatraju da svako ima tri duše, i da svaka postoji posebno, jednaka drugoj u granici i stvarnosti, i da čovjeku na samrti bivaju uzete tri duše posebno.

Pošto je Uzvišeni spomenuo dušu i pripisao je njenom vlasniku, On ju je spomenuo u jednini. Isto je i u hadisima. Ni na jednom mjestu nije došlo: *tvoje duše*, ili *njegove duše*. U množini se govori kada se misli na općenitost: *I kada se duše spare.* (Et-Tekvir, 7), ili kada se misli na množinu, poput Poslanikovih riječi: "Doista su naše duše u Allahovoj ruci."[30] Da čovjek ima tri duše, bar na jednom mjestu bi mu se pripisivale u množini.

Podjela duša po osobinama

Smirena duša

Duša koja je našla spokoj kod Allaha, smirila se Njegovim spominjanjem, Njemu se okreće, čezne za susretom sa Njim i uživa u Njegovoj blizini – ona je smirena. Njoj će se na samrti reći: *A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, i On tobom zadovoljan.* (El-Fedžr, 27-28)

Ibn Abbas, r.a., je riječi "A ti, o dušo smirena." tumačio sa: "koja vjeruje." Katade kaže: "To je vjernik čija se duša smirila uz Allahovo obećanje." Hasan kaže: "Smirena onim što kaže Allah i vjeruje u Negove riječi." Mudžahid kaže: "Ona je odana, skrušena, uvjerena da je Allah njen Gospodar, uživa u pokornosti Njemu i uvjerila se u susret sa Njim."

Suština smirenosti je stabilnost. Ona je ta koja se smirila uz svoga Gospodara i pokornost Njemu, uz Njegovu odredbu i spominjanje Njega, ljubav prema

[30] To je dio dugog hadisa kojeg bilježi Muslim pod brojem 680.

Njemu, iščekivanje susreta sa Njim, uz Njegovo obećanje i spoznaju Njegovih imena i osobina; smirila se u zadovoljstvu Njime kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom kao poslanikom. Smirila se Njegovom odredbom i presudom (kadaom i kaderom). Smirila se time da joj On bude dovoljan, a ne nešto drugo. Smirila se uz to da joj je On Jedini Gospodar, Bog, Obožavani, Vladar, da je u potpunosti posjeduje, da će se Njemu vratiti i da nije neovisna od Njega ni koliko je tren oka.

Duša koja je sklona zlu

Ako je duša suprotna od navedenog, onda, shodno prohtjevima, svom vlasniku naređuje zlo, tj. strasti i neistinu. Ona je sklonište svakog zla. Ako joj se pokori, ona ga vodi svakoj grozoti i svemu što je mrsko.

Uzvišeni je obavijestio da ona često naređuje zlo, a nije rekao samo *naređuje*, zato što je to njen običaj, osim ako je Allah Svojom milošću ne očisti, pa počne vlasniku naređivati dobro. To je Allahova milost. Ona, sama po sebi, često naređuje zlo, jer je stvorena neznalicom i nepravednom, a znanje i pravda su joj nadahnuće od Njenog Gospodara. Takva duša često naređuje ono što iziskuju neznanje i nepravda. Da nije Allahove dobrote i milosti prema vjernicima, nijedna duša se ne bi mogla očistiti.

Kada joj Uzvišeni poželi dobro, usadi joj želje i ispravno razumijevanje, što će je očistiti i popraviti, a kada joj to ne želi, ostavi je u stanju u kojem je stvorena. Uzrok nepravde je neznanje ili potreba, ali je ona u osno-

vi neznalica. Potreba stalno prati nepravdu. Zato je naređivanje zla njeno stalno svojstvo, osim ako je ne stignu Allahova milost i dobrota. Potreba roba za Gospodarom je iznad svake nužde. Ne postoji ništa što joj je slično i sa čime se može porediti, jer ako joj On uskrati Svoju uputu, ona će, za koliko tren oka, propasti i biti uništena.

Duša koja sebe kori

Postoji razilaženje oko deriviranja ove riječi: da li vodi porijeklo od riječi *nestabilnost*, a to je kolebljivost, ili od riječi *ukor*? Selefi su se podijelili u mišljenjima:

Seid ibn Džubejr je rekao: "Upitao sam Ibn Abbasa: 'Šta je *ona koja sebe kori*?' 'To je duša koja puno sebe grdi.' – odgovorio je." Mudžahid kaže: "Ona se kaje zbog onoga što je propustila i kori sebe zbog toga." Katade je rekao: "Ona je – pokvarena." Ikrime kaže: "Ona kori za dobro i za loše." Ata prenosi od Ibn Abbasa: "Svaka duša će koriti sebe na Sudnjem danu. Korit će dobročinitelja zato što nije povećao dobročinstvo, a korit će i zločinca zato što se nije povratio sa tog puta." Hasan je kazao: "Tako mi Allaha, vjernika ćeš vidjeti kako uvijek kori svoju dušu, smatrajući da ga je u svemu uskratila. Kaje se i kori sebe, a pokvarenjak se ne osvrće niti je kori." Oni smatraju da potječe od riječi *ukor*. Oni koji smatraju da potječe od riječi *oklijevanje* to govore zbog njenog dvoumljenja i nesmirivanja na jednom stanju. Prvo mišljenje je očiglednije, jer bi u suprotnom bilo rečeno *nestabilna*, kao što se kaže *nestalna* i *kolebljiva*. To nužno proističe iz prvog stava, jer ona zbog svoje nestabilnosti učini nešto, pa se zatim kori. Tako nestabilnost uzrokuje ukor.

Prevrtljivost duše

Duša je nekada sklona zlu, nekada je ona koja sebe kori, a nekada je smirena. U jednom danu ili sahatu može promijeniti sva tri stanja. Okarakterisat ćemo je prema onome što njome preovlada. Zbog smirenosti biva pohvaljena, zbog naređivanja na zlo biva pokudena, a zbog korenja sebe dijeli se na pohvaljenu i pokudenu, shodno razlogu ukora.

Liječenje bolesti srca obračunom duše

Liječenje bolesti srca

Postoje dva lijeka:

1) svođenje računa sa dušom i

2) suprotstavljanje njoj. Srce propada zbog zapostavljanja obračunavanja duše, slaganja sa njom i slijeđenja njenih prohtjeva. Šeddad ibn Evs kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pronicljiv je onaj koji pokori svoju dušu i radi za Onaj svijet, a slab je onaj koji daje da njegova duša slijedi svoje prohtjeve, a nada se od Allaha."[31]

Govori selefa o obračunavanju duše

Imam Ahmed je spomenuo da je Omer ibnul-Hattab, r.a., rekao: "Obračunavajte sami sebe prije nego budete obračunati, izvagajte sami sebe prije nego budete izvagani! Doista će vam sutra na Obračunu biti lakše ako obračunate sebe danas! Ukrasite se za najveće izlaganje Tog

[31] Tirmizi, 2459 i Ibn Madže, 4260.

dana kada ćete biti izloženi i ništa nećete moći sakriti." Hasan el-Basri je rekao: "Nećeš sresti vjernika, a da ne preispituje samog sebe: 'Šta sam htio mojim riječima, šta sam htio mojim jelom, šta sam htio mojim pićem?', a pokvarenjak stalno ide naprijed ne svodeći računa sa samim sobom."

Katade je za riječi Uzvišenog: *čiji su postupci daleko od razboritosti...* (El-Kehf, 28) rekao: "Upropastio je svoju dušu i nepravdu joj učinio. I pored toga on čuva svoj imetak, a traći vjeru." Hasan el-Basri je rekao: "Zaista rob ostaje u dobru sve dok ima svoju dušu za savjetnika i dok pažljivo svodi račune." Mejmun ibn Mihran je rekao: "Rob neće biti bogobojazan sve dok ne bude svodio račune sa sobom više nego što to međusobno rade partneri. Zato se kaže: "Duša je poput podmuklog partnera – ako ga ne obračunaš, otići će sa tvojim imetkom." Mejmun ibn Mihran je rekao: "Zaista je bogobojazan čovjek strožiji pri ispitivanju svoje duše od silnog vladara i pohlepnog ortaka."

Imam Ahmed je spomenuo da je Vehb ibn Munebbih rekao: "Zapisane su mudrosti Davudove porodice: 'Pravo koje mora ispuniti razuman čovjek jeste da ne zanemari četiri časa: čas u kojem doziva svog Gospodara, čas u kojem svodi račune sa svojom dušom, čas u kojem se osamljuje sa braćom koja ga obavještavaju o njegovim mahanama i govore mu istinu o njegovoj duši, i sahat u kojem predaje dušu njenim halal i lijepim slastima, jer se u ovome nalazi pomoć za ostale časove i odmor za srce."[32]

Ahnef ibn Kajs bi na plamen svijeće stavljao prst i

[32] Ovo je zabilježeno i kao Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, govor. Bilježe ga Ebu Hatim, Ibn Hibban i drugi.

govorio: "Osjeti, O Ahnefčiću. Šta te je navelo da učiniš ono tog i tog dana? Šta te je navelo da učiniš ono tog i tog dana?" Omer ibnul-Hattab, r.a., je napisao nekom od radnika: "Obračunaj sebe prije obračuna u teškoći. Uistinu, ko bude obračunavao sebe u blagostanju, skončat će u zadovoljstvu i sreći, a kog bude zabavio život i obuzeli prohtjevi, skončat će u kajanju i propasti."

Hasan el-Basri je rekao: "Vjernik vodi brigu o svojoj duši. Obračunava je radi Allaha. Doista će na Sudnjem danu biti olakšan obračun ljudima koji su obračunavali sebe na dunjaluku, a bit će otežan onima koji to nisu činili. Kada vjernika nešto iznenadi i svidi mu se, on kaže: 'Tako mi Allaha, želim te i doista mi trebaš, ali, tako mi Allaha, to nije ostvarivo. Između nas se nešto ispriječilo.' A kada mu nešto izmakne, vrati se sebi i kaže: 'Šta sam time htio? Šta imam ja sa tim? Tako mi Allaha, neću se nikad vratiti ovome.' Vjernici su narod koje je Kur'an zaustavio, ispriječivši se između njih i njihove propasti. Vjernik je zarobljenik na dunjaluku. Teži da oslobodi svoju dušu i neće se osjećati sigurnim dok ne sretne Allaha. On zna da će biti odgovoran za svoj sluh, vid, jezik i dijelove tijela."

Malik ibn Dinar je rekao: "Allah se smilovao robu koji svojoj duši kaže: 'Zar nisi to uradila? Zar nisi to uradila?', i zatim je pritegne[33] i stavi joj povodac, a onda je obaveže na slijeđenje Allahove Knjige."

Primjer obračunavanja duše

Duša i njen vlasnik porede se sa partnerima u imetku. Ortakluk se u profitu ne može upotpuniti osim uz do-

[33] Riječ الزم je bušenje njuške da bi se u nju stavio ular ili povodac.

djelu posla partneru, vođenju računa o njegovom radu, njegovim nadgledanjem, obračunavanjem i sprječavanjem pronevjere ukoliko se ona uoči. Tako je i sa dušom: uslovi se da čuva dijelove tijela čije je čuvanje poput glavnice imetka. Profit dolazi poslije toga. Ko nema glavnicu imetka, kako se može nadati profitu? Ovih šest dijelova tijela su: oko, uho, usta, stidno mjesto, ruka i noga. Oni donose propast ali i spas. Propao je onaj ko ih zanemari, a spasio se onaj koji brine o njima. Njihovo čuvanje je temelj svakog dobra, a zanemarivanje temelj svakog zla.

Uzvišeni kaže: *Reci vjernicima da spuste poglede svoje i čuvaju stidna mjesta svoja.* (En-Nur, 30) *I ne hodi po zemlji nadmeno, jer zemlju ne možeš probiti ni brda u visinu dostići.* (El-Isra, 37) *I ne slijedi ono o čemu nemaš znanje. Uistinu, sluh i vid i srce, za svako od njih bit će se pitano.* (El-Isra, 36) *Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi.* (El-Isra, 53) *O vjernici, bojte se Allaha i govorite ispravan govor.* (El-Ahzab, 70) *O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za Sutra pripremio.* (El-Hašr, 18)

Kada joj se dodijeli čuvanje ovih dijelova tijela, prelazi na nadziranje, nadgledanje i posmatranje. Neće je zanemariti, jer ako je zanemari, makar i na tren, ona će ga prevariti. Ako ustraje na zanemarivanju, onda će ustrajati u pronevjeravanju zadatka sve dok mu u potpunosti ne uništi glavnicu imetka. Kada osjeti propuste, počne svoditi račune. Onda mu postaje jasno koliki je stvarni dobitak ili gubitak. Kada osjeti gubitak i uvjeri se u njega, onda kod nje popravi ono što se treba popraviti i opet je počne nadzirati i čuvati. Ne nada se da može prekinuti ortački ugovor sa ovim izdajnikom i zamijeniti

ga drugim. Zato se mora truditi oko njega, nadzirati ga i obračunavati. Ne smije ga zanemariti.

Ono što pomaže u svođenju računa

Nadziranjem i svođenjem računa sa sobom čovjek spozna da će se odmoriti Sutra kada njegov obračun bude drugi svodio. Svaki put kada to zanemari, njegov obračun će Sjutra biti žešći. U tome mu, također, pomaže i spoznaja da je profit ove trgovine stanovanje u Firdevsu, gledanje u lice Uzvišenog Gospodara, a propast u ovoj trgovini – ulazak u Vatru i zastor od Uzvišenog Gospodara. Kada se u ovo uvjeri, svođenje računa sa sobom mu postaje lakše. Odlučni, onaj koji vjeruje u Allaha i Sudnji dan, ne smije zanemariti obračunavanje svoje duše, njeno ograničavanje u djelovanju. Svaki dah predstavlja dragocjeni dragulj kojim se može kupiti jedna od riznica sreće, koja se nikada neće umanjiti. Traćenje ovih dašaka kupovinom onog što donosi propast predstavlja ogromni gubitak koji sebi može dopustiti samo najveća neznalica, glupak i najnerazumniji čovjek. Na Sudnjem danu će shvatiti šta su izgubili i da su sami sebe obmanuli: *Onoga dana kada svaki čovjek pred sobom nađe dobro djelo koje je uradio i hrđavo djelo koje je učinio, poželjet će da se između njih i njega nalazi udaljenost velika.* (Ali Imran, 30)

Obračunavanje sa dušom

Postoje dvije vrste obračunavanja sa dušom: obračunavanje prije i obračunavanje poslije učinjenog djela.

Obračunavanje prije djela

U ovoj vrsti obračunavanja zastaje se kod prve želje ili ambicije za neko djelo sve dok se ne uvjeri da ga je preče uraditi nego ostaviti. Hasan el-Basri, Allah mu se smilovao, kaže: "Allah se smilovao robu koji zastane kod svoje želje, pa ako bude radi Allaha – nastavi, a ako bude radi nečeg drugog – odloži."

Ovo su neki prokomentirali riječima: "Kada duša pokrene roba da nešto učini, on najprije zastane i pogleda da li je u stanju to uraditi. Ako ne bude u mogućnosti – onda odustaje od toga, a ako bude u stanju – onda po drugi put razmatra da li je to za njega bolje od odustajanja. Pa ako se ispostavi da je bolje, zastaje po treći put i razmatra da li je motiv za to želja za Allahovim licem i Njegovom nagradom, ili pak ugled, pohvala i imetak. Ako se ispostavi da je drugo, odustat će od toga djela da se duša ne bi navikla na širk, pa da joj postane lahko raditi zarad nekog drugog, a ne zbog Allaha. Shodno olakšici u radu zbog nekog drugog, isto toliko je otežano činjenje djela radi Allaha, sve dok to duši ne postane najteža stvar. A ako bude prvo, ponovo zastaje i, ako djelo zahtijeva pomoć, gleda da li postoji neko ko bi mu pomogao. Pa ako se niko ne nađe, sustegnut će se od toga, kao što se Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, sustegnuo od džihada u Mekki, dok nije dobio moć i pomagače. A ako bude potpomognut, onda će učiniti to djelo. Uspjeh će

mimoići samo onoga kome promakne jedna od ovih stavki, a onome koji ih sakupi, uspjeh neće promaći."

Ovo su četiri stepena obračunavanja duše prije činjenja djela. Nije za svako djelo koje poželi rob ujedno i sposoban da ga uradi, niti je svako djelo koje može uraditi bolje od njegovog ostavljanja, niti je svako djelo urađeno radi Allaha, niti za svako djelo koje se radi u ime Allaha postoji pomagač. Kada ovo predoči sebi, postat će mu jasno koje djelo će uraditi, a koje neće.

Obračunavanje poslije djela

Ova vrsta obračunavanja sa dušom se dijeli na tri kategorije:

Prva: Obračunavanje za uskraćenu pokornost Allahu, jer djelo nije učinila na ispravan način. Allahovo pravo u djelu čine šest stvari: iskrenost, savjetovanje radi Allaha, slijeđenje Poslanikovog sunneta, svjedočenje Allahovog dobročinstva, svjedočenje Allahove blagodati i svjedočenje svoje nemoći. Rob se time obračunava sa sobom preispitujući sebe da li je pristupio djelu sa svih šest stavki i tako upotpunio pokornost prema Allahu. **Druga**: Svođenje računa sa sobom za svako djelo čije je ostavljanje bilo bolje od njegovog činjenja. **Treća**: Obračunavanje sa sobom za dozvoljene stvari: zašto ih je uradio, tj. da li je time želio Allaha i Ahiret – što bi mu donijelo profit, ili je želio dunjaluk i njegovu prolaznost – što bi ga ostavilo bez tog profita?

Šteta zbog ostavljanja obračunavanja duše

Za dušu je najgora nemarnost u obračunavanju ili njegovo ostavljanje, neobuzdanost, olakšavanje činjenja

stvari i puštanje da idu svojim tokom. Ovo vodi u propast. To je stanje obmanutih. Oni zatvaraju oči i dozvoljavaju da sve ide svojim tokom oslanjajući se na oprost, pa zapostave svoditi račune sa dušom i pogledati u ishod te nemarnosti. Olakša im se upadanje u grijehe i uživanje u tome, a oteža odvajanje od njih. Da je pametan, znao bi da je lakše spriječiti nego poslije ostaviti ono za šta se vezao i na šta je navikao. Ibn Ebid-Dunja kaže: "Čovjek iz Kurejša, potomak Talhe ibn Ubejdullaha, mi je pričao: "Pao je Tevbe ibn Simmeh u ropstvo, a bio je od onih koji svode račune sa sobom. Onda je računao koliko ima dana, pa je ispalo da ima 21 600 dana. Tad uzviknu: 'Teško meni! Da sretnem svog Gospodara sa 21 600 grijeha? Kako, a u svakom danu ima hiljade grijeha!?' Zatim je pao u nesvijest i umro, pa čuše kako neko kaže: 'Hajde, odlepršaj ka najuzvišenijem Firdevsu.'"

Obračunavanje za iskrenost i slijeđenje

Sumiranje toga se sastoji u svođenju računa sa dušom najprije za farzove. Ako u njima bude manjkavosti, ispravi to. Zatim je obračunava za zabranjene stvari, pa ako zna da je učinio nešto od njih, izbriše ih tevbom i činjenjem dobrih djela. Zatim obračunava svoju dušu za nemar. Ako je pao u nemar prema onome za šta je stvoren, ispravi to zikrom i posvećenošću Allahu. Zatim je obračunava za govor, hod, djela ruku, ili onoga što je slušao. Pitat će se: Šta sam htio ovim, zbog koga sam to uradio, na koji način sam to uradio? Zna da mu se za svaki pokret moraju otvoriti dva pitanja: radi koga i kako si to uradio?

Prvo je o iskrenosti, a drugo je o slijeđenju.[34]

Uzvišeni kaže: *I tako Mi Gospodara tvoga, njih ćemo sve na odgovornost pozvati za ono što su radili!* (El-Hidžr, 92-93) *I sigurno ćemo pitati one kojima smo poslanike slali, a pitat ćemo, doista, i poslanike, i izložit ćemo im, pouzdano, sve što o njima znamo, jer Mi nismo odsutni bili.* (El-Earaf, 6-7) *Da bi upitao iskrene o iskrenosti njihovoj.* (El-Ahzab, 8)

Ako će iskreni biti upitani i obračunavani za svoju iskrenost, šta je tek sa lažovima? Mukatil je kazao da riječi Uzvišenog: *Uzeli smo zavjet od njih*, znače da će Allah pitati iskrene (vjerovjesnike) o dostavljanju poslanice. Mudžahid o tome kaže: "Pitat će one kojima je od poslanika dostavljeno da li su prenijeli poslanicu, kao što će i poslanike pitati da li su dostavili od Allaha." Ispravno je da ajet govori i o jednim i o drugim, jer iskreni su i poslanici i oni kojima je dostavljena poslanica. Zatim će pitati one do kojih je stigla poslanica šta su odgovorili poslanicima.

Uzvišeni kaže: *A na Dan kad ih On pozove i upita: "Šta ste poslanicima odgovorili?"*(El-Kasas, 65)

Katade kaže: "Za dvije stvari će biti pitani i prvi i kasniji: 1) Šta ste obožavali? 2) Šta ste odgovorili poslanicima? Bit će pitani o obožavanom i o ibadetu.

Uzvišeni kaže: *Zatim ćete Toga dana za sladak život biti pitani sigurno!* (Et-Tekasur, 8)

Muhammed ibn Džerir, kada govori o riječima Uzvi-

[34] Pod slijeđenjem se misli na slijeđenje Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, po njegovom sunnetu.

šenog, kaže: "Zatim će vas Allah, azze ve dželle, pitati za sladak život na dunjaluku: šta ste radili u njemu, kako ste došli do njega, šta ste sa njim radili?" Katade kaže: "Doista će Allah upitati roba o blagodatima i Njegovom pravu koje je ostavio." Blagodat o kojoj će biti upitan dijeli se na dvije vrste:

1) Halal koji je utrošio na Allahovo pravo. Bit će pitan za svoju zahvalnost za to.

2) Ono što nije uzeo na halal način a utrošio je u nešto što nije Allahovo pravo. Bit će pitan kako da se izvuče i spasi."

Pošto će rob biti pitan za sve, čak i za sluh, vid i srce, Uzvišeni kaže: *I sluh, i vid, i razum – za sve to će se, zaista, odgovarati.* (El-Isra, 36) Pohvalno je svesti račune sa sobom prije nego bude raspravljano o obračunu.

Obaveznost obračunavanja duše

Na obaveznost obračunavanja duše ukazuje govor Uzvišenog: *O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za Sutra pripremio.* (El-Hašr, 18) Uzvišeni kaže da svako od vas vidi šta je od djela pripremio za Sudnji dan – da li su to dobra djela, koja će ga izbaviti, ili loša, koja će ga upropastiti? Katade kaže: "Vaš Gospodar će neprestano približavati Sudnji čas sve dok ne učini da bude sutra."

Poboljšanje srca je posljedica obračunavanja duše, a njegovo kvarenje je prouzrocirano zapostavljanjem obračunavanja i slijeđenjem duše.

Koristi obračunavanja duše

Uočavanje mahana duše

Ko ne uoči mahanu svoje duše, neće je moći ni odstraniti. Kada je uoči, mrzet će je u ime Allaha. Imam Ahmed bilježi od Ebu Derdaa da je rekao: "Neće čovjek potpuno razumjeti dok ljude ne bude mrzio u ime Allaha, a zatim se vrati svojoj duši, pa nju više zamrzi." Mutarrif ibn Abdullah kaže: "Da nije onoga što znam o svojoj duši, mrzio bih ljude." Mutarrif, u dovi na Arefatu, kaže: "Allahu moj, nemoj odbiti ljudima dove zbog mene." Bekr ibn Abdullah el-Mizzi kaže: "Kada sam pogledao ljude na Arefatu, pomislio sam da bi im bilo oprošteno da ja nisam među njima." Ejjub es-Sihtijani kaže: "Kada se spomenu dobri ljudi, ja u njih sebe ne ubrajam."

U samrtnom času Sufjana es-Sevrija kod njega su ušli Ebul-Ešheb i Hammad ibn Seleme. Hammad mu reče: "Ebu Abdullahu, zar se nisi spasio od onoga čega si se plašio? Ideš Onome Kome se nadaš, a On je Najmilostiviji." Sufjan reče: "Ebu Seleme, zar se nadaš da će se neko poput mene spasiti Vatre?" "Da, tako mi Allaha, nadam se tome za tebe." – odgovori Ebu Abdullah.

Ibn Zejd prenosi od Muslima ibn Seida el-Vasitija, a on od Hammada ibn Džafera ibn Zejda da je njegov otac rekao: "Izišli smo u pohod na Kabul, a u vojsci je bio Sile bin Ešjem. Kada je pao mrak, ljudi su stali da odmore, klanjali su a zatim legli. Rekoh: 'Gledat ću šta radi.' Ljudi utonuše u san, pa rekoh: 'Odmoriše se oči, ustani.' On uđe u obližnju šumu. Išao sam za njim. Abdestio se, a zatim ustao da klanja. Lav mu se približio, a ja sam se popeo

na drvo. Šta misliš, da li se okrenuo, ili ga je možda smatrao mladunčetom? Kada je učinio sedždu, rekao sam: ‘Sad će ga pojesti.’ Sjeo je, predao selam, a zatim rekao: ‘O zvjeri, traži svoju opskrbu na drugom mjestu.’ Lav se okrenu ričući. Mislio sam da će se brda srušiti. Klanjao je sve do sabaha. Tada sjede, zahvali Allahu zahvalama kakve do tada nisam čuo, a zatim reče: ‘Allahu moj, molim te da me sačuvaš od Vatre, jer se neko poput mene ne usuđuje tražiti Ti Džennet.’ Zatim se vratio. Djelovao je kao da je noć proveo u postelji. A ja sam imao neki strah samo Allahu znan.”

Junus ibn Ubejd kaže: “Ja nađem sto vrlina, a ne znam da li i jednu od njih ja posjedujem.” Muhammed ibn Vasi kaže: “Kada bi grijesi imali miris, niko ne bi mogao sjesti pored mene.” Ibn Ebu Dunja spominje da je Huld ibn Ejjub rekao: “Jedan israelski monah je u isposničkoj ćeliji boravio šezdeset godina, pa mu je došao neko u snu i rekao: ‘Doista je taj i taj obućar bolji od tebe.’ Isposnik je upitao obućara čime je to postigao, a ovaj mu reče: ’Pored mene skoro niko ne prođe, a da ne pomislim da će on biti u Džennetu, a ja u Vatri.’” Data mu je prednost u odnosu na monaha zbog omalovažavanja svoje duše. Davud et-Tai je pohvaljen kod nekih vladara. On je na to rekao: “Kada bi ljudi znali delić onoga kakvi smo, ne bi se nijedan jezik nikada ponizio i spomenuo nas po dobru!” Ebu Hafs kaže: “Ko ne bude stalno optuživao svoju dušu, ne bude joj se suprotstavljao, bude je vukao ka onome što joj je mrsko, bit će obmanut. Ako bude odobravao ono što ona radi, upropastio ju je.”

Duša poziva raznim propastima: pomaže neprijatelje, čezne za svime što je ružno, slijedi svako zlo. Ona, po

svojoj prirodi, ide linijom suprotstavljanja. U njenom napuštanju i oslobađanju ropstva je blagodat u kojoj nema opasnosti, jer je ona najveća prepreka između roba i Allaha. Čovjek koji je najviše poznaje najviše je omalovažava i mrzi. Ibn Ebu Hatim, u svom tefsiru, prenosi od Alije ibnul-Husejna – njemu je ispričao El-Makdisi, a njemu Amir ibn Salih, koji prenosi od svog oca, a on od ibn Omera – da je Omer ibnul-Hattab rekao: "Allahu moj, oprosti mi nepravdu i nezahvalnost (kufr)." Neko mu reče: "Vođo pravovjernih, znamo šta je nepravda, ali šta je kufr?" On odgovori: "Doista je čovjek mnogo nepravedan (zalūm) i nezahvalan (keffār)."

Ibn Ebu Hatim prenosi od Junusa ibn Habiba – njemu je pričao Ebu Davud, a njemu Salt ibn Dinar – da je Bekijje ibn Sahban en-Henai upitao Aišu o Allahovim, azze ve dželle, riječima: *Zatim učinismo da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izabrasmo; od njih ima onih koji će se prema sebi ogriješiti, ima onih koji su osrednji, i bit će i onih koji, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašuju.* (Fatir, 32) Aiša reče: "Sinčiću moj, ovo su dženetlije. Onaj ko je druge nadmašio dobrim djelima je onaj ko je živio u vrijeme Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i kome je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posvjedočio Džennet i opskrbu. Osrednji je onaj ashab koji je slijedio njegov put dok mu se nije pridružio. A nepravedni prema sebi su oni poput mene i vas." Sebe je izjednačila sa njima. Imam Ahmed prenosi od Hadžadža – on od Šurejka, a on od Asima ibn Ebu Vaila – da je Mesruk rekao: "Abdurrahman je ušao kod Ummu Seleme, a ona mu reče: 'Čula sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao:

'Doista, neki od mojih ashaba me nikada neće vidjeti poslije moje smrti.' Abdurrahman iziđe od nje prestravljen. Opet joj je došao i pitao je: 'Tako ti Allaha, da li sam od njih?' 'Nisi. Više nikome neću odgovoriti.' – odgovori mu ona." [35]

Čuo sam našeg šejha kako kaže: "Ona je htjela reći: 'Ja neću sebi otvarati ova vrata', a nije mislila: 'Ti si jedini, mimo ostalih ashaba, čist od toga.'"

Mržnja prema duši radi Allaha

Mržnja prema duši u ime Allaha predstavlja jedno od svojstava istinoljubivih. Time se rob u trenutku približi Allahu onoliko koliko bi mu trebalo da je činio mnogostruko više djela. Ibn Ebid-Dunja je prenio da je Malik ibn Dinar rekao: "Neki Israelićani su bili u svojoj bogomolji na Dan blagdana. Jedan mladić dođe do pred vrata bogomolje i, ponižavajući svoju dušu, reče: 'Neko poput mene neće ući sa vama. Ja sam takav i takav.' – pa je Uzvišeni Allah objavio Svom vjerovjesniku da je ta osoba istinoljubiva." Imam Ahmed prenosi od Muhammeda ibnul-Hasena ibn Enesa – on od Munzira, a ovaj od Vehba – da je neki čovjek, postač, obožavao Allaha sedamdeset godina, a zatim je jednog dana izišao. Svoje djelo je smatrao malim i Allahu se žalio na to. Priznao je svoj grijeh, pa mu je došao izaslanik od Allaha i rekao: 'Doista Mi je ovo tvoje sijelo draže, nego ono što si radio cijelog života.'"

Imam Ahmed prenosi od Abdussameda – kome je pričao Ebu Hilal, a ovome je prenio Katade – da je Isa, alejhis-selam, sin Merjemin, rekao: "Pitajte me, jer ja

[35] Imam Ahmed, u *Musnedu*, 2/298.

sam mehkog srca, mali u svojim očima." Ahmed, također, spominje od Abdullaha ibn Rebaha el-Ensarija da je rekao: "Davud je gledao sijelo Israelićana najnižeg statusa. Zatim bi sjeo među njih i rekao: 'Gospodaru moj, siromah sjedi sa siromasima.'" A od Imrana ibn Musaa el-Kasira se prenosi da je rekao: "Musa je rekao: 'Gospodaru, gdje da Te tražim?' Allah mu odgovori: 'Traži Me kod onih čija su Mi srca u potpunosti predana[36], jer sam im svakog dana bliži za jedan hvat. Da nije toga, oni bi se srušili.'"

U knjizi *Ez-Zuhd*, od Imama Ahmeda, stoji da je neki Israelićanin ibadetio šezdeset godina da bi mu Allah ispunio neku potrebu, ali ona nije ispunjena, pa je rekao u sebi (obraćajući se svojoj duši): "Tako mi Allaha, da u tebi ima hajra, ispunila bi svoju potrebu." U snu mu dođe neko i reče mu: 'Da li si vidio kako si toga časa potcijenio svoju dušu? To ti je bolje od tolikih godina ibadeta.'"

Spoznaja Allahovog prava

Obračunavanjem duše čovjek spoznaje Allahovo pravo kod njega. Ko ne poznaje Allahovo pravo kod sebe, ibadet jedva da mu može koristiti. Imam Ahmed prenosi od Hadžadža, on od Džerira ibn Hazima, a on od Vehba da je rekao: "Do mene je došlo da je Allahov vjerovjesnik Musa, alejhis-selam, prošao pored čovjeka koji je ponizno dovio, pa reče: 'O Gospodaru, smiluj mu se, jer sam mu se ja smilovao.' Pa mu Allah objavi: 'Kada bi mi dovio sve do iznemoglosti, ne bih mu odgovorio sve dok ne

[36] Doslovno značenje je: "čija su srca polomljena", tj. u potpunosti ispražnjena od svega što nije Allah. (op. prev.)

pogleda u Moje pravo kod njega.'"

Medu najkorisnijim stvarima za srce je gledanje u Allahovo pravo kod roba. To izaziva mržnju prema svojoj duši i njeno ponižavanje, oslobada ga samoljublja i oslanjanja na svoja djela, otvara mu vrata potčinjenosti, poniznosti i potpune predanosti Gospodaru, gubljenja nade u svoju dušu i to da će biti spašen samo Allahovim oprostom i milošću. Allahovo pravo jeste da Mu se rob pokorava i prema Njemu ne griješi, da Ga spominje i ne zaboravlja, da Mu zahvaljuje, a ne da Mu bude nezahvalan. Ko pogleda u pravo koje njegov Gospodar ima kod njega, zasigurno će znati da Mu ne robuje kako treba, da jedino može tražiti pomilovanje i oprost i da će propasti ako se osloni na svoje djelo.

Ovo je stajalište onih koji su spoznali Allaha i svoju dušu. Zbog ovoga se ne nadaju od svojih duša, pa su svu nadu usmjerili na Allahov oprost i Njegovu milost. Kada razmotriš stanje većine ljudi, naći ćeš da rade suprotno tome – gledaju u svoje pravo kod Allaha, a ne gledaju u Allahovo pravo kod njih. Ovako su prekinuli vezu sa Allahom. Srca su im zaklonjena od spoznaje Njega, ljubavi prema Njemu, čežnje za susretom sa Njim i uživanja u spominjanju Njega – a ovo je vrhunac čovjekovog nepoznavanja Gospodara i svoje duše.

Svođenje računa sa dušom obuhvaća:

Prvo: gledanje u Allahovo pravo kod njega;

Drugo: razmatranje da li je ispunio to pravo.

Razmišljanje o tome je najbolje razmišljanje. Ono

upućuje srce na put ka Allahu i čini ga poniznim pred Njim i potčinjenim Njemu. U predanosti je njegov popravak, u siromaštvu bogatstvo, a u poniznosti ponos. Ako mu ovo promakne, šta god da uradi od dobročinstva, promaklo mu je veće od onoga što je uradio. Imam Ahmed prenosi od Ibnul-Kasima – njemu je pričao Salih el-Murri, a njemu Ebu Imran el-Dževnij, a ovome Ebul-Džild – da je Uzvišeni Allah objavio Musau, alejhis-selam: "Kada Me spomeneš, spomeni Me smatrajući da ne činiš dovoljno. Budi u tome skrušen i smiren. Kada Me spomeneš, učini da ti jezik slijedi srce, a kada staneš pred Mene, stani kao skrušeni, ponizni rob i kori svoju dušu, jer je ona najpreča da se kori. Kada Me dozivaš, dozivaj Me bogobojaznim srcem i iskrenim jezikom."

Korist gledanja u Allahovo pravo kod čovjeka jeste da se u osnovi ne oslanja na djelo, kakvo god ono bilo, jer ko se osloni na svoje djelo, neće se uspeti ka Allahu. Imam Ahmed prenosi od čovjeka koji je spoznao Allaha da mu je neko rekao: "Ja u namazu stojim i plačem toliko da trava umalo ne iznikne od mojih suza." Ovaj mu reče: "Da se smiješ, priznajući Allahu svoju grešku, bolje ti je nego da plačeš, a oslanjaš se na svoje djelo, jer se namaz onog koji se oslanja na svoje djelo ne uspinje iznad njega." Čovjek mu reče: "Oporuči mi nešto." Ovaj mu odgovori: "Budi zahid na dunjaluku i ne raspravljaj o njemu sa njegovim sljedbenicima. Budi poput pčele: ako jedeš – jedi lijepo, ako nešto ostavljaš – ostavljaj lijepo, ako sletiš na granu – ne šteti je i ne lomi. Oporučujem ti savjetovanje radi Allaha, azze ve dželle, kao što pas savjetuje porodicu koja ga izgladnjuje i tjera od sebe, a on ih i dalje obilazi i savjetuje." Eš-Šatibi je rekao:

Budi poput psa kog porodica udaljava
A on ih dalje darežljivo savjetuje...

Imam Ahmed prenosi od Sejjara, njemu je prenio Dža'fer, a njemu El-Džurejri, koji je kazao: "Do mene je došlo da je neki Isrealićanin želio nešto od Allaha, pa je ibadetio i trudio se, a zatim je tražio svoju potrebu kod Allaha. Međutim, nije vidio nikakvog uspjeha. Onda je probdio noć ponižavajući svoju dušu, govoreći: 'O dušo, zašto se tvoja potreba ne ispunjava?' Probdio je noć tužan, omalovažavajući svoju dušu i potrebu koreći je riječima: 'Tako mi Allaha, nisi od Mog Gospodara došla, već od moje duše.' Probdio je noć u takvom stanju, pa mu je potreba ispunjena.'"

Čuvanje od ovladavanja šejtana srcem

Liječenje bolesti srca šejtanom

Domen ovladavanja šejtana robom[37]

Allah je iz Svoje mudrosti dao da robom ovlada neprijatelj koji poznaje puteve propasti i zla, koji je u tome revnostan i nikada se ne umara. Šejtan kod čovjeka mora postići jednu od šest stvari:

Prva: Njegov glavni cilj je da se isprijeći između čovjeka, znanja i vjerovanja, i da ga baci u nevjerstvo. Kada to postigne, sa njim je završio i odmorio se. Ako mu ovo ne uspije, i čovjek ostane u islamu, šejtan onda teži odvesti ga ka onome što slijedi poslije nevjerstva – novotariji, a to je **druga** stvar. Novotarija je šejtanu draža od griješenja, jer se čovjek od griješenja pokaje

[37] Ovaj pasus je uzet iz knjige *Miftahu daris-se'adeh*, 1/372.

ali se od novotarije ne kaje, jer smatra da je na pravom putu. U nekim predanjima stoji da Iblis kaže: "Uništio sam Ademove sinove grijesima, a oni su mene uništili traženjem oprosta i izgovaranjem *La ilahe illallah*. Kada sam to vidio, među njima sam raširio prohtjeve. Tako griješe i ne kaju se jer smatraju da je lijepo to što čine." Ako uspije u ovome, pretvori ga u svog pastira i namjesnika. A ako ne uspije, gurne ga u **treću** stvar – velike grijehe. Ako ni u ovome ne uspije, uvede ga u **četvrto** – male grijehe. A ako ni to ne uspije, onda učini da radi nešto što će ga odvraćati od prečih stvari – to je **peta** stvar. Ako ni ovo ne uspije, onda ide ka **šestoj** stvari – davanju vlasti šejtanovim sljedbenicima nad njim. Uznemiravaju ga, grde, potvaraju velikim stvarima, kako bi ga rastužili i odvratili od znanja i želje za dobrim djelima.

Kako se može sačuvati onaj koji ovo ne zna, ne poznaje neprijatelja, niti ono čime će se zaštititi od njega? Od neprijatelja će se spasiti samo onaj koji poznaje put kojim on dolazi, njegovu vojsku, mjesta na kojima djeluje, način borbe i sredstva protiv njega, lijek za rane i izvor snage da bi se mogao boriti i odbiti ga. Ovo se postiže samo znanjem, jer je neznalica u nemaru i sljepilu. Zbog potrebe duše da upozna neprijatelja i puteve ratovanja, u Kur'anu je dosta puta spominjan ovaj neprijatelj, njegova namjera, vojske i spletke. Da znanje ne spašava od ovoga, ne bi bilo spašenih – a ima ih. Znanje i njegovi plodovi donose spas.

Opasnost od šejtana je veća od opasnosti duše

Ovo je jedno od najvažnijih i najkorisnijih poglavlja knjige. Kasniji prvaci na duhovnom putu nisu brinuli o njemu kao što su brinuli o spominjanju duše, njenih ma-

hana i bolesti, u čemu su bili opširniji.

Ko razmisli o Kur'anu i sunnetu, naći će da je njihovo spominjanje šejtana i briga o ratu protiv njega veće nego spominjanje duše, jer je pokuđena duša spomenuta u Njegovim riječima: *Doista je duša sklona zlu.* (Jusuf, 53), ona koja sebe kori u riječima: *I kunem se dušom koja sebe kori.* (El-Kijame, 2) Spomenuta je i pokuđena duša u Njegovim riječima: *I svoju dušu od prohtjeva bude sustegao.* (En-Naziat, 40) Šejtan je spomenut na nekoliko mjesta. Za njega je, čak, izdvojena cijela sura.[38] Uzvišeni Gospodar više upozorava na šejtana, nego na dušu. To je ispravno, jer pokvarenost duše potječe od njegovih vesvesa. Ona mu je jahalica, mjesto njegovog zla i pokoravanja njemu.

Uzvišeni Allah je, zbog velike potrebe utjecanja od njega, naredio traženje zaštite od šejtana prilikom učenja Kur'ana ili u drugim prilikama. Utjecanje od duše ni na jednom mjestu nije naredio, već je utjecanje od njenog zla došlo u *hutbetul-hadžeh* (Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, riječima): "Allahu se utječemo od zla naših duša i naših loših djela."[39] Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spojio utjecanje od obje stvari. Od Ebu Hurejrea se prenosi da je Ebu Bekr rekao: "Allahov Poslaniče, poduči me nečemu što ću govoriti kada osvanem i omrknem." Poslanik je rekao: "Reci: Allahu moj, Ti Koji poznaješ nevidljivo i vidljivo, Stvoritelju nebesa i Zemlje, Gospodaru i Vladaru svega, svjedočim da nema istinskog božanstva mimo Tebe. Utječem Ti se od

[38] Možda je to sura *El-Felek*, kako kaže Muhammed Hamid el-Fekijj.
[39] Ebu Davud, 2118 i drugi.

zla moje duše i od zla šejtana i njegovog širka, nepravde prema sebi ili nekom muslimanu. To reci kada osvaneš i omrkneš, i kada legneš."[40]

Ovaj časni hadis sadrži utjecanje od zla, njegovih uzroka i posljedica. Zlo proističe iz duše ili od šejtana, a posljedice se vraćaju na počinioca ili na njegovog brata muslimana. Hadis obuhvaća dva izvora iz kojih zlo proističe i dvije posljedice do kojih dovodi.

Traženje Allahu zaštite prilikom učenja Kur'ana

Uzvišeni kaže: *Kada hoćeš učiti Kur'an, traži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog, on doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju; njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitinika uzimaju i koji druge Allahu pridružuju.* (En-Nahl, 98-100)

Značenje riječi *traži od Allaha zaštitu* je: traži zaštitu od Njega, Njime se sačuvaj i kod Njega traži utočište. Njegov infinitiv je: traženje utočišta. *Onaj koji je utočište* većinom se koristi za onog kod kog se traži utočište. To potvrđuje govor Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem:"Zatražila si utočište kod Onog kod Kog se traži utočište."[41] Osnova izraza je traženje utočišta kod nečega i približavanje tome. Arapi imaju običaj reći: "Najbolje meso je priljubljeno uz kosti.", tj. ono koje je našlo utočište kod kostiju i spojivši se sa njima. Kaže se: Kod deve koja se nedavno odevila, njeno mladunče traži utočište, a množina se kaže: عوذ, kao حُمُرٌ. To potvrđuje ono što

[40] Ebu Davud, 5067 i Tirmizi, 3392.
[41] Buhari, 5255.

je došlo u hadisu o Hudejbiji: "Sa njima su deve koje su nedavno dobile mladunčad." Riječ je množina riječi, a to je deva koja ima mladunče. Određeni ljudi, od kojih je i autor djela *Džamiul-usu*, kažu: "Taj naziv je metaforično upotrijebljen za žene", tj. sa njima su žene sa svojom djecom." Nema potrebe za tim. Izraz je upotrijebljen u svom stvarnom značenju, tj.: "Izišli su ka tebi sa svojom stokom i jahalicama. Izveli su, čak, i deve sa mladuncima.

Uzviženi Allah je naredio traženje zaštite prilikom učenja Kur'ana. Za to ima nekoliko razloga:

1. Kur'an je lijek za ono što je u prsima. Otklanja vesvese, strasti i pokvarene želje koje je šejtan ubacio. Allah je naredio da se otjera ono što izaziva bolest kako bi se srce ispraznilo i lijek došao na čisto mjesto, na njemu se učvrstio i na njega utjecao. Rečeno je:

Dođe mi ljubav njena prije nego sam za ljubav znao
Pa nađe prazno srce i u njemu se nastani.

2. Kur'an je sredstvo upute, znanja i dobra u srcu, kao što je voda biljkama, a šejtan je vatra koja spaljuje biljke jednu po jednu. Svaki put kada osjeti neku biljku hajra u srcu, on požuri da je pokvari i spali. Zato je Allah naredio da se od Njega traži zaštita od šejtana – da ne bi pokvario ono što mu donese Kur'an.

Razlika u ovom i prijašnjem razlogu je u tome što je traženje utočišta u prvom radi postizanja koristi od Kur'ana, a u drugom je radi njenog opstanka, čuvanja i postojanosti. Onaj koji kaže da se utočište traži poslije učenja kao da je primjetio ovo značenje. To je, tako mi Allaha, dobra konstatacija, osim što su sunnet i izreke

ashaba došli sa traženjem utočišta prije učenja. Ovo je stav većine ummeta, i prijašnjih i potonjih generacija.

3. Meleki se približavaju učaču Kur'ana i slušaju njegovo učenje. Usejd ibn Hudajr je učio Kur'an i vidio nešto poput nastrešice koja je svetlucala. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je rekao: "To su meleki."[42] Šejtan je suprotnost melcka i njihov neprijatelj, pa je Allah naredio učaču da traži od Allaha udaljavanje svog neprijatelja od njega da bi prisustvovali Allahovi odabranici – meleki. Ovo je gozba kojoj meleki i šejtani ne prisustvuju zajedno.

4. Šejtan pošalje svoju pešadiju i konjicu na učača ne bi li mu skrenuo pažnju od kur'anskih poruka, razmišljanja, razumijevanja i spoznaje onoga što Uzvišeni Allah poručuje. Šejtan se uporno trudi da se ispriječi izmedu čovjekovog srca i poruka Kur'ana, da se učač ne bi u potpunosti okoristio. Zato je učaču naređeno da kod otpočinjanja učenja zatraži od Allaha zaštitu od šejtana.

5. Učač doziva Allaha Njegovim govorom. "Allah sluša učača Kur'ana lijepog glasa više nego što vlasnik pjevačice nju sluša."[43] Šejtanovo učenje je poezija i pjevanje, pa je Allah naredio da ga čovjek otjera traženjem zaštite onda kada Ga doziva, a On sluša njegovo učenje.

5. Uzvišeni Allah je obavijestio da nijednog poslanika i vjerovjesnika nije poslao, a da šejtan nije, kad bi on što kazivao, u kazivanje njegovo nešto ubacio, a svi selefi su složni da to znači da kada uči, šejtan ubaci nešto u njegovo učenje. Pjesnik je rekao:

---

[42] Bilježe ga Buhari kao mu'allek 5018 i Muslim, 796.
[43] Ibn Madže, 1340.

Uči Allahovu Knjigu u početku noći
A na kraju njenom suočava se sa smrću sudbine.

Ako je ovako radio sa poslanicima, kako je tek sa ostalima? Zbog ovoga on čini da učač nekada griješi, miješa mu učenje, i zbunjuje ga, pa mu zaveže jezik, ili mu zbunjuje srce u razumijevanju. Tako, kada šejtan prisustvuje učenju, učač neće biti lišen jednog ili drugog, a možda oboje spoji, pa je jedna od najprečih stvari kod učenja, traženje utočišta Allahu.

6. Šejtan je veoma ažuran oko čovjeka koji želi dobro i počne ga raditi. Šejtan tada pojača aktivnost da bi ga od toga odvratio. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u vjerodostojnom hadisu, kaže: "Jučer je šejtan nasrnuo na mene. Želio je da mi pokvari namaz."[44] Što je djelo korisnije za roba i draže Allahu, šejtanovo negodovanje je veće.

U *Musnedu* Imama Ahmeda nalazi se hadis od Sebreta ibn Ebul-Fakiha da je čuo Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "Doista se šejtan ispriječi sinu Ademovom na njegovim putevima. Ispriječi mu se na putu islama i kaže: 'Zar ćeš prihvatiti islam i ostaviti svoju i vjeru svojih očeva i djedova?' Pa ga čovjek ne posluša i primi islam. Zatim mu se šejtan ispriječi na putu hidžre, pa kaže: 'Zar ćeš učiniti hidžru i ostaviti svoju zemlju i svoje nebo? Doista je primjer muhadžira poput primjera konja na dugim putevima.' Pa ga čovjek ne posluša i učini hidžru. Zatim mu se ispriječi na putu džihada – to je džihad životom i imetkom, pa mu kaže: 'Zar da se boriš, pa da budeš ubijen, a da ti se žena preuda i imetak

[44] Muttefekun alejhi, 461, 541.

podijeli?' Ali ga čovjek ni ovdje ne posluša i ode boriti se."[45]

Šejtan vreba čovjeka na putu svakog dobra. Mensur prenosi od Mudžahida: "Nijedna grupa ljudi ne krene put Mekke, a da Iblis ne pošalje sa njima isti broj šejtana."[46] On je u zasjedi, a pogotovo kod učenja Kur'ana. Zato je Uzvišeni naredio robu da se bori protiv njegovog neprijatelja koji mu presijeca put, prije svega traženjem utočišta kod Allaha, a zatim da krene na put poput musafira koga presretne razbojnik, pa se on angažira kako bi ga otjerao, a zatim nastavi put.

7. Traženje utočišta kod Allaha je uvod u učenje Kur'ana. Ono nije propisano prije nekog drugog govora. Kada slušalac čuje Euzubilu (traženje utočišta), pripremi se za slušanje Allahovog govora. Učaču je to, zbog spomenutih i mnogih drugih mudrosti, propisano makar bio i sam.

Koristi Euzubile:

Ahmed je rekao: Neće učiti Kur'an ni u namazu niti van njega, a da ne zatraži utočište, zbog riječi Uzvišenog: *Kada hoćeš učiti Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog.* (En-Nahl, 98) A od Ibn Mešiša se prenosi: "Svaki put kada hoće učiti, neka zatraži zaštitu."[47]

---

[45] En-Nesai 3134.

[46] Ibn Ebu Hatim, u svom tefsiru.

[47] Ovdje je autor, rahimehullah, napravio digresiju prilikom govora o Euzubili. Govorio je o oblicima Euzubile, rekavši: "Abdullah ibn Ahmed kaže: 'Čuo sam mog oca da, kada uči Kur'an, traži utočište govoreći: *E'uzubillahi mineš-šejtanir-radžim innellahe huves-semi'ul-alim.*' A u *Musnedu* i kod Tirmizije, u hadisu od Ebu Se'ida el-Hudrija stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada bi stao na namaz, proučio bi početni tekbir, a zatim rekao: 'E'uzubillahis-semiil-alim mineš-šej-

Utjecanje od ljudskih i džinskih šejtana

Uzvišeni kaže: *I reci: "Tebi se, Gospodaru moj, obraćam za zaštitu od poticanja šejtanskih, i Tebi se, Gospodaru moj, obraćam da me od njihova prisustva zaštitiš!"* (El-Mu'minun, 97-98)

U njegova poticanja spadaju i njegova puhanja i pljuvanja – to je Mudžahidov stav. Tumače se i kao njegovo gušenje, a to je padavica koja sliči ludilu. Vanjština hadisa ukazuje da poticanje ne obuhvaća puhanje i pljuvanje. Sama šejtanska poticanja obuhvaćaju sve njegove napade na čovjeka, a kada se udruže sa puhanjem i pljuvanjem, onda predstavljaju posebnu vrstu. Zatim kaže: "i Tebi

tanir-radžim, min hemzihi ve nefhihi ve nefsih.' A Ibnul-Munzir kaže: 'Došlo je od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je prije učenja Kur'ana govorio: *E'uzubillahi mineš-šejtanir-radžim.*"
Šafija, Ebu Hanife i El-Kadi, u *El-Džami'u*, su odabrali da je govorio: "E'uzubillahi mineš-šejtanir-radžim', a to je i po jednom rivajetu od Ahmeda, zbog vanjštine ajeta, i hadisa Ibn Munzira. Od Ahmeda se prenosi Abdullahovim rivajetom: "E'uzubillahis-semiil-alim mineš-šejtanir-radžim", zbog hadisa od Ebu Se'ida, a to je mezheb Hasana el-Basrija i Muhammeda ibn Sirina. Na to ukazuje i ono što bilježi Ebu Davud u kazivanju o potvori, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, sjeo, otkrio svoje lice i rekao: "E'uzubillahis-semiil-alim mineš-šejtanir-radžim."
Ahmed se, po drugom rivajetu, prenosi da je rekao: "E'uzubillahi mineš-šejtanir-radžim, innellahe huves-semiul-alim." To isto kaže i Sufjan es-Sevri, i Muslim ibn Jesar. Njega je odabrao i El-Kadi u *El-Mudžerredu* i Ibn Akil, jer vanjština Njegovih riječi: *Utječi se Allahu od šejtana prokletog* ukazuje da se traži utočište riječima: "E'uzubillahi mineš-šejtanir-radžim", a Njegove riječi u drugom ajetu: *zato traži utočište Allahom, jer On, uistinu, sve čuje i sve vidi*, iziskuje da se Euzubili pridruži Njegov opis da sve čuje i sve vidi u samostalnoj rečenici, uz harf za potvrdu značenja *inne*, jer je Uzvišeni tako spomenuo. Ishak je rekao: "Ja uzimam ono što je spomenuto od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: 'Allahumme inni e'uzubike mineš-šejtanir-radžim, min hemzihi, ve nefhihi, ve nefsih.' U hadisu je došao tefsir toga, pa kaže: 'Njegov hemz (ubadanje) jeste padavica, njegov nefh (puhanje) jeste oholost, a njegov nefs (pljuvanje) jeste poezija."

se, Gospodaru moj, obraćam da me zaštitiš od njihovog prisustva.", Ibn Zejd je rekao: "U mojim poslovima." El-Kelbi govori: "Kod učenja Kur'ana." A Ikrime je rekao: "Kod skidanja."

Naređeno mu je da se utječe od dvije vrste njihovog zla: poticanja (vesvesama) i njihove blizine. Euzubila obuhvaća i dodire i približavanje. Uzvišeni je to spomenuo poslije Svojih riječi: *Ti lijepim zlo uzvrati, Mi dobro znamo šta oni iznose.* (El-Mu'minun, 96) Naredio mu je da se čuva zla ljudskih šejtana, uzvraćanje na njihovo zlo dobrim, i da odbija šejtanovo zlo traženjem zaštite od njega. Sličan ovome je Njegov govor: *Drži se oprosta i naređuj dobročinstvo, i kloni se neznalica.* (El-E'araf, 199) Naredio mu je da odbije zlo neznalica okretanjem od njih, a zatim mu je naredio da odbije zlo šejtana traženjem zaštite od njega. Uzvišeni kaže: *A ako te potakne podsticaj od šejtana, tad zatraži zaštitu u Allaha. Uistinu, On je Onaj koji čuje, Znalac.* (El-E'araf, 200) Sličan ovome je i Njegov govor: *Dobro i zlo nisu isto! Zlo dobrim uzvrati, pa će ti dušmanin tvoj odjednom prisni prijatelj postati.* (Fussilet, 34). Ovo je za odbijanje zla ljudskih šejtana, a zatim kaže: *A kad te šejtan pokuša na zle misli navesti, ti zatraži utočište u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i zna sve.* (Fussilet, 36)

Traženje zaštite mora pratiti sabur

Kur'an nas, na najlakši način, vodi ka odbijanju ova dva neprijatelja:[48] traženjem zaštite i okretanjem od neznalica i uzvraćanjem dobrim na njihovo zlo. Allah je obavijestio i o velikoj sreći onoga koji to postigne, jer se time sačuvao zla svog neprijatelja i pretvorivši ga u prija-

48 Ta dva neprijatelja su duša i šejtan.

telja, ljudi su ga zavoljeli, pohvalili, ukrotio je prohtjeve, sačuvao srce od zlobe i pokvarenosti, postigao smiraj ljudi, čak je i neprijatelja pridobio. Ovo je, pored Allahove počasti koju postiže, Njegove nagrade i zadovoljstva, vrhunac sreće, prolazne i vječne. Pošto se to postiže samo saburom, Uzvišeni kaže: *I to mogu postići samo strpljivi.* (Fussilet, 35) Nestrpljivi se ne može strpiti na ono što mu ide u susret.

Srdžba je šejtanova jahalica, a srdita duša i šejtan sarađuju protiv smirene duše, koja naređuje uzvraćanje dobrim na zlo. Allah je naredio da joj traženje zaštite od šejtana bude pomoć. Zato utjecanje pomaže smirenoj duši, jer se jače odupire vojsci srdite duše. Uz sabur, iman i tevekkul nestaje šejtanova vlast: *on doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju.* (En-Nahl, 99)

Značenje riječi: *on doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju*

Mudžahid, Ikrime i drugi mufessiri kažu: "On nema dokaz." Ispravno je reći da on nema načina, niti sa strane dokaza, niti za strane moći, njime ovladati. Moć ulazi u značenje vlasti, a dokaz je nazvan vlašću, jer onaj koji ga ima, njime vlada kao što vlada onaj koji posjeduje moć.

Uzvišeni nas je obavijestio da Njegov neprijatelj nema vlasti nad Njegovim iskrenim robovima, koji se u Njega uzdaju. U suri El-Hidžr kaže: "*Gospodaru moj*" – reče – "*zato što si me u zabludu doveo, ja ću njima na Zemlji poroke lijepim predstaviti i potrudit ću se da ih sve*

zavedem, osim među njima Tvojih robova iskrenih." "Ove ću se istine Ja držati" – reče On – "Ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim, osim nad onima koji te budu slijedili, od onih zalutalih." (El-Hidžr, 39-42) *On doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju; njegova vlast je jedino nad onima koji njega za zaštitinika uzimaju i koji druge Allahu ravnim smatraju.* (En-Nahl, 99-100)

To sadrži dvije stvari: prvo, poništavanje njegove vlasti nad sljedbenicima tevhida i ihlasa; i drugo, potvrdu njegove vlasti nad sljedbenicima širka i onima koji ga uzmu za zaštitnika. Pošto Allahov neprijatelj zna da mu Allah neće dati vlast nad sljedbencima tevhida i ihlasa: "*E tako mi dostojanstva Tvoga" – reče – "sigurno ću ih sve na stranputicu navesti, osim Tvojih medu njima robova iskrenih!*" (Sad, 82-83) Allahov neprijatelj je znao da onaj ko se pridržava Allaha, iskren je prema Njemu, i na Njega se oslanja – ne može ga zavesti i u zabludu odvesti. On ima vlast nad onim ko ga uzima za zaštitnika i Allahu pripisuje sudruga. Oni su stado koje ga slijedi.

Ako neko kaže: "Ovdje je potvrdio šejtanovu vlast nad njegovim štićenicima, a negira je u sljedećim riječima: *I Iblis se uvjerio da je o njima ispravno mislio, i oni su se poveli za njim osim nekolicine vjernika. On nad njima nikakve vlasti nije imao, osim što smo htjeli da ukažemo na onoga ko vjeruje u Onaj svijet, a ko u njega sumnja.* (Sebe'e, 20-21) – reći će se: "Ako se zamjenica u Allahovim riječima: *On nad njima nikakve vlasti nije imao*, odnosi na vjernike, onda pitanje pada u vodu i to je odsječno izuzimanje, a znači: iskušali smo ih Iblisom da bismo ukazali na onog ko vjeruje u Ahiret, a ko sumnja.

A ako se zamjenica odnosi na značenje u riječima: *I Iblis se uvjerio da je o njima ispravno mislio, i oni su se poveli za njim.* (Sebe'e, 54), i to je vanjsko značenje. Da bi odsječeno izuzimanje bilo ispravno pri dolasku poslije negacije, značenje će biti: "i nismo mu dali vlast nad njima, osim da ukažemo na onog od njih ko vjeruje u Ahiret."

Ibn Kutejbe je rekao: "Iblis je, nakon što je Allaha zamolio da ga poživi i On mu to ispunio, rekao: Ja ću ih zavoditi i u zabludu odvoditi i to i to naređivati i određeni dio Tvojih robova uzeti. Dok je ovo govorio, nije bio siguran da će se ispuniti ono što je zamislio, već je to rekao nasumice. Tek kada su ga počelli slijediti i pokoravati mu se, uvjerio se da je o njima ispravno mislio. Uzvišeni je tada rekao: 'To nije bilo davanje vlasti njemu. To je učinjeno da bismo razdvojili vjernike od sumnjivaca.' Znači, da bi se ukazalo da postoje vjernici, kako bi se prepoznali i kako bi se ostvario govor i zaslužila naknada."

Šejtanova vlast se odnosi na one koji ne vjeruje u Ahiret ili sumnjaju u njega. To su oni koji su šejtana uzeli za zaštitnika i Allahu širk činili. Vlast je potvrđena a ne negirana. Ajet se tako uklapa sa ostalim ajetima.

Ako neko kaže: "Šta ćeš sa ajetom koji se nalazi u suri *Ibrahim*, gdje Iblis stanovnicima Vatre kaže: *ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazvali.* (Ibrahim, 22) Potvrda Uzvišenog ukazuje na istinitost ovoga. Odgovor glasi: Zanegirana vlast (*nikakve vlasti*) na ovom mjestu se tumači kao *dokaz*, tj.: *Ja nisam imao dokaza nad vama.* Ibn Abbas parafrazira Iblisove riječi: 'Pozivao sam vas ne iznijevši vam dokaz,

pa ste mi se odazvali, u moje riječi povjerovali i bez dokaza me slijedili.'"

Potvrda vlasti riječima: *Njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitinika uzimaju i koji druge Allahu ravnim smatraju.* (En-Nahl, 100), odnosi se na vlast stečenu zavođenjem i odvođenjem u zabludu, tako što ih navraća na nevjerstvo i širk ne puštajući ih da to ostave. Uzvišeni kaže: *Zar ne vidiš da Mi nevjernike šejtanima prepuštamo da ih što više na zlo navraćaju?* (Merjem, 83) Ibn Abbas je rekao: "Zavodi ih.", u drugom rivajetu: "Huška ih.", a u drugoj verziji: "Podstiče ih.", u sljedećoj: "Navodi ih na grijehe.", a u narednoj: "Potpaljuje ih.", tj. Pokreće ih kao što voda na vatri ključa.

Suština je to da je أز *navraćanje, pokretanje* i *uzburkivanje.* Zato se za *ključanje* kaže *šištanje*, jer se voda pokreće kad ključa. To potvrđije hadis: "Njegova nutrina je šištala od plača poput ključalog lonca."[49] Ebu Ubejde kaže: "Šištanje (navođenje) je zapaljivanje i pokretanje, poput zapaljivanja vatre. Kaže se: *potpali lonac*, tj. potpali vatru ispod njega, i lonac uzavri kada se pojača njegovo ključanje."

Riječ أز *poticanje/ključanje* ima dva značenja. Jedno je *pokretanje*, a drugo *potpaljivanje* i *zapaljivanje.* Oba značenja su približna, jer je ovo posebno pokretanje uz uzrujavanje i potpaljivanje.

Ovo je vlast koju ima nad svojim štićenicima i sljedbenicima širka, ali u tome ne vlada argumentima. Oni su se odazvali na sam njegov poziv, jer se poklopio sa njiho-

[49] Ebu Davud, 904.

vim prohtjevima i ciljevima. Neprijatelju su dali vlast nad sobom. Radili su protiv sebe, slagali se sa njim i slijedili ga. Kažnjeni su tako što im je postao vladar. Ovim postaje očito značenje govora Uzvišenog: *i neće Allah načiniti nevjernicima protiv vjernika puta.* (En-Nisa, 141) Ajet je općenit po vanjštini, ali se nevjernicima, shodno grijesima i nemarnosti vjernika, otvara put protiv muslimana. Takva nemarnost na Danu Uhuda proistekla je iz nepokornosti Poslaniku. Uzvišeni Allah nije dao šejtanu vlast nad robom sve dok se rob nije pokorio šejtanu i pridružio ga Allahu. Ko nađe dobro, neka zahvali Allahu, a ko nađe nešto mimo toga, neka jedino sebe kori. Tevhid, tevekkul i ihlas sprječavaju vlast šejtana, a širk i njegovi ogranci iziskuju njegovu vlast. To je određenje Onoga u Čijoj ruci su sve stvari. On određuje njihov završetak, i On ima potpun dokaz nad njima. Da hoće, učinio bi ljude jednim ummetom, ali je Svojom mudrošću i vlašću ovako uredio. *Pa, neka je hvaljen Allah, Gospodar nebesa i Gospodar Zemlje, Gospodar svih svjetova! Njemu ponos i dika na nebesima i na Zemlji, On je Silni i Mudri!* (El-Džasija, 36-37)

Zaštita od šejtana

Ibnul-Kajjim, Allah mu se smilovao, kaže da se od šejtana možemo zaštiti na deset načina:[50]

1) Traženjem zaštite kod Allaha.[51]

2) Učenje sura (El-Felek i En-Nas) je štit. One na

[50] Ova tema je došla u knjizi *Beda'i'ul-fevaid*, 2/267. i ono što ide poslije toga.

[51] Prethodilo je detaljno pojašnjenje.

zadivljujući način štite od šejtana. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Utjecatelji se neće utjecati njima sličnim."[52] Njima je tražio zaštitu svake noći pred spavanje,[53] i Ukbeu je naredio da ih uči na kraju svakog namaza.[54] Rekao je: "Doista, onaj koji ih prouči uz suru El-Ihlas tri puta kada omrkne i tri puta kada osvane, bit će mu dovoljna zaštita."[55]

3) Učenje Ajetul-kursijje. Muhammed ibn Sirin prenosi od Ebu Hurejrea da je rekao: "Zadužio me je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, da čuvam zekat u ramazanu. Došao mi je neko i uzimao od hrane, pa sam ga uhvatio i rekao mu: 'Prijavit ću te kod Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.' Čovjek reče: 'Kada legneš u postelju, prouči Ajetul-kursijju. Allah će ti zbog toga poslati čuvara, pa ti se neće približavati šejtan dok ne osvaneš.' Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Rekao ti je istinu, premda je šejtan lažov.'[56]

4) Učenje sure El-Bekare. Sehl ibn Abdullah prenosi od Ebu Hurejrea da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nemojte vaše kuće pretvarati u grobove, jer u kuću u kojoj se uči El-Bekara ne ulazi šejtan."[57]

5) Učenje kraja sure El-Bekare. Ebu Musa el-Ensari[58] je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Ko prouči dva ajeta s kraja sure El-Bekare sva-

[52] En-Nesai, 5453 i Ed-Darimi 3440.
[53] Buharija, u hadisu od Aiše 5017.
[54] Ebu Davud, 1523, Et-Tirmizi i En-Nesai.
[55] Ebu Davud, 5082, Et-Tirmizi i En-Nesai.
[56] Bilježi ga Buharija kao muallek 2311.
[57] Muslim, 780.
[58] U dva *Sahiha*, od Ebu Mes'uda.

ke noći, bit će mu dovoljno.'"[59] Kod Tirmizije stoji od Nu'mana ibn Beširа da je Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah je 2000 godina prije nego što je stvorio stvorenja zapisao knjigu, od koje je objavio dva ajeta kojima je završena sura El-Bekare. Oni se uče u kući da se šejtan ne bi tri noći približio."[60]

6) Učenje početka sure El-Mu'min sve do riječi: *Njemu se sve vraća,* sa Ajetul-kursijjom. Abdurrahman ibn Ebu Bekr prenosi od Ebu Mulejke – njemu je prenio Zurare ibn Mus'aba, a ovome Ebu Seleme – da je Ebu Hurejre rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Ko prouči od sure El-Mu'min *Ha mim* do riječi: إليه المصير *Njemu se sve vraća*, i Ajetul-kursiju kada osvane, bit će sačuvan dok ne omrkne, a ko ih prouči kada omrkne, bit će sačuvan dok ne osvane.'"[61] Iako se prigovaralo Abdurrahman el-Mulejkievom pamćenju, hadis ima dodatne rivajete koji ga jačaju, pa je prihvatljiv uprkos njegovoj usamljenosti.

7) *La ilahe illallah vahdehu la šerike lehu, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir/Nema božanstva mimo Allaha, Koji nema sudruga, Njemu pripada vlast i hvala, i On doista sve može.* Sumejj mevla Ebu Bekr prenosi od Ebu Saliha, a on od Ebu Hurejrea, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko sto puta u jednom danu kaže: *La ilahe illallah vahdehu la šerike lehu, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir*, kao da je oslobodio deset robova. Bit će mu upisano sto dobrih djela, izbrisano sto loših, toga dana će

[59] Buhari, 4008, 5051 i Muslim, 807, 808.
[60] Et-Tirmizi, 2882 i Ed-Darimi, 3387.
[61] Et-Tirmizi, 2879 i Ed-Darimi, 3386.

biti zaštićen od šejtana dok ne omrkne i niko neće ništa bolje uraditi od njega, osim čovjek koji to bude više puta izgovorio."[62] Ovo je štit izuzetno velike i veličanstvene koristi, lagahan i lahak onome kome ga Allah olakša.

8) Jedan od najkorisnijih štitova je mnoštvo spominjanja Allaha, azze ve dželle. Haris el-Eš'ari prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah je naredio Jahji, Zekerijinom sinu, pet stvari po kojima treba da radi, i naredio je Israelićanima da po njima rade. Jahja ih je umalo zapostavio, pa mu je Isa rekao: 'Allah ti je naredio pet stvari da po njima radiš i da narediš Israelićanima da po njima rade, pa ili ćeš im ti narediti, ili ću to ja učiniti!' Jahja reče: 'Bojim se da ne budem utjeran u zemlju ili kažnjen ako me pretekneš u tome.' Okupio je ljude u Bejtul-makdisu, spremio se, sjeli su na balkone, pa im je rekao: 'Allah mi je naredio pet stvari da po njima radim i da vama naredim da po njima radite:

a) Obožavate Allaha i ništa Mu ne pridružujete. Onaj ko učini širk Allahu je kao čovjek koji kupi roba isključivo od svog imetka, zlatom ili srebrom, pa kaže: 'Ovo je moja kuća, ovo je moj posao, pa radi i služi mi.' – a on radi i služi drugom. Ko bi od vas bio zadovoljan da njegov rob tako postupa? Allah vam je naredio namaz, pa kada klanjate, nemojte se okretati, jer Allah okreće Svoje lice prema licu roba dok je u namazu, ukoliko se ne okreće.

b) Postite. Postač je poput čovjeka koji je zbog prijatnog mirisa iz paketa miska prihvatljiv u društvu. A miris postača je kod Allaha ljepši od mirisa miska.

[62] Buhari, 3293 i Muslim, 2691.

c) Dijelite sadaku. Čovjek koji udjeljuje sadaku je poput čovjeka kojeg je zarobio neprijatelj, svezao mu ruku za vrat i pripremio se da ga po njemu udari, a on rekao: 'Ja ću ga otkupiti (vrat) od vas za koliko hoćete.' – i tako je otkupio sebe.

d) Spominjite Allaha. Onaj ko spominje Allaha je poput čovjeka koga neprijatelj prati u stopu, a on se skloni u zaštićenu tvrđavu, i tako se sačuva. Od šejtana čuva jedino spominjanje Allaha.'"

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "I ja vam naređujem pet stvari koje mi je Allah naredio: Slušanje, pokoravanje, džihad, hidžru i džemat. Doista, ko se odvoji od džemata koliko pedalj, sa svog vrata je skinuo lanac islama. Ko bude pozivao džahilijetu, on je od Džehenemlija." Čovjek reče: "Allahov Poslaniče, makar klanjao i postio?" "Makar klanjao i postio. Zovite se onako kako vas je Allah nazvao: muslimanima, vjernicima, Allahovim robovima." – odgovori Poslanik.[63]

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u ovom hadisu obavijestio da se rob neće zaštititi od šejtana, osim spominjanjem Allaha. Na ovo ukazuje sura En-Nas, jer se u njoj šejtan opisuje da je *hannas* – onaj koji zle misli unosi u srca ljudi. Na spomen Allaha on zaostane, sabere se i povuče, a kada rob zanemari spominjanje Allaha, onda šejtan šapuće njegovom srcu i ubacuje mu vesvese, koje su početak svakog zla.

9) Abdest i namaz. Ovo je jedan od najvećih štitova protiv šejtana, pogotovo kada uzastopno dođu srdžba i strast, jer to je vatra koja ključa u srcu sina Ademovog.

[63] Tirmizi kaže: "Ovaj hadis je hasen, garib, sahih."; Buhari kaže: "Haris el-Eš'ari je ashab. On prenosi i druge hadise."

Ebu Seid el-Hudri prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Doista je srdžba crvenilo u srcu sina Ademovog. Zar niste vidjeli crvenilo njegovih očiju i nateknutost njegovih žila kucavica. Ko osjeti nešto od toga, neka se priljubi za zemlju."[64] U drugom predanju stoji: "Doista je šejtan stvoren od vatre, i doista se vatra gasi vodom."[65] Ničim rob ne može ugasiti srdžbu i strasti kao što može abdestom i namazom. To je vatra, a abdest je gasi, a kada namaz nastupi sa skrušenošću i posvećenošću Allahu, odnosi trag svega toga. Dovoljan dokaz ovome je iskustvo.

10) Suzdržavanje od nepotrebnog gledanja, govora, hrane i miješanja sa ljudima, jer šejtan ovladava sinom Ademovim i postiže cilj kroz ovo četvero vrata.

Sažetak[66]

Razuman zna da mu šejtan može prići iz tri pravca: **Prvi** je pretjerivanje i rasipanje. Šejtan tako sa uživanjem ulazi u njegovo srce. Od njega se čuvamo tako što duši ne damo u potpunosti ono što traži: od hrane, spavanja, slasti ili odmora. Kada se zaključaju ova vrata, osiguraju se od ulaska neprijatelja. **Drugi** je nemar. Onaj koji spominje Allaha nalazi se u tvrđavi zikra, pa kada padne u nemar, otvara vrata tvrđave da u nju ulazi neprijatelj koji mu stvara tegobe. Tada ga je veoma teško istjerati. **Treći** je zadiranje u ono što ga se ne tiče, u svim stvarima.

---

[64] Tirmizi, 2191 i Ibn Madže 4000.
[65] Slabim ga je ocijenio El-Albani u *Silsiletul-ehadisid-da'ifeh*, 582.
[66] Preuzet iz djela *El-Fevaid*, str. 334, broj pouke 115.

Efekat smutnji i grijeha na srca

Navaljivanje smutnji na srca

Huzejfe ibnul-Jeman, r.a., kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Smutnje navaljuju na srca poput nizanja stabljičica pri tkanju hasure. Srce koje ih prihvati biva obilježeno crnom tačkom, a srce koje ih odbaci biva obilježeno bijelom tačkom, sve dok se ne podijele na dvije vrste: Jedna su crna, garava srca. Ona su poput ispražnjenog vrča, ne prihvaćaju dobro i ne odbacuju zlo. Prihvaćaju jedino ono što im utoljuje prohtjeve. Druga su bijela srca, kojima nikakva smutnja neće nauditi dok je nebesa i Zemlje."[67]

Zatim je uporedio postepeno navaljivanje smutnji na srca sa dvije stabljike hasure, koje predstavljaju njenu

[67] Bilježi ga Muslim (144), a njegova verzija je od Huzejfa: "Bili smo kod Omera, koji upita: 'Ko je od vas čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da spominje smutnje?' Jedni rekoše: 'Mi smo ga čuli.' On reče: 'Možda mislite na iskušenja čovjeka u njegovoj porodici i komšiji?' Rekoše: 'Da.', a on kaza: 'To brišu namaz, post i sadaka. Ali ko je od vas čuo Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da spominje smutnje koje dolaze poput morskih talasa?'" Huzejfe kaže: "Ljudi ućutaše. A ja rekoh: 'Ja.' Omer upita: 'Tako ti Allaha?'" Huzejfe reče: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: 'Smutnje navaljuju na srca poput nizanja stabljičica pri tkanju hasure. Srce koje ih prihvati biva obilježeno crnom tačkom, a srce koje ih odbaci biva obilježeno bijelom tačkom, dok se ne podijele na dvije vrste: jedna su bijela srca, kojima nikakva smutnja neće nauditi dok je nebesa i Zemlje, a druga su crna, garava srca. Ona su poput ispražnjenog vrča, ne prihvaćaju dobro i ne odbacuju zlo. Prihvaćaju jedino ono što im utoljuje prohtjeve.'"

čvrstinu. Kod izlaganja smutnjama, srca je podijelio na dvije vrste: srce koje, kada se izloži smutnji, prihvati je kao što sunđer upija vodu, i tako bude obilježeno crnom tačkom. Ne prestaje upijati svaku smutnju kojoj bude izloženo sve dok cijelo ne pocrni i izokrene se. To je značenje njegovih riječi: "Poput ispražnjenog vrča", tj. izokrenuto i prevrnuto. Kada pocrni i izokrene se, mahane ga izlože dvjema opasnim bolestima koje ga bacaju u propast: **Prva** jeste da vidi dobro lošim, da ne prepoznaje dobro dobrim, niti loše lošim. Bolest može uznapredovati, pa će vjerovati da je dobro loše, a loše dobro, da je sunnet novotarija, a novotarija sunnet, da je istina neistina i obratno. **Druga** jeste da svoj prohtjev nadredi onome sa čim je došao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, da se preda svom prohtjevu slijedeći ga.

Bijelo srce je obasjano svjetlošću imana. Kada mu naiđu smutnje, ono ih odbaci i odbije, pa se njegova svjetlost i snaga povećaju.

Smutnje koje uzrokuju bolesti srca su: 1) Smutnje strasti; 2) Smutnje sumnji – smutnje stranputice i zablude, smutnje grijeha i novotarija, smutnje nepravde i neznanja. Prve kvare intencije i želje. Druge kvare znanje i vjerovanje. Ashabi, r.a., su podijelili srca na četiri vrste. Vjerodostojno je preneseno od Huzejfe ibnul-Jemana, r.a., da je rekao: "Srca ima četiri vrste: 1) Čisto srce u kojem sija svjetiljka – srce vjernika. 2) Učahureno srce – srce nevjernika. 3) Izokrenuto srce – srce munafika. On zna, a zatim odbija, vidi, a potom postaje slijep. 4) Srce koje u sebi ima i imana i nifaka. Shodno onome što preovlada u njemu, postaje vjerničko ili munafičko."

Čisto srce je lišeno svega, osim Allaha, subhanehu ve teala, i Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ono je sačuvano svake laži. *U njemu je svjetiljka koja sija* – to je svjetiljka imana. Njegovom čistotom je ukazao na sačuvanost od sumnji i stranputica, a svjetiljkom u njemu na prosvijetljenost djela i vjerovanja. Učahurenim srcem je ukazao na srce nevjernika, jer zbog čahure do njega ne stiže svjetlost djela i imana.

Uzvišeni, prenoseći riječi jevreja, kaže: *I kažu: "Naša srca su okorjela (učahurena)."* (El-Bekare, 88) To je množina od riječi *učahureno*. Odnosi se na ono u čahuri, opni ili membrani. Ova opna predstavlja pokrivače koje je Allah, subhanehu ve teala, stavio na njihova srca kao kaznu zbog oholog odbacivanja Istine. To su pokrivači na srcima, gluhoća ušiju, sljepilo očiju. To je zastor koji zaklanja od očiju.

Uzvišeni je rekao: *Kad čitaš Kur'an, između tebe i onih koji u Onaj svijet ne vjeruju Mi zastor nevidljivi stavimo, a na srca njihova katance da ga ne bi razumjeli, i gluhim ih učinimo.* (El-Isra, 45-46). Kada se ovim srcima spomene tevhid i slijeđenje Poslanika, njihovi vlasnici se dadnu u bijeg. Izokrenutim srcem je ukazao na srce munafika, licemjera. Uzvišeni kaže: *Zašto se podvajate kada su u pitanju licemjeri koje je Allah vratio u nevjernike zbog postupaka njihovih?* (En-Nisa, 88), tj. Allah ih je vratio u zabludu u kojoj su bili zbog onoga što su stekli neispravnim djelima. Ovo su najgora i najzlobnija srca, jer vjeruju da je neistina istina i prijateljuju sa njenim sljedbenicima, a da je istina neistina, pa se bore protiv njenih sljedbenika - da Allah pomogne. Srce u kom je prisutan i iman i nifak ukazuje na srce u kojem se nije ustabilio iman, niti je u

njemu zasijala njegova svjetiljka, jer se nije potpuno predalo istini sa kojom je Allah, subhanehu ve teala, poslao Svog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. U njemu ima i onoga što je suprotno tome, pa je nekada bliže nevjerstvu, a nekada bliže imanu. Sud o njemu se vraća na ono što u njemu preovlada.

Trag grijeha na srcu

Grijesi ostavljaju ružne tragove, koji štete srcu i tijelu i na dunjaluku i na Ahiretu, a koji su samo Allahu poznati. U to spada:

Slabljenje poštovanja prema Uzvišenom Gospodaru

U posljedice grijeha nužno spada i slabljenje poštovanja prema Uzvišenom Gospodaru, čime Ga omalovažava, želio on to ili ne. Da nije tako, ne bi se usudio biti Mu nepokoran. Neko se može obmanuti i reći: "Na grijeh prema Allahu navelo me je očekivanje Njegovog oprosta, a ne nepoštovanje prema Njemu." Ovo je zabluda, jer poštovane Uzvišenog Allaha iziskuje poštovanje Njegovih svetinja, a poštovanje Njegovih svetinja se isprječava između srca i grijeha. Oni koji se usuđuju griješiti nisu Allaha upoznali kako treba, jer kako Ga može poznavati, poštovati, veličati ili nadati se dostojanstvu od Njega i smatrati Ga veličanstvenim onaj koji se olahko odnosi prema Njegovoj naredbi i zabrani? Ovo je apsolutno nemoguće. Ovo je najočitija zabluda! Dovoljna kazna griješniku jeste da iz njegovog srca nestane poštovanje prema Uzvišenom Allahu i poštovanje Njegovih svetinja, pa da olahko krši Njegovo pravo. U ovu kaznu spada i ukla-

njanje iz srca strahopoštovanja prema Njemu. Time Ga potcjenjuje i ponižava, jer je Njegovu naredbu potcijenio i ponizio. Ljudi vole roba shodno njegovoj ljubavi prema Allahu, boje ga se shodno njegovom strahu od Allaha i poštuju ga shodno njegovom poštovanju prema Allahu i Njegovim svetinjama. Kako rob može skrnaviti Allahove svetinje, a nadati se da ljudi ne skrnave njegovu svetost? Kako može potcijeniti Allahovo pravo, a da Allah ne učini da ljudi njega potcijene? Kako može olahko griješiti Allahu, a da ljudi njega ne ponize?

Uzvišeni je, prilikom spominjanja kazni za grijehe, u Svojoj Knjizi ukazao da je njihove počinioce unazadio onim što su stekli, da je prekrio njihova srca i zapečatio ih grijesima, da ih je zaboravio kao što su oni Njega zaboravili, da ih je ponizio kao što su oni ponizili Njegovu vjeru i da ih je zanemario kao što su oni zanemarili Njegovu naredbu.

Zato Uzvišeni, u ajetu koji govori o namazu, kaže: *A koga Allah ne počasti, niko ga počastiti ne može.* (El-Hadždž, 18)

Pošto su potcijenili i ponizili namaz, jer ga nisu obavljali, On je njih ponizio. Nema onoga ko ih može počastiti nakon što ih je Allah ponizio, jer ko može počastiti onoga kog je Allah ponizio, ili poniziti onoga koga je Allah počastio!?

Ulazak straha i usamljenosti u srce

Jeza i strah su posljedica grijeha koje Uzvišeni Allah ubacuje u srce griješnika. Pokornost je najveća tvrđava u kojoj je rob siguran od kazni dunjaluka i Ahireta, a ko iz

nje iziđe, onda ga sa svih strana okruže strahovi. Ko se pokori Allahu, strahovi mu se pretvore u sigurnost, a ko Mu je nepokoran, njegova sigurnost postaje strah. Nema griješnika, a da mu srce nije kao da je između dva krila ptice – ako vjetar pokrene vrata, kaže da su došli da ga traže; ako čuje korake, boji se da će propasti, misli da je svaki povik protiv njega i da svaka teškoća njega želi. Ko se boji Allaha, On ga čini sigurnim od svih stvari, a ko se ne boji Allaha, On čini da se svega drugog boji. Allah je, od njihovog stvaranja, među stvorenjima odredio da strahovi i nedjela uvijek idu zajedno.

Velika otuđenost spada u kazne za grijehe, a riječ je o otuđenosti između njega i njegovog Gospodara, njega i stvorenja, njega i njegove duše. Kada se god umnože grijesi, otuđenost poraste. Najgorčiji život je život uplašenog usamljenika, a najljepši život jeste život onih koji su društveni. Ako bi razuman čovjek izvagao slast grijeha i strah i usamljenost koje on uzrokuje, znao bi u kako lošem stanju se nalazi i koliko je obmanut, jer je prodao društvo pokornosti, njenu sigurnost i slast za usamljenost i strah.

Ako si zbog grijeha usamljen postao,
Ostavi ih kad hoćeš i društvu se vrati.

Tajna je u tome da pokornost iziskuje blizinu Uzvišenom Gospodaru. Kada se god poveća blizina, prisnost ojača, a nepokornost iziskuje udaljavanje od Gospodara. Kada se god poveća udaljenost, usamljenost ojača. Zbog daljine među njima, makar tjelesno bili blizu, javlja se odbojnost između njega i njegovog neprijatelja, dok se jaka prisnost javlja sa onim koga voli, makar bio daleko od njega.

Usamljenost je izazvana zastorom. Kada god se poveća zastor, poveća se i usamljenost. Nemar je, također, uzrokuje. Veća od ove je usamljenost prouzrokovana grijehom, a još veća od ove je usamljenost nastala zbog širka i kufra. Zbog toga biva izbjegavan.

Slabljenje srčanog zdravlja

U posljedice grijeha za srce spada gubljenje njegovog zdravlja, što prouzrokuje neprestanu bolest. Tada mu ni hrana koja mu daje zdravlje i život ne koristi, jer je utjecaj grijeha na srce poput utjecaja bolesti na tijelo. Grijesi su bolesti srca, a njihovo ostavljanje je jedini lijek. Putnici ka Allahu su složni da srcima ne biva dato ono što žele dok ne stignu do svog Gospodara, dok ne budu ispravna i zdrava. To neće biti sve dok im se bolest ne pretvori u njihov lijek, a to će se ostvariti samo uz suprotstavljanje prohtjevima. Prohtjevi su njihova bolest, a lijek za nju je u suprotstavljanju njima, jer ako zavlada bolest, ubit će ga ili ga raniti. Onome koji svoju dušu od prohtjeva sustegne boravište će biti Džennet, a na ovom svijetu će biti u prolaznom džennetu, čijem užitku ne sliči nijedan užitak. Razlika među tim užicima je kao razlika između dunjalučkog i ahiretskog užitka. U ovu stvar vjeruje samo onaj čije je srce probalo i jedno i drugo.

Riječi Uzvišenog: *Čestiti će, sigurno, u Džennet, a griješnici, sigurno, u Džehenem.* (El-Infitar, 13-14), se ne ograničavaju samo na užitak ili vatru u ahiretskoj kući, već na sve tri kuće – na dunjalučku, berzehsku i ahiretsku kuću. Dobri su u užitku, a griješnici u vatri. Da li je užitak išta drugo do užitak srca? Da li je kazna išta drugo do kazna srca? Koja kazna je veća od straha, brige, tuge,

tjeskobe u prsima i okretanja od Allaha i Ahireta, vezivanja za nešto mimo Allaha i prekidanja veze sa Allahom u svakom aspektu?

Sve za šta se čovjek veže i što zavoli mimo Allaha, žestoko će ga kazniti. Svako ko zavoli nešto mimo Allaha, biva kažnjen time tri puta u ovom životu: biva kažnjen time prije nego to postigne, a kada postigne, kažnjava se strahom da to ne izgubi, da se ne promijeni; plaši se raznih stvari koje se tome suprotstavljaju, a kada to izgubi, onda mu se kazna povećava. U berzehu kaznu prati bol zbog nepovratnog rastanka, bol zbog gubljenja velikog užitka usljed zauzetosti, bol zbog zastora od Allaha i bol propasti koja cijepa džigerice. Briga, sjeta, kajanje i tuga njihovim dušama rade isto što i crvi i insetki njihovim tijelima. Razaranje njihovih duša traje sve dok ih Allah ne vrati u tijela. Kazna onda postane još užasnija i gorčija.

Gdje je ovo u odnosu na užitak onoga čije srce igra od radosti, sreće i prisnosti sa svojim Gospodarom, čeznući za Njim, odmarajući se u ljubavi prema Njemu i nalazeći spokoj u Njegovom spominjanju. Neki, u stanju zanosa, kažu: "Oh, lijepog li užitka!" Drugi kažu: "Ako su Džennetlije u ovakvom stanju, oni doista lijepo žive." Neki, pak, govore: "Jadni li su stanovnici dunjaluka – napustili su ga, a nisu osjetili slast života i ono najljepše na njemu." Drugi govore: "Kada bi kraljevi i njihovi sinovi znali u kakvom smo mi stanju, pokušali bi nam to sabljama uzeti." A drugi kažu: "Na dunjaluku postoji džennet. Ko u njega ne uđe, neće ući ni u Džennet na Ahiretu."

Teško onome ko svoj skupocjeni užitak proda za najprezreniju cijenu, propadne ovim ugovorom i to uvidi.

Ako nemaš iskustva u procjenjivanju vrijednosti robe, onda pitaj one koji imaju. Divna li je roba koju imaš - kupac joj je Allah, cijena Džennet, a izaslanik na čijim rukama se sklapa ugovor o kupoprodaji je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem!

Sljepilo srca

Sljepilo srca je posljedica grijeha. Grijesi brišu njegovo svjetlo, sprječavaju dolazak znanja i zastiru uputu. Malik je Šafiji, vidjevši njegove osobine kada su se sastali, rekao: "Uzvišeni Allah je tvom srcu dao svjetlost, pa je nemoj ugasiti tminom grijeha." Ova svjetlost će neprestano slabiti i nestajati, a tmine grijeha će jačati sve dok srce ne postane poput mrkle noći. Koliko propalih u njoj padne, jer ne vidi. On je poput slijepca koji je izišao po noći na put prepun opasnosti. Kako je samo teško sačuvati se, i koliko je samo puno propasti! Te tmine zatim jačaju, pa se iz srca manifestiraju na organe. Srce od tih tmina postaje okorjelo, shodno njihovoj jačini i povećavanju. Kada nastupi smrt, tmine se pojave u berzehu, pa napune kabur. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Doista su ovi kaburovi ispunjeni tminom za svoje stanovnike, a Allah ih osvjetljava mojim blagosiljanjem njih."[68] Kada dođe Dan povratka i sakupljanja robova, tmina će jasno prekriti svakom vidljiva lica, sve dok ne postanu crna poput uglja. Teško se njima od kazne! Ona je teža od svih slasti dunjaluka, od prvog do zadnjeg, a kamoli od udjela nesrećnog roba u vremenu jednog trena sna. Da Allah pomogne...

[68] Muslim, 956.

O živom srcu

Život i svjetlost su osnova sreće

Osnova svakog dobra i sreće za roba, štaviše, za svako ljudsko biće jeste potpunost njegovog života i svjetlosti. Dakle, život i svjetlost su temelj svakog dobra.

Uzvišeni Allah kaže: *Zar je onaj koji je bio mrtav, a kome smo Mi dali život i svjetlo pomoću kojeg se među ljudima kreće, kao onaj koji je u tminama iz kojih ne izlazi?* (El-En'am, 122)

Uzvišeni je spojio dvije osnove: život i svjetlost.

Sa životom biva njegova snaga, sluh, vid, stid, čednost, hrabrost, sabur, i ostale plemenite ćudi, ljubav prema lijepom i mržnja prema ružnom. Kada god ojača njegov život, ojačaju u njemu i ove osobine, a kada mu oslabi život, oslabe u njemu i ova svojstva. Njegov stid od ružnog je proporcionalan životu u njemu samom. Kada je ispravno i živo srce izloženo ružnim stvarima, ono bježi od njih, mrzi ih i ne osvrće se, za razliku od mrtvog srca, koje ne pravi razliku između lijepog i ružnog. Abdullah ibn Mes'ud, r.a., kaže: "Propao je onaj čije srce ne raspoznaje dobro dobrim i loše lošim."

Isto je i sa srcem koje je bolesno od strasti. Ono zbog slabosti teži ružnim stvarima koje su mu izložene, shodno jačini bolesti i slabosti. A kada ojača njegovo svjetlo, otkrivaju mu se istine onakvim kakve jesu, pa mu ljepota postaje jasna zbog njenog svjetla. Daje mu prednost zbog svojeg života. Također, ružno vidi ružnim. Uzvišeni je spomenuo ove dvije osnove na raznim mjestima u

Njegovoj Veličanstvenoj Knjizi: *Na takav način Mi i tebi objavljujemo ruh naredbe Naše. Ti nisi znao šta je Knjiga, niti si poznavao vjerske propise, ali smo je Mi učinili svjetlom pomoću kojeg upućujemo one robove Naše koje želimo.* (Eš-Šura, 52) Spojio je ruh (duh), sa kojim biva život, i svjetlost, koja služi za osvjetljavanje i prosvjetljavanje. Obavijestio je da Njegova Knjiga koju je objavio Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, sadrži obje stvari, jer je ona duh kojim srca postaju živa i svjetlost kojom se osvjetljuju i prosvjetljuju.

Uzvišeni kaže: *Zar je onaj koji je bio mrtav, a kome smo Mi dali život i svjetlo pomoću kojeg se među ljudima kreće...* (El-En'am, 122), tj. zar onaj koji je bio nevjernik, mrtvog srca, utonuo u tminu neznanja, pa ga Mi uputili ispravnosti i učvrstili mu iman i njegovo srce oživjeli poslije mrtvila njegovog, osvijetlili, prosvijetlili poslije tamnila njegovog... Nevjernika je, zbog njegove nepokornosti Njemu, nepoznavanja Njega, Njegove Jednoće i propisa Njegove vjere, zbog netraganja za Njegovim zadovoljstvom i radom kojim će postići spas i sreću, učinio mrtvacem koji ničim sebi ne koristi, niti od sebe ikakvo zlo može otjerati, pa ga je Allah uputio na islam, njime ga oživio. Time je rob počeo spoznavati ono što mu šteti i koristi i raditi na spasu od Allahove srdžbe i kazne, pa je, nakon sljepila, vidio Istinu, spoznao je nakon što je nije poznavao i slijedio je nakon što je bio od nje okrenut. Time osvjetljava put, a drugi se kreću tminama. Rečeno je:

Noć moja je licem tvojim osvijetljena
Dok njene tmine među ljudima postoje;

Ljudi se još u tminama nalaze
Dok mi smo na svjetlu dnevnome.

Primjer vode i vatre

Zbog ovoga Allah, subhanehu ve teala, za Svoju Objavu i Svoje robove navodi dva primjera: za vodu i za vatru. Uzvišeni, u suri Er-Rad, kaže: *On spušta kišu s neba, pa rijeke teku koritima s mjerom, i bujica nosi pjenu narastajuću. I ono što ljudi tope na vatri u želji da dobiju nakit ili oruđe ima, također, otpatke slične onima. Tako Allah navodi primjer za istinu i neistinu; otpaci se odbacuju, dok ono što koristi ljudima ostaje na Zemlji. Tako, eto, Allah objašnjava primjere.* (Er-Rad, 17)

U Svojoj Objavi je, zbog života koji ona donosi, naveo primjer vode i, zbog osvijetljenosti i prosvijetljenosti koja uz nju ide, naveo primjer vatre. Uzvišeni obavještava da voda ide dolinama shodno njihovoj veličini, pa velika dolina obuhvaća mnogo vode, a mala malo vode. Srca sliče dolinama, pa velika srca obuhvaćaju mnogo znanja, a mala srca shodno veličini. Srca, uporedio sa sumnjom i strastima, zbog miješanja sa njom, nose i ono što Objava donosi. Uporedio je neispravnost sumnji, kada se u srca ustabili korisno znanje, sa odlaskom pjene iz doline koju je ispunila korisna voda. Tako je i sa narednim primjerom, gdje se nakit čisti od prljavštine, ostajući ono što je čisto.

Uzvišeni je Svojim robovima naveo primjer i u suri El-Bekare:

Njihov primjer je poput primjera onih koji potpale vatru, i kad ona osvijetli njihovu okolinu, Allah im oduzme

svjetlo i ostavi ih u mraku, i oni ništa ne vide! Gluhi, nijemi i slijepi su, nikako da se povrate. (El-Bekare, 17) – ovo je primjer za vatru.

Uzvišeni, zatim, kaže:

Ili, oni su nalik na one koji za vrijeme silnog pljuska s neba, u punom mraku, usred grmljavine i munja, stavljaju zbog gromova prste u uši svoje bojeći se smrti – a nevjernici ne mogu umaći Allahu... (El-Bekare, 19) – ovo je primjer za vodu.[69]

Ozdravljenje srca se temelji na dvije osnove

Ozdravljenje srca, njegova sreća i uspjeh zavisi od ove dvije osnove.

Uzvišeni kaže: *Mi Poslanika nismo pjesništvu učili, to mu ne priliči. Ovo je samo pouka – Kur'an jasni, da opominje onoga ko je živ...* (Ja Sin, 69-70), obavještavajući da se Kur'anom može okoristiti i opomenuti samo onaj ko ima živo srce, kao što kaže na drugom mjestu: *U tome je, zaista, pouka za onoga ko srce ima.* (Kaf, 37), i Uzvišeni kaže: *O vjernici, odazovite se Allahu i Poslaniku kad od vas zatraži da činite ono što će vas oživjeti...* (El-Enfal, 24) Tako je Uzvišeni obavijestio da naši životi ovise o našem odazivanju znanju i vjerovanju kojima pozivaju Allah i Poslanik. Smrt srca i njegova propast dolazi sa gubitkom toga.

Uzvišeni je onog ko se ne odazove Njegovom Poslaniku uporedio sa stanovnicima kaburova. Ovo je jedno

[69] Pogledaj djelo *El-Vabilus-sajjib*, štampano je u kući *El-Mektebul-islamijj* pod nadzorom Saliha Ahmeda eš-Šamija, str. 122. i poslije nje.

od najljepših poređenja, jer su im tijela kaburovi mrtvim srcima. Uzvišeni kaže: *i nisu nikako isti živi i mrtvi. Allah će učiniti da čuje onaj koga On odabere, a ti ne možeš one u grobovima dozvati.* (Fatir, 22) Kako je samo lijepo autor rekao:

A u neznanju je, i prije smrti, smrt za neznalice,
A njihova su tijela, i prije kaburova, kaburovi.

Duše su njihove otuđene od tijela njihovih,
I do Proživljenja njima proživljenja nema.

Zbog ovoga je Uzvišeni Svoju Objavu, koju spušta vjerovjesnicima, učinio duhom. Uzvišeni kaže: *Spušta duh naredbe Svoje kome On hoće od robova Svojih.* (Gafir, 15), i to na dva mjesta u Svojoj Knjizi.[70] Uzvišeni Kaže: *I tako smo ti objavili duh naredbe Naše.* (Eš-Šura, 52), jer život duša i srcā biva uz nju. Ovo je lijep život kojim je Uzvišeni odlikovao onog ko prihvati Njegovu Objavu i radi po njoj, pa kaže: *Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili.* (En-Nahl, 97) Uzvišeni ih je odlikovao lijepim životom na oba svijeta. Primjer za to je u Njegovim riječima: *I da od Gospodara svoga oprosta tražite i da se pokajete, a On će vam dati da do smrtnog časa lijepo proživite i svakom čestitom dat će zasluženu nagradu.* (Hud, 3), i u riječima: *Oni koji čine dobra djela imat će još na ovom svijetu lijepu nagradu, a Onaj svijet je, sigurno, još bolji. O kako će boravište bogobojaznih divno biti.* (En-Nahl, 30)

[70] Drugo mjesto je u riječima Uzvišenog: *Spušta meleke s a ruhom naredbe Svoje kome On hoće od robova Svojih...* (En-Nahl, 2)

Uzvišeni je objasnio da će usrećiti dobročinitelja i na dunjaluku i na Ahiretu, kao što je obavijestio da će unesrećiti zločinca i na dunjaluku i na Ahiretu. Uzvišeni kaže: *A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepim oživjeti.* (Ta-Ha, 124) Spajajući ove dvije vrste, kaže: *Onome koga Allah želi da uputi, On srce njegovo prema islamu raspoloži, a onome koga želi u zabludi ostaviti, On srce njegovo stegne i umornim učini kao da čini napor da na nebo uzleti. Eto, tako Allah one koji ne vjeruju bez podrške ostavi.* (El-En'am, 125)

Sljedbenici upute i imana u svojim prsima imaju širinu i prostranost, a sljedbenici zablude tjeskobu. Uzvišeni kaže: *Zar je isti onaj čije je srce Allah učinio sklonim islamu, pa on slijedi svjetlo Gospodara svoga?* (Ez-Zumer, 22) U poglavlju o čistoći srca će doći dodatak potvrde ovoga, inšallah. Poenta je da život srca i njegova prosvijetljenost predstavljaju temelj svakog dobra u njemu, a njegova smrt i zatamnjenost predstavljaju osnovu svakog zla u njemu.

U srcu su dvije snage: znanje i želja

Pošto su u srcu dvije snage: snaga znanja i razlikovanja, i snaga želje i ljubavi, njegova potpunost i ozdravljenje se postižu korišćenjem ove dvije snage za ono što mu koristi. Njegova savršenost je u korišćenju snage znanja u spoznaji istine, pravljenju razlike između nje i zablude, u korišćenju snage želje i ljubavi u traženju istine i u davanju prednosti njoj nad neistinom.

Ko ne poznaje istinu, on je zabludio, ko je spozna a da

prednost nečemu drugom, on je srdžbu na sebe navukao, a onaj ko je spozna i slijedi je spada u one kojima je blagodat darovana. Allah, subhanehu ve teala, nam je naredio da Ga u našim namazima molimo da nas uputi na Pravi put, na Put onih koje je blagodatima Svojim obasuo, a ne na Put onih koji su srdžbu na sebe izazvali, niti onih koji su zalutali. Zbog ovoga je hrišćane opisao *zabludom*, jer su oni ummet neznanja. Jevreje je opisao *srdžbom*, jer su oni ummet prkosa. Ovaj ummet jeste onaj kojem je data blagodat. Sufjan ibn Ujejne, Allah mu se smilovao, zbog ovoga kaže: "Naš pobožnjak koji se pokvari sliči hrišćanima, a naš učenjak koji se pokvari sliči Jevrejima, jer su hrišćani činili ibadet bez znanja, a Jevreji su znali istinu, a od nje se udaljili." Adij ibn Hatim, r.a., prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Jevreji su oni na koje je srdžba pala, a kršćani su zalutali."[71]

Spoznaja istine i njeno slijeđenje

Allah, subhanehu ve teala, je spojio ove dvije osnove na više mjesta u Svojoj Knjizi. Njegove su riječi: *A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kad Me zamoli. Zato neka oni pozivu Mome udovolje i neka vjeruju u Mene, da bi bili na Pravome putu.* (El-Bekare, 186) Uzvišeni je spojio odazivanje Njemu i vjerovanje u Njega.

O Svom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: *Zato će oni koji budu u njega vjerovali, koji ga budu podržavali i pomagali i svjetlo po njemu poslano slijedili – oni su uspjeli.* (El-E'araf, 157) Uzvišeni, također, kaže:

[71] *Musned*; Tirmizi, 2954.

Elif Lam Mim. Ova Knjiga, u koju nema nikakve sumnje, uputstvo je svima onima koji se budu Allaha bojali; onima koji u nevidljivi svijet budu vjerovali i molitvu obavljali i udjeljivali dio od onoga što im mi budemo davali; i onima koji budu vjerovali u ono što se objavljuje tebi i u ono što je objavljeno prije tebe, i onima koji u Onaj svijet budu čvrsto vjerovali. Njima će Gospodar njihov na Pravi put ukazati i oni su uspjeli. (El-Bekare, 1-5), a u sredini sure kaže: *...već je dobročinstvo kod onih koji vjeruju u Allaha i u Onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rodacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju...* (El-Bekare, 177)

Uzvišeni kaže: *Tako mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.* (El-Asr, 1-3) Uzvišeni se zakleo vremenom u kojem se čine djela koja vode spasu ili propasti. Uzvišeni naglašava da je svako na gubitku osim onaj ko upotpuni snagu znanja imanom u Allaha, i snagu djela pokornošću prema Allahu. Ovo je potpunost samo po sebi. Zatim je drugog, oporučivši mu i naredivši mu korisno znanje, upotpunio, a kruna toga je oporuka sabura. Zbog ovoga Šafija, Allah mu se smilovao, kaže: "Kada bi ljudi razmislili o suri El-Asr bilo bi im dovoljno. Ovo značenje se nalazi na mnogim mjestima u Kur'anu, gdje Uzvišeni obavještava da su srećni oni koji spoznaju istinu i slijede je, a da su nesrećni oni koji je ne poznaju, suprotstavljaju joj se, slijede nešto drugo i skreću sa njenog puta. Snaga imana i djela ne nestaju u srcu. Snagu će koristiti u spoznaji istine ili u spoznaji

zablude, u radu po istini ili u radu po zabludi.

Čovjek je po svojoj prirodi ambiciozan i sijač. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Najistinitija imena su Haris (sijač) i Hemmam (ambiciozan)."[72] Sijač je onaj koji stječe i radi, a ambiciozan je onaj koji želi. Duša se pokreće željom. Taj pokret je jedna od njenih odlika. Ako duša nema predstavu o istini, ne traži je, niti je želi, onda će, nužno, pohrliti neistini, tražit će je i željeti.

[72] Ebu Davud, 4950.

O LIJEKOVIMA ZA BOLESTI SRCA

Bolesti srca ima dvije vrste

Bol **prve** vrste bolesti se ne osjeti odmah – to je bolest neznanja, sumnji, nedoumica i strasti. Ova vrsta najviše boli, ali se zbog pokvarenosti srca bol ne osjeća, jer se opijenost neznanjem i strastima isprečava između njega i osjećaja boli. Ovo je najopasnija i najteža bolest. Njeno liječenje pripada poslanicima i njihovim sljedbenicima. **Druga** vrsta je bolest čija je bol trenutno prisutna, poput brige, potištenosti, tuge i muke. Ova bolest nekada može nestati prirodnim lijekovima – suprotnošću njenih uzroka. Srce trpi bol koju trpi tijelo, biva nesrećno zbog nesreće tijela, i obratno.

U bolesti srca koje nestaju prirodnim lijekovima spadaju bolesti tijela. Ona, sama po sebi, ne iziskuju njegovu nesreću i kaznu poslije smrti. Bolesti koje prolaze samo uz imanske i vjerovjesničke lijekove iziskuju nesreću i vječnu kaznu ukoliko ih ne bude liječio onim što će je ukloniti. Kada bude koristio te lijekove, ozdravit će. Zbog ovoga se kaže: "Izliječio je svoj gnjev." Kada njime ovlada neprijatelj, to ga boli, a kada mu se osveti, srce mu se zaliječi. Uzvišeni kaže: *Borite se protiv njih! Allah će ih rukama vašim kazniti i poniziti, a vas će protiv njih pomoći, i grudi vjernika zaliječiti i iz srca njihovih gnjev odstraniti.* (Et-Tevba, 14-15) Naredio je borbu protiv neprijatelja i podučio ih je da u tome ima šest koristi: kazna

za neprijatelje, njihovo poniženje, pomoć vjernicima, lijek njihovim prsima, otklonjen gnjev iz srca i oprost.

Gnjev boli srce, a njegov lijek je otklanjanje gnjeva. Ako ga izliječi s pravdom, ono će ozdraviti, a ako ga izliječi nepravdom i neistinom, njegova će se bolest povećati, jer će misliti da ga je izliječio i postat će poput onoga ko razvratom liječi bolest ljubavi. To mu, ustvari, povećava bolest, uzrokujući mu bolesti koje su još teže od bolesti ljubavi. Tako je i sa sjetom, brigom i tugom – liječe se njihovom suprotnošću: radošću i srećom. Ako lijek bude pravi, bit će izliječeno, a ako ne bude, bolest će se skriti, a njoj će se priključiti još teže i opasnije bolesti.

Neznanje je bolest koja napada srce. Ima ljudi koji ga liječe beskorisnim naukama i vjeruju da su ga izliječili, a to mu samo uvećava bolest. Zbog nepoznavanja nauka koje su uslov njegovog ozdravljenja, srce ne osjeća bol.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, o onima koji ljudima daju fetve bez znanja kaže: "Ubili su ga, Allah ih ubio! Zašto nisu pitali kada nisu znali? Doista je lijek za neznanje pitanje."[73] Tako je neznanje učinio bolešću, a pitanje učenih lijekom. Tako je i sa onim koji u nešto sumnja ili je u nedoumici. Njegovo srce trpi bol dok ne sazna i ne uvjeri se. Za onoga ko postigne uvjerenje kaže se: ohladila su se njegova prsa i postigao je hladnoću uvjerenja. Zbog neznanja i skretanja sa ispravnog puta, osjeća tjeskobu, a širinu zadobija uputom i znanjem. Uzvišeni kaže: *Onome koga Allah želi uputiti On srce njegovo prema islamu raspoloži, a onome koga želi u zabludi ostaviti*

[73] Ebu Davud, 337, Ibn Madže, 572 i Ed-Darimi, 752 od Ibn Abbasa, a Ebu Davud od Džabira, 336.

On srce njegovo stegne i umornim učini kao da čini napor da na nebo uzleti. (El-En'am, 125) Bolesti srca ima onih što nestaju prirodnim lijekovima, a ima i onih što nestaju šerijatskim, imanskim lijekovima. Za srce se veže život i smrt, bolest i lijek, još više nego što je slučaj sa tijelom, a Allah najbolje zna.

Kur'an sadrži lijekove za srca

Kur'anski lijek za sumnje

Uzvišeni Allah kaže: *O ljudi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašeg i lijek za ono što je u prsima.* (Junus, 57)

Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima. (El-Isra, 82) Rečeno je da se sve bolesti srca svode na bolesti sumnji i bolesti strasti, a Kur'an liječi obje vrste. U njemu su jasni dokazi koji objašnjavaju šta je istina, a šta neistina. Tako nestaju bolesti sumnji koje kvare znanje, poimanje i dokučivanje, pa sada vidi stvari onakvim kakve su.

Pod nebeskim svodom ne postoji nijedna knjiga koja sadrži argumente i dokaze za uzvišene težnje, poput tevhida, potvrde Allahovih osobina, potvrde proživljenja i vjerovjesništva, odgovora na neispravne pravce i iskrivljena mišljenja, kao što to sadrži Kur'an. On je zadužen za sve to. To sadrži na najpotpuniji i najljepši način, najbliži razumu i jezički najrječitiji.

Kur'an je istinski lijek

On je, u stvarnosti, lijek za sumnje i nedoumice, ali to zavisi od shvaćanja onoga što se njime želi reći. Koga Uzvišeni Allah opskrbi time, vidjet će istinu i neistinu svojim srcem, kao što primjećuje noć i dan, i znat će da

su ljudska mišljenja i shvaćanja:

-nauke koje su nepouzdane;

-lažna mišljenja koja nikako ne mogu biti dovoljna;

-ispravne stvari od kojih srce nema koristi;

-ispravne stvari do kojih su otežali put, odužili govor koji ih potvrđuje, a od njih malo koristi ima. To je meso mršave kamile na vrhu teško dostupnog brda, pa nema lahkoga koji će se popeti, niti debeloga, pa da bude premješten.

Izvještačenost mutekellima i njihovo kompliciranje

Najbolje što posjeduju mutekellimi već postoji u Kur'anu na još ispravniji način potvrđeno i ljepše pojašnjeno, a oni imaju samo izvještačenost, dug govor i kompliciranje. Rečeno je:

Da nije natjecanja na dunjaluku, ne bi bile napisane
Knjige o raspravama, niti Mugni, niti Umd.

Oni misle da čvorove razrješavaju,
Ali se onim što pišu čvorovi još više mrse.

Oni misle da onim što pišu otklanjaju sumnje i nedoumice, ali oštrouman i inteligentan čovjek zna da se sumnje i nedoumice time samo povećavaju. Nemoguće je da se izlječenje, uputa, znanje i uvjerenje ne uzmu iz Allahove Knjige i govora Njegovog Poslanika, a da se uzmu iz knjiga ovih zbunjenih, koji su u nedoumici i sumnji. Onaj među njima ko je dostigao vrhunac obavještava o

aspiracijama do kojih je stigao, govoreći[74]:

Vrhunac stizanja razuma je sputanost
I većina djela ljudskih je zabluda.

Naše se duše od tijela otudiše,
I vrhunac našeg svijeta su patnja i nesreća.

Ne okoristimo se traganjem našim cijelog života
Osim što Rekla i Kazala sakupismo.

"Razmislio sam o putevima ilmul-kelama i filozofskim metodologijama, pa nisam vidio da liječe bolesnog, niti da poje žednog. Vidio sam da je najbliži od svih puteva put Kur'ana. To potvrđuju riječi: *Svemilosni se nad Aršom uzdigao.* (Ta-ha, 5), i: *Ka njemu se uzdiže lijepa riječ.* (Fatir, 10) O negaciji svjedoče riječi: *Ništa nije poput Njega.* (Eš-Šura, 11), i: *Oni Njega znanjem obuhvatiti ne mogu.* (Ta-ha, 110) Ko bude iskusio što sam ja iskusio, spoznat će ono što sam ja spoznao."

Ovo su njegovi stihovi i riječi u zadnjim knjigama, a on je, u svom vremenu, apsolutno najbolji u ilmul-kelamu i filozofiji. Njemu slični su mnogo govorili o ovoj temi. Spomenuli smo govor nekih koji su spoznali njihov govor: "Krajnji domet mutekellima je sumnja, a krajnji domet mutesavvifa je buncanje (šath)."

Kur'an dovodi do uvjerenja u najuzvišenije stvari koje robovi traže. Zbog toga ga je Onaj Koji njime govori

[74] Radi se o El-Fahru er-Raziju, koji je umro 606. h.g.

objavio i učinio ga lijekom za ono što je u prsima, uputom i milošću vjernicima.

Kur'anski lijek za bolest strasti

Lijek za bolest strasti je sadržana u mudrosti i lijepom savjetu, podsticanju i zastrašivanju, ustezanju od dunjaluka i podsticanju na Ahiret, primjerima koji sadrže razne pouke i opservacije.

Kada to vidi, zdravo srce teži onome što će mu koristiti u ovdašnjem životu i u *povratku* i bježi od onoga što mu šteti. Srce tako zavoli ispravnost, a zamrzi zastranjenost. Kur'an popravlja srce otklanjajući bolesti koje uzrokuju pokvarene želje. Želja i ono što ga vraća iskonskoj prirodi se popravljaju, čime se popravljaju i njegova djela, kao što se i tijelo u svom zdravlju vraća u prirodno stanje, pa prihvaća samo istinu, kao što dijete prihvaća samo mlijeko.

I vrati se mladić poput djeteta koje ne prima
Osim čistog mlijeka, a odmoriše se njegovi kritičari.

Kao što se tijelo hrani onim što ga razvija i jača, tako se i srce hrani onime što ga čisti, jača, što mu pomaže i veseli, onome što ga čini vrijednim i učvršćuje njegovu vlast, a to je iman i Kur'an. I tijelo i srce imaju potrebu da napreduju do svog maksimuma. Tijelo i srce konzumiraju korisnu hranu da bi se čistili i napredovali. Do nje se stiže samo putem Kur'ana. Ako se nečim drugim i stigne od toga, to je samo djelić onoga što se želi. Isto je i sa usjevom – on biva potpun samo uz ove dvije stvari. Tada se kaže: usjev je napredovao do svog maksimuma.

ČISTOTA SRCA

I odjeću svoju očisti

Uzvišeni kaže: *O ti, pokriveni, ustani i opominji, i Gospodara svoga veličaj, i odjeću svoju očisti!* (El-Muddessir, 1-4) *To su oni čija srca Allah ne želi očistiti; njih na ovom svijetu čeka poniženje, a na Onom svijetu patnja golema.* (El-Maide, 41)

Da li se pod odjećom misli na srce

Većina mufessira prvih generacija i onim poslije njih su stava da se pod *odjećom* misli na srce, a da se pod *čistotom* misli na popravljanje ćudi i djela. El-Vahidi kaže: "Mufessiri su se razišli u njegovom značenju. Ata prenosi od Ibn Abbasa da je rekao: 'Znači, grijesi i ono što je dozvoljavao džahilijjet.'" Ovo je stav Katadea i Mudžahida, koji kažu: "Očisti sebe od grijeha." Slično kažu Eš-Ša'bi, Ibrahim, Ed-Dahaak i Ez-Zuhri. Prema ovom stavu, *odjeća* je izraz koji označava dušu, a Arapi odjećom aludiraju na dušu, u šta spadaju i riječi Eš-Šemmaha:

Baciše na njih lahku odjeću, pa im ne vidiš
Slične osim nojeva razbježanih.

Baciše na njih, tj. na deve, svoja tijela. Antara ibn Šeddad kaže:

Kopljem dugim probih mu odjeću
Ni plemiću nema od koplja spasa.

Tj. probio je njega samog. U predanju od El-Kelbija se prenosi: "Znači, nemoj izdati da ne bi bio prljave odjeće." A Seid ibn Džubejr kaže: "Kada bi neki čovjek izdao nekog, za njega bi se reklo da je prljave odjeće." Ikrime kaže: "Ne oblači svoju odjeću na grijeh, niti na razvrat." To se prenosi i od Ibn Abbasa, a kao dokaz koristi riječi pjesnika:

Ja, hvala Allahu, nisam izdajnika obukao,
niti se zbog sramote moram maskirati.

Stav Ebu Zerina je da se ajetom misli: I tvoje djelo popravi. Ovakvog stava su Mudžahid i Ebu Revka. Es-Suddi kaže: "Čovjeku se, ako je dobar, kaže da je čiste odjeće, a ako je loš, da je prljave odjeće." Pjesnik je rekao:

Nemoj brinuti, jer je Amir ibn Džehm
Na hadž krenuo u masnoj odjeći.

Znači da je zaprljan grijesima. Kao što su izdajnika i razvratnika opisali prljavošću odjeće, tako su dobroga opisali čistoćom odjeće. Imrul-Kajs govori:

Odjeća Auf plemena je čista, nezaprljana.

Misli na to da oni nisu nevjerenici, već oni koji ispunjavaju emanet. Hasan je rekao: "Uljepšaj svoje osobine." Ovo je stav Kurtubija. Prema ovome, odjeća je izraz za karakterne osobine, jer osobine čovjeka obuhvaćaju njegova stanja kao što odjeća obuhvaća njega. El-Avfi, o ovom ajetu, prenosi od Ibn Abbasa: "Nemoj da odjeća koju oblačiš bude od imetka koji nije dobar." To znači: očisti je od uzurpiranosti, ili uzimanja na nedozvoljen način. Od Seida ibn Džubejra se prenosi: "Očisti svoje

srce i svoj nijjet." Ebul-Abbas kaže: "Navedena riječ الثياب se odnosi na odjeću, a neki kažu na srce." Zbog ovoga je ispjevano:

Pa ti odjeću moju razvedri i od
odjeće tvoje nestat će brige tvoje.

Tumačenje ajeta prema vanjštini

Neki su zauzeli stav da je tumačenje ovog ajeta shodno njegovom vanjskom značenju. Kažu da je Allah naredio čišćenje odjeće od nečistoća sa kojima nije dozvoljeno obavljati namaz. To je stav Ibn Sirina i Ibn Zejda. Ebu Ishak je spomenuo: "Skrati svoju odjeću. Skraćivanjem odjeće udaljavamo se od nečistoća, jer, kada se vuče po zemlji, od toga nije sigurna." Ovo je stav Tavusa.

Tumačenje odjeće kao žene

Ibnu Arefe kaže da to znači: Očisti svoje žene – jer se nekada odjećom aludira na žene. Uzvišeni kaže: *Dozvoljava vam se da se u noćima dok traje post sastajete sa svojim ženama; one su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća.* (El-Bekare, 187) Na njih se aludira i izrazom *ogrtačem*. U ovo spadaju pjesnikove riječi:

Poslat ću Ebu Hafsu izaslanika, kao otkup
za tebe od mog povjerljivog brata – ogrtača.

tj. moje porodice. U to spada i govor Beraa ibn Ma'rura upućen Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u noći Akabe: "Branit ćemo te od onoga od čega branimo naše ogrtače.", tj. naše žene. Ajet obuhvaća sve ovo. Na to ukazuje upozorenje i nužno iziskivanje, ako ga već ne obuhvaća doslovnim izrazom. Jer, ako se naređuje čistota

srca, pa čistoća odjeće i lijepa opskrba to upotpunjuju.

Utjecaj odjeće i hrane na oblik srca

Ako su odjeća ili hrana prljave, srce zadobija ružan oblik. Zbog toga je, od strane Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, zabranjena odjeća leoparda i zvijeri u nekoliko vjerodostojnih hadisa.[75] Njima se ništa ne suprotstavlja, zbog toga što srce poprima oblik sličan tim životinjama, jer se odjeća odražava na nutrinu. Svila i zlato su zabranjeni muškarcima, zato što srce poprima oblik onih kojima ta odjeća pripada: žene, razvratnici i oholnici.

Čistoća odjeće i činjenica da je nabavljena lijepom opskrbom spada u potpunost čistote srca. Ako je to naređeno, onda je to sredstvo koje se želi zbog nečeg drugog, a ono što se želi samo po sebi je još preče da bude naređeno. A ako je ono što je naređeno čistoća srca i čišćenje duše, a to se ne može upotpuniti bez čistote odjeće, postaje jasno ukazivanje Kur'ana na obje stvari.

Slušanje neistine vodi iskrivljavanju istine

Njegove riječi: *To su oni čija srca Allah ne želi očistiti.* (El-Maide, 41), poslije Njegovih riječi: *koji izmišljotine mnogo slušaju i koji tuđe riječi rado prihvaćaju* ukazuju na to da rob kada uobičaji slušati i prihvaćati neistinu, to mu iskrivljava viđenje istine, jer kada prihvati neistinu, zavoli je i postane zadovoljan njome, pa kada dođe istina, on je odbaci i porekne, ukoliko može, a ako ne može, onda je iskrivi. To rade džehmije sa ajetima i hadisima koji govore o Allahovim svojstvima – odbacuju ih tako što poriču

[75] U to spada i ono što je zabilježio Ebu Davud pod brojem 4130 i 4131.

njihovo istinsko značenje govoreći da su to ahad-predanja i da ih nije dozvoljeno prihvatiti u spoznaji Allaha, Njegovih imena i svojstava. Njihova srca Allah nije htio očistiti, jer da su očišćena, ne bi zamijenili govor Allaha i Njegovog Poslanika zabludom. Isto je sa onima koji su skrenuli, sljedbenicima želja. Oni su zamijenili slušanje Kur'ana za šejtanov govor.

Osman ibn Affan, r.a., kaže: "Da su naša srca čista, ne bi se zasitila Allahovog Govora." Za razliku od srca koje Allah nije očistio, koje se hrani onim što mu odgovara shodno prljavštini u njemu, čisto srce, zbog potpunosti života i svjetlosti i zbog čistote, ne može se zasititi Kur'ana, ne može se naslađivati osim njegovim istinama, niti se može liječiti osim njegovim lijekovima. Prljavo srce je poput bolesnog i nezdravog tijela: ne odgovara mu hrana koja odgovara zdravom tijelu.

Ajet ukazuje na to da se čistota srca nije desila Allahovom voljom. On, Uzvišeni, nije želio očistiti srca lažaca jer krive istinu. Nije ispravno da Allahovu želju ovdje tumačimo kao vjersku želju, jer im On, Uzvišeni, to želi Svojom naredbom i ljubavlju, ali im to ne želi kosmički. Želi im čistotu i nju im naređuje, ali ne želi da im se ona desi zbog mudrosti koja postoji u tome, a čiji gubitak Mu je mrzniji od gubitka njihove čistote.[76]

Pokvarenjak neće ući u Džennet

Ajet ukazuje na to da onog čije srce Allah ne očisti, shodno nečistoći i pokvarenosti srca, nužno stiže poniženje na dunjaluku i kazna na Ahiretu. Zbog ovoga je

[76] Detaljnije o tome u *Šifa'ul-alilu*.

Uzvišeni Allah zabranio Džennet onome u čijem se srcu nalazi prljavština i pokvarenost, a u njega će ući pošto se popravi i očisti. To je boravište dobrih. Zbog toga im se kaže: *Bili ste dobri, pa uđite u njega vječno...* (Ez-Zumer, 73), tj. uđite zato što ste bili dobri. Radosna vijest kod smrti je samo za ove. Uzvišeni kaže: *One kojima će meleki duše uzeti – a oni čisti, i kojima će govoriti: Mir vama! Uđite u Džennet zbog onoga što ste činili!* (En-Nahl, 32)

U Džennet neće ući pokvarenjak, niti iko u kome ima išta od pokvarenosti. Ko se očisti na dunjaluku i Allaha sretne čist, ući će bez problema. A ko se ne očisti na dunjaluku, a njegova je nečistota suštinska, poput nevjernika, on neće ući u Džennet nikako, a ako je njegova nečistota stečena, uzgredna, akcidentalna, prolazna, on će ući u Džennet pošto se očisti, i neće nikada iz njega izići. Sljedbenici imana će, pošto pređu Sirat-ćupriju, biti zadržani između Dženneta i Džehennema i očistiti se od ostataka zbog kojih nisu mogli ući u Džennet, ali koji ih nisu uveli ni u Džehennem. A kada budu očišćeni, bit će im dozvoljen ulazak u Džennet.

Dvije čistoće

Uzvišeni Allah je iz Svoje mudrosti učinio *dobrotu* i *čistotu* temeljem ulaska kod Njega. Klanjač može ući kod Njega samo pošto se očisti. Pravo na ulazak u Džennet imaju samo dobar i čist. Postoje dvije čistoće: čistoća tijela i čistota srca. Zbog ovoga je propisano da se poslije uzimanja abdesta kaže: "Svjedočim da nema božanstva mimo Allaha i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i poslanik. Allahu moj, učini me od onih koji se mnogo

kaju i mnogo čiste."[77] Čistota srca se postiže tevbom, a čistoća tijela vodom.

Pošto se ove čistoće spoje, vjernik postaje podoban za ulazak kod Allaha i stajanje pred Njim.

Značenje dove: *Allahu, očisti me...*

Pitao sam Šejhul-Islama o značenju Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, dove: "Allahu, očisti me od mojih grešaka vodom, gradom i snijegom."[78] Kako da se greške očiste time, i kakva je korist u čišćenju baš time? U drugoj verziji kaže: "I hladnom vodom.", a vruća bolje čisti. Rekao mi je: "Greške uzrokuju vrelinu u srcu, nečistotu i slabost. Srce smalaksava, u njemu se budi vatra strasti i prlja ga. Greške i grijesi su poput drva koja rasplamsavaju vatru. Zbog ovoga se, kada se god umnože grijesi, pojača vatra u srcu i njegova slabost. Voda čisti nečistoću i gasi vatru. Ako je hladna, tijelu daje čvrstinu i snagu, a ako u sebi ima još i leda, hlađenje se intenzivira što još više ojačava tijelo i bolje otklanja tragove grešaka."

Ovdje imamo četiri stvari: dvije su konkretne, a dvije apstraktne. Nečistoća koju otklanja voda predstavlja konkretnu stvar, a tragovi grešaka koje se otklanjaju tevbom predstavljaju apstraktne stvari. Potpuno ozdravljenje srca i njegov život moguće je samo uz obje stvari.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spomenuo jedan dio svake strane kojim je upozorio na drugi. Njegov govor sadrži četiri dijela na najkoncizniji i najelokventniji način. U hadisu, o dovi poslije abdesta, stoji:

[77] Muslim, i drugi.
[78] Muttefekun alejhi 744, 598.

"Allahu, učini me od onih koji se mnogo kaju i mnogo čiste." On sadrži spomenuta četiri dijela.

Ovoga ima puno u njegovom govoru, poput riječi u hadisu Alije ibn Ebu Taliba, r.a: "Traži od Allaha uputu i pogađanje. Neka te uputa podsjeti na tvoju upućenost putem, a pogađanje na gađanje strijelom."[79] Pošto ovo spada u najrječitije podučavanje, naredio mu je da se, kada od Allaha traži uputu, prisjeti imana i toga da je putnik koji je skrenuo sa puta i ne zna se usmjeriti, pa od čovjeka koji je naišao, a poznaje put, zatraži da mu ukaže na njega. Ovako je i sa ahiretskim putem, koji je predstavljen kao konkretan put.

Potreba putnika za uputom Uzvišenog Allaha je veća od potrebe putnika za onim ko će mu ukazati na put. Tako je i sa pogađanjem cilja govorom i djelom. Onaj koji riječima i djelom pogodi istinu je poput onoga koji strijelom pogodi cilj.

U Kur'anu se ovo dvoje udružuju. U to spada govor Uzvišenog: *I opskrbite se, a najbolja opskrba je bogobojaznost.* (El-Bekare, 197) Naredio je hadžijama da se opskrbe za put, da bez nje ne putuju. Zatim ih je upozorio na opskrbu za ahiretski put – bogobojaznost. Kao što putnik ne može stići na cilj bez dunjalučke opskrbe, tako ni putnik ka Allahu i Ahiretu ne može stići bez opskrbe bogobojaznosti. To potvrđuje govor Uzvišenog: *O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati vaša stidna mjesta, a i raskošna odijela, ali, odjeća bogobojaznosti – to je ono najbolje.* (El-E'araf, 26) Spojio je dva ukrasa: ukras tijela – odjeću i ukras srca – bogobojaznost, ukras vanštine i nutrine. Uzvišeni kaže: *...i onaj ko bude slije-*

[79] Muslim, 2725.

dio uputu Moju neće zalutati i neće nesrećan biti. (Ta-Ha, 123) Zanegirao je zabludu, koja je kazna za srce i dušu, i nesreću, koja je kazna i za tijelo i za dušu. Tako, uputom i uspjehom, ima blagodat i u srcu i u tijelu.

Vladareva žena je o Jusufu, alejhis-selamu, pošto su ga vidjele žene koje su je korile zbog ljubavi prema njemu, kazala: "To je onaj zbog kojeg ste me korile." Pokazala im je njegovu fizičku ljepotu, a zatim rekla: "Ja sam ga na grijeh navodila, ali se on sačuvao." Time ih je obavijestila o njegovoj unutarnjoj ljepoti, koja se ogleda u njegovoj čednosti. Tako ih je obavijestila o njegovoj fizičkoj i unutarnjoj ljepoti.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je riječima: "Allahu, očisti me od grešaka vodom, ledom i hladnoćom." skrenuo pažnju na veliku potrebu tijela i srca za onim što će ih očistiti, ohladiti i ojačati. Njegova dova sadrži traženje obje stvari, a Uzvišeni Allah najbolje zna. Sličan ovome je i njegov, sallallahu alejhi ve sellem, govor prilikom izlaska iz nužnika: "Gufranek (Oprosti mi)..."[80] Tajna ovoga je, a Allah najbolje zna, to što nečistoća otežava tijelo, škodeći mu samim zadržavanjem, kao što grijesi otežavaju srce škodeći mu zadržavanjem u njemu. Te dvije stvari škode tijelu i srcu. Zahvalio je Allahu na oslobođenju tijela i zatražio da odmori njegovo srce. Tajne njegovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi i dova su iznad onoga što može pasti na pamet.

[80] Bilježi ga Ebu Davud, 30 i drugi.

Prljavština grijeha i njihov utjecaj na srca

Prljavština širka, bluda i homoseksualizma

Uzvišeni Allah je, u Svojoj Knjizi, širk, blud i homoseksualizam opisao nečistoćom i prljavštinom, što nije učinio sa ostalim grijesima, iako oni u to spadaju. Uzvišeni kaže: *O vjernici, mnogobošci su nečisti...* (Et-Tevba, 28), a o homoseksualcima kaže: *I Lutu mudrost i znanje dadosmo i iz grada ga, u kom su stanovnici njegovi odvratne, prljave stvari činili izbavismo – to, uistinu, bijaše narod razvratan i zao.* (El-Enbija, 74) *Istjerajte Lutovu porodicu iz vašeg grada, oni su ljudi-čistunci!* (En-Neml, 56) Oni su, pored svog širka i kufra, potvrdili da su prljavi i nečisti, a da su Lut i njegova porodica čistunci, jer se klone toga. Uzvišeni o bludnicima kaže: *Nevaljale (prljave) žene su za nevaljale (prljave) muškarce, a nevaljali muškarci su za nevaljale žene...* (En-Nur, 26)

Nečistoća širka se dijeli na dvije vrste

Nečistoće širka se dijele na veliku nečistoću i malu nečistoću. Velika nečistoća je veliki širk, kojeg Allah neće oprostiti, jer Allah ne oprašta da Mu se čini širk. Mala nečistoća je mali širk, poput malog licemjerja, činjenja nečeg radi stvorenja, zaklinjanja njime, strah od njega i nada u njega.

Nečistoća širka je suštinska. Zbog ovoga je Uzvišeni učinio da širk bude sama nečistoća, a nije rekao *prljav*, jer je nečistoća prljavština, dok je onaj ko je prljav neko ko se njome uprljao. Tako je odjeća na kojoj se nađe mokraća ili alkohol prljava, dok su sama mokraća i alkohol

prljavština. Najveća prljavština jeste širk, a to je, ujedno, i najveća nepravda.

Nečistoća u jeziku i šerijatu predstavlja nešto odvratno, od čega se treba udaljiti tako da se ne može dodirnuti, omirisati, niti vidjeti, a kamoli se s tim miješati. Kada god je čovjek ispravnog stida, udaljava se od toga i osjeća averziju prema tome. Nečistoće uznemiravaju tijelo ili srce, ili oboje. Nečistoća nekada uznemirava svojim mirisom, iako nema ružan miris, a nekada uznemirava dodirom.

Utjecaj nečistoće na dušu i srce

Nečistoća je nekada konkretna – vidljiva, a nekada apstraktna – nevidljiva, pa se uopći naziv prljavštine i nečistoće na dušu i srce. Vlasnik živog srca osjeća ružan miris duše koji ga uznemirava, kao što smrad truleži uznemirava. To se, dosta, ispoljava znojem, njegovim smradom. Smrad duše i srca se više veže za nutrinu nego za vanštinu, a znoj dolazi iz nutrine. Zbog ovoga dobar čovjek ima lijep miris znoja, a znoj Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je najljepše mirisao. Ummu Sulejme, pošto ju je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao zašto skuplja njegov znoj, kaže: "To je najljepši miris."[81] Nečistoća i prljavšina duše rastu sve dok ne postanu vidljive na tijelu, a kod dobre duše je suprotno. Kada napusti tijelo, dobra duša će biti u vidu najljepšeg mirisa miska koji postoji na Zemlji, dok će prljava duša biti poput najsmrdljivijeg mirisa lešine koji postoji na Zemlji.

[81] Muslim, 2331.

Posljedice širka

Širk je, najveća nepravda, najružnija stvar, najgore zlo, Allahu najmrznija i najodvratnija stvar. Dunjalučke i ahiretske kazne koje je na to nadovezao Allah nije nadovezao na druge grijehe. Obavijestio je da ga neće oprostiti i da su njegovi sljedbenici pogan. Zabranio im je da se približavaju Njegovom hramu, zabranio je da se jede ono što oni zakolju, ženidbu njihovim ženama, prekinuo je nihovo prijateljstvo sa vjernicima, učinio ih Njegovim neprijateljima i neprijateljima Njegovih meleka, poslanika i vjernika. Dozvolio je sljedbenicima tevhida njihove imetke i, kao robove, žene i djecu.

Širk je nepravda prema pravu Allahovog Gospodarstva, skrnavljenje veličanstva Njegovog Božanstva i ružno mišljenje o Gospodaru svih svjetova. Uzvišeni kaže: *...i da bi kaznio licemjere i licemjerke i mnogobošce i mnogoboškinje koji o Allahu zlo misle – neka ih zlo snađe! Allah se na njih rasrdio i prokleo ih i pripremio za Džehennem, a grozno je on boravište!* (El-Feth, 6) Nije ni za kog spojio kazne koje je spojio mnogobošcima. Oni imaju ružno mišljenje o Njemu, jer Mu čine širk. Da su imali lijepo mišljenje o Njemu, istinski bi mu Mu ispoljavali tevhid. Uzvišeni je na tri mjesta u Svojoj Knjizi[82] obavijestio da Ga mušrici nisu istinski procijenili, a kako Ga istinski može procijeni onaj ko Mu pripiše druga i ravnoga, pa ga voli, od njega se boji i njemu se nada, pred njim je ponizan, od njegove srdžbe bježi i njegovom zadovoljstvu prednost daje?

Uzvišeni kaže: *Ima ljudi koji su mjesto Allaha kumire*

[82] U suri El-En'am, 19; El-Hadždž, 74. i u suri Ez-Zumer, 67.

prihvatili, vole ih kao što se Allah voli, ali pravi vjernici još više vole Allaha. (El-Bekare, 165), i kaže: *Hvaljen neka je Allah, Koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao, pa opet oni koji ne vjeruju – druge sa Gospodarom svojim izjednačavaju!* (El-En'am, 1), tj. čine Mu nekog jednakim u obožavanju, ljubavi i veličanju. Ovo je izjednačavanje Allaha i božanstava koje su mušrici potvrdili. Oni su u Vatri, a znali su da su ta božanstva lažna. Govore im: *Allaha nam, bili smo, doista, u očitoj zabludi kad smo vas s Gospodarom svjetova izjednačavali.* (Eš-Šu'ara, 97-98) Oni ih nisu izjednačili sa Njim u biću, svojstvima, djelima, niti su rekli da su njihova božanstva stvorila nebesa i Zemlju, niti da oživljavaju i usmrćuju, već su ih izjednačili sa Njim u ljubavi, veličanju i obožavanju. Sljedbenici širka, koji se pripisuju islamu, su na tome.

Čudno je da oni pripisuju sljedbenicima tevhida skrnavljenje prava šejhova, vjerovjesnika i dobrih ljudi, a njihov grijeh nije ništa drugo sem što kažu da su to robovi koji ne mogu ni sebi ni drugima pribaviti korist, niti odagnati štetu, dati smrt, život, proživljenje, niti će se za svog obožavaoca ikada zauzimati. Allah je zabranio njihovo zauzimanje za njih, a za sljedbenike tevhida će se zauzimati samo poslije Allahove dozvole. Oni ništa ne posjeduju. Sva je odredba kod Allaha, sav šefat pripada Allahu, sva vlast pripada Njemu. Njegova stvorenja, mimo Njega, nemaju ni zaštitnika ni šefadžije.

Širk i negiranje Allahovih svojstava su izgrađeni na ružnom mišljenju o Allahu. Zbog ovoga predvodnik svih monoteista suparnicima mušricima kaže: *Zar lažna božanstva umjesto Allaha hoćete? I šta o Gospodaru svjetova mislite?* (Es-Saffat, 86-87), iako je značenje:

"Šta vi o Njemu mislite? Kako će prema vama postupiti i da li će vas nagraditi, a uz Njega ste obožavali drugog i pripisali Mu sudruga?" U ovu prijetnju spada i: "Kako vi ružno mislite o vašem Gospodaru kada ste uz Njega uzeli obožavati drugog?"

Mnogobožac misli da Uzvišeni Allah ima potrebu za nekim ko će sa Njim uređivati ovaj svijet, poput namjesnika, pomagača i asistenta. Ovo je najveće skrnavljenje Onoga Ko je Sam po Sebi Neovisan, a sve ovisi o Njemu. Mnogobožac misli da će se moć Uzvišenog Allaha upotpuniti sa moći Njegovog sudruga; on misli da On ne zna dok Ga ne poduči posrednik; misli da se On neće smilovati dok posrednik ne učini da se On smiluje; misli da nije dovoljan sam rob, da mu On neće dati ono što želi sve dok se kod Njega ne zauzme posrednik, kao što se stvorenje zauzima kod stvorenja, pa ovaj prihvaća njegovo zauzimanje zato što ima potrebu za tim i korist zbog udaljavanja od neimaštine i poniženja. Mušrik misli da On neće da se odazove molbi Svojih robova dok ne zamole posrednika da te potrebe dostavi Njemu, kao što je slučaj sa kraljevima dunjaluka. Ovo je osnova širka kod stvorenja; misli da On, zbog udaljenosti, ne čuje njegove molbe dok Mu ih posrednici ne dostave; misli da stvorenje ima neko pravo kod Njega, pa Ga on kune pravom tog stvorenja i čini tevessul (posreduje tim stvorenjem), kao što ljudi posreduju velikanima i kraljevima onim koje ovi poštuju i kojima se ne mogu suprotstaviti. Sve ovo je skrnavljenje rububijjeta – Allahovog gospodarenja, i nepravda prema Njegovom pravu, a da u tome, u srcu mušrika, nema ništa drugo osim krnjenja ljubavi prema Allahu, straha od Njega i nade prema Njemu, oslanjanja

na Njega i predanosti Njemu, jer je to podijelio između Uzvišenog i onoga koga Njemu pridružuje. Da se okrnje, oslabe ili nestanu veličanje, ljubav, strah i nada zbog upućivanja većine ili dijela toga onome koga obožava pored Njega, bilo bi dovoljno ružno.

Novotarija je partner širka

Širk nužno uzrokuje skrnavljenje Uzvišenog Gospodara, htio to mušrik ili ne. Zbog ovoga, Njegova hvala i savršenstvo Njegovog gospodarstva iziskuju da mu On to ne oprosti zbog čega će ovaj biti vječno u bolnoj kazni, najnesrećniji od svih stvorenja. Nećeš naći mušrika, a da ne skrnavi pravo Uzvišenog Allaha, makar mislio da Ga time veliča. Tako nećeš naći novotara, a da ne skrnavi Poslanika, iako misli da ga poštuje tom novotarijom. Ako je neznalica koja slijepo slijedi, misli da je novotarija bolja i preča od sunneta, ili misli da je ona sunnet, a ako zna da je to novotarija, tada se suprotstavlja Allahu i Njegovom Poslaniku. Tako su oni koji skrnave vjeru, a koji su i sami krnjavi kod Allaha, Poslanika i Njegovih štićenika, sljedbenici širka i novotarija, a pogotovo onaj ko je izgradio svoju vjeru tvrdeći da su Allahov govor i govor Poslanika verbalni dokazi koji ne iziskuju ubjeđenje, i to da uvjerenje i znanje nisu njihov produkt. Teško ljudima od Allaha, zar postoji skrnavljenje koje se u to ne ubraja!? Tako je i sa onim ko negira svojstva savršenstva Uzvišenom Gospodaru, bojeći se poređenja Allaha sa stvorenjima i pripisivanja tijela Njemu. Skrnavljenje takvog je suprotnost savršenstvu kojim je Uzvišeni Allah Sebe opisao.

Ove dvije skupine zaista skrnave pravo Uzvišenog Allaha. Od svih ljudi oni Ga, čak, najviše omalovažavaju,

a šejtan im je to prikazao savršenstvom. Zbog ovoga je novotarija u Allahovoj Knjizi predstavljena kao partner širka. Uzvišeni kaže: *Reci: "Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i potajni, i grijehe, i neopravdanu primjenu sile, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da o Allahu govorite ono što ne znate."* (El-E'araf, 33) Grijeh je partner nasilju, a širk novotariji.

Razlika između nečistoće grijeha i nečistoće širka

Nečistoća grijeha i nepokornosti spada u drugu vrstu. Ona ne iziskuje skrnavljenje rububijjeta, niti ružno mišljenje o Allahu, azze ve dželle. Zbog ovoga Uzvišeni Allah nije za njih propisao kazne koje je propisao za širk. Šerijat je uspostavio propis da se oprašta mala nečistoća, poput nečistoće kada se koriste kamenčići poslije velike nužde i mokraće djeteta dojenčeta, ali se ne oprašta velika nečistoća. Mali grijesi se praštaju onako kako se ne praštaju veliki. Sljedbenicima tevhida koji ga nisu pomiješali sa širkom prašta se ono što se ne prašta drugima. Kada bi monoteista koji Allahu ništa ne pridružuje sreo svog Gospodara sa grijesima koliko Zemlja, On bi mu došao sa isto toliko oprosta.[83] Ovo se ne dešava sa onim čiji je tevhid krnjav zato što ga je pomiješao sa širkom. Prvi ima ljubav prema Allahu, veliča Ga i poštuje, strah ga je od Njega i nada se Njemu. To iziskuje pranje grijeha makar ih bilo koliko cijela Zemlja, jer je ta nečistoća sporedna, prolazna, a ono što je otklanja toliko jako da uz to ne može opstati.

[83] Dio hadisa kojeg bilježi Muslim, 2687.

Najveće nečistoće: blud i homoseksualizam

Nečistoća bluda i homoseksualizma su, sa aspekta kvarenja srca i slabljenja tevhida, veće od drugih nečistoća. Zbog toga je čovjek koji najviše uživa u ovoj nečistoći onaj koji najviše širka čini. Kada se god širk u robu uveća, ova nečistoća i prljavština bivaju u njemu mnogobrojnije, i kada god robovi postaju čistiji od širka, udalje se od nečistoća.

Uzvišeni o Jusufu es-Siddiku kaže: *Tako bi, da odvratimo od njega zlo i razvrat, jer je on uistinu bio Naš iskreni rob.* (Jusuf, 24)

Ljubav prema zabranjenim likovima predstavlja vrstu obožavanja. Takva ljubav spada, čak, među najveće vrste obožavanja, naročito kada zavlada srcem, ustabili se u njemu i kada čovjeka zaludi. Veoma često preovlada u njemu ljubav prema voljenom, njegovo spominjanje, čežnja prema njemu i težnja ka postizanju njegovog zadovoljstva. Štaviše, često srce zaljubljenika u potpunosti postaje vezano za lik, uzimajući ga za boga, pored Allaha, daje prednost njegovom zadovoljstvu i ljubavi nad Allahovim zadovoljstvom i ljubavi, njemu se približava onako kako se ni Allahu ne približava, udjeljuje na putu njegovog zadovoljstva ono što ne udjeljuje na putu Allahovog zadovoljstva, kloni se njegove srdžbe onako kako se ne kloni Allahove srdžbe i daje mu prednost u odnosu na Gospodara i u ljubavi, i u skrušenosti, i u poniznosti, i u slušanju, i u pokoravanju.

Uzajamna povezanost ljubavi prema likovima i širka

Zbog ovoga su ljubav prema likovima i širk međusobno povezani. Tu zaljubljenost Uzvišeni Allah prenosi od

mušrika Lutovog naroda, i od žene vladara (Jusufovog), koja je tada bila mušrikinja. Kada god širk ojača u robu, on biva iskušan ljubavlju prema likovima, a kada god ojača tevhid, ukloni se ljubav prema likovima. Blud i homoseksualizam dobijaju potpunu slast sa ljubavlju, i njihovi počinioci nisu lišeni toga, ali zbog njenog premeštanja, ta ljubav nije koncentrirana samo na jednom mjestu, pa svakom voljenom pripada dio obožavanja. Za srce i vjeru nema goreg od ta dva razvrata. Oni na poseban način udaljavaju srce od Allaha, i spadaju u najveće prljavštine. Kada se srce uprlja, ono se udalji od onoga što je lijepo, a ka Allahu se penje samo ono što je lijepo, pa kada god se poveća njegova prljavština, poveća se i njegova udaljenost od Allaha. Zbog ovoga je Mesih rekao: "Neće ljenštine postati mudraci, niti će se bludnici uspeti ka carstvu nebeskom."[84] Pošto je ovakvo stanje bluda, on je onda blizak širku.

Uzvišeni kaže: *Bludnik ne treba da se ženi, osim bludnicom ili mnogoboškinjom, a bludnica ne treba da bude poželjna, osim bludniku ili mnogobošcu, to je zabranjeno vjernicima.* (En-Nur, 3)[85]

---

[84] Imam Ahmed, u *Kitabuz-zuhd*.

[85] Ovdje je autor, Allah mu se smilovao, napravio digresiju, pošto je zašao u detaljan komentar ovog ajeta, pa kaže: "Ispravan je stav da je ovaj ajet jasan, po njemu se postupa i ništa ga nije derogiralo. On obuhvaća jednu obavijest i zabranu, a onaj ko tvrdi da je derogiran nije došao ni sa kakvim dokazom, dok je ono što problematično nekim ljudima - jasno, hvala Allahu. Njima su problematične riječi: *Bludnik treba da se ženi samo bludnicom ili mnogoboškinjom.* Da li je to obavijest, zabrana ili dozvola? Ako je obavijest, pa mi vidimo mnoge bludnike kako žene čestite žene. A ako je zabrana, onda je zabranio da bludnik oženi osim bludnicu ili mušrikinju. Tako mu zabranjuje ženidbu čestitih vjernica, a dozvoljava brak sa mušrikinjama i bludnicama, a Uzvišeni Allah to nikako nije htio reći. Pošto im je ovo postalo problematično, onda su

tražili drugi aspekat u kojem se ajet može ispravno protumačiti. Tako su neki rekli: "Pod *brakom* se misli na spolni odnos i blud, pa kao da je rekao da bludnik ne bludniči osim sa bludnicom ili mnogoboškinjom." Ovo mišljenje je neispravno, jer onda u njemu nema nikakve koristi, a Allahov govor je iznad toga da se tumači na ovaj način, jer je nužno poznato da bludnik ne bludniči osim sa bludnicom, pa kakva je korist u obavještavanju o tome? Kada je većina vidjela neispravnost ovakvog tumačenja, napustili su ga. Zatim je jedna skupina rekla: "Ovo je uopćenost izraza, a posebnog značenja. Njime se misli na jednog čovjeka i ženu. Ona je bila prostitutka, a on njen podvodač, pa je on primio islam i zatražio dozvolu od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je oženi, pa je objavljen ovaj ajet." I ovo mišljenje je, također, neispravno, jer iako je ova određena situacija povod Objave, Kur'an se ne ograničava samo na povode Objave, jer da je tako, onda ga ne bi mogli koristiti za dokazivanje u drugim situacijama. Jedna skupina kaže: "Ajet je derogiran Njegovim riječima: *I ženite slobodne između vas...* (En-Nur, 32)" Ovo je najneispravnije mišljenje od svih, jer nema nikakve kontradikcije između ova dva ajeta, niti jedan isključuje drugi, već je Uzvišeni naredio ženidbu sa slobodnima, a zabranio brak sa bludnicom, kao što je zabranio i brak sa onom koja je u pričeku, koja je zabranjena i brak sa mahremom, pa gdje je ovdje derogirajući, a gdje derogirani ajet? Ako bude rečeno: "Koje je značenje ajeta?", reći će se: "Njegovo značenje je, a Allah najbolje zna, da se ženi čestitom i čednom. Dozvoljen mu je brak sa ženom pod ovim uslovom, kao što je to Uzvišeni spomenuo u surama En-Nisa, 24. i El-Ma'ide, 5, a propis koji ovisi od uslova nestaje kod nestanka tog uslova. Dozvola je vezana za uslov čestitosti, pa kada nestane čestitost, nestaje i dozvola koja je njome uslovljena. Onaj ko se ženi držat će se Allahovog propisa i Njegovog zakona kojeg je propisao jezikom Svog Poslanika, ili se neće držati. Pa ako se ne bude uopće toga držao, onda je mušrik koji želi da ženi samo mušrikinju, a ako ga se bude držao ali mu se suprotstavi i oženi ono što mu je zabranjeno, onda brak nije ispravan, i postat će bludnik. Tako značenje Njegovih riječi: *Ne ženi osim bludnicu ili mušrikinju...* postaje očito i krajnje jasno. Isti takav propis je i za ženu. Kao što ovaj propis nužno proizilazi iz Kur'ana i decidno je preciziran, on, također, nužno proizilazi iz čiste ljudske prirode i zdravog razuma, jer je Uzvišeni Allah zabranio Svom robu da bude bez ljubomore, tj. da bude muž nemoralnice. Allah je ljude stvorio da im to po prirodi bude mrsko i da to ne odobravaju. Zbog ovoga, kada hoće da nekog stvarno uvrijede, kažu: "kurvin muž", a Allah je zabranio muslimanu da bude takav.

Tako je mudrost zabrane postala očita, i značenje ajeta jasno, a Allah upućuje. Ono što objašnjava zabranu i što dolikuje ovom savršenom šerijatu jeste da ženino izdajstvo kvari muževljevu postelju i srodstvo koje je Allah učinio da postoji među ljudima radi upotpunjenja njihovih koristi,

Uzvišeni Allah je nazvao bludnike i bludnice prljavim osobama, a za samo djelo spolnog odnosa je propisano da se mora od njega očistiti čak i kad je halal. Njegovog počinioca je nazvao džunubom nečistim, zbog njegove udaljenosti od učenja Kur'ana, namaza i džamija. Sve mu je to zabranio dok se ne očisti vodom. Također, kada je to djelo haram, srce se udaljava od Uzvišenog Allaha i od Ahireta. Čak se i ispriječi između čovjeka i imana, sve dok se potpuno ne očisti pokajanjem, a tijelo vodom.

Lutov narod je govorio: *Istjerajte Lutovu porodicu iz grada vašeg, oni su ljudi-čistunci!* (El-E'araf, 82) Njihove riječi spadaju u istu vrstu kao govor Uzvišenog o vlasnicima rovova: *A svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali...* (El-Burudž, 8), i riječi Uzvišenog: *Reci: "O sljedbenici Knjige, zar da nas osuđujete zato što vjerujemo u Allaha i u ono što nam se objavljuje, i u ono što je objavljeno prije – a većina ste griješnici?"* (El-Ma'ide, 59) Ovako se i mušrik sveti onome ko zbog tevhida kojeg ne miješa sa širkom obožava jednog Boga. Tako se i novotar sveti suniji zbog njegovog čistog

a koje je ubrojao u Njegove blagodati. Blud vodi miješanju sjemenih tečnosti i nejasnoći srodstva, a ljepota šerijata jeste zabrana braka sa bludnicom sve dok se ne pokaje i ne utvrdi da nije trudna. Također, bludnica je prljava, kao što je ranije objašnjeno, a Uzvišeni Allah je učinio brak uzrokom ljubavi i milosti. Ljubav je čisto osjećanje, pa kako da prljava bude voljena od strane dobrog čovjeka. Suprug se naziva suprugom prema riječi *partnerstvo*, a to je *sličnost*. Supružnici su slični, dok između dobrog i prljave postoji averzija i šerijatska i kosmička, pa se sa njom ne može ostvariti partnerstvo, samilost i ljubav. Veoma je lijepo uradio onaj ko je zauzeo ovaj stav i zabranio da čovjek bude suprug bludnice. Gdje je ovo u odnosu na onog ko je dozvolio da je oženi i ima odnos sa njom, a već prethodne noći je bludnik imao odnos sa njom? I kaže: "Sjeme bludnika nema nikakve svetosti." Daj dokaz da tako stoje stvari, jer sjeme supruga ima svetost, pa kako može biti dozvoljeno da se ono sastavi sa sjemenom bludnika u jednoj materici?

slijeđenja Poslanika kojeg nije pomiješao sa mišljenjima ljudi, niti nečim što mu se suprotstavlja. Sabur monoteiste koji slijedi Poslanika na onome zbog čega mu se svete mnogobošci i novotari bolji mu je i korisniji od sabura na onome zbog čega će mu se osvetiti Allah i Njegov Poslanik, ako se složi sa sljedbenicima širka i novotarija.

Ako se već mora strpiti – na istini se strpi.
To je sabur čiji je završetak pohvalan.

O UNAPREĐIVANJU SRCA

Napredovanje srca

Značenje napredovanja

Unapređivanje u jeziku znači razvoj, povećanje u dobroti i potpunost nečega. Kaže se da nešto napreduje onda kada se razvija. Uzvišeni je rekao: *Uzmi od njihovih imetaka da bi ih očistio i unaprijedio njima.* (Et-Tevba, 103) Time je spojio čišćenje i unapređivanje.

Napredovanje dolazi poslije čišćenja

Razvrat i grijeh se u srcu manifestira poput loših smješa u tijelu, kukolja u usjevu, prljavštine u zlatu, srebru, bakru i gvožđu. Kao što se u tijelu, kada izbaci loše smjese, oslobađa prirodna snaga, čime se odmara i razvija, pa radi bez poteškoća i prepreka, tako se i kod srca, kada se oslobodi grijeha kajanjem, njegova snaga i želja oslobađaju za ono što je dobro. Tako se odmori od tih pokvarenih sklonosti i loših materija, pa napreduje i razvija se, postaje snažnije, sjedi na svom prijestolju, njegova se presuda izvršava u njegovom kraljevstvu, a svi ga slušaju i pokoravaju mu se. Ono može napredovati tek nakon što se očisti. Uzvišeni kaže: *Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade.* (En-Nur, 30) Allah je napredak uslovio spuštanjem pogleda i čuvanjem stidnih mjesta.

Koristi spuštanja pogleda

Spuštanje pogleda od zabranjenih stvari donosi tri značajne koristi:

Prva je slast imana, najslađa i najljepša. Slađa je od onoga od čega je sklonjen pogled i što je, u ime Allaha, ostavljeno. Ko ostavi nešto radi Allaha, Allah će mu to nadoknaditi boljim. Duša mnogo voli gledati u lijepa lica, a oko je izvidač srca. Srce ga šalje u izvidnicu, pa kada ga oko obavijesti o lijepom prizoru, ono osjeti čežnju za tim, pa umori i sebe i svog izvidača. Rečeno je:

Kad si pogled poslao, svojim srcem si upravljao.
Jednog dana će te pogledi tvoji izmoriti.

Vidjet ćeš ono što u potpunosti ne možeš imati.
A da nešto od toga nemaš, ne možeš se strpiti.

A kada se izviđač sustegne od otkrivanja i gledanja, srce se odmori od traganja i želje, jer ko pusti poglede svoje, potrajat će njegova kajanja. To je zato što pogled uzrokuje ljubav, pa se srce veže za ono što gleda. Ljubav zatim jača, pa postaje opijajuća ljubav, koja potpuno veže srce. Ona jača i postaje *garam* – apsolutna vezanost srca,[86] kao što se zajmodavac neraskidivo veže za svog dužnika. Nakon toga jača i postaje *išk*, a to je pretjera-

[86] Riječ *el-garam* predstavlja vezivanje za nešto tako da ne postoji nikakva mogućnost da ga oslobodi. *El-Mu'džemul-vesit*, 2/651, Ibrahim Mustafa, Ahmed Zejjat, *Darud-dava*, valorizacija: *Medžme'ul-lugatil-arebijjeti*, Kairo. (op. prev.)

na ljubav. Zatim prerasta u *opsesiju*, a to je ljubav koja je obuhvatila sami centar srca. Opsesija prerasta u *tetejjum* – obožavanje. Zato se kaže: zarobila ga je ljubav, tj. učinila ga robom. Tada srce pogrešnome robuje. Sve ovo spada u zločin pogleda. Tako srce pada u zarobljeništvo. Postaje zarobljenik pošto je bilo kralj, postaje zatvorenik nakon slobode. Srce se žali na pogled i protestuje, ali pogled kaže: "Ja sam tvoj izviđač i izaslanik. Ti si me poslao." Ovim bivaju iskušana srca koja su prazna od ljubavi i iskrenosti prema Allahu, jer se srce mora vezati za ono što voli. Kome ne bude samo Allah voljeni, njegov Bog i obožavani, onda će sigurno svoje srce učiniti robom nekome drugom. Uzvišeni o iskrenom Jusufu, a.s., kaže: *Tako bi, da odvratimo od njega zlo i razvrat, jer je on uistinu bio Naš iskreni rob.* (Jusuf, 24) Žena vladara, pošto je bila mušrikinja, upala je u ono u šta je upala, iako je imala supruga, a Jusuf, pošto je bio iskreni Allahov rob, spasio se toga, iako je bio mladić, neoženjen, stranac i u tuđem posjedu.

Druga korist u spuštanju pogleda je svjetlost u srcu i pronicljivost. Ebu Šudža el-Kermani kaže: "Ko izgradi svoju vanjštinu slijeđenjem sunneta, a nutrinu stalnim nadziranjem, ko bude sustegao dušu od strasti, spuštao pogled od zabranjenih stvari i uvijek bude jeo halal, bit će pronicljiv."

Uzvišeni Allah je spomenuo Lutov narod i ono čime su bili iskušani, a zatim je rekao: *To su, zaista, znakovi za one koji pažljivo posmatraju.* (El-Hidžr, 75) To su pronicljivi, oni koji su sačuvali pogled od harama i razvrata.

Poslije naredbe upućene vjernicima o spuštanju pogleda i čuvanju stidnih mjesta,

Uzvišeni kaže: *Allah je svjetlo nebesa i Zemlje.* (En-Nur, 35)

Tajna ovoga je u nagradi koja je iste vrste kao i djelo. Pa ko spušta pogled od onoga što mu je Allah zabranio, Allah će mu to zamijeniti onim što je bolje. Zato što je spuštao svjetlost svog pogleda od zabranjenih stvari, Allah će mu osloboditi svjetlost pronicljivosti i svjetlost srca. Time će vidjeti ono što ne vidi onaj koji oslobodi pogled ne spuštajući ga pred onim što mu je Allah zabranio. To čovjek osjeti kod sebe, jer je srce poput ogledala, a prohtjev poput hrđe, pa kada se oslobodi hrđe, u njemu se odslika istina onakva kakva jeste. A kada zahrđa, onda se slike u njemu ne odslikavaju, pa njegovo znanje i govor postaju pretpostavke i mišljenja.

Treća korist jeste snaga srca, njegova postojanost i hrabrost. Allah mu daje pobjedu, kao što mu je sa svjetlom dao moć argumenta, spojivši mu tako dvije moći, pa šejtan bježi od njega. U predanju stoji: "Šejtan se boji sjenke onoga ko se suprotstavlja svojim prohtjevima."

Poniženje grijeha i čast pokornosti

Allah onome ko Mu griješi slijedeći svoje prohtjeve daje poniženje, slabost i sramotu. Uzvišeni Allah je počastio onoga ko Mu se pokorava, a ponizio onoga ko Mu griješi. Uzvišeni kaže: *A snaga je u Allaha i Poslanika Njegovog i u vjernike.* (El-Munafikun, 8)

I ne gubite hrabrost i ne žalostite se; vi ćete biti gornji

ako budete pravi vjernici. (Ali Imran, 139) *Ako neko želi ponos, pa u Allaha je sav ponos!* (Fatir, 10), tj. ko traži ponos, neka ga traži u pokoravanju Allahu, lijepom riječju i dobrim djelom.

Neki selefi su kazali: "Ljudi traže ponos na vratima kraljeva, ali ga nalaze samo u pokornosti Allahu." Hasan el-Basri kaže: "Makar za njima poslušno išli tovarni konji i galopirale mazge, Allah je dao srcima njihovim poniženje grijeha. Uzvišeni Allah će, sigurno, poniziti onoga ko Mu griješi, a zaštiti onoga ko Mu se pokorava. Neće biti ponižen onaj koga zaštiti Njegov Gospodar. U Kunut-dovi stoji: 'Nije ponižen onaj koga Ti zaštitiš, niti ponosan onaj kome si Ti neprijatelj.'"

Napredovanje srca se temelji na čistoti

Napredovanje srca se temelji na njegovoj čistoti, kao što se napredovanje tijela temelji na izbacivanju štetnih materija.

Uzvišeni kaže: *A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, nijedan od vas se ne bi nikada očistio; ali Allah čisti onoga koga On hoće. Allah sve čuje i sve zna.* (En-Nur, 21) Za njih je čistije da, kada im se naredi da se vrate kako ne bi vidjeli ono što vlasnik kuće ne želi da se vidi, to i učine, kao što je spuštanje pogleda čistije.

Uzvišeni kaže: *Uspio je onaj ko se očisti i spomene ime Gospodara svoga, pa molitvu obavi!* (El-E'ala, 14-15) Uzvišeni, o Musaovom obraćanju faraonu kaže: *Da li želiš da se očistiš?* (En-Naziat, 18) Uzvišeni je rekao: *Teško se mušricima, koji zekat (čišćenje) ne daju.* (Fussilet, 6-7)

Većina mufessira od selefa i onih poslije njih kažu da je to tevhid – svjedočenje da nema božanstva mimo Allaha, i iman, uz koji srce postaje čisto. Tako se iz srca otklanja obožavanje svega mimo Istinitog – a to je njegova čistota, i potvrđuje božanstvenost Uzvišenog – a to je osnova svakog napredovanja i razvoja. *Et-tezekki* – čišćenje, iako u osnovi označava razvoj, povećanje i bereket, ono je moguće samo uz otklanjanje zla. Zato se čišćenje sastoji iz obje stvari, a osnova kojom se čiste srca i duša jeste tevhid.

Razlika između čišćenja duše i obavještavanja o tome

Čišćenje je otklanjaje nečistoća sa nečega. To može biti čišćenjem toga, vjerovanjem da je nešto čisto, ili obavještavanjem o nečemu kao čistom. Kaže se: učinio sam ga pravednim, ili griješnikom onda kada sam to stvarno uradio, ili: jer vjerujem da je tako, ili: jer tako obavještavam o njemu. Prema ovome, govor Uzvišenog: *Nemojte čistiti sami sebe...*[87] (En-Nedžm, 32) nije istog značenja kao: *Uspio je onaj ko je očisti...* (Eš-Šems, 9), tj. nemojte obavještavati da ste čisti i govoriti: "Mi smo čisti, dobri, bogobojazni..." Zbog ovoga je odmah poslije rekao: *On najbolje zna ko Ga se boji.* (En-Nedžm, 32)

Ime Zejnebe je bilo Berra/dobročiniteljka, te je rečeno: "Čisti samu sebe.", pa ju je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nazvao Zejneb i rekao: "Allah najbolje zna ko je od vas dobročinitelj."[88] Isto je i sa Njegovim riječima: *Zar nisi vidio one koji sebe čiste...* (En-Nisa, 49),

[87] U Korkutovom prijevodu Kur'ana stoji: *Zato se ne hvališite bezgrešnošću svojom...*, gdje je prevedeno po značenju. (op. prev.)
[88] Muslim, 2141, 2142.

tj. vjeruju da su čisti i govore o sebi kao da su to riječi nekog drugog. Uzvišeni Allah zatim kaže: *...već Allah čisti koga On hoće.* (En-Nisa, 49), tj. On je Taj Koji ga čini čistim i govori o njegovoj čistoći.

Ovo se ne odnosi na Njegove riječi: *Uspio je onaj ko je očisti...* (Eš-Šems, 9), jer ovo spada u značenje Njegovih riječi: *Da li se želiš očistiti?* (En-Naziat, 18), tj. da činiš djela pokornosti Allahu i tako postaneš čist. Sličnog su značenja i Njegove riječi: *Uspio je onaj ko se očisti...* (El-E'ala, 14)

Uspio je onaj ko je očisti...

Postoji razilaženja oko zamjenice koja u nominativu glasi: *onaj*. Rečeno je da je to Allah, tj. uspjela je duša koju Allah očisti, a propala je duša koju On pokvari[89]. Rečeno je i da se zamjenica odnosi na subjekat glagola *uspio*, a to je *onaj koji*, bilo da ima ulogu odnosne zamjenice ili opisne, jer da se zamjenica odnosi na Uzvišenog Allaha, rekao bi: *Uspio je onaj koga On očisti, a propao je onaj koga On pokvari.*[90] Prvi kažu da je izraz *onaj koji*, iako je to izraz za muški rod, dozvoljeno upotrijebiti i kao izraz za ženski rod, vodeći računa o značenju, i kao izraz za muški rod, vodeći računa o izrazu. Obje varijante spadaju u rječitost govora. U Kur'anu se javlja i vođenje računa i o izrazu i o značenju. Primjer prvog su Njegove riječi: *Od njih ima onaj ko te sluša...* (El-En'am, 25), gdje je upotrijebio zamjenicu u jednini, a primjer za drugo

---

[89] Po ovom stavu, prijevod ajeta bi bio: *Uspjela je ona koju On očisti.* (op. prev.)

[90] Po ovom stavu, prijevod ajeta bi bio u skladu sa njegovim vanjskim značenjem: *Uspio je onaj ko je očisti.* (op. prev.)

su Njegove riječi: *Od njih ima onih koji te slušaju...* (Junus, 42)

Zastupnici prvog stava kažu: "Na ispravnost našeg stava ukazuje ono što bilježe autori *Sunena* u hadisu od Ibn Ebu Mulejke, koji prenosi da je Aiša rekla: 'Jedne noći sam čula Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da govori: 'Gospodaru moj, daj mojoj duši bogobojaznost, i očisti je, jer si Ti Onaj Koji je najbolje čisti, Ti si njen Zaštitnik i Gospodar.''"[91] Ova dova je poput tefsira za ovaj ajet, jer je Allah Taj Koji čisti duše. Allah je Onaj Koji čisti, a rob je onaj koji se čisti. Razlika između to dvoje je kao razlika između subjekta i objekta. Ono što je u Kur'anu došlo u vidu pripisivanja čišćenja robu je u ovom drugom značenju. Njegove su riječi: *Uspio je onaj ko se očisti.* (El-E'ala, 14), i riječi: *Da li se želiš očistiti?* (En-Naziat, 18), tj. da prihvatiš da te Allah očisti?" Kažu da je ovo istina, jer će uspjeti samo onaj koga Allah očisti, i da je ovaj stav odabrao tumač Kur'ana Ibn Abbas. On je, u predanju koje prenose od Ibn Ebu Talhe, kazao da su Ata i El-Kelbi rekli: "Uspio je onaj čiju dušu Allah očisti." To je kazao i Ibn Zejd i Ibn Džerir. Zastupnici ovog stava kažu da ovome u prilog ide i Njegov govor na početku sure: *...pa joj put dobra i put zla shvatljivim učinio.* (Eš-Šems, 8), i da Uzvišeni, također, obavještava da je On Stvoritelj duše i njenih osobina – to je značenje riječi *pa je stvori*.

Zastupnici drugog stava kažu: "Vanjština govora i njegov ispravan sastav iziskuju da se zamjenica odnosi na izraz *onaj koji*, tj. uspio je onaj ko očisti svoju dušu. Ovo je razumijevanje koje prvo pada na pamet, čak

[91] Muslim, 2722.

se drugačije ne može ni razumjeti, isto kao kada se kaže: 'Ovo je robinja. Profitirao je onaj ko je kupi.' ili 'Ovo je namaz. Srećan je onaj ko ga klanja.' ili 'Ovo je predmet. Propao je onaj ko ga uzme.' i tome slično." Ovi zastupnici kažu da je duša ženskog roda, pa kada bi se (zamišljena) zamjenica odnosila na Uzvišenog Allaha, onda bi, zbog izraza *ona koja*, koja se odnosi na dušu, bilo rečeno: *Uspjela je ona koju (On) očisti*. Kažu da ako je i dozvoljeno izostavljanje harfa *ta*[92] iz glagola, zbog riječi *onaj koji*, kao što se kaže: "Uspio je onaj ko ustane od vas."[93] To je onda kada ne dolazi do nejasnoće, dok se, u suprotnom, mora spomenuti ono što nejasnoću otklanja. Kažu da riječ znači: *onaj koji*, a ako bi bilo rečeno: "Uspio je onaj kojeg Allah očisti." to ne bi bilo dozvoljeno, jer bi se zamjenica[94] odnosila na ženski rod, a ovo je u muškom rodu.[95] Oni kažu da je On, Uzvišeni, ciljao pripisivanje uspjeha vlasniku duše kada je očisti. Zato je izostavio iz glagola harf *ta*, i upotrijebio riječ u značenju *onaj koji*. Ovo je stav većina mufessira, čak i učenika Ibn Abbasa. Katade kaže: "Uspio je onaj ko je očisti...", tj. ko radi dobro, i očisti je pokornošću Uzvišenom Allahu. Također, kaže: "Uspio je onaj ko očisti svoju dušu, popravi je i tjera na pokornost Allahu, a propao je onaj ko je upropasti i tjera na griješenje Allahu." Ibn Kutejbe kaže: "Želi se reći: Uspio je onaj ko

[92] On bi morao doći na kraju glagola أفلح jer služi za ukazivanje na ženski rod. (op. prev.)

[93] Upotrebljavajući ženski rod za riječi: *ustane od vas*, kako to stoji u arapskom jeziku, ali to nije moguće prevesti, pa smo zato ostavili arapski tekst. (op. prev.)

[94] Tj. zamjenica koja je objekat čišćenja. (op. prev.)

[95] Tj. u slučaju da riječ مَن znači: الذي *onaj koji*, onda to može biti samo u muškom rodu, pa ne bi bilo moguće da zamjenica koja se odnosi na objekat glagola *očisti* bude u ženskom rodu. (op. prev.)

očisti svoju dušu, tj. ko je razvije i uzdigne pokornošću Allahu, dobročinstvom, sadakom i činjenjem dobra – a propao je onaj ko je pokvari, tj. okrnji je i sakrije ostavljanjem dobročinstva i griješenjem."

Griješnik je uvijek skriven, nečovječan, tamne ličnosti, pognute glave. Najbolji Arapi su stanovnici brda i uzvišenja – poznatih mjesta onima koji traže opskrbu, i svjetiljke onima koji noću dolaze, a pokvarenjaci i škrtice su stanovnici skrovitih mjesta, litica i usjeka, kako ne bi bili pronađeni. Prvi su uzvisili svoje duše i očistili ih, a drugi ih pokvarili. Spjevano je:

Vratar tvoje kuće je na mjestu vidljivom,
Prostranom dijelu prebivališta i pozornice.
Gostoprimstvo pružaš onima koji traže,
Dok psi laju za onog ko lajanje traži.

Ovo su dva poznata stava po pitanju ovog ajeta. O tome postoji i treći stav, a to je da je propao onaj ko pokvari svoju dušu podmećući se dobrim ljudima, a njima ne pripada. To prenosi El-Vahidi i kaže: "Značenje ovog ajeta je da se on sakrio medu dobre ljude, prikazuje se da je od njih, ali je umiješan u ono u šta nisu umiješani dobri ljudi." Diskutabilno je ako se kaže da se u ajetu misli na to, iako je samo po sebi istina, već ga ajet obuhvaća svojom općenitošću, jer onaj ko svoju dušu kvari grijesima, a miješa se sa dobrim ljudima, on je sebe podmetnuo njima, a Allah najbolje zna.

ONO U ČEMU SE NALAZI SREĆA SRCA

Nema sreće, slasti, užitka, niti boljitka za srce, osim da mu jedino Allah bude Bog i Stvoritelj, njegov obožavani i cilj traganja, i da mu bude draži od svega.

Sreća i sveobuhvatna predstava o koristi i šteti

Potpuna predstava o koristi i šteti

Svako ko je živ, mimo Allaha, bio melek, čovjek, džin ili životinja, ima potrebu za pribavljanjem koristi i otklanjanjem štete. Potpunost u tome je moguća samo ukoliko ima predstavu o tome šta je korisno a šta štetno. Korist spada u vrstu užitka i slasti, dok šteta spada u vrstu boli i patnje.

U tome su nužne dvije stvari:

Prva: Spoznaja onog što se voli, traži i što donosi korist.

Druga: Ono što pomaže da se dođe do željene stvari.

Nasuprot tome stoje druge dvije stvari:

Prva: Ono što je odvratno, mrsko i štetno.

Druga: Ono što pomaže da se to otkloni.

Uzvišeni Allah nam treba biti cilj

Allah, subhanehu ve teala, treba biti željeni cilj, ono što se traži, čije se lice želi, čija se blizina nastoji postići, čije se zadovoljstvo traži, a On pomaže da se to postigne. Obožavanje nečega mimo Njega, okretanje tome i vezivanje za to jeste ono što šteti i što je mrsko. Jedini je Allah Taj Koji pomaže na otklanjanju toga, i On, Uzvišeni, spaja ove četiri stvari. On je Onaj Koji se voli i želi. On je Taj Koji pomaže Svom robu da stigne do Njega i da Ga obožava. Ono što je mrsko i odvratno biva Njegovom voljom i moći, a On pomaže Svome robu da to otkloni od sebe.

Onaj koji Ga najbolje poznaje od svih stvorenja, neka je na njega mir i blagoslov, je rekao: "Utječem se Tvojim zadovoljstvom od Tvoje srdžbe, utječem se Tvojim oprostom od Tvoje kazne i utječem Ti se od Tebe."[96] Njegove su riječi: "Allahu moj, ja sam svoju dušu predao Tebi, i svoje lice upravio ka Tebi, svoje stvari prepustio Tebi, i prepustih leđa svoja Tebi iz želje za Tobom i straha od Tebe, jer nema skloništa niti utočišta od Tebe osim kod Tebe."[97] Od Njega Uzvišenog i kod Njega je sklonište, i sa Njime je utočište od zla onoga što On može Svojom voljom i moći. Pružanje utočišta je Njegovo djelo, kao što je i ono od čega se utječe Njegovo djelo. Sve pripada Njemu, i sva hvala je za Njega, sva vlast je Njegova i svako dobro je u Njegovim rukama. Niko od Njegovih stvorenja ne može izreći istinsku hvalu za Njega, već je On onakav kako je Sebe pohvalio, i iznad onoga kako Ga hvale Njegova stvorenja.

[96] Muslim, 486.

[97] Buharija, 6313 i Muslim, 2710.

Sreća roba je u obožavanju Allaha

Zdravlje roba i njegova sreća je u ostvarivanju riječi: *Samo Tebe obožavamo i samo od Tebe pomoć tražimo.* (El-Fatiha, 5), jer obožavanje sadrži ono što se želi i traži, a pomoć se traži od onog ko pomaže u postizanju traženog.

Prvo je značenje Njegove božanstvenosti, a drugo spada u značenje Njegovog gospodarstva. Božanstvo je Onaj Koga srca obožavaju kroz ljubav, obraćanje, veličanje, iskazivanje počasti i poštovanja, kroz poniznost, skrušenost, strah, nadu i oslanjanje. Gospodar je Onaj Koji stvara Svog roba, a zatim ga odgaja upućujući ga ka onome što je dobro za njega. Nema božanstva osim Njega, i nema gospodara osim Njega. Pripisivanje gospodarstva nečemu mimo Njega je od najvećih zabluda. Tako je i sa pripisivanjem božanstva nekom mimo Njega.

Plemeniti ajeti koji spajaju dvije osnove tevhida

Uzvišeni je spojio ove dvije osnove[98] na više mjesta u Njegovoj Knjizi. Uzvišeni je rekao: *Pa Ga obožavaj i na Njega se oslanjaj...* (Hud, 123), a vjerovjesniku Šu'ajbu je kazao: *...uspjeh moj zavisi samo od Allaha; u Njega se uzdam i Njemu se obraćam.* (Hud, 88), rekao je i: *Ti se osloni na Živog, Koji ne umire, i veličaj Ga hvaleći Ga!* (El-Furkan, 58), i: *I spominji ime Gospodara svoga i Njemu se potpuno posveti – On je Gospodar istoka i zapada, nema boga osim Njega, i Njega uzmi za zaštitnika!* (El-Muzzemmil, 8-9) Uzvišeni je rekao: *Reci: "On je Gospodar moj, nema boga osim Njega, u Njega se uzdam i*

[98] Tj. značenje božanstvenosti i gospodarstva.

Njemu se obraćam!"(Er-Ra'd, 30), a o monoteistima koji slijede Ibrahima, alejhis-selam, je rekao: *Gospodaru naš, u Tebe se uzdamo i Tebi se obraćamo i Tebi ćemo se vratiti.* (El-Mumtehina, 4)

Čežnja na dunjaluku i gledanje na Ahiretu

Allah, subhanehu ve teala, je stvorio stvorenja da Ga obožavaju. To sadrži Njegovu spoznaju, obraćanje Njemu, ljubav prema Njemu i iskrenost prema Njemu. Spominjanjem Njega im se smiruju srca i uspokojavaju duše. Gledanjem na Ahiretu u Njega nalaze radost oka, čime njihov užitak biva potpun, tako da im na Ahiretu neće dati ništa što im je draže, što oči njihove više raduje, ili u čemu njihova srca više uživaju od gledanja u Njega i slušanja Njegovog govora bez posrednika.

Na dunjaluku im nije dao ništa bolje, njima draže, i veću radost njihovim očima od vjerovanja u Njega, ljubavi prema Njemu i čežnje za susretom sa Njim, zadovoljstva zbog blizine sa Njim i uživanja u spominjanju Njega. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spojio ove dvije stvari u dovi koja se prenosi u hadisu od Ammara ibn Jasira: "Allahu moj, tako Ti Tvog poznavanja skrivenog svijeta i Tvoje moći nad stvorenim, poživi me onoliko koliko znaš da je život bolji za mene, a usmrti me onda kada smrt bude bolja za mene. Molim Te da mi podariš strahopoštovanje prema Tebi i u tajnosti i u javnosti. Molim te za riječ istine i u srdžbi i u zadovoljstvu, za umjerenost i u siromaštvu i u bogatstvu, za užitak koji ne prolazi, radost oka koja se ne prekida, i za zadovoljstvo poslije Tvoje odredbe. Molim Te za udoban život poslije

smrti, za slast gledanja u lice Tvoje, za čežnju za susretom sa Tobom, bez nevolje koja šteti i smutnje koja u zabludu odvodi. Allahu moj, ukrasi nas ukrasom imana i učini nas upućivačima koji su upućeni."[99]

U ovoj veličanstvenoj dovi spojio je nešto najljepše na dunjaluku – čežnju za susretom sa Njim Uzvišenim, i nešto najljepše na Ahiretu – gledanje u lice Njega Uzvišenog. Pošto se savršenstvo i potpunost toga temelji na nepostojanju onoga što šteti na dunjaluku i unosi smutnju u vjeru, rekao je: "Bez nevolje koja šteti i smutnje koja u zabludu odvodi." A pošto je savršenost roba u tome da zna istinu, slijedi je, druge podučava i njoj vodi, rekao je: "i učini nas upućivačima koji su upućeni." Zadovoljstvo koje donosi željenu stvar je ono zadovoljstvo koje dolazi poslije odredbe, a ne prije, jer je to riješenost na zadovoljstvo. Kada se desi odredba, poništava se ta riješenost. Potom Ga je zamolio za zadovoljstvo poslije odredbe. Ono što je određeno okružuju dvije stvari: istihara, prije nego se desi, i zadovoljstvo pošto se odredba dogodi. Sreća roba je u spajanju to dvoje. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Doista, u sreću sina Ademovog spada istihara Allahu i njegovo zadovoljstvo onim što je Allah odredio, a nesreća sina Ademovog je u ostavljanu istihare i srdžba zbog onog što je Allah odredio."[100] Pošto je strahopoštovanje prema Allahu i u tajnosti i u javnosti glavnica svakog dobra, zamolio Ga je

[99] En-Nesai, 1304-1305, Imam Ahmed, Ibn Hibban, u svom *Sahihu* i drugi.

[100] Bilježi ga Tirmizi 2151 i kaže: "Ovaj hadis je garib, znamo ga samo preko hadisa Muhammeda ibn Ebu Humejda, a za njega se, također, kaže i Hammad ibn Ebu Humejd, a to je Ebu Ibrahim el-Medeni, i nije jak kod muhaddisa." El-Albani je hadis ocijenio slabim.

za strahopoštovanje prema Njemu i u tajnosti i u javnosti. Zato što većina ljudi govori istinu u zadovoljstvu, a kada se rasrde, onda ih srdžba natjera na neistinu, a nekada ih i zadovoljstvo uvodi u neistinu, zamolio je Allaha, azze ve dželle, da mu pomogne da govori istinu i u srdžbi i u zadovoljstvu. Zbog toga su neki od selefa govorili: "Ne budi od onih koje, kada su zadovoljni, zadovoljstvo ih odvede u neistinu, a kada se rasrde, srdžba ih izvede iz istine." Pošto su siromaštvo i bogatstvo dva testa i iskušenja – u bogatstvu se ruka otvara, a u siromaštvu se stegne, zamolio je Uzvišenog Allaha za umjerenost u obje situacije, za sredinu u kojoj nema rasipanja, niti škrtosti. Užitak se dijeli na dvije vrste: jedan za tijelo, a jedan za srce. Užitak za srce je radost oka. Njena savršenost je u trajnosti. Zato je to dvoje spojio u riječima: "Molim te za užitak koji ne prolazi i za radost oka koja se ne prekida." Pošto ukrasa ima dvije vrste: ukras tijela i ukras srca, a ukras srca je veličanstveniji i dragocjeniji, i pošto ukras tijela na poslijetku dolazi u najsavršenijem vidu, zamolio je svog Gospodara za unutarnji ukras riječima: "ukrasi nas ukrasom imana." Život na ovom svijetu nikome nije miran, već je ispunjen brigama i nevoljama, i okružen unutarnjim i vanjskim bolovima. Zato je zamolio za ugodan život poslije smrti.

Tevhidur-rububije nije dovoljan

U ovoj dovi je spojio najbolje na dunjaluku i najbolje na Ahiretu. Potreba robova da obožavaju svog Gospodara je poput potrebe da ih On stvori, opskrbi, liječi, sramote pokrije i strahove umiri. Potreba za obožavanjem Njega, ljubav prema Njemu i robovanje Njemu čak je još veća, jer im je to željeni cilj. Nema im napretka, užitka, uspjeha, slasti i sreće bez toga ni u kom slučaju. Zbog ovoga je *La ilahe illallah* najbolje dobro djelo, i tevhid u božanstvenosti je najbitnija stvar.

Tevhid u gospodarstvu, kojeg potvrđuje i musliman i nevjernik, i kojeg, u svojim knjigama, potvrđuju mutekellimi, sam nije dovoljan. On je dokaz protiv njih, kao što je to Uzvišeni objasnio u Svojoj Knjizi na nekoliko mjesta. Allahovo pravo kod Njegovih robova je da Ga obožavaju i da Mu ništa ne pridružuju. U vjerodostojnom hadisu kojeg bilježi Muaz ibn Džebel od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, stoji da je rekao: "Znaš li šta je Allahovo pravo kod Njegovih robova?" Muaz je odgovorio: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Poslanik reče: "Njegovo pravo kod robova je da Ga obožavaju i ništa Mu ne pridružuju. A da li znaš šta je pravo robova kod Allaha kada tako urade?" Muaz kaza: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Poslanik reče: "Njihovo pravo kod Njega je da ih ne kazni Vatrom."[101] Zato Uzvišeni voli Svoje robove vjernike, monoteiste, i raduje se njihovom pokajanju, a u tome je najveća slast, sreća i užitak za roba. Ne postoji ništa mimo Uzvišenog Allaha uz šta se srca mogu uspokojiti, smiriti, čija ih prisnost raduje i u

---

[101] Buharija, 2856 i Muslim, 30.

čijem traganju uživaju. Obožavanje nekog mimo Njega Uzvišenog, koje prati neka vrsta koristi i slasti, donosi štetu koja je mnogostruko veća. To je poput jedenja ukusne, ali otrovne hrane. Nebesa i Zemlja bi se poremetili da njima upravljaju drugi bogovi mimo Njega Uzvišenog. Uzvišeni kaže: *Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se.* (El-Enbija, 22) Tako je i sa srcem kada obožava nekog mimo Allaha – potpuno se poremeti, bez nade za boljitkom, osim ako ne izbaci tog obožavanog iz sebe, i jedino Allaha uzme za boga, za onoga kojeg voli, kome se nada, od kojeg se boji, na kojeg se oslanja i kojem se obraća.

Potreba roba za obožavanjem Allaha

Ne može se ništa porediti sa potrebom roba za obožavanjem Allaha Jedinog, ništa Mu ne pridružujući. Sa nekih aspekata sliči potrebi tijela za hranom, pićem i disanjem, pa se zato vrši analogija sa tim, ali između to dvoje postoje mnogobrojne razlike. Suština roba je njegovo srce i duša, i nema mu boljitka osim uz Njegovog Istinitog Boga, osim koga drugog boga nema. On se neće smiriti osim uz spominjanje Njega, niti će naći spokoj osim u spoznaji Njega i ljubavi prema Njemu. Zbog mnogo truda, trud će svoj nužno i naći. Zato mu nema boljitka osim uz upućivanje ljubavi, ibadeta, straha i nade jedino Njemu. Ako bez toga osjeti bilo kakvu slast i radost, neće mu trajati. Premještat će se iz jedne vrste u drugu i od jedne osobe do druge, pa će u tome čas uživati ovaj, čas onaj. Koliko samo puta to u čemu uživa bude najveći uzrok boli i štete.

Istinski Bog mu je nužno potreban u svakom vremenu

i u svakoj situaciji. Gdje god bio, vjerovanje u Njega, ljubav prema Njemu, veličanje i spominjanje Njega predstavlja hranu i snagu za čovjeka, njegov boljitak i ispravnost. Na to ukazuju vjernici, Kur'an i sunnet, i o tome svjedoči čista ljudska priroda i njegova nutrina.

Ibadet nije opterećenje

Onaj sa malo udjela u ispravnom znanju i spoznaji, i čiji je udio u dobročinstvu manjkav, kaže da je obožavanje Njega, spominjanje Njega i zahvaljivanje Njemu opterećenje i poteškoća, zato što je to iskušenje i test, ili zato što za to slijedi odvojena nagrada, kao naknada za iman, ili samo zato što to vježba i čisti dušu kako bi se uzdigla sa stepena životinja. A nije tako! Tako smatra onaj čiji je udio u spoznaji Svemilosnog manjkav, koji je malo okusio istine imana, i ko je zadovoljan svojim otpacima od mišljenja i intelektualnim smećem. Ne, obožavanje i spoznaja Njega, ispoljavanje tevhida i zahvalnosti Njemu su radost oka, najveća slast za dušu i srce i najljepši užitak koji se može osjetiti.

Od Allaha se pomoć traži i na Njega se oslanja. Nije primarni cilj ibadeta i naredbi poteškoća i opterećenje, makar se tako nešto i desilo zbog nužnih uzroka koji to iziskuju, jer to iziskuje ovaj poredak.

Ibadet je radost oka i lijek za prsa

Njegove naredbe i Njegovo pravo koje je Svojim robovima učinio obaveznim, Njegovi zakoni koje je za njih propisao predstavljaju radost oka, slast srca, užitak za duše i njihovu radost. Uz njih je njihova sreća i uspjeh,

savršenost u življenju i proživljenju; štaviše, za njih nema druge radosti, sreće, slasti, niti užitka osim uz to. Uzvišeni kaže:

O ljudi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašeg i lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima. Reci: "Neka se zato Allahovoj blagodati i milosti raduju, to je bolje od onoga što gomilaju."(Junus, 57-58) Ebu Se'id el-Hudri kaže: "Allahova blagodat je Kur'an, a Njegova milost je to što vas je učinio njegovim sljedbenicima." Hilal ibn Jisaf kaže: "Islam, kojem vas je uputio, i Kur'an, kojem vas je podučio, bolji su od zlata i srebra koje gomilate." Isto kažu i Ibn Abbas, Hasan el-Basri i Katade: "Njegova blagodat je islam, a Njegova milost je Kur'an." Jedna skupina selefa kaže: "Njegova blagodat je Kur'an, a Njegova milost je islam." Ispravno je mišljenje da oboje imaju dva opisa, i blagodat i milost. To su dvije stvari koje je Allah darovao Svom Poslaniku.

Uzvišeni kaže: *I tako smo ti objavili duh naredbe naše. Ti nisi znao šta je Knjiga, niti iman...* (Eš-Šura, 52) Uzvišeni Allah je Knjigom i imanom uzdigao kog je uzdigao, a zbog neimanja toga spustio kog je spustio.

Prigovor i odgovor

Ako bude rečeno: To je u Kur'anu nazvano opterećenjem: *Allah nikoga ne opterećuje preko mogućnosti njegovih...* (El-Bekare, 256), i riječima: *Mi nikoga preko njegove mogućnosti ne opterećujemo...* (El-En'am, 152), reći će se: Da, to je došlo u vidu negacije, i Uzvišeni nikada nije nazvao Svoje naredbe, oporuke i zakone opterećenjem, već ih je nazvao duhom, svjetlošću, lijekom, uputom, milošću, životom, zavjetom, oporukom, i tome slično.

Slast gledanja Uzvišenog na Sudnjem danu

Najveći užitak na Ahiretu

Apsolutno najbolji, najveličanstveniji i najuzvišeniji užitak na Ahiretu je gledanje u lice Uzvišenog Gospodara i slušanje Njegovog obraćanja. Suhejjib prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Kada dženetlije udu u Džennet, neko će pozvati: 'O dženetlije, Allah vam želi ispuniti obećanje koje vam je dao." Upitat će: "A šta je to? Zar nije učino naša lica svijetlim, i našu vagu teškom, uveo nas u Džennet i sačuvao od Vatre?" "Uzvišeni će otkriti zastor, pa će oni gledati u Njega. Neće im biti dato ništa draže od gledanja u Njega."[102] U drugom hadisu stoji: "Neće se osvrtati ni prema čemu od užitaka dok budu gledali u Njega."[103] Vjerovjesnik je objasnio da im, uz savršenost uživanja u onome što im je njihov Gospodar podario u Džennetu, od gledanja u Njega, nije podario ništa draže. To im je najdraže, jer je ono što doživljavaju od slasti, sreće, užitka, oduševljenja i radosti oka iznad naslađivanja hranom, pićem i hurijama. Te dvije vrste uživanja se uopće ne mogu ni porediti. Zbog ovoga Uzvišeni o nevjernicima kaže: *Uistinu, oni će toga dana od milosti Gospodara svoga zaklonjeni biti, zatim će se sigurno u Ognju pržiti.* (El-Mutaffifin, 15-16) Spojio im je dvije vrste kazne: patnju u Vatri i patnju zaklonjenosti od Njega Uzvišenog, kao što je za Svoje miljenike spojio dvije vrste užitaka: užitak naslađivanja u Džennetu i užitak naslađivanja u gledanju Njega. Uzvišeni je u ovoj

[102] Muslim, u *Sahihu*, 181.
[103] Ibn Madže, 184. Slabim ga je ocijenio El-Albani.

suri spomenuo ove četiri vrste. Za dobre kaže: *Dobri će, zaista, u nasladama boraviti. Sa divana će gledati...* (El-Mutaffifin, 22-23) Ajet ne znači da će oni gledati u svoje neprijatelje kako se kažnjavaju, ili da će gledati u svoje dvorce i bašče, ili da će gledati jedni u druge, već da će gledati u lice svog Gospodara.

Nasuprot stanju nevjernika, koji su zaklonjeni od svog Gospodara: *Zatim će se, sigurno, u ognju pržiti.* Razmisli kako je Uzvišeni suočio ono što govore nevjernici o svojim neprijateljima na dunjaluku, i kako ih ismijavaju, sa njegovom suprotnošću na Sudnjem danu, jer su nevjernici jedni drugima namigivali kada bi vjernici prolazili, i smijali su im se: *I kada ih vide, onda govore: "Ovi su, doista, zalutali!"* (El-Mutaffifin, 32) Uzvišeni, kao naknadu za njihovo namigivanje i podsmijavenje, kaže: *Danas će oni koji su vjerovali – nevjernicima se podsmijevati...* (El-Mutaffifin, 34) Uzvišeni zatim kaže: *Sa divana će gledati...* Uopšćeno je spomenuo gledanje. Nije ga ograničio određenim prizorom, a najuzvišenije i najveličanstvenije što će gledati jeste Uzvišeni Allah, i to je najviši stepen upute. To je suočio njihovom govoru: *Ovi su, doista, zalutali*, jer je gledanje u Uzvišenog Gospodara ono što se želi, bilo da se to posebno kaže, ili spada u općeniti govor. Ko razmisli o kontekstu, neće naći da te dvije vrste podrazumijevaju išta drugo, posebno ili općenito.

Slast gledanja slijedi spoznaju

Kao što se ne može porediti nijedan užitak u Džennetu sa užitkom gledanja u Njegovo Uzvišeno lice, tako se nijedan užitak na dunjaluku ne može porediti sa užitkom ljubavi prema Njemu, spoznaji Njega, čežnje za Njim i

sigurnosti uz Njega. Štaviše, slast gledanja u Njega Uzvišenog slijedi spoznaju Njega i ljubav prema Njemu, jer slast slijedi osjećaje i ljubav.

Užitak u Njegovoj blizini, gledanje Njega i stizanje kod Njega bivaju veličanstveniji sa većom ljubavlju i boljim poznavanjem Njega.

Pomoć i opskrba su u Allahovoj ruci

Stvorenje ne posjeduje korist niti štetu, ne daje niti uskraćuje, ne upućuje niti u zabludu odvodi, ne posjeduje pobjedu niti poniženje, ni spuštanje ni uzdizanje, ni ponos ni poniženje. Jedino je Allah Vladar koji sve to posjeduje. Uzvišeni Allah kaže: *Ono što Allah podari ljudima od milosti, niko ne može zadržati, a ono što uskrati, niko ne može dati poslije Njega. On je Moćni i Mudri.* (Fatir, 2), i kaže: *Ako ti Allah da kakvu nevolju, niko je osim Njega ne može otkloniti, a ako ti zaželi dobro, pa, niko ne može blagodat Njegovu spriječiti; On njome nagrađuje onoga koga hoće od robova svojih; On prašta i milostiv je.* (Junus, 107) Uzvišeni kaže: *Ako vas Allah pomogne, niko vas neće moći pobijediti, a ako vas ostavi bez podrške, ko je taj ko vam, osim Njega, može pomoći?* (Ali Imran, 160), a o čovjeku spomenutom u suri Ja Sin kaže: *Zašto da prihvatam druge bogove mimo Njega? Ako Milostivi hoće da me snađe neko zlo, njihovo posredovanje neće mi biti ni od kakve koristi i oni me neće moći spasiti.* (Ja Sin, 23) Uzvišeni je rekao: *O ljudi, sjetite se milosti kojom vas Allah obasipa. Postoji li, osim Allaha, ikakav drugi stvoritelj koji vas sa neba i iz zemlje opskrbljuje? Osim Njega nema drugog boga, pa kuda se onda odmećete?* (Fatir, 3) Uzvišeni kaže: *Ili ko je taj koji će biti vojska vaša i vama pomoći, osim Milostivog?*

Nevjernici su samo obmanuti. Ili, ko je taj koji će vas nabraniti ako On branu Svoju uskrati? Ali, oni su uporni u bahatosti i u bježanju od istine. (El-Mulk, 20-21) Uzvišeni je spojio pomoć i opskrbu, jer je rob u potrebi za nekim ko će mu pomoći protiv neprijatelja, i ko će mu pribaviti korist i opskrbiti ga. Zato nužno mora imati pomagača i opskrbitelja, a jedino je Allah Taj Koji pomaže i opskrbljuje. On je Opskrbitelj, Moćni i Jaki. U savršenost pronicljivosti roba i njegove spoznaje spada i to da zna da ako mu Allah da neko zlo, to ne može od njega otkloniti neko drugi, a kada mu On podari neku blagodat, da zna da ga niko drugi njome nije opskrbio. Spominje se da je Uzvišeni Allah objavio jednom od Svojih vjerovjesnika: "Spoznaj Me finom pronicljivošću i skrivenom dobrotom, jer ja to volim." Vjerovjesnik reče: "Gospodaru moj, šta je fina pronicljivost?" "Ako ti muha upadne, znaj da sam Ja Taj Koji je dao da upadne, pa Me zamoli da je otklonim." – odgovori Uzvišeni. "A šta je skrivena dobrota?" – upita vjerovjesnik. Allah mu odgovori: "Kada ti bude podareno zrno, znaj da sam te se Ja sjetio njime."

Uzvišeni o sihirbazima kaže: *...ali nisu mogli time nikome bez Allahove dozvole nauditi.* (El-Bekare, 102) On, Uzvišeni, je Jedini Koji je dovoljan Svom robu, i Koji ga pomaže, opskrbljuje i štiti. Imam Ahmed je prenio od Abdurrezzaka, a on od Imrana, koji je čuo do Vehba da je rekao: "Allah, azze ve dželle, je u nekoj od Svojih knjiga rekao: 'Tako mi Mog veličanstva, ko se Mene bude držao, ako mu budu pravili zamku nebesa, sa svima ko je na njima, i Zemlja, sa svima ko je na njoj, Ja ću mu dati izlaz iz toga. A ko se ne bude držao Mene, prekinut ću mu vezu sa nebeskim stazama, izmaknut ću mu zemlju pod

nogama i ostavit ću ga u vazduhu, prepuštenom samom sebi, a Ja sam dovoljan Svome robu. Ako Mi je Moj rob pokoran, dat ću mu prije nego Mi i zatraži, i odazvat ću mu se prije nego Me i zamoli, jer Ja najbolje znam njegovu potrebu.'"

Ahmed je prenio od Hašima ibnul-Kasima, kome je pričao Ebu Se'id el-Mueddib, njemu je neko prenio od Ataa el-Hurasanija da je rekao: "Sreo sam Vehba ibn Munebbiha dok tavafi oko Kabe, pa mu rekoh: 'Isričaj mi hadis kojeg ću zapamtiti, i budi koncizan.' Ibn Munebbih reče: 'Uzvišeni Allah je objavio Davudu: 'O Davude, tako mi Moje slave i veličanstva, koji se god Moj rob Mene drži, a ne stvorenja, Ja to znam iz njegovog nijeta, pa ako mu budu spletku pravila sedam nebesa i svi koji su na njima, i sedam Zemalja i svi koji su na njima, Ja ću mu dati izlaz iz toga. I tako Mi Moje slave i veličanstva, koji god se rob od robova Mojih drži stvorenja, a ne Mene, a Ja to znam iz njegovog nijeta, prekinut ću njegovu vezu sa nebesima i izmaknut ću mu tlo pod nogama, i neće me se ticati u kojoj je zemlji propao.'"

Ovaj aspekat je očitiji za obične mase nego onaj prije. Zbog toga im se u Kur'anu više obraća njime nego prvim aspektom, i poslanici su više pozivali njemu nego prvom.[104]

Kada o Kur'anu razmisli onaj ko razuma ima, naći će da Uzvišeni Allah poziva Svoje robove ovim aspektom ka prvom aspektu, a on iziskuje oslanjanje na Uzvišenog Allaha i traženje pomoći od Njega, upućivanje dove Njemu i traženje od Njega a ne od nekog drugog. Također,

[104] To je ono što je došlo u prvom odjeljku ovog poglavlja, a to je spoznaja Allaha Uzvišenog u Njegovoj božanstvenosti i Njegovom gospodarstvu.

iziskuje ljubav prema Njemu i obožavanje Njega zbog Njegovog dobročinstva prema Svom robu i obasipanja Svojim blagodatima, pa kada Ga robovi obožavaju i zavole, na Njega se oslone kroz ovaj aspekat. Time će ući u prvi aspekat. Sličan tome je onaj koga pogodi teška nesreća, ili velika oskudica, ili zabrinjavajući strah, pa počne dozivati Uzvišenog Allaha i skrušeno Mu se moliti dok mu On ne podari slast u tom dozivanju, veliki iman u Njega, i obraćanje Njemu. To mu postane draže od potrebe koju je prvo želio, a da to prije nije znao. Neko je rekao:

Allah nagradio dobrim dan straha, jer nam je
Pokazao postojanost onakvom kakva ona jeste.

Pokazao nam je sačuvane sobe mladenske.
A znali smo ih samo po opisu.

Vezivanje za nešto mimo Uzvišenog Allaha

Šteta vezivanja za nešto mimo Allaha

Vezivanje za nešto mimo Uzvišenog Allaha, kada od toga uzme više nego mu je potrebno i kada mu ne pomaže u pokornosti Allahu, šteti čovjeku. Kada od hrane, pića, braka i odjeće uzme više nego mu je potrebno, to mu šteti. Šta god da voli mimo Allaha, on će bez toga ostati, i od toga se mora rastati, pa ako ta ljubav bude u nečije drugo, a ne u Allahovo ime, ona će mu nužno štetiti. Tako će biti kažnjen onim što voli, bilo na dunjaluku ili na Ahiretu, a najčešće na oba svijeta.

Uzvišeni Allah kaže: *Onima koji zlato i srebro gomi-*

laju i ne troše ga na Allahovom putu, navijesti bolnu patnju na Dan kad se ono u vatri džehennemskoj bude usijalo, pa se njime čela njihova i slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. Ovo je ono što ste za sebe zgrtali; iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali! (Et-Tevba, 34-35), Uzvišeni je rekao: *Neka te ne oduševljavaju bogatstva njihova, a ni djeca njihova! Allah hoće da ih njima kazni na ovom svijetu i da skončaju kao nevjernici.* (Et-Tevba, 55)[105]

[105] Ovdje je autor napravio digresiju radi objašnjenja jednog aspekta ovog ajeta, pa kaže: "Nije pogodio onaj ko kaže da se ovdje radi o premještanju riječi naprijed i nazad, poput Džurdžanija, koji kaže: 'Njegove riječi: *na ovom svijetu* dolaze poslije drugog dijela, koji nije njihovo mjesto, i tumače se kao: *neka te ne oduševljavaju bogatstva njihova, ni djeca njihova na ovom svijetu, Allah ih, doista, time želi kazniti na Ahiretu.* Ovaj stav se prenosi od Ibn Abbasa, sa prekinutim lancem prenosilaca, a odabrao ga je Katade i skupina učenjaka.' Oni kao da su pobjegli ka opciji premještanja riječi naprijed i nazad pošto im je postalo problematično sa kojeg to aspekta bivaju kažnjavani imecima i djecom, jer se u tome nalazi njihova radost, slast i užitak.
Oni koji smatraju da je ajet onakav kakav je došao, u njegovom redoslijedu, razišli su se po pitanju ovog kažnjavanja. Hasan el-Basri kaže: "Kažnjava ih uzimanjem zekata od njih, i udjeljivanjem za džihad." To je odabrao Ibn Džerir i pojasnio ga rekavši: "Kažnjava se primoravanjem na ono što im je Allah učinio obaveznim, što su Njegova prava i farzovi, gdje im se to uzima, a nije im drago. Od Allaha se ne nada nagradi, niti od onoga koji uzima pohvali ili zahvali, već mu se to uzima iako mu je prezreno i mrsko.' Ovo je, također, udaljavanje od onoga što se želi kažnjavanjem na dunjaluku. To nije intencija ajeta.
Jedna skupina kaže: "Njihovo kažnjavanje je u tome što su oni, zbog svog nevjerstva, izloženi zapleni njihovih imetaka i porobljavanju njihove djece, jer je ovo propis nevjernika, a oni su u nutrini takvi." Ovo je isto kao i prethodno, jer je Uzvišeni Allah potvrdio munafike i sačuvao njihove imetke i djecu zbog vanjskog ispoljavanja islama, a On se pobrinuo za stvari njihove nutrine, pa ako bi ovo bilo značenje onoga što ovi spominju, onda bi se dogodilo ono što Uzvišeni želi, i njihovi imeci bi bili zaplijenjeni, a djeca porobljena, jer se ovdje radi o kosmičkoj želji u značenju volje, a ono što Allah hoće – biva, a ono što neće – ne biva.

Šteta vezivanja za dunjaluk

Ljubitelj dunjaluka ne može pobjeći od tri stvari: nužne brige, stalnog umora i neprekidne žalosti. Zato što ništa od njega ne postigne, a da njegova duša ne poželi još. U vjerodostojnom hadisu stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada bi sin Ademov imao dvije doline imetka, poželio bi treću."[106] Isa, alejhisselam, sin Merjemin, je uporedio ljubitelja dunjaluka sa onim ko pije alkohol – što više pije, više je žedan.

Ispravno je, a Allah najbolje zna, da se kaže: Njihovo kažnjavanje time je vidljiva stvar, a to je kažnjavanje onih koji traže dunjaluk, vole ga i daju mu prednost nad Ahiretom tako što mnogo teže da to postignu, mnogo se umore da bi ga sakupili i pretrpe mnoge teškoće zbog toga. Nećeš naći umornijeg čovjeka od onog kome je dunjaluk najveća briga, i koji se mnogo trudi da ga sakupi. Ovdje je kazna bol i teškoća. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Put je dio patnje.", i riječi: "Mrtvac se kažnjava zbog plača njegove porodice.", tj. trpi bol i pati, ne u smislu da biva kažnjavan zbog njihovih djela. Isto je i sa onim kome je dunjaluk sva briga, ili najveća briga. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu kojeg bilježi Tirmizi i drugi, a prenosi ga Enes, kaže: "Kome Ahiret bude briga, Allah će mu dati bogatstvo u srcu i druge mu brige otkloniti, pa će mu dunjaluk doći silom. A kome dunjaluk bude briga, Allah će dati da mu siromaštvo bude među oči, razdijelit će mu brige, a od dunjaluka će mu doći samo ono što mu je određeno." U najveću kaznu na dunjaluku spada raznovrsnost briga i podijeljenost srca, i to da mu siromaštvo bude pred očima i da se od njega ne razdvaja. Da zaljubljenici u dunjaluk nisu opijeni ljubavlju prema njemu, zatražili bi pomoć da se izbave iz ove patnje, mada se većina njih stalno žali i kuka. Kod Tirmizija, također, stoji od Ebu Hurejrea da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uzvišeni Allah kaže: *O sine Ademov, posveti se obožavanju Mene i Ja ću ispuniti tvoja prsa bogatstvom, i otkloniti tvoje siromaštvo, a ako tako ne uradiš, ispunit ću ti ruke zauzetošću, i neću otkloniti od tebe siromaštvo.*" Ovo, također, spada u jednu vrstu kazne, a to je zauzetost srca i tijela podnošenjem dunjalučkih muka i borbe sa sljedbenicima dunjaluka i trpljenjem njihovog neprijateljstva. Neki selefi kažu: "Ko zavoli dunjaluk, neka pripremi sebe za podnošenje nesreća."

[106] Bilježe ga Buharija, 6436 i Muslim, 1048.

Ibn Ebu Dunja spominje da je Hasan el-Basri napisao Omeru ibn Abdulazizu: "Dunjaluk je mjesto sa kojeg će se otići a ne ono na kojem će se ostati. Adem je za kaznu na njega spušten, pa ga se pričuvaj, o Vođo pravovjernih! Njegovo ostavljanje je opskrba za put, a bogatstvo na njemu je siromaštvo. Stalno ima neku žrtvu: ponižava onog ko ga veliča, osiromašuje onog ko ga gomila. On je poput otrova. Njega jede onaj ko ga nije spoznao, i time usmrćuje sebe. Budi na njemu poput onog ko liječi svoje rane: obazriv je kako ne bi dugo trajalo ono što mu je mrsko, i strpljiv je na gorčini lijeka da ne bi dugo bolovao. Čuvaj se ovog staništa koje puno obmanjuje, vara i nudi maštu, koje se ukrasilo varkama, iskušava obmanama, lažnim nadanjima, koje privlači prosce, postajući poput ukrašene neveste: oči je gledaju, srca su njome očarana, duše su u nju zaljubljene, a ona muževe ubija. Zaljubljenik ispuni potrebu kod nje, pa se obmane i granicu prede, zaboravi na povratak i obuzme se njome, sve dok mu sa dunjaluka stopalo ne sklizne, pa se gorko pokaje, teško zažali. Tada mu se smrtne muke sastave sa žalošću za onim što je izgubio. Njegov ljubitelj nije postigao ono što je želio. Živio je sa brigom, otišao sa tugom, a nije dokučio od dunjaluka ono što je tražio, niti je svoju dušu odmorio. Tako je izišao bez opskrbe za put i bez počivališta. Zato budi najsrećniji dok si na njemu, ali se dobro čuvaj da nešto ne uradiš za njega, jer kada se god dunjalučar smiri na nekoj dunjalučkoj radosti, dunjaluk ga povrati u nevolju, pa mu blagostanje postane iskušenje, a trajnost postane prolaznost. Njegove radosti su pomiješane sa tugom, želje su mu lažne, nade puste, a življenje muka. Da njegov Gospodar o njemu ništa nije obavijestio, on bi probudio

uspavanog i upozorio nemarnog. Šta je tek sa onim kome je od Allaha došao onaj ko ga opominje i grdi? Dunjaluk kod Allaha nema vrijednosti niti težine, niti je u njega pogledao od kad ga je stvorio. On je našem Vjerovjesniku prikazan sa svim ključevima i riznicama, ali kod Allaha ne vrijedi ni koliko krilo mušice. Poslanik je odbio da ga prihvati. Bilo mu je mrsko da voli nešto što mrzi njegov Stvoritelj, ili da podigne ono što je bacio njegov Vladar. Uzvišeni je dunjaluk uskratio dobrima, a razastro ga Njegovim neprijateljima kako bi ih obmanuo. Oni misle da su time počašćeni, a zaboravljaju da je Allah Svog Poslanika dovodio u situaciju da veže kamen za svoj stomak." Hasan, također, kaže: "Neki su ljudi počastili dunjaluk, pa ih je on razapeo na drveće. Zato ga ponizite, jer kako je samo prijatan kada ga ponizite."

Ovo je veliko poglavlje, a ljubitelji dunjaluka najbolje znaju koju patnju i bol trpe tražeći ga. Pošto je on najveća briga onog ko ne vjeruje u Ahiret, i ko se ne nada susretu sa svojim Gospodarom, njegova patnja je srazmjerna njegovoj težnji za dunjalukom i trudu kojeg ulaže u traganju za njim. Ako želiš spoznati patnju dunjalučara, razmisli o stanju zaljubljenika koji je utopljen u ljubav prema voljenoj. Kad god se približi voljenoj, ona se udalji od njega njegovom neprijatelju. Sa njom ima najmučniji život, i prije bira smrt nego ostanak bez nje. Njegova voljena malo ispunjava a puno odbija, ima mnogo partnera, brzo se mijenja, puno vara, ima mnogo lica. Zaljubljenik nije sa njom siguran ni za sebe ni za svoj imetak, a bez nje se ne može strpiti, niti se od nje osloboditi i naći neku utjehu koja će ga odmoriti. Ni sastanak sa drugom neće pomoći. Da zaljubljenik nema druge patnje osim želje za ovom

prolaznom stvari, to bi mu bilo dovoljno. Kako je tek onda kada se nešto ispriječi između njega i svih njegovih užitaka, i postane kažnjen upravo onim u čemu je uživao? To ga je odvratilo od traženja opskrbe za povratak.

Ko zavoli nešto mimo Allaha, bit će time kažnjen

Ko zavoli nešto mimo Allaha, a ljubav prema tome ne bude radi Allaha, niti zato što mu ta ljubav pomaže u pokornosti Allahu, bit će kažnjen time prije susreta sa Allahom, još na dunjaluku. Rečeno je:

Ti si žrtva svega što voliš.
Pa izaberi šta ćeš voljeti.

Na Dan povratka Pravedni i Uzvišeni Sudac će svakog zaljubljenika prepustiti onome što je volio na dunjaluku. Sa njim će biti ili nagrađen ili kažnjen. Zato će se imućnom čovjeku njegov imetak prikazati kao hrabar i ćelav čovjek, koji će ga uzeti za vilice i reći mu: 'Ja sam tvoj imetak, ja sam tvoja riznica!' Od vatre će mu biti napravljene ploče kojima će mu biti pržena prednja strana, bokovi i leđa."[107] Isto je i sa zaljubljenikom u likove kada se bude sastao sa onim što je volio, a time bio nepokoran Allahu: bit će sastavljeni u Vatri. Svako će biti kažnjen svojim drugom. Uzvišeni kaže: *Tog dana će oni koji su jedni drugima bili prijatelji postati neprijatelji, osim bogobojaznih.* (Ez-Zuhruf, 67) Uzvišeni je obavijestio da oni koji su se voljeli na ovom svijetu u ime mnogoboštva, jedni drugih će se odreći na Sudnjem danu, i jedni druge će proklinjati, boravište će im biti Vatra, a pomagača neće imati.

[107] Buharija, 1403.

Sa onim si koga voliš, bilo da je to na ovom ili na Onom svijetu. Zato će Uzvišeni Allah na Sudnjem danu reći stvorenjima: "Zar nije od Mene pravedno da svakog čovjeka prepustim onome koga je volio na dunjaluku?" Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Čovjek je sa onim koga voli."[108] Uzvišeni Allah je rekao: *Na Dan kada nevjernik prste svoje bude grizao govoreći: "Kamo sreće da sam se uz Poslanika Pravog puta držao, kamo sreće, teško meni, da toga i toga za prijatelja nisam uzeo, on me je od Kur'ana odvratio nakon što mi je priopćen bio!" – a šejtan čovjeka uvijek ostavlja na cjedilu.* (El-Furkan, 27-29) Uzvišeni kaže: *Sakupite nevjernike i njihove partnere i one kojima su se klanjali mimo Allaha, i pokažite im put koji u Džehennem vodi i zaustavite ih, oni će biti pitani: Šta vam je, zašto jedni drugima ne pomognete?* (Es-Saffat, 22-25) Omer ibnul-Hatab je rekao: "Njihovi partneri su oni koji su njima slični." Uzvišeni kaže: *I kada se duše združe...* (Et-Tekvir, 7) Slični će biti združeni, bit će pratioci i partneri – dobri sa dobrim, a zli sa zlim. Onaj ko zavoli nešto mimo Allaha, bit će mu načinjena šteta onim što voli, bilo da to dobije ili izgubi. Ako to izgubi, patiće jer ga je izgubio, trpjet će bol srazmerno vezanosti srca za to, a ako to dobije, onda su bol koji je trpio prije nego je to dobio, muka na koju je nailazio, i žalost u koju upadne nakon što to izgubi mnogostruko veći nego slast koju je postigao.

Od zaljubljenog nema na Zemlji nesrećnijeg.
Vidiš ga uplakanog u svakoj situaciji
Pa zbog čežnje plače ako su daleko,
Njegovo oko vri kada se sastanu,

[108] Muslim, 2640.

Čak i kada ljubav slatkom nalazi,
Boji se rastanka, ili čezne.
Plašeći se rastanka, plače kada su blizu,
A njegovo oko vrti kada se rastanu.

Ovo je poznato na osnovu podrobnog izučavanja i velikog iskustva. Zbog ovoga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dunjaluk je proklet, i prokleto je sve na njemu, osim spominjanja Allaha i onoga što On podržava."[109] Njegovo spominjanje obuhvaća sve vrste pokornosti Njemu, pa svako ko Mu se pokorava on Ga i spominje, makar ne pomjerio jezik. A svakoga koga Allah podržava, On ga i voli i Sebi približava, pa prokletstvo do njega ne stiže ni u kom slučaju, dok do svakog drugog stiže.

Oslanjanje roba na stvorenje predstavlja poniženje

Oslanjanje na stvorenje nužno iziskuje štetu. Nužno će biti ponižen odande odakle je mislio da će mu pomoć doći, i bit će ukoren odande odakle je mislio da će biti pohvaljen. Ovo je, pored potvrde Kur'anom i sunnetom, također, poznato na osovu podrobnog izučavanja i iskustva.

Uzvišeni Allah kaže: *Oni kao zagovornike nekakva božanstva, a ne Allaha, uzimaju. A na valja tako! Božanstva će poreći da su ih obožavali, i bit će im protivnici.* (Merjem, 81-82) Uzvišeni kaže: *I pored Allaha druga božanstva prihvaćaju u nadi da će im oni na pomoći biti; oni im, međutim, neće moći pomoći, a oni su njima poslušna vojska.* (Ja Sin, 74-75), tj. srde se radi njih i ratuju zbog

[109] Tirmizi.

njih, kao što se vojnik srdi i ratuje za svoje drugove. Ali, ovi ih ne mogu pomoći, već će im biti teret. Uzvišeni je rekao: *Mi nismo prema njima bili nepravedni, već oni sami prema sebi. I kada bi pala naredba Gospodara tvoga, ništa im nisu pomogla božanstva njihova kojima su se, a ne Allahu, klanjali, samo bi im propast njihovu povećali.* (Hud, 101), tj. samo će učiniti da propadnu. Uzvišeni je rekao: *Zato ne prizivaj uz Allaha boga drugog, pa da budeš od kažnjenih.* (Eš-Šu'ara, 213), i kaže: *Ne stavljaj uz Allaha nekog drugog boga da ne bi osudu zaslužio i bez podrške ostao.* (El-Isra, 22) Mušrik se nekada nada da će biti potpomognut zbog svog mnogoboštva, a nekada da će biti pohvaljen, pa Uzvišeni obavještava da će biti suprotno od onoga što želi, tj. da će ga stići poniženje i ukor.

Ova dva aspekta su prisutna kada su u pitanju stvorenja, a njihova suprotnost je kod Uzvišenog Stvoritelja. Napredak srca, njegova sreća i uspjeh su u obožavanju Allaha i traženju pomoći od Njega, a njegova propast, nesreća i šteta, i u ovom i u Budućem životu, su u obožavanju stvorenog i traženju pomoći od njega.

Uzvišeni Allah je Dobročinitelj Svojim robovima i neovisan je od njih

Uzvišeni Allah je Neovisni, Plemeniti, Silni i Milostivi. On Svom robu daje dobro iako je neovisan od njega, želi mu dobro i otklanja štetu od njega, i to ne da bi pribavio kakvu korist od roba, ili da bi se odbranio od neke štete, već iz Njegove milosti i dobročinstva. On Uzvišeni nije stvorio stvorenja da bi imao mnogo jer je imao malo, niti da bi uz njih postao Silan pošto je bio ponižen, niti

da Ga oni opskrbe ili da Mu koriste, niti da bi Ga branili. Uzvišeni kaže: *Džine i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju, Ja ne tražim od njih opskrbu niti želim da Me brane, Allah je Opskrbitelj, Moćni i Jaki!* (Ez-Zarijat, 56-58), i kaže: *I reci: "Hvaljen neka je Allah, Koji Sebi nije uzeo djeteta i koji u vlasti nema ortaka, i kome ne treba zaštitnik zbog nemoći, i hvaleći Ga veličaj!"* (El-Isra, 111)

On Uzvišeni ne prijateljuje zbog poniženja, kao što stvorenja prijateljuju. Sa Svojim miljenicima prijateljuje iz dobročinstva, milosti i ljubavi prema njima. Za robove je Uzvišeni rekao: *Allah je bogat, a vi ste siromašni...* (Muhammed, 38) Oni zbog siromaštva i koristi čine dobročinstvo jedni drugima, a da nemaju predstavu o toj koristi, ne bi ni činili dobročinstvo. On, u stvari, želi dobročinstvo samom sebi, a dobročinstvo drugome je sredstvo i put kojim do toga dolazi. Čini mu dobro očekujući nagradu na ovom svijetu, jer ima potrebu za njom, ili u zamjenu za dobročinstvo te osobe, ili očekujući zahvalnost za kojom žudi. Na taj način čini dobro sebi. Ili želi nagradu od Allaha na Ahiretu, pa i u tom slučaju čini dobro sebi, ali je svoju nagradu odložio za Dan kada će biti u najvećoj potrebi i oskudici. On ne zaslužuje prijekor zbog ove želje, jer je siromašan i potreban, a siromaštvo i potreba su od njega neodvojivi. U njegovu potpunost spada težnja ka onome što će mu koristiti, a u mogućnosti je to postići. Uzvišeni kaže: *Ako dobro činite - sebi ga činite.* (El-Isra, 7), i kaže: *a ono što udijelite, nadoknadit će vam se potpuno, neće vam biti učinjeno krivo.* (El-Bekare, 272)

Allahov Poslanik prenosi da je On rekao: "O robovi Moji, vi ne možete Meni korist pribaviti, niti štetu

načiniti. O robovi Moji, sve je do vaših djela koja vam Ja zapisujem. Za njih ću vam dati odgovarajući naknadu, pa ko nađe dobro – neka zahvali Allahu, a ko nađe nešto drugo – neka ne krivi nikog, osim sebe."[110]

Stvorenje ne želi tvoju korist

Stvorenje ne želi tebi korist prije svega, već želi da se okoristi tobom, a Gospodar Uzvišeni želi da te okoristi, a ne da se tobom okoristi. To je za tebe čista korist, čista od štete, za razliku od želje stvorenja da ti donese korist, jer je nekada u tome šteta, makar se ona ogledala u podnošenju prebacivanja za učinjenu uslugu. Razmisli o ovome, jer će te tvoje promišljanje spriječiti da se nadaš od stvorenja, da se njima obraćaš mimo Allaha, da od njih tražiš korist ili odagnavanje štete, ili da svoje srce vežeš za njih, jer stvorenje želi da se okoristi tobom, a ne čisto tvoju korist. Ovo je slučaj kod svih stvorenja u njihovom međusobnom ophođenju. To je slučaj sa djetetom i njegovim roditeljem, odnosom među supružnicima, robom i njegovim gazdom, i među saradnicima.

Srećan je onaj ko se prema njima ophodi radi Allaha, a ne zbog njih; ko im čini dobro radi Allaha, i boji se Allaha po pitanju njih, a ne boji se njih uz Allaha; ko se nada od Allaha čineći im dobro, a ne nada se od njih uz Allaha, i ko ih voli radi Allaha, a ne voli njih pored Allaha. Allahovi miljenici kažu: *Mi vas samo za Allahovu ljubav branimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo!* (El-Insan, 9)

[110] Bilježi ga Muslim, 2577.

Rob ne zna u čemu je tvoja dobrobit da bi ti koristio

Rob ne zna u čemu je tvoja dobrobit dok Allah ne učini da to spozna, i ne može ti je pribaviti dok mu Allah to ne omogući, i ne želi ti dobro dok Allah u njemu ne stvori želju za tim. Tako se sve vraća Onome od Koga je i poteklo, a to je Onaj u Čijoj je ruci svako dobro i Kome se sve vraća. Zato vezivanje srca za nešto drugo mimo Njega, bilo nadom ili strahom, oslanjanjem ili obožavanjem, predstavlja štetu u kojoj nema koristi, a korist koja se u tome desi – pa On je Jedini koji ju je odredio, olakšao i do tebe dostavio.

Stvorenja žele svoje potrebe od tebe

Većina stvorenja želi da obavljaš njihove potrebe, makar to štetilo tvojoj vjeri i tvom dunjaluku. Cilj im je ispunjavanje njihovih potreba, makar i na tvoju štetu, a Uzvišeni Gospodar želi da ti učini dobro, ne radi Svoje koristi, i želi da od tebe otkloni štetu. Kako onda možeš vezati svoju nadu i strah za nešto drugo?

Trebaš znati da kada bi se sva stvorenja sastavila da ti nanesu kakvu štetu, ne bi ti mogli naštetiti osim onim što ti je Uzvišeni Allah propisao. Uzvišeni kaže: *Reci: "Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi, On je Gospodar naš." I neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!* (Et-Tevba, 51)

Zaključak

Pošto se čovjek, ali i svako živo biće, pokreće željom, onda se ne odvaja od znanja, želje i rada po tome. Ima ono što želi, put i uzrok stizanja do toga i ono što mu pomaže u tome. Nekada je uzrok unutar njega, nekada vanjski, odvojen od njega, a nekada oboje. Živo biće biva predisponirano da nešto cilja i želi, nečim se pomaže i na to se oslanja u stizanju do željene stvari.

Želja se dijeli na dvije vrste:

-Ono što se želi zbog njega samog;

-Ono što se želi zbog nečega drugog.

Pomoć u tome se dijeli na dvije vrste:

-Ono čime se stvarno pomaže i

-Propratno sredstvo u pomoći.

Srce mora imati ono što traži i uz šta se smiruje i što je cilj njegove ljubavi, i mora imati nešto čime će doći do toga, čime će se pomoći u postizanju cilja.

Obožavanje i traženje pomoći veoma često iziskuju jedno drugo. Srce se tad predaje onome na koga se osloni u svojoj opskrbi, pomoći i koristi; postane poniženo pred njim, pokorno njemu i voli ga. Ako i ne osjeća ljubav radi toga, nekada se njegovo stanje promijeni, pa ga zavoli radi njega samog, a zaboravi cilj te ljubavi.

Nekada se srce ne pomaže onim što voli, želi i cilja, već se pomaže nečim drugim. Kao onaj ko voli imetak, položaj ili ženu: kada zna da ga to može dovesti do cilja, iskoristi tu pomoć, i tako spoji ljubav prema tome i pot-

pomaganje time. Postoje četiri vrste:

Prva: Ono što se voli radi njega samog i njime se stvarno pomaže. Ovo je najuzvišenija vrsta. Ona ne pripada nikom osim Allahu, Jedinom. Sve mimo Njega treba da se voli kao pratilac ljubavi prema Njemu, da bude uzrok i sredstvo te ljubavi.

Druga: Ono što se voli radi nečega drugog, a time se, također, i pomaže, poput voljenog koji može ostvariti cilj.

Treća: Ono što se voli, ali se ostvaruje potpomaganjem nečim drugim.

Četvrta: Ono čime se pomaže, ali se to sāmo ne voli. Iz ovoga postaje jasno ko je najzaslužniji od ove četiri vrste da se obožava i njime pomaže, i da ljubav prema nečemu drugom i pomaganje time, ako nije sredstvo ka ljubavi prema Njemu, biva štetnim za roba, a šteta je veća od koristi. Od Allaha pomoć tražimo i na Njega se oslanjamo.

Spoznaja Allaha, put ka Njemu i čišćenje duše i srca

UVOD

Sva hvala pripada samo Allahu, dž.š. Neka je salevat i selam na povjerljivog upućivača Muhammeda, s.a.v.s., na njegovu časnu porodicu, ashabe i sve one koji se drže njegovog sunneta i hode njegovom stazom, do Sudnjega dana.

Uzvišeni kaže:

Stvorio sam i ljude i džinne samo da Mi ibadet čine. (Ez-Zarijat, 56)

Ibnul-Kajjim kaže: "Kao što Allah ničemu nije sličan, tako i ljubav prema Njemu nije slična drugoj ljubavi. Ljubav krunisana pokornošću jeste ubudijjet – ibadet radi kojeg je Allah stvorio sva stvorenja. On se ogleda kroz ispoljavanje beskrajne ljubavi koja uzrocira totalnu poniznost. Ovakav ibadet dolikuje samo Njemu Uzvišenom."[111]

One koji se budu zbog Nas borili, Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti. (El-Ankebut, 69)

I ja ne pravdam sebe, doista je duša sklona zlu... (Jusuf, 53)

I kunem se dušom koja sebe kori... (El-Kijame, 2)

Mi smo stvorili čovjeka i znamo šta mu njegova duša došaptava... (Kaf, 16)

---

[111] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid, Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973.

A ti, o dušo smirena, uđi kod Gospodara svoga zadovoljna, a i On tobom zadovoljan... (El-Fedžr, 27)

Uspio je onaj ko je očisti, a propao je onaj ko je uprlja... (Eš-Šems, 9-10)

Uspio je onaj ko se očisti... (El-E'alaa, 14)

On je Taj Koji je poslao poslanika neukima, da im ajete Njegove kazuje, i da ih očisti i poduči Knjizi i mudrosti... (El-Džumu'a, 2)

Mi smo vam jednog od vas kao poslanika poslali, da vam riječi Naše kazuje, i da vas očisti, i da vas Knjizi i mudrosti poduči i da vas onome što niste znali nauči..." (El-Bekare, 151)

ZNAČAJ ČIŠĆENJA I ODGOJA DUŠE I SRCA

Da bismo spoznali Uzvišenog Allaha istinskom spoznajom i dostigli najviše stepene te spoznaje, potrebno je očistiti dušu i srce, jer oni ka visinama ne putuju prljavi zbog tereta prljavštine koja ih vuče dole. Allahu pripadaju dvije vrste robovanja od strane roba: robovanje njegove nutrine i robovanje njegove vanjštine. Čovjek Ga treba obožavati srcem, jezikom i cijelim tijelom. Održavanje spoljašnjeg robovanja uz lišavanje suštine unutarnjeg ne približava ga njegovom Gospodaru, niti mu garantira nagradu i primanje djela.

Ono što se želi jeste testiranje srca i iskušavanje nutrine. Djelo srca je duh robovanja i njegova srž, pa ukoliko djela tijela ostanu bez toga, bivaju poput tijela bez duše. Nijet je djelo srca, a srce je kralj cijelog tijela i cilj naredbi i zabrana, pa kako da sa njega spadne obaveza, a da ostanu obaveze njegovih podanika, vojske i sljedbenika, koje su propisane radi srca i njegovog boljitka? Zar je ovo išta drugo do naopako postavljanje stvari i obrtanje suštine?

Spoljašnjim i unutarnjim djelima se želi dobrobiti srca, njegovo savršenstvo i istinsko robovanje Gospodaru, Koji ga održava u potpunosti i Kojeg jedino treba obožavati. U potpunost toga spada i to da se srce sa svojim vojskama potpuno posveti svome Gospodaru i bude svjesno Njegove blizine.

Prva krajnost

Ako srce pošalje svoje vojske i podanike, a samo bude odsutno od služenja i robovanja, takvo služenje je najzaslužnije odbijanja i prezira. Da li su djela koja su lišena srčanih radnji išta drugo do površnih, slučajnih pokreta nemarnika? U najboljem slučaju mogu postići da nemaju niti nagrade, niti kazne.

Druga krajnost

Kada su ovo vidjeli neki od onih koji vode brigu o srcima, okrenuli su se od toga posvetivši se robovanju srca, a zanemarujući tjelesno robovanje. Kažu: "Ono što se želi jeste istinsko služenje srca, a udovi su inferiorni." Ove dvije skupine se u potpunosti poklapaju jedna s drugom. Ne obraćaju pažnju na robovanje tijela, pa im je propalo i robovanje srca, a oni prethodni ne obraćaju pažnju na robovanje srca, pa im je propalo i robovanje tijela.

Pravi put

Vjernici koji su spoznali Allaha i Njegove naredbe, istinski Mu robuju vanjštinom i nutrinom. Dali su prednost srcima u služenju Allahu, a udove su učinili pratiocima srca, te je ostao i kralj njegove vojske u službi Obožavanog. Ovo je suština ubudijeta, istinskog robovanja. Poznato je da je upravo to svrha zbog koje je Uzvišeni Gospodar slao poslanike, objavljivao knjige i propisivao vjerozakone. Tvrdnja da je istinsko robovanje ostvareno, iako mu nije pridružen ubudijet srca, predstavlja jednu od najneispravnijih i najpokvarenijih

tvrdnji. A Allah je Onaj Koji daje uspjeh.

Ko razmisli o šerijatu, njegovim izvorima i ograncima, znat će i spoznat će djela, tijela sa djelima srca i da nema koristi bez njih, te da su srčane radnje obaveznije robu od djela tijela. Da li se vjernik razlikuje od munafika bilo čim osim po djelima koja su u srcu svakoga od njih, a prave razliku među njima? Da li je moguće da bilo ko uđe u islam osim djelima srca prije djela tijela? A robovanje srca je veće, brojnije i trajnije od robovanja tijela, jer je obavezan u svakom vaktu. Zbog ovoga je iman neprestana obaveza srca, a islam je obaveza tijela. Ono što nosi iman je srce, a što nosi islam je tijelo. Poenta ovog pitanja jeste da djela tijela bivaju ibadetom uz namjeru nijeta. "Čuvaj se zla svoje duše (nefsa), jer te nijedna nedaća nije snašla osim od nje! Nemoj joj laskati, jer tako mi Allaha, nije je počastio onaj ko je nije ponizio; i nije ju je ponosnom učinio onaj ko je nije ponizio, niti ju je popravio onaj ko je nije salomio; niti ju je odmorio onaj ko je nije umorio, niti ju je sigurnom učinio onaj ko je nije zastrašio, niti ju je obradovao onaj ko je nije rastužio. Subhanallah, tvoja vanjština je uljepšana odjećom bogobojaznosti, a tvoja nutrina predstavlja vrč za vino prohtjeva. Kada god uljepšaš svoju odjeću, osjeti se smrad pijanice ispod nje, pa se od tebe udalje iskreni, a približe ti se griješnici. Kod tebe ulazi lopov prohtjeva dok se nalaziš u kutku za ibadet, i ne vidi da ga tjeraš od sebe, tako da on neće otići sve dok te ne izvede iz džamije[112]

"Čišćenje duše je teže i od liječenja tijela, pa ko svoju

[112] Ibnul-Kajjim el-Dževzijje, *El-Fevaid*, 68.-69., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

dušu očisti raznim vježbama, borbom i osamom sa kojom nisu došli poslanici, sličan je bolesniku koji se liječi po svom mišljenju, a gdje je njegovo mišljenje u odnosu na mišljenje doktora? Poslanici su doktori srca. Nema puta ka njihovom čišćenju i popravljanju osim njihovog puta, i na njihovim rukama, uz čisto predavanje i pokornost njima..."[113]

Kaže Ibn Kesir, Allah mu se smilovao, o Musaovom, a.s., govoru, faraonu: "*Da li bi ti da se očistiš...*" (En-Nazi'at, 18) Pod čišćenjem se ovdje misli na čišćenje duše od ružnih osobina, a najvažnije je čišćenje duše od širka.[114] Doista je ulazak srčanih radnji u iman preče od ulaska djela tijela, po konsenzusu svih skupina.[115]

Djelo srca, poput ljubavi prema Gospodaru, oslanjanja na Njega, srčano odazivanje i vraćanje Njemu, strah od Njega, nada iskrenost u ispovijedanju vjere Njemu, sabur na Njegovim naredbama i od Njegovih zabrana i na Njegovim odredbama, zadovoljstvo Njime, prijateljevanje radi Njega i neprijateljevanje u ime Njega, poniznost, potčinjenost i skromnost prema Njemu, smirenost uz Njega, i druga djela srca čija je obaveznost veća od obaveznosti djela tijela, i čija je preporučenost draža Allahu, a djelo tijela bez njih je ili bez koristi ili sa malo koristi.[116] Doista će ljudska duša biti proživljena u liku svog djela, spoznaje, ambicije i želje, i tijelo će biti proživljeno u liku svog djela, bilo ono lijepo ili ružno.

[113] Ibnul-Kajjim el-Dževzijje, *Medaridžus-salikin*, 2/315., drugo izdranje: *Darul-kitabil-arebijji*, Bejrut, 1973.god.
[114] Ibn Kesir, *Tefsirul-kur'anil-'azim*, 4/99, i 3/249.
[115] Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-fetava*, 7/506, treće izdanje: *Darul-vefa'*, 2005.
[116] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/101.

Kada se premjestiš sa ovog svijeta vidjet ćeš stvarnost toga.[117]

Uzvišeni Allah je naredio Svojim robovima da usklade svoju vanjštinu sa propisima islama svoju nutrinu sa istinama imana, pa ne prima jedno od to dvoje osim oboje. U *Musnedu* se prenosi od Poslanika, s.a.v.s.: "Islam je vanjština, a iman je u srcu." [118]

Znaj da rob prelazi put ka Allahu srcem, a ne tijelom, i da je bogobojaznost – bogobojaznost srca, a ne bogobojaznost udova. Uzvišen kaže: *Pa ko poštiva Allahove propise, znak je čestita srca.* (El-Hadždž, 32), i kaže: *Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići bogobojaznost vaša.* (El-Hadždž, 37) Vjerovjesnik, s.a.v.s. kaže: "Bogobojaznost je ovdje."[119] pokazavši na prsa. Tako oštrouman i uz malo djela prelazi višestruko veće razdaljine ispravnom odlučnošću, ambicijom i ispavnim nijetom, nego što prelazi onaj kod koga nije tako, uz veliki umor i težak put. Odlučnost i ljubav otklanjaju poteškoću i put čine ljepšim. Napredovanje ka Allahu i brže stizanje Njemu dolaze uz ambiciju, iskrenu želju i odlučnost. Ambiciozni je u daleko većoj prednosti, makar mirovao, nego onaj koji puno radi, a to ne posjeduje. [120]

Uzvišeni je rekao: *One koji se budu zbog Nas borili, Mi ćemo, sigurno, putevima Našim uputiti.* (El-Ankebut, 69) Uzvišeni Allah je uputu povezao sa borbom, pa su

---

[117] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 191., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[118] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 142., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.; Hadis bilježi Ahmed, u *Musnedu*, 3/134., i Ibn Ebi Šejbe, u *Musannefu*, 11/11., i u djelu *El-Iman*, 5. Hadis je hasen.
[119] Hadis bilježi Muslim, 2564.
[120] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 141-142., Darul-kutubil-ilmijje, Bejrut, 1973. g.

najupućeniji oni koji se najviše bore, a najobaveznija borba je borba sa svojom dušom, sa prohtjevima, šejtanom, i sa dunjalukom. Ko se bude borio protiv ovo četvero u ime Allaha, Allah će ga uputiti putevima Njegovog zadovoljstva koji vode Džennetu. A ko ostavi borbu, promaći će mu od upute onoliko koliko je ostavio od borbe. Džunejd kaže: "A oni koji se pokajanjem bore protiv svojih prohtjeva radi Nas, zasigurno ćemo ih uputiti putevima iskrenosti". Neće se moći boriti protiv svog vanjskog neprijatelja osim onaj koji se borio protiv ovih neprijatelja, pa ko njih pobijedi, pobijedit će svog neprijatelja, a koga oni pobijede, pobjedit će ga i njegov neprijatelj.[2]

Na koncu, srce će ili razmišljati o obavezama koje se tiču Ahireta i onoga što će mu tamo koristiti, ili o njegovim dunjalučkim koristima i življenju na njemu, ili o vesvesama, pustim željama i hipotetičkim situacijama. Prethodno smo rekli da je primjer duše poput primjera mlina: melje ono što se u njega baci. Ako se u njega baci pšenica – samlet će je, ako se baci staklo – samlet će ga, ako se u njega baci šljunak – samlet će ga, ako se baci izmet – samlet će ga. Uzvišeni Allah održava taj 'mlin' u postojanju, njegov je Vladar, i upravlja njime, pa je tako dao da srce ima meleka koji u njega ubacuje ono što će mu koristiti, ne bi li to samleo, i šejtana koji u njega ubacuje da melje ono što će mu štetiti. Nekada je dodirne melek, a nekada šejtan. Zrno koje ubaci melek garantira hajr i vjerovanje u Allahovo obećanje, dok zrno koje ubaci šejtan garantira svako zlo i poricanje Allahovog obećanja. Jelo će biti onakvo kakvo je zrno. Onaj koji posjeduje štetno zrno može ga ubaciti samo u mlin u kojem nema

[2] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 59., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

korisnog zrna, i čiji održavatelj ga je zanemario i od njega se okrenuo. U tom slučaju će ovaj odmah u njega ubaciti ono što ima kod sebe. Temelj sreće ovog mlina jeste bavljenje onim što ga se tiče, a propast je bavljenje onim što te se ne tiče. Šekik ibn Ibrahim je rekao: "Vrata upute su zaključana stvorenjima zbog šest stvari: uživaju u blagodatima, ali ne zahvaljuju na njima, traže znanje, ali ne rade po njemu, brzo upadaju u grijeh, ali odlažu pokajanje, obmanuti su time što se druže sa dobrim ljudima, ali ne slijede njihove postupke, dunjaluk se okreće od njih, ali oni idu za njim, a Ahiret im dolazi, ali se oni okreću od njega. Osnova svega toga je nedostatak onoga što će ga podstaknuti na dobro i zastrašiti od zla, čemu je temelj slabo ubjeđenje, slabost duhovnog vida, pronicljivosti. A osnova toga je niskost i prezrenost duše, i zamjenjivanje onoga što je dobro za ono što je loše. U suprotnom, kada bi duša bila časna i velika, ne bi bila zadovoljna gorim. Svako dobro dolazi od Allahove upute i Njegovom voljom, časnošću, plemenitošću i veličinom duše, dok svako zlo dolazi od njene prezrenosti, niskosti i ništavnosti. Uzvišeni kaže: *Uspio je onaj ko je očisti...* (Eš-Šems, 9), tj. onaj ko je učini velikom i unaprijedi je kroz pokornost Allahu. Kaže Uzvišeni: *A propao je onaj ko je ne čisti...* (Eš-Šems, 9.), tj. onaj ko je učini ništavnom i prezrenom kroz nepokornost Allahu. Časne duše su zadovoljne samo stvarima čije će krajnje ishodište biti najuzvišenije, najbolje i najpohvalnije. Prezrene duše kruže oko niskosti i upadaju u njih kao što muhe upadaju u nečisti. Časna i uzvišena duša nije zadovoljna nepravdom, razvratom, krađom, pronevjerom, jer je ona veća i uzvišenija od toga, dok ponižena i prezrena duša

radi suprotno od toga. Svaka duša teži onome što joj odgovara, i sliči, i ovo je značenje Allahovih riječi: *Reci: 'Svako postupa shodno njegovoj prirodi!'* (El-Isra', 84), tj. onome što sliči i odgovara njegovoj prirodi. Čovjek radi nešto na način koji odgovara njegovim osobinama. Ide putem, pravcem, ili ima običaje shodno onome što je navikao i kakva mu je priroda. Tako pokvarenjak postupa shodno svojoj prirodi: na blagodati uzvraća griješenjem i okretanjem od Onoga Ko mu je blagodati dao. Vjernik također postupa shodno svojoj prirodi: zahvaljuje Onome Ko daje blagodati, voli Ga i hvali, nastoji zadobiti Njegovu ljubav, stidi Ga se uvijek je svjestan Njegovog nadzora, poštuje Ga i veliča."[122]

"Uzvišeni Allah je učinio da stvorenja budu izmedu naredbe i zabrane, davanja i uskraćivanja. Stvorenja su se podijelila na dva tabora:

- **Prvi tabor** koji je, na Njegovu naredbu, uzvratio neispunjavanjem, na zabranu kršenjem, na darivanje nezahvalnošću, i na Njegovo uskraćivanje srdžbom. Ovo su Njegovi neprijatelji.

- **Drugi tabor:** oni koji su rekli: "Mi smo Tvoji robovi. Ako nam narediš, žurno ćemo se odazvati. Ako nam zabraniš, duše naše ćemo od toga sustegnuti i suzdržati se onoga što si nam zabranio. Ako nam nešto podariš, hvalimo Te i zahvaljujemo, se a ako nam nešto uskratiš pokoravamo Ti se i spominjemo Te."

Između ove skupine i Dženneta stoji samo zastor dunjalučkog života. Kada smrt taj zastor pocijepa, odla-

[122] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 177.-178., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

ze onome što predstavlja vječno uživanje i radost očiju. Isto tako između prvih i Džehennema stoji samo zastor dunjalučkog života. Kada smrt taj zastor pocijepa, odlaze onome što predstavlja vječno kajanje i bol. Kada se u tvom srcu sukobe vojske dunjaluka i Ahireta, i želiš znati kojem taboru pripadaš, pogledaj kojem si više naklonjen, i uz koga se boriš. Ne možeš biti između dvije vojske, jer nužno si sa jednom od njih.

Tabor pokornih je u prohtjevima vidio prevaru, pa im se suprotstavio. Tražili su savjet od razuma i prihvatili ga. Srca su ispunili razmišljenjem o onome za šta su stvoreni, a udove posvetili činjenju naređenog. Vrijeme su ispunili onim što će izgraditi njihova staništa na Ahiretu, dolazak smrti preduhitrili neoklijevanjem u činjenju dobrih djela. Žive na dunjaluku, ali su im duše otputovale sa njega i nastanile se na Ahiretu, prije nego što su preselili. Zaokupljeni su Allahom i pokornošću Njemu, srazmjerno potrebi za Njim, a pripremili se za Ahiret onoliko koliko će tamo ostati. Uzvišeni im je na to, još na ovom svijetu, uzvratio džennetskim uživanjem i mirisom: podario im je prisnost sa Njim, okrenuo njihova srca ka Njemu podarivši im ljubav prema Njemu i čežnju za susretom sa Njim. Podario im je blagodat Njegove blizine i iz njihovih srca izbacio ono što zaokupira druga srca, kao što je ljubav prema dunjaluku, strah od njegovog gubljenja i briga i tuga nakon gubitka. Bilo im je lahko ono što je rasipnicima i ljubiteljima dunjalučkog sjaja bilo teško i trnovito. Uživali su u onome što je neznalicama strano i nepoznato. Tijelima su bili na dunjaluku, a dušama kod džennetskih kapija.[123]

---

[123] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 194., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

Srca se okreću prema Allahu kroz ljubav, obraćanje, usmjeravanje ka Njemu i drugim srčanim radnjama, makar se tijelo ne pomjeralo. Vjerovjesnik, s.a.v.s., je rekao: "Rob je najbliži svome Gospodaru kada je na sedždi", iako u tom slučaju njegovo tijelo ne može biti niže." [124]

"Većinu kur'anskih ajeta sačinjava nauka o stanjima srca, kao što je znanje o ispravnim i neispravnim postulatima vjerovanja, ispravnim i pokvarenim željama, nauka o spoznaji Allaha, ljubavi prema Njemu, iskrenosti prema Njemu, strahopoštovanju oslanjanju na Njega, ljubav i mržnja u Njegovo ime, zadovoljstvo Njegovom presudom, obraćanje Njemu, zatim nauka o pohvalnim i pokuđenim osobinama duša, poput velikodušnosti, stida, poniznosti ili oholosti, samoljublja, arogancije, gordosti, i tome slične nauke koje se tiču unutarnjih stvari srca. Allah je objavio Kur'an: *Lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima.* (Junus, 57) Štaviše, ovo znanje je znanje o osnovama vjere, jer je ubjeđenje srca temelj govora jezika, a djelo srca je temelj djela udova. Srce je vladar tijela.[125]

Kao što je Uzvišeni Allah dao da se život tijela održava hranom i pićem i život srca se održava neprestanim spominjanjem Allaha, priklanjanjem Njemu, ostavljanjem grijeha i nemara koji pritiskaju srce, a vezivanjem za niskosti i strasti koje će ubrzo proći čine da slabi život srca sve dok ne umre. Znak njegove smrti jeste da dobro ne vidi dobrim, niti zlo zlim, kao što je rekao Abdullah ibn Mes'ud: "Da li znate ko je mrtvog srca, o kome je rečeno:

---

124 *Medžmu'ul-fetava*, 5/571., *Darul-vefa*, 2005.

125 Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-fetava*, ١٣/234., *Darul-vefa'*, 2005.

Nije mrtav onaj ko umrije, pa se odmori
Već je mrtav mrtvac što sa živima hodi...

Upitaše: "A ko je to?" On odgovori: "Onaj ko dobro ne vidi dobrim, niti zlo vidi zlim." Pravi čovjek je onaj ko se boje smrti srca, a ne smrti svog tijela. Većina stvorenja se boji smrti tijela, a ne mare za smrt srca. Oni poznaju samo prirodni život, što je posljedica smrti srca i duše. Ovaj prirodni život, je sličan prolaznoj sjeni, biljci koja se brzo suši i snu koji izgleda kao stvarnost, pa kada se čovjek probudi uvidi da su to bile samo zamisli. U tom smislu Omer b. Hattab, r.a., kaže: "Da je sav život, od početka do kraja dat jednom čovjeku, a zatim mu smrt došla, bio bi poput onoga koji je u snu vidio nešto što ga je obradovalo, pa se probudio a u ruci nema ništa."[126]

Većina se oslanja na vanjska djela okrećući se od čišćenja srca zbog lahkoće tjelesnih radnji, a teškoće srčanih. To je isto kao što čovjek pribjegava farbanjem vanjštine kada mu je teško konzumiranje gorkih lijekova. Tako se on umara farbanjem dok se umnožavaju materije koje uvećavaju njegovu bolest. Zato, ako želiš Ahiret i tražiš spas, a bježiš od vječne propasti, pozabavi se naukom o unutarnjim bolestima i njihovom liječenju.[127]

"Kao što nije ispravan namaz koji izvršava nečisto tijelo, tako nije ispravan ni ibadet nutrine i ispunjavanje srca znanjem, ukoliko se ne očisti od prljavih osobina i nečistih svojstava."[128]

[126] Ibnul-Kajjim, *Medaridžis-salikin*, 3/249, drugo izdanje: *Darul-kitabil-arebijji*, Bejrut, 1973.
[127] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumidd-din*, 1/39.
[128] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumidd-din*, 1/48.

Uzvišeni kaže: *Doista su mušrici sama pogan.* (Et-Tevba, 28), upozoravajući razumne da čistoća i nečistoća nisu ograničeni samo na osjetilnu vanjštinu. Mušrik može imati čistu odjeću, okupano tijelo, ali je u suštini prljav, tj. njegova nutrina je isprljana raznim prljavštinama. Nečist je izraz koji označava ono čega se kloni i od čega se želi biti udaljeno. Najpreče je kloniti se duševnih prljavština, jer osim što predstavljaju prljavštinu u sadašnjosti, one su propast u konačnom ishodu.[129]

Kupi svoju dušu danas, pijaca je još tu, cijena je poznata, roba je jeftina. Međutim, doći će dan kada neće biti ni pijace, ni robe, niti ćeš u tome danu išta, veliko ili malo, moći kupiti i nabaviti. *To će biti Dan u kojem će vam biti jasno da ste sami sebe obmanuli...* (Et-Tegabun, 9) *Dan kada nevjernik bude prste svoje grizao...* (El-Furkan, 27)

Ako se takvalukom za put ne opskrbiš
Na Sudnjem Danu ćeš opskrbljene tek da primjetiš

Kajat ćeš se što i ti poput njega nisi bio
I što se kao on i ti nisi pazio.

Onaj ko radi neiskreno i bez slijedenja Poslanika, s.a.v.s., sliči putniku koji je torbu napunio pijeskom. Kada srce opteretiš dunjalučkim brigama i teretima, zanemarujući virdove[130] koji predstavljaju snagu i život za srce, bit ćeš poput putnika koji svoju jahalicu opterećuje

[129] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumidd-din*, 1/49.
[130] Dnevni ibadet kojim rob obožava svog Gospodara, poput jutarnjih i večernjih zikrova, i raznih drugih nafila.

više nego što može podnijeti, a ne daje joj hranu[131]

Povezanost srčanih radnji sa djelima tijela

Iman ima svoju vanjsku, unutarnju i suštinsku dimenziju. Njegova vanjština se ogleda kroz govor i tjelesne radnje, dok je njegova suština: vjerovanje srca, pokoravanje i ljubav. Čovjeku ni od kakve koristi neće biti vanjsko djelo lišeno suštine, iako su mu na ovom svijetu zaštićeni krv, imetak i potomstvo. Isto tako neće biti nagrade za suštinu koju ne prati vanjsko djelo, osim ukoliko nije prisiljen činiti ga. Zaostajanje vanjskog djela bez opravdane prepreke je dokaz koji ukazuje na pokvarenost suštine i nedostatak imana. Isto je tako i krnjavost vanjskog djela dokaz koji ukazuje na krnjavost suštine, dok je snaga vanjskog djela dokaz unutarnje snage. Vjerovanje predstavlja srce i srž islama, a ubjeđenje je i srž vjerovanja. Svako znanje ili djelo koje ne povećava snagu imana nije ispravno. Svaki iman koji ne podstiče na dobro djelo nije ispravan."[132]

Ko povjeruje u Allaha i Njegovog Poslanika, a ne bude ih volio neće biti vjernik dok se u njemu ne nađe ista ljubav. Kada srce uspostavi vjerovanje i ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, to nužno prouzrocira vanjski govor i djela. Dakle, govor i djelo koji se ispoljavaju tijelom predstavljaju nužnu posljedicu i rezultat onoga što je u srcu dokaz i efekat. Isto tako, djela i riječi koje čini tijelo imaju utjecaja na ono što se nalazi u srcu. Svako

---

[131] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 49., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[132] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 85-86., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

od to dvoje utiče na ono drugo. Međutim, srce je osnova a tijelo ogranak. Ogranak proizilazi iz osnove dok osnova crpi postojanost i snagu preko ogranka. Sličan je primjer drveta gdje Uzvišeni kaže: *Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ je kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu okrenute; ono, u svako doba koje Gospodar njegov odredi, plod svoj daje...* (Ibrahim, 24-26) To je riječ tevhida. Kada god korijen ojača, crpeći minerale i vodu, ojačaju i njegovi ogranci. Ogranci, jačaju kada se hrane kišom i vjetrom[133] što utiče na korijen. Iman je u srcu, a islam je spoljašnjost, pa pošto vanjske riječi i djela proističu i utiču na unutarnje riječi i djela, unutarnje riječi i djela se njima i dokazuju[134]

Ihlas, iskrena predanost Allahu, i tevhid, priznavanje Allahove jednoće, su stablo u srcu roba. Stupci tog stabla su njegova djela, a plodovi lijep i ugodan život na dunjaluku, i vječna blagodat na Ahiretu. Kao što su džennetski plodovi trajni i dokučivi, takvi su i plodovi ihlasa i tevhida na dunjaluku.[135]

Pravi put su unutarnje[136] i vanjske stvari među kojima postoji sklad. Pravi put su unutarnje stvari u srcu: ubjeđenja, želje i drugo, a vanjske stvari su od riječi i djela koje mogu biti ibadet, a mogu biti i adet, običaj, bilo u hrani, odjeći, braku, stanovanju, sakupljanju, rastajanju, putu, boravku, jahanju itd. Ove unutarnje i vanjske stvari su u međusobnom skladu, pa ono što je u srcu od osjećanja i halova, stanja, iziskuje neke spoljašnje stvari, a djela

[133] Tj. vazduhom, kiseonikom.
[134] Ibnul-Kajjim, *Medžmu'ul-fetava*, 7/541-542., *Darul-vefa'*, 2005.
[135] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 164., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[136] Tj. ezoterične, duhovne, nevidljive i nematerijalne radnje duše i srca.

koja su vanjska iziskuju neka srčana osjećanja i stanja.[137]

Svaki vanjski islam koji ne dovodi čovjeka do suštine unutarnjeg vjerovanja, ne koristi mu dok god se uz njega ne nađe nešto od unutarnjeg vjerovanja, imana. Unutarnja suština, ma kakva bila, neće koristiti čovjeku ako ne izvršava vanjske islamske propise. Makar se srce cijepalo od ljubavi ili straha, ako uz to ne slijedi izvršavanje islamskih obreda i šerijata, to čovjeka neće spasiti od Vatre, kao što ni u slučaju da čovjek izvršava sve islamske obrede, ali u svojoj nutrini nema suštinu vjerovanja, neće biti spašen Vatre.[138] Ako su vanjska djela koja su obavezna, manjkava, to je zbog slabosti imana. Nezamislivo je da sa potpunošću obaveznog imana, koji je u srcu, ne postoje obavezna vanjska djela. Ne, već da iz postojanja jednog, u potpunosti, proistekne i postojanje drugog, kao što je nužno da iz manjkavosti jednog proistekne i manjkavost drugog. Nemoguće je zamisliti postojanje potpunog imana u srcu bez vanjštine očitovane kroz riječi i djela, kao što je nemoguće zamisliti postojanje potpunog uzroka bez posljedice, i potpunog razloga bez produkta.[139]

Djela srca neće biti potpuna osim djelima tijela, kao što duši na dunjaluku nema opstanka osim u tijelu, tj. i kao što značenja govora neće biti potpuna osim zajedno sa izrazom i značenjem. Nužno je postojanje tjelesnog djela da bi se upotpunila i usavršila želja.[140]

---

137 Ibn Tejmijje, *Iktidaus-siratil-mustekim*, 92., tahkik: Dr. Nasir El-'Akl, sedmo izdanj: *Daru 'alemil-kutub*, Bejrut, 1999.
138 Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 142., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
139 Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-fetava*, 7/582., treće izdanje: *Darul-vefa'*, 2005.
140 Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-fetava*, 26/25.

Izvor i porijeklo tjelesnih radnji predstavljaju osobine srca. Tako pohvalna tjelesna djela potiču od pohvalnih osobina koje su spasonosne na Ahiretu, a ružna djela potiču od ružnih osobina. Veza između tijela i srca nije skrivena.

Tjelesne radnje proističu iz svih srčanih osobina, a zatim se efekat tih radnji vraća na osobine srca te ih potvrđuje i povećava.

Spoznaja Uzvišenog Allaha i put ka Njemu

Kada se posade mladice spoznaje u zemlju srca, iz njega će iznići drvo ljubavi. Kada ono ojača, dat će plodove pokornosti. To drvo će u svako vrijeme, dozvolom svoga Gospodara, davati dobre plodove. [141]

Najčasniji cilj znanja jeste spoznaja Uzvišenog Allaha. To je more koje nema kraja, a najviši stepen koji su ljudi dostigli je stepen vjerovjesnika, zatim evlija, zatim onih koji ih slijede.[142] Njegovi znakovi svjedoče o istinitosti Njegovih riječi, a On preko Svojih znakova svjedoči o istinitosti Poslanika, s.a.v.s. Allah je svjedok i Njega sve svjedoči. On ukazuje i sve na Njega ukazuje. On je dokaz Sam po Sebi. O tome su neki ljudi koji su spoznali Allaha rekli: *Kako da tražim dokaz za Onoga Koji je dokaz svega drugog? Kakav dokaz tražiti o Njegovom postojanju, kad je Njegovo postojanje jasnije od svakog dokaza?* Zato su poslanici govorili svojim narodima: *Zar se u Allaha može sumnjati?* (Ibrahim, 10) On je poznatiji od svega poznatog i jasniji od bilo kojeg znaka ili dokaza. U zbilji su

[141] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 34., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[142] *Ihjau ulumid-din*, 1/52.

sve stvari preko Njega upoznate i otkrivene, iako smo Ga kroz promatranje i dedukciju, kroz stvari i Njegovo djelovanje na njih, upoznali.[143]

Ljepota Uzvišenog ima četiri stepena: ljepota Bića, osobina djela, ljepota osobina i imena. Njegova su imena sva lijepa, osobine savršene, a djela mudra, korisna, pravedna i milostiva. Ljepotu Njegovog Uzvišenog Bića, razum ne može doseći, niti ga neko, osim Njega, može pojmiti. Stvorenja o Njegovom Biću imaju samo jezičke izraze, pa oni kojima On počast ukaže preko njih dolaze do spoznaje i otkrovenja. Abdullah ibn Abbas, r.a., veli: "Svojim osobinama prekrio je Svoje Biće, a osobine je prekrio Svojim djelima. Pa može li se i zamisliti Ljepota Koja je prekrivena apsolutno savršenim svojstvima i skrivena iza opisa Veličanstva i Uzvišenosti!?" Kroz ova izlaganja možemo razumjeti neka značenja ljepote Njegovog Bića, jer rob se, doista, spoznajom Njegovih djela uspinje na stepen upoznavanja Njegovih osobina. Zatim se, upoznavajući Njegove osobine, podiže na stepen upoznavanja Njegovog Bića. Kada rob posmatra neke ljepote Njegovih djela, one postaju dokaz o ljepoti Njegovih osobina, a potom ljepotom Njegovih osobina dokazuje ljepotu Njegovog Bića. Ovdje postaje jasno da sva hvala pripada Uzvišenom Allahu, i da niko ne može izreći hvalu koje je On dostojan. On je Onakav kako je Sebe pohvalio, i zaslužuje da bude obožavan radi Njega samog, da Mu se zahvaljuje radi Njega samog, i da se voli i hvali radi Njega samog.

Ne postoji ništa što se, samo po sebi, voli i hvali,

[143] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 21., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

osim Uzvišeni Allah. Sve drugo čemu se poklanja ljubav i pažnja, ako nije u sklopu ljubavi koja se poklanja Svevišnjem i ne voli se radi Njega, to je bezvrijedna i ništavna ljubav. Ovo je suština Božanstvenosti, jer se samo Istiniti Bog voli i hvali zbog Sebe Samoga. Ako na to još dodamo i Njegovo dobročinstvo prema stvorenjima, Njegove blagodati, blagost, oprost, nekažnjavanje zbog grijeha, milost i dobrotu, obožavanje postaje još nužnije. Obaveza roba jeste da zna da nema drugog boga osim Allaha, pa Ga zbog toga i zbog Njegovog Savršenstva, voli i hvali. Treba znati da u stvarnosti ne postoji dobročinitelj koji obasipa raznovrsne vidljive i nevidljive blagodati osim Allaha, pa Ga zbog Njegovog dobročinstva i blagodati volimo i zahvaljujemo Mu se. Obaveza roba je voljeti svoga Gospodara u oba slučaja, zbog Njegovog Savršenstva i dobročinstva. Kao što Allah ničemu nije sličan, tako i ljubav prema Njemu nije slična drugoj ljubavi. Ljubav krunisana pokornošću jeste ubudijjet – ibadet radi kojeg je Allah stvorio sva stvorenja. On se ogleda kroz ispoljavanje beskrajne ljubavi koja uzrocira totalnu poniznost. Ovakav ibadet dolikuje samo Uzvišenom Allahu. Pripisivanje sudruga Allahu u ovome jeste mnogoboštvo koje On neće oprostiti, niti će druga djela uvažiti."[144]

Ljepota Njegovih djela kazuje o ljepoti Njegovog Bića. Kada Ga rob upozna, neodoljiva ljubav prema Njemu u srca roba iscrpi svu snagu voljenja, onoliko koliko osobina rob upozna od Njegove ljepote i savršenosti. I kada Ga srce roba istinski zavoli, ono se oslobodi od sva-

---

[144] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 182.-183, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

ke druge ljubavi i želje. Ako bi neko i pokušao tu ljubav usmjeriti na drugu stranu, srce i cijelo njegovo biće bi to izričito odbacili, upravo onako kako pjesnik opisuje:

Od srca se traži da vas zaboravi,
al' navike tijela na to ne pristaju...

Ljubav prema Njemu postaje navika, a ne obaveza...[145]

Užitak je srazmjeran ljubavi: raste kako raste ljubav, a slabi sa slabljenjem ljubavi. Što je čežnja za stizanjem do Voljenoga veća i jača, slast pri susretu sa Njim potpunija je i snažnija. A ljubav i slast zajedno dolaze nakon pravog i potpunog upoznavanja Voljenoga Što je spoznaja Voljenoga veća i potpunija, ljubav je jača i izraženija. Pa ako znamo da se brojnost ahiretskih blagodati i veličina uživanja vezuje za čovjekovu ljubav prema Allahu i spoznaju Uzvišenoga, onda će onaj koji bolje poznaje Uzvišenog, Njegove osobine i imena, više Ga i voljeti, a njegovo uživanje i slast prilikom susreta sa svojim Gospodarom, prilikom gledanja u Njegovo lice, prilikom slušanja Njegovog govora, bit će veći i potpuniji.

Ako bismo usporedili sve dunjalučke blagodati, uživanja, slasti, radosti i sreću sa ahiretskim uživanjem i slastima to ne predstavlja ni jednu kap u moru. Kako onda onaj ko ima razum može dati prednost slabom kratkotrajnom uživanju, pomućenim bolima, nad velikim, neprekidnim i vječnim užitkom?! Rob će biti savršen i potpun u onolikoj mjeri koliko je velika njegova spoznaja o Milostivom Allahu i koliko pokazuje ljubavi prema Njemu Uzvišenom. Najvrjednije znanje jeste znanje o Svevišnjem Allahu, a najplemenitija ljubav je ljubav prema

[145] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 69, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

Njemu i radi Njega. Veličina i trajnost užitka uvjetovana je spoznajom i ljubavlju. Najbolje znanje je znanje o Allahu, i najuzvišenija ljubav je ljubav prema Njemu, a savršenost užitka je u skladu s tim znanjem ljubavi.[146]

On je cilj svih težnji. Svaka stvar koja se ne voli radi Njega predstavlja bol i patnju. Svako djelo koje se ne čini radi Njega je propalo, a svako srce koje ne stigne do Njega je nesretno i zaklonjeno od sreće i uspjeha. Srce se ne smiruje osim stizanjem do Njega. Sve mimo Njega se voli i želi radi nečeg drugog, a samo je Onaj Kome se sve vraća Taj Koji se voli radi Njega samog. Nemoguće je da su sva stvorenja stvarali dvojica. Čija ljubav, težnja, želja i pokornost budu radi nekog mimo Njega, to će mu biti ništavno i prolazno, i napustit će ga kada mu bude najviše trebalo, dok onaj čija se ljubav, težnja, strah i traženje radi Njega Uzvišenog, postići će vječnu blagodat, slast, radost i sreću."[147]

Život srca moguć je samo uz spominjanje Allaha, dž.š., i bez toga ono umire. Kada srce utone u spominjanje Allaha dž.š., ono shvati šta njegov Miljenik od njega želi. Većinu riječi i djela posveti Njemu, a male blagodati koji mu Allah dž.š., podari, on smatra velikim. Potpuno je predano Allahu dž.š., i u potpunosti se kloni griješenja. Sve svoje takav je poklonio svome Voljenom ne ostavivši sebi ništa. Srce mu je ispunjeno veličanjem i uzdizanjem svoga Gospodara i nastojanjem da se stekne Njegovo zadovoljstvo. Teško mu je da se strpi zbog daljine susreta sa Njim, smiren je samo kada zikri, za Njim

---

[146] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 53., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[147] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 202., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

žudi i čezne. Sretan je samo kada Njega spominje, čuva Njegove granice i daje prednost Njegovom zadovoljstvu nad zadovoljstvom Njegovih robova. Takav istinski voli svoga Gospodara.[148]

Srce i tijelo se relaksiraju pokoravanjem. U tome je skrivena velika imanska tajna, a to je da srce neće postići smirenost, spokoj i stabilnost osim uspostavljanjem veze sa Gospodarom. Sve što se želi ili voli mimo Allaha, zapravo se želi i voli radi nečega mimo toga, a samo se Jedan voli i želi radi Sebe Samog. To je ljubav prema Onome kod Koga je smrt. Nemoguće je da konačnost bude kod dvojice, kao što je nemoguće da nastanak stvorenja počinje od dvojice. Onaj čija ljubav, želje, htijenje i pokornost skončaju kod nekog mimo Allaha, doista će mu to propasti i nestati u onom času kada mu je najpotrebnije. Onaj čija ljubav, strah, nada i cilj bude Uzvišeni Allah, ostvarit će svoju vječnu blagodat, slast, vedrinu i sreću.[149]

Ljubav je stablo u srcu čiji je korijen poniznost prema voljenom, stablo je spoznaja voljenog, grane su strahopoštovanje, njegovi listovi su stid pred voljenim, plod je pokornost, a zikr tečnost koja to stablo zalijeva. Ukoliko u ljubavi izostane samo jedna od ovih stvari, ona će biti nepotpuna. Allah je Sebe opisao da istinski voli svoje robove, i oni vole Njega istinskom ljubavlju.[150]

Srce se veže, za dunjalučke užitke, vlasti, druženje s ljudima. Srce se ovog vezivanja ne može osloboditi osim

[148] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin ve nuzhetul-muštakin*, 407.-408., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[149] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 202, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[150] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 409, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

snažnim vezivanjem za Uzvišenog Allaha. Oslobađanje od tih veza bez vezivanja za neku drugu željenu stvar je nemoguće, jer duša ne ostavlja ono za šta je vezana i što voli, *osim* zbog nečeg što više voli i daje mu prednost. Što se srce više veže za ono što voli, toliko slabi njegova veza sa nečim drugim. Ali i za suprotan slijed stvari važi ista zakonitost. Vezivanje srca za *željenu stvar* predstavlja jačinu njegove želje za dosezanjem te vrijednosti. To je uvjetovano veličinom spoznaje date vrijednosti, veličinom i njenim kvalitetom u poređenju sa drugim stvarima.[151]

Pohranjivanje nečega na nekom mjestu uslovljeno je pražnjenjem drugog mjesta. Kako se to odnosi na bića i stvari, odnosi se i na vjerovanja i želje. Ako je srce ispunjeno zabludom koju prihvata s ljubavlju i u nju čvrsto vjeruje, u njemu nema mjesta za istinsko i ispravno vjerovanje. Ako jezik priča o nekorisnom, onda nema mogućnosti da govori o korisnom. U istoj poziciji su ruke i noge: ako su obuzete poslovima koji nemaju veze sa ibadetima, ne mogu se predati djelima pokornosti sve dok ne prekinu *činjenje suprotnog*. Srce koje je obuzeto nekim stvorenjem, njegovom ljubavlju, čežnjom za njim i uživanjem u njegovoj blizini, ne može se predati Uzvišenim Allahom voljeti Ga čeznuti za Njim i radovati se boravku u Njegovoj blizini, sve dok se ne oslobodi one prve veze. Jezik se ne može predati zikru, a tijelo pokornosti i služenju, sve dok se jezik ne oslobodi spominjanja stvorenja, a organi od pokornosti i služenja stvorenjima. Ako srce bude obuzeto stvorenjima i učenjem onoga što ne koristi, neće se moći obuzeti Uzvišenim Allahom i

[151] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 154, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

učenjem Njegovih imena, osobina i propisa. Srce pomno sluša baš kao i uho, pa ako pored Allahovih riječi sluša nešto drugo, onda niti će čuti Allahove riječi, niti će ih razumjeti. Ako se ljubav srca nagne nekom stvorenju, u njemu neće ostati mjesta za ljubav prema Uzvišenom. Ako srce spominje nekog mimo Gospodara, u njemu neće ostati mjesta za zikr isto kao u slučaju jezika.[152]

Onaj ko traži *Uzvišenog Allaha* i želi ahiretski život, neće pronaći Pravi put sve dok spram srca, jezika i tijela ne ispuni po dva uslova: da pažnju srca okrene i koncentriše na svoj cilj i da mu spriječi osvrtanje i gledanje u nešto drugo pored željenog cilja; da jezik uposli veličanjem Allaha i onim što će mu povećati spoznaju i iman o Uzvišenom, a spriječi ga da govori o beskorisnom; da svoje tijelo uposli izvršavanjem obaveza i pohvalnih djela, a spriječi mu činjenje grijeha i povođenje za strastima. U ovakvom stanju rob treba ostati sve dok ne sretne svoga Gospodara, pa ga On, Uzvišeni, rastereti i oslobodi stega tih uvjeta, i s tjesnaca puta kojim je hodio uvede u prostranost i ljepotu. Ako rob ne uspije ispuniti oba uslova i prepusti se prostranstvu strasti, po odlasku s ovog svijeta uslijedit će strašni i tegobni tjesnac i pritvor, jer ko god napusti dunjaluk - ili se rasterećuje stega i ograničavanja obaveza, ili pak ulazi u vječni ahiretski pritvor i ograničenje.

Ljudi se dijele na dvije vrste:

1) Uzvišena vrsta ljudi, koji su spoznali put ka svom Gospodaru i krenuli njime, želeći stići do Njega. Njih će Gospodar počastiti.

[152] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 29., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

2) Niža vrsta ljudi, koji nisu spoznali Put ka svom Gospodaru, niti su tome težili. Ovakvi su prezreni.

Put ka Allahu je jedan, a to je Pravi put koji je Allah učinio načinom stizanja do Njega. Uzvišeni Allah kaže: *I doista, ovo je Pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite...* (El-En'am, 153), učinivši Put ka Njemu jednim, dok je puteve mimo toga učinio mnogobrojnim. Potvrđeno je da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., povukao jednu liniju i rekao: 'Ovo je Allahov put'. Zatim je povukao puno linija sa lijeve i desne strane, rekavši: 'A ovo su putevi. Na svakom od njih stoji šejtan koji poziva ka njemu.' Zatim je proučio: *I doista, ovo je Pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite pa da vas odvoje od puta Njegova...* (El-En'am, 153) U to spada i govor Uzvišenog: *Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo, a onima koji ne vjeruju - zaštitnici su šejtani i oni ih odvode sa svjetla na tmine...* (El-Bekare, 257), učinivši svjetlost koja označava Njegov put jednom, a tmine koje su šejtanov put mnogobrojnim. Ko spozna ovo, razumjet će tajnu spominjanja svjetlosti u jednini, a tmine u množini u riječima Uzvišenog: *Hvaljen neka je Allah Koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao...* (El-En'am, 1) U tome se još jedna, finija tajna od ove, koju zna onaj koji je spoznao izvor svjetlosti, odakle se emanira, odakle dolazi i da je njena osnova jedna, dok su tmine mnogobrojne shodno mnogobrojnosti zastora koji vode njima. Njih ima veoma mnogo, jer svaki zastor ima svoju tminu. Tmine u osnovi ne potiču od Uzvišenog Koji je istinska Svjetlost koja upućuje, bilo od Njegovih osobina, ili Njegovog Bića, imena i djela, već potiču od stvorenja koja su produkt Njegovog stvaranja.

On je stvorio mnogobrojne tmine i njihove posljedice, za razliku od svjetlosti koja u osnovi potiče od Njegovog imena i osobine, Koji je Uzvišen nad tim da Mu išta bude slično. On je svjetlost nebesa i Zemlje.[153]

Vezivanje za Uzvišenog Allaha je itikaf srca, isto kao što postač koji je u itikafu priveže svoje tijelo za boravak u džamiji i ne odvaja se od nje. Suština toga je da rob priveže svoje srce za ljubav prema Allahu i Njegov zikr, veličajući Ga spominjanjem Njegove Uzvišenosti i Svetosti, zatim da svoje tijelo, kroz iskrenost i dosljedno slijeđenje sunneta, priveže za pokornost Uzvišenom. Onaj koji srce ne vezuje za Allaha dž.š., vezuje ga za idole i kumire. Vođa monoteista, Ibrahim, a.s., kaže: *Kakvi su ovo kumiri za koje ste vezani?*[154] (El-Enbija', 52) Tako su on i njegov narod podijelili suštinu vezivanja, itikafa, pa je njegov narod prihvatio vezivanje za kipove, dok je on uživao u vezivanju za Veličanstvenog Gospodara. Riječ 'kipovi' je množina od riječi kip, a to su oblikovani likovi. Vezivanje srca za nekog mimo Allaha, zauzetost time, uzdanje u to, predstavlja udaljavanje od Allaha ka vezivanju za kipove koji su postavljeni u srcu. To je slično vezivanju za materijalne kipove. Zbog toga je širk mnogobožaca manifestovan vezivanjem njihovih srca, težnji, i želja za kipove. Kada se u srcu nađu kipovi koji njime ovladaju i porobe ga vezujući ga za njih, slično je vezivanju za materijalne kipove. Onaj koji čezne za ahiretskim životom i susretom sa Uzvišenim, zapravo

[153] *Tarikul-hidžretejn*, 177, *Darus-selefijje*, Kairo, 1394. h.g.
[154] Upotrijebljena je riječi *akifun*, što je istog korijena kao i riječ *itikaf*, zbog njihove vezanosti za te kipove i neprestanog upućivanja ibadeta njima. *Tefsirus-sa'di*, 1/525, *Mu'essesetur-risale*, 2000. (op. prev.)

putuje ka Allahu ma gdje bio, a kada Ga sretne, kod Njega će odsjesti. Sva briga ovog putnika je u tome kada će stići i okončati svoje putovanje. *A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, pa uđi među robove Moje, i uđi u Džennet Moj.* (El-Fedžr, 27-29) Faraonova žena je molila: *Gospodaru moj, sagradi mi kod Sebe kuću u Džennetu.* (Et-Tahrim, 11) Tražila je da joj sagradi kuću kod Njega, prije kuće u Džennetu, jer se prvo traži komšija, a potom podiže kuća.[155]

Najčistije, najveće, nasvjetlije, najuzvišenije, najplemenitije, najveće i najprostranije stvorenje jeste Aršur-Rahman, Prijestolje Milostivog, i zbog toga je bilo pogodno da se Milostivi nad njim uzvisi. Što je neko stvorenje bliže Aršu, ono je svjetlije, čistije i plemenitije u odnosu na stvorenja koja su udaljena od Arša. Zbog toga je Firdevs najuzvišeniji, najbolji, nasvjetliji i najveličanstveniji dio Dženneta, zbog blizine Aršu, koji je pokrov Firdevsa. Što je udaljenije od Arša manje je i tamnije. Zato je Esfelu-safilin, najniža dubina (džehennemska provalija), najgore i najtješnje mjesto u kome nema nikakvoga dobra. Uzvišeni Allah je stvorio srca i odredio da se u njima sabire spoznaja o Njemu, ljubav i čežnja za Njim. Srce je prijestolje najuzvišenijih i najplemenitijih osobina i ideala: spoznaje Allaha, ljubavi i čežnje prema Njemu. Uzvišeni je rekao: *Onima koji u Ahiret ne vjeruju hrđavih su osobina, a Allah najuzvišenije osobine ima, On je Silan i Mudar.* (En-Nahl, 60) Također je rekao: *On je Taj Koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti. On je Uzvišen i na nebesima i na Zemlji, On je Silni i Mudri!*

[155] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 196.-197, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

(Er-Rum, 27) U drugom ajetu stoji: *Njemu ništa nije slično!* (Eš-Šura, 11) To su te plemenite vrijednosti i dobre osobine koje ovladaju srcem vjernika, jer je srce njihovo prijestolje.[156] Ako srce nije najčistije, najplemenitije, najsvjetlije i najudaljenije od svake pogani i nečisti, onda nije podobno da njime ovladaju plemenite vrijednosti spoznaje, ljubavi i čežnje. U tom slučaju srcem ovladaju bezvrijedne dunjalučke osobine: ljubav i čežnja prema dunjaluku i vezivanje za njega. Tako srce postaje grubo, tijesno i tamno, daleko od sreće, uspjeha i savršenstva.

Osobinama i vrijednostima koje ovladavaju srcem, dolazimo do podjele na dvije vrste srca. U prvu vrstu spada srce koje je poput Aršur-Rahmana, Prijestolja Milostivog, koje je ispunjeno svjetlom, životom, radošću, srećom, vedrinom i svekolikim dobrom. S druge strane, je srce koje je poput aršuš-šejtana, šejtanskog prijestolja: je ispunjeno tjeskobom, tamom, mrtvilom, tugom, brigom i nesrećom. Takvo srce tuguje zbog prošlosti, brine za onim što će doći i izbezumljeno je onim što trenutno osjeća i proživljava. Et-Tirmizi je zabilježio predanje od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji: "Kada nur uđe u srce, ono se raširi i razvedri!" Prisutni upitaše: "A kako ćemo to prepoznati, Allahov Poslaniče?" On im reče: "Čežnjom za Svijetom vječnosti, sustezanjem od svijeta obmana i pripremom za dan smrti prije njegovog dolaska!" Svjetlost koja ulazi u srce zapravo je trag plemenitih vrijednosti koje ovladavaju srcem, i zbog toga se srce raširuje i razvedrava. Ali, ako se u srcu ne nađe spoznaja Allaha, ljubav i čežnja prema Njemu, onda je u

[156] Misli se na spoznaju Allaha, ljubav i čežnju prema Njemu, kako je to autor ranije i pojasnio.

njemu samo tama i tjeskoba."[157]

Godina je poput stabla voćke, mjeseci su poput stupaca stabla, dani su poput grana, sati poput listova, a čovjekovi uzdasi su poput plodova. Čiji uzdasi budu u pokornosti Allahu, plodovi njegovog stabla slatki su i ukusni. A čiji uzdasi budu u griješenju, plodovi njegovog stabla su gorki. U sezoni ubiranja plodova, na Dan susreta sa Pravednim Gospodarem, raspoznat će se kvalitet plodova: da li su slatki ili gorki. Ihlas, (iskrena predanost Allahu), i tevhid, (priznavanje Allahove jednoće), su jedno stablo u srcu roba. Stupci tog stabla su njegova djela, a plodovi lijep i ugodan život na dunjaluku i vječna blagodat na Ahiretu. Kao što su džennetski plodovi trajni i dokučivi, takvi su i plodovi ihlasa i tevhida na dunjaluku. Širk, pripisivanje Allahu sudruga, laž i pretvaranje, također predstavljaju jedno stablo u srcu čovjeka. Njegovi plodovi na dunjaluku su: strah, briga, tuga, tjeskoba u grudima, zatamnjenost srca, a njegovi ahiretski plodovi su: zekum i neprekidna patnja. Uzvišeni Allah je oba ova stabla spomenuo u suri Ibrahim.[158]

Ko upozna svoju dušu, zapostavit će tuđe mahane i trudit će se da je popravi. Ko spozna svog Gospodara odbacit će hirove svoje duše u zanosu za Njim.[159] Kako će onaj ko ne poznaje samoga sebe upoznati svoga Stvorite-

---

[157] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 27, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

[158] Uzvišeni je rekao: *Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ kao lijepo drvo, korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu okrenute; ono, u svako doba koje Gospodar njegov odredi, plod svoj daje, a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili. A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu sa površine zemlje opstanka nema.* (Ibrahim, 24-26)

[159] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 57., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

lja? Znaj da je Uzvišeni Allah u tvojim grudima postavio prijestolje, arš na koji se uzdiže najuzvišenija vrijednost, a i Svemoćni Gospodar je, odvojen od stvorenja. Uzdigao se nad aršom. Najuzvišenija vrijednost predstavljena kroz spoznaju Allaha, priznavanje Njegove jednoće i ljubavi prema Njemu Uzvišenom, uzdiže se na prijestolje srca. Preko prijestolja prostrt je prekrivač zadovoljstva, a s desne i lijeve strane prijestolja razgranate su rijeke Božijih šerijatskih naredbi. Ispred prijestolja Uzvišeni je otvorio džennetska vrata Svoje milosti, vrata čežnje za Njegovim susretom i smirenosti u društvu Njegovom. Srce je potom napojio obilnom kišom Svojih riječi što je prouzrociralo nicanje mnogobrojnog mirisnog bilja i plodonosnog drveća. Plodovi su sve sami ibadeti i zikrovi: *Subhanallah, La ilahe illallah, elhamdulillah, Allahu ekber*. Usred srčanog vrta je učinio da bude drvo spoznaje, ono u svako doba koje Gospodar njegov odredi plod svoj daje[160] od ljubavi, priklanjanja Allahu, strahopoštovanja, radosti i sreće zbog blizine Njegove. Učinio je da tom drvetu teče ono što će ga napajati, od razmišljanja o Allahovim ajetima, njihovog razumijevanja i primjene njihovih savjeta. Zakačio je u toj kući kandilj, upaljen svjetlošću njegove spoznaje, vjerovanja i tevhida, koje svoju svjetlost crpi sa drveta blagoslovljenog maslinovog, ni istočnog ni zapadnog, čije ulje gotovo da sija kad ga vatra ne dotakne."[161] Svevišnji je ogradio vrt, odnosno srce, da bude zaštićeno od svih mahana, bolesti i pokvarenjaka. Ništa mu ne može naškoditi. Pored kuće i vrta postavljeni su meleki stražari koji ih čuvaju kad je rob

[160] Sura Ibrahim, 24-26.
[161] Sura En-Nur, 35.

budan, ili spava. Uzvišeni je podučio vlasnika kuće i vrta ko se treba nastaniti u tim ljepotama, pa se vlasnik stalno brine o uređivanju i popravljanju svoga stanja i kuće koju nosi u grudima, bojeći se da je ne napusti.

Divne li kuće i divna li stanovnika! Slavljen neka je Allah, Gospodar svjetova! Kolika je samo razlika između ove lijepo uređene kuće i kuće kojom je ovladala propast, pa je nastanjuju gmizavci i insekti. U nju prolaznici odlažu smeće i nečist, a neki vrše i nuždu, jer je napuštena, niko u njoj ne živi niti je ko čuva. Ta kuća kao da je namijenjena vršenju nužde. Mračna je, ružnog mirisa, obrušena, puna smeća i nečisti. Nastanjuju je samo oni kojima takvo što odgovara: ogavni gmizavci, crvi i insekti. Šejtan sjedi na prijestolju te kuće, a zastrta je prekrivačem neznanja. Oko prijestolja lepršaju prohtjevi, a sa lijeve i desne strane se granaju rijeke strasti. Vrata joj vode u vrt poniženja, divljaštva, nezasite vezanosti za dunjaluk. Vrt je napojen kišom neznanja, strasti, hirova, širka i novotarija. Iz njega izniču trnoviti i gorki plodovi: razne vrste nepokornosti Allahu i suprotstavljanja Njemu, inovirani načini zavođenja, zasljepljivanja, nasmijavanja i opuštanja, razne ljubavne pjesme i pjesama o alkoholu, koje pozivaju na harame i odvraćaju od pokornosti Allahu. U sredini vrta raste drvo neznanja i okretanja od Allaha. Ono u određenim periodima daje plodove velikih grijeha, nepokornosti Allahu, zabave, igre, nemorala, povodljivosti kud vjetar puhne i slijeđenja svake strasti. Njegovi plodovi su briga, tuga, bol i patnja, ali ih rob ne primjećuje usljed zauzetosti duše igrom i zabavom. No, kada se svijest i trezvenost povrate, rob osjeti teškoću bola, brige, tuge, kajanja i tegobnog života. Ka drvetu

teku rijeke nade u dug život, povođenja za strastima i obmane ovodunjalučkim prividnim sjajem. Ono se napaja tom vodom. Potom ta kuća biva napuštena, ostavljena u tminama, otvorenih kapija i nezaštićene ograde, pa u nju slobodno mogu ući svaki pokvarenjak i životinja, može se odložiti smeće i nečist. Slavljen neka je Onaj Koji u grudima roba podiže lijepu ili ružnu kuću! Onaj koji prepozna kakvu kuću nosi u grudima, te sagleda sva ta bogatstva, vrijednosti i mogućnosti koje su postavljene u njoj, doista će lijepo živjeti i okoristiti se time. Međutim, onaj kome to znanje i spoznaja budu uskraćeni, uništit će sebe i svoju sreću. A od Uzvišenog Allaha zavisi svaki uspjeh."[162]

Vjernik koji je spoznao svog Gospodara, je poput mirisne džennetske voćke. Kada onaj koji teži ka Allahu, osjeti njen miris, duša mu osjeti želju za džennetskim vrtovima. Srce zabljubljenika stoji ispred veličine i ljepote Voljenoga. Kada opazi Njegovo Veličanstvo, zastrepi pred Njim i slavi Ga, a kada vidi Njegovu ljepotu, zavoli Ga i s čežnjom iščekuje dan kada će se s Njime susresti.[163]

- Najgore čime rob može biti kažnjen jeste krutost srca i udaljenost od Uzvišenog Allaha.

- Džehennemska vatra je stvorena radi rastapanja krutih srca.

- Najudaljenije srce je ono koje je od Allaha kruto i okorjelo srce.

- Kada srce postane kruto, tada i oko presuši.

---

[162] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 179, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[163] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 180., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

- Krutost srca nastaje kada se pretjera u nekoj od četiri stvari: jelu, piću, govoru ili druženju sa ljudima.

- Kada tijelo oboli, više mu ne koriste hrana i piće, a tako je i sa srcem: kada ga strasti shrvaju i nanesu mu bol, tada mu više ne koriste savjeti i upute.

- Ko želi sačuvati čistotu srca neka mu Allah bude ispred njegovih strasti i prohtjeva.

- Srca koja su čežnjom vezana za strasti, daleko su od Allaha onoliko koliko su vezana za strasti.

- Srca su Allahove posude na Zemlji, Njemu najdraža srca su ona najčistija, najstabilnija i najmekša.

- Njihova srca su zauzeta dunjalukom, a da su ih uposlili sjećanjem na Allaha, razmišljanjem o Ahiretu, doprla bi do njegovih značenja objavljenih i vidljivih znakova, te bi se vratila svojim vlasnicima sa začuđujućim mudrostima i zadivljujućim koristima.

- Ako srce bude nahranjeno sjećanjem na Allaha, napojeno razmišljanjem o Allahovim znakovima i očišćeno od mahana i nedostataka, dosegnut će najuzvišenije stepene i bit će mu darovana mudrost.

- Nije svako ko je dosegao spoznaju i mudrost, i krenuo tim putem, od njenih stvarnih vlasnika. Stvarni vlasnici spoznaje i mudrosti su oni koji su oživjeli srca suzbijanjem prohtjeva. Međutim, onima koji su umrtvili srce, a oživjeli prohtjeve, spoznaja i mudrost su ogoljene na njihovim jezicima.

- Propast srca jeste u njegovoj sigurnosti od Allaha i nemarnosti prema Njemu, a život srca je u strahopoštovanju prema Allahu i sjećanju na Njega.

Kada se srca odreknu dunjalučkih trpeza, onda budu pozvana, sa svim uglednicima za ahiretske trpeze. U slučaju da se zadovolje dunjalučkim trpezama, onda im promaknu one bolje, ahiretske.

Čežnja za Allahom i susretom sa Njim jeste miomirisni vjetrić koji odgoni blistavu zavodljivost dunjaluka. Ko svoje srce nastani kod Allaha smirit će se i bit će u sigurnom susjedstvu, dok će onaj koji svoje srce prepusti ljudima zapasti u nevolje i brige. Allahova ljubav neće ući u srce koje voli dunjaluk, osim ako se uže provuče kroz iglene uši. Kada Allah zavoli nekog roba, On ga odgaja za Sebe, izabire za Svoju ljubav i čisti ga za pokornost Sebi. Allah njegovu misao uposli razmišljanjem o Njemu, jezik sjećanjem na Allaha, a tijelo podredi služenju Njegove vjere.

Srce oboljeva kao što oboljeva i tijelo, a njegov lijek je u pokajanju i žurnom činjenju dobra. Srce se prlja kao što se i ogledalo prlja, a čisti se i glača veličanjem i slavljenjem Allaha. Srce ne može biti bez odjeće kao ni tijelo, a odjeća i ukras srca jeste bogobojaznost. Srce osjeća glad i žeđ poput tijela, a njegova hrana i piće su spoznaja Allaha, ljubav prema Njemu, oslanjanje na Njega, pribjegavanje Njemu i stalna budnost u pokornosti Njemu Uzvišenom.[164]

"Put koji vodi Allahu Svevišnjem ogleda se u neprikosnovenom pokoravanju i povođenju za Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, suštinski i formalno, zatim u zatvaranju oka srca od gledanja i okretanja prema nekom drugom pored Allaha Svemoćnog. A od Allaha zavisi svaki uspjeh. Ko se Allahu

[164] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 98, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

preda i zbog obuzetosti ibadetom zaboravi na sebe i svoje potrebe, Uzvišeni Allah će preuzet brigu o tom robu. Ko se obuzme Allahom Uzvišenim, a zapostavi ljude, Allah Svemilosni ćepreuzeti će sve njegove obaveze prema ljudima, dok onaj ko se obuzme samim sobom zapostavljajući Allaha Uzvišenog, On će ga prepustiti samome sebi, kao što će i onoga koji se zabavi ljudima, a zaboravi na Allaha Svevišnjeg, prepustiti ljudima."[165]

Znak ispravne namjere i želje jeste da rob brine isključivo o sticanju zadovoljstva svoga Gospodara, pripremom za Dan kada će pred Njim stati, kajanjem za vremenom koje nije utrošeno radi sticanja Njegovog zadovoljstva i tugovanjem za nedosegnutošću Njegove blizine i uživanja u Njegovom društvu. Poenta svega toga je da rob osvane i omrkne, a nema druge brige osim puta ka Njemu.[166]

Da je tvoja ljubav iskrena, osjećao bi se usamljeno u društvu onih koji te ne podsjećaju na Voljenoga. Kakvog li čuda za onoga koji sebi pripisuje ljubav, a potreban mu je neko ko će ga na Voljenog podsjećati! Takav Ga se ne sjeća osim uz onoga ko će ga podsjetiti. Najmanje što ljubav sa sobom nosi jeste da ti ne dopušta da zaboraviš Voljenog! Kada zaljubljenik krene na put radi susreta sa Voljenim, sa njim se zaputi i njegova vojska. Ljubav je na čelu vojske, nada pjesmom predvodi vojsku, čežnja za susretom tjera je i požuruje, a strah ili neizvjesnost drži vojsku na okupu.[167]

---

[165] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 107, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[166] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 117, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[167] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 77, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

Neki ljudi su svoja srca ispraznili od svega dunjalučkog što ih zaokuplja, podižući u njima šatore ljubavi prema Milosnome, a potom su obavezali oči da nad šatorima bdiju, pa ih čas čuvaju, a čas suzama zalivaju.[168]

Kako ćemo spoznati Allaha?

Kur'an je Allahov govor i u njemu se Uzvišeni otkriva Svojim robovima. Ponekad u ogrtaču dominantnosti, veličine i veličanstva, od čega se glave robova povijaju ka zemlji, duše ponizno priklanjaju, glasovi nestaju, a oholost i gordost se rastapaju kao što se so rastapa u vodi. Ili se otkriva u osobinama ljepote i savršenstva, savršenstvom Svojih imena i ljepotom Svojih osobina, i ljepotom Njegovih djela koja ukazuju na ljepotu Njegovog Bića. Tada ljubav prema Njemu zauzme svu moć voljenja u srcu roba, srazmjerno tome koliko rob spozna od osobina Njegove ljepote i savršenosti. Tada srce roba postaje ispunjeno isključivo ljubavlju prema Njemu. Ako bi neko i pokušao tu ljubav usmjeriti na drugu stranu, srce i cijelo njegovo biće bi to odbacili, upravo onako kako pjesnik opisuje: "Od srca se traži da vas zaboravi, al' navike tijela na to ne pristaju..." Tako ljubav prema Njemu u srcu postaje njegova narav, a ne teret.

Kada se Uzvišeni otkrije u osobinama milosti, plemenitosti, blagosti i dobročinstva, kod roba se probude osjećaji nade i ojača njegova ambicija. Tada on, predvođen nadom, krene svome Gospodaru i sve što su osjećaji nade jači, trud roba je bolji i veći. Sličan je rataru koji što se više nada boljem rodu, više se trudi oko obrade usjeva,

[168] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 78, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

ali kada njegova nada klone, nevoljan je.

Kada se Svevišnji otkrije u osobinama pravednosti, srdžbe, ljutnje i Onoga Koji strogo kažnjava, tada se duša koja je sklona zlu prene, a zatim nestane ili oslabi njena strast, srdžba, pobuda za zabavom i igrom, težnja ka zabranjenim stvarima, nestane pomagača njene gluposti i bezbrižnosti, a obuzme je strah, strahopoštovanje i oprez.

Kada se Gospodar Moćni otkrije u osobinama Onoga Koji naređuje i zabranjuje, uzima zavjete i oporučuje, šalje poslanike, objavljuje knjige i propisuje zakone, u duši se probudi osjećaj za izvršavanjem Njegovih naloga, njihovim prenošenjem i oporučivanjem drugim ljudima, sjećanjem toga i uzimanjem pouka iz toga, i uvjerenost u ono o čemu nas je obavijestio. Probudi se želja za ispunjavanjem naređenog i ostavljanjem zabranjenog.

Kada se Milostivi otkrije u osobinama Onoga Koji sve čuje, sve vidi i sve zna, kod roba se probudi osjećaj stida. Stidi se da ga njegov Gospodar vidi u onome što prezire, ili da od njega čuje ono što ne voli, ili da u srcu pritaji ono zbog čega će izgubiti Njegovu ljubav. U takvom stanju pokreti roba, njegove riječi i misli, nisu zapostavljeni i prepušteni volji strasti i naravi, nego bivaju vagani šerijatom.

Kada se Svemilosni otkrije u osobinama Onoga Koji je robu dovoljan, Onoga Koji udovoljava svim ljudskim potrebama, opskrbljuje ih, otklanja nedaće od ljudi, pomaže i štiti Njemu odane, uz koje On stalno stoji, kod roba se pojavi osjećaj tevekkula, iskrenog oslanjanja na Allaha, prepuštanja Njemu, zadovoljstva uz Njega i za-

dovoljstva svim onim što određuje Svom robu. Tevekkul rada se iz saznanja roba da mu je njegov Gospodar dovoljan, da mu On najbolje odabire i dosuđuje, te iz povjerenja u Njega i zadovoljstva u ono što On radi i odabire Svom robu.

Kada se Allah otkrije u osobinama moći i veličine, smirena duša dariva cijelu svoju poniznost Njegovoj Veličanstvenosti, svu skrušenost Njegovoj moći, potpunu pokornost Njegovoj veličini, i bogobojaznost srca i tijela priklanja samo Njemu. Roba obuzme smirenost i dostojanstvo ispuni njegovo srce, jezik i druge dijelove tijela i postaje njegova odlika.

Jednom riječju, Uzvišeni Allah se otkriva Svojim robovima nekada kroz osobine Božanstvenosti, *uluhijjet*, a nekada kroz osobine Njegovog Gospodarstva, *rububijjeta*. Svjedočenje Allahovih osobina Božanstvenosti kod roba mora probuditi posebnu ljubav prema Allahu, čežnju za susretom sa Njim, smirenost i radost uz Njega, zadovoljstvo u Njegovom služenju, natjecanje u sticanju Njegove blizine, želju za sticanjem Njegove ljubavi kroz pokornost, ustrajnost u Njegovom veličanju i želju za udaljavanjem od ljudi radi osame sa Njim. Samo Allah, mimo svega drugog, postaje želja i cilj. A kada rob prizna osobine Njegovog Gospodara, to mu nalaže da se pouzda u Njega, pokaže svoju ovisnost o Njemu, od Njega pomoć traži, da bude ponizan, potčinjen i potpuno posvećen Njemu. Vrhunac toga se ogleda u svjedočenju o Njegovom rububijjetu u Njegovom uluhijjetu. Rob osvjedoči Njegovu dostojnost svake hvale kada posmatra Njegovu vlast, i Njegovu moć i silinu kada posmatra Njegovo opraštanje i pomilovanje robova, savršenu

mudrost kada posmatra Njegovo određenje sudbine, blagodarnost kada daje iskušenja, Njegovu darežljivost kada uskraćuje.[169]

Allah kori Svoje miljenike na blag i dostojanstven način, ali i pored ukora, On im prašta greške, prelazi preko njihovih posrtaja, traži im ispirke, popravlja mahane i manjkavosti, štiti ih, brani i potpomaže. On im je zagarantirao svako dobro, izbavlja ih iz teških muka i ispunjava Svoje obećanje prema njima. On im je istinski zaštitnik, pored Kojeg nemaju drugog zaštitnika, i On ih protiv njihovih neprijatelja potpomaže. Divan li je On zaštitnik i divan pomagač! Kada srca posvjedoče i u Kur'anu upoznaju Savršeno Lijepog, Plemenitog, Milostivog i Veličanstvenog Vladara, Koji ovako postupa, kako onda da Ga ne zavole? Kako da se ne natječu u sticanju Njegove blizine? Kako da ne utroše svoje uzdahe u zadobijanju Njegove ljubavi? Kako da im On ne bude draži od svega drugog, a Njegovo zadovoljstvo prioritetnije od zadovoljstva svih stvorenja? Kako, onda, da srce ne ustraje u Njegovom veličanju i spominjanju, a da ljubav i čežnja prema Njemu i smiraj uz Njega ne postanu hrana, snaga i lijek srca? Ako, pak, rob to izgubi, srce se kvari i umire, i više mu život ništa ne znači.[170]

Nije zadivljujuće da je rob ponizan pred Uzvišenim Allahom, da Mu se pokorava i da ne posustaje služeći Mu, jer rob ovisi o svome Gospodaru, nego je zadivljujuće da se Vladar svega mnogobrojnim blagodatima umiljava Svome robu i pokazuje mu Svoju ljubav kroz razna

[169] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 69.-71., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[170] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 28-29., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

dobročinstva, iako je On neovisan o Svome robu.

Dovoljno je časti za tebe da si rob Njemu,
I dovoljan ponos tebi je da je On tvoj Gospodar[171]

Nije čudno što On kaže: *Oni Njega vole*, ali je prava divota u Njegovim riječima: *On njih voli.* (El-Ma'ide, 54) Nije čudno da siromah i jadnik voli svog dobročinitelja, ali je zadivljujuće kada dobročinitelj voli siromaha i jadnika.[172]

Najveličanstveniji i najuzvišeniji užitak je u spoznaji Allaha

Najuzvišeniji užitak je u spoznaji Uzvišenog Allaha i gledanju u Njegovo Plemenito Lice. Nezamislivo je da neko da prednost nekom drugom užitku. To može samo onaj ko nije spoznao ovaj užitak.

Užitak prati spoznaju. Čovjek posjeduje sposobnosti i instinkte. Svaka sposobnost i instinkt nalazi užitak u postizanju onoga čemu, po prirodi, teži i radi čega je stvorena. Instinkti u čovjeku nisu uzalud ostavljeni. Svaka vrsta snage i instinkta postoji radi određene stvari koja iz nje prirodno proističe. Instinkt srdžbe postoji zbog zadovoljenja potrebe za osvetom, i njen užitak se nužno nalazi u nadmoći i osveti, što ovaj instinkt po svojoj prirodi iziskuje. Instinkt strasti prema hrani, stvoren je zbog ishrane pomoću koje čovjek postoji. Užitak ovog instinkta je nužno u postizanju ove ishrane ka čemu on, po prirodi, teži. Isto tako je i užitak čula sluha, vida i mirisa, u slušanju, gledanju i mirisanju. Svaki

[171] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 35, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.
[172] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 69, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973. g.

od ovih instikata i čula doživljava bol ili užitak u onome što dokučuje.

U srcu postoji čulo koje se zove božansko svjetlo, jer je Uzvišeni Allah rekao: *Zar je isti onaj čije je srce Allah učinio sklonim islamu, pa je on na svjetlu koje mu je Gospodar njegov dao?* (Ez-Zumer, 22) Neko ovo naziva razumom, unutarnjim vidom, svjetlom imana i ubjeđenja, ali nije poenta u bavljenju nazivima, jer su termini različiti. Neznalica bi pomislio da postoji razlika u značenjima, jer on značenja traži u izrazima.

Srce se razlikuje od ostalih dijelova tijela po tome što se njime spoznaju značenja koja se ne mogu zamisliti ili osjetiti, poput spoznaje stvaranja svijeta, ili potrebe za Vječnim Stvoriteljem Koji svime upravlja, Mudrim, opisanim božanskim osobinama. Nazovimo to čulo razumom, pod uslovom da se iz izraza *razum* ne razumije ono čime se spoznaju načini rasprave i debatiranja.[173] Ovo čulo je stvoreno radi spoznaje suštine svih stvari, i njegova priroda teži spoznaji i znanju, u čemu je njegov užitak, kao što je užitak ostalih instikata i čula. Nije nepoznato da znanje i spoznaja sadrže užitak, tako da onaj koji se pripisuje znanju, makar i u nekoj maloj stvari, raduje se zbog toga, dok onaj ko se pripisuje neznanju, makar i u nečemu neznatnom, žalosti se zbog toga.[174] Slast znanja je srazmjerna njegovoj vrijednosti, a njegova vrijednost je srazmerna vrijednosti onoga što se njome spoznaje. [175]

Najveći užitak pruža spoznaja koja je najčasnija i

173 Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumid-din*, 4/307-308, *Darul-ma'rife*, Bejrut.
174 Ibid.
175 Ibid.

najvrjednija, a njena vrijednost je srazmerna vrijednosti onoga što se spoznaje. Medu onim što se spoznaje ima nešto što je najveličanstvenije, najsavršenije, najčasnije i najveće. Znanje o tome pruža najveći užitak. A da li postoji išta veličanstvenije, vrjednije, savršenije i veće od Stvoritelja svega i Upotpunitelja, Onoga Koji sve ukrašava, Koji je sve ni iz čega stvorio i Kome će se sve vratiti, Koji sve uređuje i sređuje? Da li je zamislivo da neko ko ima vlast, ljudsko savršenstvo, ljepotu i veličanstvo bude veličanstveniji od Boga Čije veličanstvo ne mogu obuhvatiti nikakve kvalifikacije i opisi!?

Ako ne sumnjaš u to, onda budi uvjeren da je poznavanje tajni Njegovog Gospodarstva, rububijjeta, i znanje o poretku božanskih tajni koje obuhvaćaju sve što postoji – najuzvišenija, najbolja i najslađa vrsta spoznaje i znanja, koja osigurava najveći užitak. Kićenjem duše tim spoznajama najbolje će osjetiti savršenstvo i ljepota tih spoznaja i postići radost, odmor i sreću. Jasno je da znanje pruža užitak, a najveći užitak je znanje o Uzvišenom Allahu, Njegovim osobinama, djelima, uređivanju stvari u Njegovom carstvu koje sve obuhvaća.

Treba znati da je užitak spoznaje jači od ostalih vrsta užitaka, poput užitka strasti, srdžbe i pet osjetila. Užici se, prije svega, razlikuju u vrsti,[176] zatim po intenzitetu.[177] Jedan užitak je veći od drugoga ukoliko mu se daje prednost. Kada neko bira izmedu toga da gleda lijep lik i uživa u njegovom posmatranju ili da udiše lijepe mirise, pa se opredijeli za gledanje u lijep lik, onda se zna da to kod

[176] Ibid.
[177] Ibid.

njega izaziva veći užitak od lijepih mirisa. Isto tako je i sa onim koji igra šah u vrijeme dok je prinesena hrana, pa ustraje na igranju šaha ostavivši hranu, jer to ukazuje da je užitak pobjede u igranju šaha kod njega jači od užitka hrane. Ovo je, pouzdan kriterij utvrđivanja favoriziranih užitaka.

Užici se dijele i na vanjske, poput užitaka pet osjetila, i unutarnje kao što su užici vlasti, nadmoći, časti, znanja i drugih, s obzirom na to da ovo nisu užici oka, nosa, uha, dodira, i ukusa. Apstraktna značenja preovladavaju nad vanjskim užicima kod onih koji se odlikuju unutarnjom potpunošću. Ako bi čovjek malih ambicija, slabog duha i velike pohlepe birao između užitka u mesnatoj piletini i kolačima sa bademima, s jedne te užitka vlasti, savladavanja neprijatelja i postizanju visokog položaja, s druge strane, izabrao bi meso i slatkiše. Ako bi, pak, bio velikih ambicija, i potpunijeg razuma, izabrao bi vlast, i bilo bi mu lahko podnijeti glad i višednevno strpljenje u gladovanju. Biranje vlasti ukazuje na to da mu ona pruža veći užitak od lijepih jela.

Onaj čija unutarnja svojstva još uvijek nisu upotpunjena, kao što je slučaj kod djeteta ili onog čiji su unutarnji potencijali zamrli, poput senilnog, može odabrati užitak jela nad užitkom vlasti. S druge strane, užitak vlasti i časti preovladavajući je kod onih koji su prevladali nedostatke djetinjstva i slaboumnosti.

Užitak u spoznaji Allaha, ljepote Njegovog gospodarstva i gledanje u božanske tajne, veći je od užitka vlasti koji je favoriziran među ljudima. Niko ne zna kakve ih skrivene radosti čekaju, a pripremio im je ono što oko

nije vidjelo, uho nije čulo i što um ne može zamisliti. Ovoga je svjestan onaj koji je okusio oba užitka, i takav će nužno dati prednost isposništvu, samoći, razmišljanju, zikru i plivati morima spoznaje, ostavivši vlast i upravljanje ljudima, smatrajući sve to beznačajnim. Razlog je njegovo znanje o prolaznosti vlasti i onih kojima se vlada, i opterećenosti brigama kojih se ne može osloboditi. Zatim, zato što će se sve to prekinuti smrću koja mora doći, bez obzira na to koliko Zemlja ukrašena bila, a njeni stanovnici mislili da njome vladaju. On će užitku vlasti pretpostaviti užitak spoznaje Allaha i promišljanja o Njegovim osobinama, djelima, ustrojstvu Njegovog kraljevstva od najviših visina, do najnižih nizina. Znanje o Allahu je pošteđeno suparništva i briga, dovoljno je prostrano za sve koji interesira, i zbog svoje veličine im nikada tijesno neće postati.[178] Što se tiče toga da je užitak spoznaje Allaha, Njegovih osobina, djela, nebeskog carstva i tajni Njegovog upravljanja veći od užitka vlasti, to zna samo onaj ko je dostigao stepen ove spoznaje i okusio je. To se ne može desiti onome ko nema živo srce, jer je srce izvor te snage.[179] Štaviše, i oni koji tragaju za raznim naukama, makar se i ne bavili traženjem spoznaje božanskih tajni, osjetili su dio ove slasti prilikom rješavanja naučnih problema i otklanjanja nedoumica, što je još više pojačalo njihovu želju za dodatnim istraživanjem. Ovo predstavlja jednu vrstu spoznaje iako se predmeti spoznaje u njima po vrijednosti ne mogu porediti sa spoznajama koje se tiču božanskih istina. Onaj

[178] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumid-din*, 4/309, *Darul-ma'rife*, Bejrut.
[179] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumid-din*, 4/310.

ko dugo promišlja o spoznaji Uzvišenog Allaha, i otkrije mu se makar malo tajni Allahovog vladanja, skoro da poleti od sreće koju osjeti u svom srcu. Čak se čudi kako podnosi tako silnu sreću i radost? Ovo se može dokučiti samo kušanjem, dok je pričanje o tome od male koristi. Sve spomenuto ukazuje na to da je spoznaja Uzvišenog Allaha nešto najslađe što postoji, iznad čega nema druge slasti.[180]

[180] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumid-din*, 4/307-311., *Darul-ma'rife*, Bejrut.

LJUBAV

Hvala Allahu, Koji je ljubav učinio sredstvom kojim stižemo do Voljenog. Pokornost i skrušenost je postavio kao dokaz iskrene ljubavi. Njome je podstakao duše da teže različitim vrstama savršenstva, s ciljem da ih traže i postignu. Ljubav je podario i prijašnjim i potonjim generacijama kako bi postigle savršenstvo i snagu podredile djelu, bile aktivne i težile boljem. Ljubav je ta kojom je podstakao one odlučne i čvrstom voljom obdarene da radi nje teže najčasnijim ciljevima.[181]

Jedna od osnovnih svojstava duše, jeste suptilno svojstvo ljubavi. Ljubav, kao širi pojam, obuhvaća nebesa i Zemlju koje je Uzvišeni Allah, sazdao kao Izvor ljubavi, Kome je ljubav jedno od uzvišenih svojstava, i Jedini Koji se može voljeti savršenom ljubavlju, čistom i uzvišenom od svake manjkavosti. Puno je autora pisalo o ljubavi, filozofi, teolozi, mistici i psiholozi. Svako je na nju gledao kroz svoja i tuđa iskustva, posmatrajući posljedice koje ljubav ima na čovjeka i okolinu, a koje mogu biti nekada izvor harmonije i sreće, a nekada uzrok katastrofe i nesreće. Neki su otišli do obale mora neki su zakoračili u njega i uplašeni pobjegli, dok su neki zaplovili. U njemu su im srca postala poput riba iako bi bez vode ostala, umrla bi. Od ovih zadnjih su neki postali utopljenici u moru ljubavi, dok su drugi postali istinski zaljubljenici.

[181] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 3., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

Učenjaci prvih generacija i oni koji ih u dobru slijede od potonjih su osjetili šta znači suština ljubavi i prema kome mora biti usmjerena, da čovjek ne bi postao utopljenik kojeg ljubav proguta i baci u propast, već zaljubljenik koga ljubav uznosi do najviših prostranstava duha i spoznaje. Razvrstali su uzroke ljubavi, detaljno objasnili šta se treba voljeti u apsolutnom smislu i šta je to što zaslužuje biti voljeno, a šta ne. Kako se postiže savršena ljubav i sreća, a kako izbjegava manjkava i prolazna koja izaziva boli i nelagode u čovjeku. Kako se sačuvati od negativnih posljedica koje ljubav može donijeti duši i kako je dovesti do savršenstva i savršene harmonije. Uradili su to potpuno i razumljivo, ubirajući mirisne cvjetove sa staze kojom koračaju, spravljajući djelotovorne lijekove za ljudske duše i srca.

Ljubav prema Allahu je krajnji cilj svih postaja i najviši stepen. Svaka deredža nakon toga je samo jedan od njenih plodova i rezultata, poput čežnje za Allahom, prisnosti sa Njim, zadovoljstvo Njime i slično, kao što prije ljubavi postoje njeni uvodi, poput pokajanja, strpljenja, sustezanja i drugih stepeni.[182]

[182] Ebu Hamid el-Gazali, *Ihjau ulumid-din*, 4/294.

SMISAO STVARANJA

Jedna od najboljih definicija ljubavi sadržana je u Ibnul-Kajjimovim riječima: "Sve kretnje, bilo u višim ili nižim svjetovima, rezultat su volje i ljubavi. S njom i radi nje se pokreće kosmos. Ona je osnovni razlog djela i njihov cilj. S njom i radi nje su stvoreni svjetovi. U kosmosu se ne desi ni jedan pokret, a da nije rezultat volje i ljubavi koja je njegov uzrok i cilj. Suština ljubavi jeste kretanje duše onog koji voli prema svom voljenom. Ljubav je ustvari neprestano kretanje. Vrhunac ljubavi je obožavanje, poniznost, skrušenost i potpuna predanost i pokornost voljenom. Ljubav je istina s kojom, i radi koje su stvorena nebesa i Zemlja, ovaj i Onaj svijet. Istina s kojom i radi koje su stvorena sva stvorenja jeste obožavanje samo Allaha, dž.š., a to je vrhunac ljubavi prema Njemu. To je skrušenost, poniznost i pridržavanje svih Njegovih naredbi i zabrana, smatranje istinitim Njegove nagrade i kazne. Radi ovoga je Allah dž.š., slao poslanike, objavio knjige, stvorio Džennet i Džehennem, nebesa i Zemlju.[183] Da nije ljubavi ne bi Sunce sjalo, niti bi Zemlju prekrila svjetlost njenog Gospodara, darujući joj toplinu i život. Da nije ljubavi ne bi se isprepletale grane u udaljenoj šumi, niti bi gazela imala milosti prema mladunčetu u svom dalekom leglu. Da nije ljubavi ne bi se spojilo brdo s brdom u izolovanoj dolini, niti bi

[183] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 59., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

iz izvora tekao potok hitajući ka moru. Da nije ljubavi nebesa ne bi plakala da oplode Zemlju, niti bi se Zemlja nasmijala iznjedrivši proljećno cvijeće. Da nije ljubavi ni *života* ne bi bilo.[184]

Ljubav prouzrocira kretanje duše i stvara u njoj jaku želju za nečim. Duša je, poput vatre, stvorena pokretljivom. Ljubav je njeno prirodno kretanje, tako da onaj ko zavoli nešto, u toj ljubavi nalazi slast i odmor za dušu.[185]

Allahov Poslanik, s.a.v.s. je rekao: "Allah dž.š., navodi kao primjer put bez krivina, a sa strana tog puta su dva zida. Na zidovima se nalaze mnogobrojna otvorena vrata, a na vratima zastori. Na kraju puta se nalazi glasnik koji govori: 'O ljudi, krenite ovim putem i nemojte oklijevati.' Iznad puta se nalazi drugi glasnik koji, kada neko htjedne da zaviri kroz vrata, kaže: 'Teško tebi, ne zaviruj, jer ako to uradiš, ući ćes kroz vrata.' Ovaj put je islam, zastori na vratima su Allahove dž.š., granice, otvorena vrata su Allahove, dž.š., zabrane, glasnik na kraju puta je Allahova, subhanehu ve te'ala, Knjiga, a glasnik iznad puta je opominjač u srcu svakog vjernika."[186]

Svrha stvorenja koja imaju slobodnu volju jeste da dostignu stepen savršene ljubavi prema Stvoritelju, te tako ostvare suštinu i cilj svoga postojanja. Onaj koji istinski voli, pokoran je svom Voljenom, i samo na taj način će osjetiti potpunu slast ljubavi i svrhu svoga bitisanja, i tako ostvariti harmoniju u sebi i oko sebe. Tako on biva konstruktivni element društva, a ne destruktivni.

[184] Ali Et-Tantavi, *Kasas minet-tarih*, 59., šesto izdanje: *Darul-minare*, Džidda, 1996.
[185] *Itibaful-'ašikin*, 185.
[186] Hadis je sahih, bilježi ga Ahmed u Musnedu.

Allah dž.š., u Kur'anu: *Ni džinne ni ljude nisam stvorio osim da Mi ibadet čine.* Ibadet jeste termin koji označava obožavanje, kao najviši stupanj ljubavi, uz pokornost i poniznost koja slijedi, jer vrhunac ljubavi je obožavanje, poniznost, skrušenost i potpuna predanost i pokornost voljenom. Pravi i potpuni vjernik dostiže svrhu bitisanja na ovome svijetu, on je taj koji najpotpunije, od svih drugih ljudi koji nisu na tom stupnju, izvršava ono zbog čega je stvoren. To je zato što je on spoznao svrhu života na ovom svijetu. Spoznao je da je svrha života samo činjenje ibadeta Allahu, da se Njemu u potpunosti predamo, svojom nutrinom i vanjštinom, što iziskuje da Mu se potpuno pokorimo u onome u čemu nam je naredio da Mu se pokovaramo, a da izbjegnemo ono što nam je naredio ali i da ta pokornost bude ispunjena ljubavlju kao njenim pokretačem, najvišim stepenom ljubavi, obožavanjem. Da samo Njega obožavamo i time se istinski povratimo iskonu od kojeg naša duša i potiče. Vidimo kakva veličanstvena ravnoteža i harmonija vladaju u prirodi koja je bespogovorno pokorna svom Stvoritelju i kakva anarhija vlada u svijetu ljudi kojima je Allah dao mogućnost izbora da budu ili da ne budu pokorni. Veličanstvena harmonija će se ostvariti u skladu sa svom ostalom prirodom i u našoj duši, koja za razliku od prirode ima pravo izbora da li će biti pokorna ili ne, onda kada uspjemo da je nadredimo prohtjevima, a podredimo Gospodaru. Tada u nama zavlada ta prirodna harmonija koja vlada u univerzumu i tek tada ispunjavamo svoju iskonsku prirodu, i duhovno i tjelesno. *Ni džinne ni ljude nisam stvorio osim da mi ibadet čine.* Gazali kaže:

"Mi smo stvorili srce, dali mu vlast i vojsku, dušu

mu učinili jahalicom da na njoj prelazi put od Zemlje do najviših visina. Pa ako želi pravilno iskoristiti ovu blagodat, u svojoj državi treba da zaposjedne mjesto vladara, da se usmjeri i zaputi ka božanskoj prisutnosti, da Budući svijet smatra svojom domovinom i mjestom gdje će se nastaniti, da mu duša bude jahalica, a ovaj svijet usputno boravište, da mu ruke i noge budu sluge, a razum ministar, da mu strast bude radna snaga, a srdžba policija i da mu osjetila budu komunikacioni sistem, tako što bi svako čulo pratilo i prikupljalo podatke iz zasebne oblasti za koju je osposobljeno. Ako ti neki od pomenutih organa tvoje države bude neposlušan i ne bude dobro obavljao svoju funkciju, trebaš se boriti protiv njega, ali ga ne ubijati, jer ti je potreban za funkcioniranje države. Ako tako budeš postupao, ispunit ćeš obavezu spram ukazane blagodati i zaslužit ćeš nagradu, kad za to dođe vrijeme. A ako ne budeš tako postupao, bit ćeš nesretan i zaslužit ćeš kaznu.[187]

Obožavanje Stvoritelja je prava plemenitost jer obožavanje Allaha, znači, oslobođenje od obožavanja materije, strasti, požuda, položaja. Duša je odvojena iz svijeta gdje je Allah prvobitno stvorio duše, odvojena iz svoje domovine, zaogrnuta materijalnim ogrtačem, tijelom, koje je sredstvo preko kojeg duše operiraju u pojavnome svijetu. U njima su ostavljeni putokazi, čista neiskvarena priroda koja osjeća Ko je njen Stvoritelj i Ko je Taj Kome sve njene težnje moraju biti usmjerene. Izvori ljudske percepcije i razum su dovoljno savršeni da bi bili dobri vodiči čovjeku ka uputi i uz uputu koju je objavio Stvoritelj, ali i dovoljno manjkavi da bi sami bili uputa.

[187] El-Gazali, *Kimija'us-seade*, 129.

Iz toga zaključujemo da nije lijepo ono što mi kažemo da je lijepo nego ono što Allah kaže da je lijepo; niti je ružno ono što mi kažemo da je ružno već ono što Bog kaže da je ružno; niti je pravedno ono što mi mislimo da je pravedno, već ono što Bog kaže da je pravedno. Razum i čula nam ne daju vjernu sliku onoga što posmatramo ili o njemu mislimo, i nemoguće je da budu apsolutno objektivni. Apsolutno objektivno može procjenjivati samo Onaj Koji je i sam Apsolutno Savršen i iznad svega stvorenog i na Kog ne utiču spoljni uticaji, a On utiče na sve. Naše se mišljenje o pravednom, lijepom, i ružnom mijenja pod raznim uticajima, i poklapa se sa onim što Uzvišeni kaže srazmjerno tome koliko su nam srca (ne) zaprljana tokom ovog života.

Navest ćemo jedan primjer putokaza u našoj duši. Nije nam potrebno da vidimo vodu da bismo vjerovali da ona postoji. Dovoljno je da osjetimo žeđ i da automatski znamo da ona postoji. U sebi osjećamo žeđ za apsolutnom pravdom. Ako žeđ za vodom ukazuje na postojanje vode, onda žeđ za savršenom pravdom ukazuje na postojanje te pravde. Međutim, ako apsolutna pravda ne postoji na ovom svijetu, onda mora doći dan i čas kada će mjerila pravde biti uspostavljena, kada će računi biti polagani i poravnati. Ali, otkud ta žeđ u nama? Da li može žeđ za nečim savršenim poticati od nečega što je i samo nesavršeno, od nas, ili je izvor toga Onaj Koji je sam Savršen? On je to utisnuo u našu dušu još pri rođenju da nam bude putokaz, kao što umjetnik utisne svoj pečat u djelo koje uradi, da bi ukazao na autora. Znači izvor je apsolutno savršeno Pravedni. To je samo jedan od primjera putokaza koji ukazuju na Njega. Putokazi u

duši ukazuju na Stvoritelja, i postoji čežnja za povratak Njemu, koja se vremenom može ugušiti usljed utjecaja tijela na dušu, i pokoravanja duše tjelesnim prohtjevima. Svaki čovjek zdravog razuma i prirode zna da je stvoren. Stvoritelj mu je ostavio putokaze u duši preko kojih će doći do spoznaje Istinski Voljenog, vođen Uputom koju je On spustio preko Svoje posljednje Objave.

Kada čovjek očisti svoju unutrašnjost njome prostruje vjetrovi ljubavi, duša ispušta zvuk čežnje za Voljenim i teži za povratkom Njemu. To je smisao života. Onaj ko je iskren u svojoj ljubavi, savršeno je pokoran Voljenom, jer voli ono što Voljeni voli, želi ono što Voljeni želi i radi ono što je Voljeni, Koji najbolje zna šta je dobro, naredio da radi, a produkt toga je apsolutni red, harmonija i sreća.

Tako se ostvaruje savršena harmonija unutar i oko vjernika, koji je spoznao i okusio ljubav prema Onome Koji Jedini zaslužuje da bude voljen. To je posljedica potpunog ostvarivanja ibadeta koji je svrha našeg stvaranja. Kada Ga zavoli, onda će sve ostalo voljeti radi Njega. On će biti uzrokom ljubavi prema stvorenjima. Sve ljubavi arifa (onog koji je spoznao Allaha) koje su usmjerene prema stvorenjima su, ustvari, odsjaji ljubavi, usmjerene prema Stvoritelju. On voli onoga koga Allah voli i baš zato što ga Allah voli. To je ljubav prema stvorenjima u ime Allaha, koja slijedi iz savršene ljubavi prema Allahu, i koja je uopće najispravnija i najiskrenija ljubav, bez očekivanja ičega zauzvrat.

A svrha svih odgoja i čišćenja nije ništa drugo do odgoj i čišćenje od svega što smeta i utiče na ljubav prema Uzvišenom Allahu. To je uvođenje u vrt zaljubljenih i šetalište čežnjom ispunjenih.

GREŠKE U LJUBAVI

Ljubav može biti veoma bolna, ako je usmjerena prema stvorenju, jer je stvorenje manjkavo. Tu mnogi griješe. Ljubav usmjerena u pogrešnom smjeru biva grobom, i to su gore spomenuti utopljenici, dok su oni koji su ljubav u apsolutnom smislu usmjerili u pravom smjeru, istinski zaljubljenici i dobitnici na ovom i na Budućem svijetu.

Kada se ljubav usmjeri u pravom smjeru, onda će posljedica toga biti ispravna i iskrena. Ljubav prema stvorenjima je jedan od plodova takve ljubavi. Ako ljubav usmjerena prema stvorenju zamagljuje ljubav koja se osjeća prema Stvoritelju, onda se može reći da je to pogrešno usmjerena ljubav neiskusnih zaljubljenika. Istinski zaljubljenik, perfekcionist u ljubavi, neće dozvoliti da njegova ljubav bude manjkava, ni da uzrok njegove ljubavi bude manjkav. Znajući da je sve stvoreno manjkavo, on usmjerava svoju ljubav prema Apsolutno Savršenom i Vječnom Voljenom koji će nam zasigurno na nju uzvratiti i nikada ničije srce, ka Njemu usmjereno, neće slomiti i Koji će tu ljubav upotpuniti i svjetlošću ispravnog usmjeravanja počastiti.

Ibnul-Kajjim objašnjava tri glavne vrste ljubavi:

“Postoje tri vrste ljubavi:

- ljubav prema Allahu,
- ljubav u ime Njega i

- ljubav koja je pored Allaha usmjerena prema nekom drugom.[188]

On pojašnjava da ljubav mora biti usmjerena prema Uzvišenom Allahu. Ljubav prema stvorenjima mora biti zasnovana na ljubavi prema Onome Koji je cilj u toj ljubavi: "Ljubav prema Njemu i radi Njega spada u potpunost ljubavi prema Njemu i jedna od njenih nužnih propratnih pojava, a ne njen nedostatak."[189] Zatim objašnjava kada ljubav prema nečemu drugom biva zasnovana na ljubavi prema Njemu Uzvišenom: "Ljubav prema nekome podrazumijeva ljubav prema svemu što on voli kao i ljubav prema svemu što će ga pomoći u toj ljubavi i dovesti u okrilje zadovoljsta voljenog. Kako da vjernik ne voli ono što će mu pomoći na putu stjecanja Allahovog zadovoljstva i što će mu osigurati Njegovu ljubav i blizinu?"[190] Postoji razlika između ljubavi prema Allahu, koja je osnova, i ljubavi u ime Njega koja je propratna pojava ljubavi prema Uzvišenom Allahu, i ljubavi koja je usmjerena prema nekome drugom mimo Allaha.

Pripovijeda se da je Fudajl ibn Ijad posjetio ćerku dok je bila bolesna pa ga ona upita: "Oče, voliš li me?" On joj odgovori: "Da." Ona reče: "La ilahe illallah. Bila sam uvjerena da me ne voliš. Vjerovala sam da mimo Allaha ne voliš nikoga drugog. Voli samo Allaha, a prema meni osjećaj samilost, tj. neka tvoja ljubav prema meni bude, ustvari, tvoja milost prema meni, tj. neka tvoja ljubav

---

[188] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 293, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[189] Ibid.
[190] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 293, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

prema meni bude ljubav prema rodbini koju je Allah usadio u srca roditelja, a neka to ne bude ljubav prema nekome drugom mimo Allaha."[191]

Ovako postavljene stvari predstavljaju ispravan redoslijed u ljubavi. Ljubav se mora usmjeriti prema Svevišnjem Allahu, a stvorenja koja se vole trebaju biti voljeni radi njega, u smislu da je ta ljubav prema njima propratna pojava ljubavi prema Allahu koja biva ili zato što On to stvorenje voli ili pak zato što je to nešto što će ga pomoći u sticanju Allahove ljubavi i dovesti u okrilje zadovoljsta Voljenog. O tome će uskoro biti riječi.

Izvor svakog zla je ljubav pogrešno usmjerena. Iz nje je nastalo mnogoboštvo, a iz njega svi ostali grijesi. Prvi kip i prvi predmet mnogoboštva jeste ego. Iz ljubavi prema njemu nastala je oholost koja je bila uzrokom Iblisovog prokletstva.

Ljudi pogrešno usmjeravaju svoju ljubav na način što zavole ono ka čemu ih neki njihov hir ili strast privuče, te tako bivaju prevareni i gurnuti u bezdan propasti. Pogrešno usmjerena ljubav je izvor svakog zla, zato što čovjek podredi srce strastima, prohtjevima i hirovima, te predmetom ljubavi učini ono prema čemu ga strasti, prohtjevi i hirovi guraju. Kada strast ovlada srcem čovjeka, onda zlu kraja nema: spušta se ispod nivoa životinje, jer strast je kao vatra, ako se pusti da bude vodilja, uništava sve pred sobom.

U spletke i lukavstva spada i ono čime šejtan, iskušava zaljubljene. To je, velika smutnja i ogromno iskušenje

[191] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 293, *Darul-kutubil-ilmijje* Bejrut, 1983.

koje duše čini robovima onih koji nisu njihovi stvoritelji, ovladava srcima koja voljeni nisu ponizili, izaziva rat između ljubavi i tevhida i poziva na prijateljstvo sa šejtanom prkosnim. Potom se srce preobrazi u zaljubljenika strasti koje postanu njegovim vladarem i uvećavajući tako patnju srca, puneći ga smutnjom i isprječavajući se između srca i njegove zrelosti. Udalji ga od njegovih iskrenih nakana a pozove na pijacu ljubaznosti pa ih proda za cijenu ništavnosti, u zamjenu za visoka džennetska staništa, dadne mu najniži oblik sreće i najgore potrepštine. Ta srca nađu utočiste u ništavnim voljenim kojima njihov bol udvostručava zadovoljstvo. Kako samo brzo voljeni postaje neprijatelj kad ga se pokušava otarasiti, isto kao da ga nije volio. Ko na ovaj način uživa, nakon nekog vremena će iskusiti veliku bol, naročito Onog dana kada prijatelji jedni drugima postanu neprijatelji, što jedino neće biti slučaj sa bogobojaznima. Žalostan li je zaljubljenik koji za šaku para proda dušu i žudnju nekome drugom, a ne Onome Koga ponajprije treba voljeti. Otići će njena slast, a ostati gorčina, iščeznut će ono što joj koristi, a ostat će šteta. Tako će otići radost, a ostati žalost, otići će njena sreća, a ostati tuga. Takav zaljubljenik ima dvije tuge: jedna je gubitak blizine Uzvišenog, Koga ponajprije treba voljeti i vječni užitak u tome, i tuga zbog kazne koju će trpjeti u bolnoj patnji. Tek tada će prevareni shvatiti šta je izgubio, shvatit će da onaj koji je vladao njegovim srcem, svaki njegov prohtjev ili hir, nije bio nikad njemu na usluzi."[192]

Kao što Njemu ništa nije slično, tako nema ni ljubavi

[192] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/122, drugo izdanje: Mektebetul-me'arif, Rijad, 1988.

slične onoj koja se prema Njemu osjeća, niti straha od nekog kao od Njega. Što se više bojimo stvorenja – bježimo od njih, a što se više bojimo Allaha – bježimo ka Njemu. Bojimo se nepravde i neprijateljstva stvorenja, a što se Allaha tiče bojimo se Njegove pravde. Ista je stvar sa ljubavlju. Ljubav prema nekom drugom, ako nije radi Allaha, kazna je i nesreća za onog koji voli. Bol bude veća nego užitak, i sve što je neko dalji od Allaha, bol i kazna će biti veći.[193]

Tako su govorili oni koji su spoznali istinsku ljubav, okusili je i željeli da je podijele sa drugim. Strast je more po kojem lađa duše plovi. I ona je korisna dokle god je za kormilom vjera i razum. Ali kada more probije lađu, pa počne da je potapa, potrebno je vremena da je mornari imana i savjesti poprave. Istina, kod mnogih ljudi su ti mornari mrtvi, pa more strasti plavi lađu duše vukući je na samo dno.

Ako vlast i uprava budu pripadali razumu, strast će s njim sklopiti primirje i bit će njegov sluga i sljedbenik. U slučaju da uprava pripadne strasti, razum će postati njen zatočenik s kojim će ona upravljati i suditi mu.[194] Pa teško čovjeku koji ima takav razum.

Da li bi razborit i pametan čovjek zamijenio ljubav prema Uzvišenom Gospodaru za ove druge ljubavi? Zaljubljenika propalog u ovosvjetske strasti će ubiti onaj koga on voli, a on mu rob, ponizni, sluga. Ako ga predmet te njegove ljubavi pozove, odazvat će mu se. Ako bi

---

[193] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/196-197, drugo izdanje: Mektebetul-me'arif, Rijad, 1988.

[194] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 13, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

zaljubljeni bio upitan šta želi, odgovorio bi da je ono što voli krajnje što želi, i da se nikome ili ničemu drugome ne želi prikloniti niti smiraj igdje drugo potražiti. On doličnim drži da plemenitost voljenoj osobi poklanja, te da je za nisku cijenu ne prodaje. Očite li zablude i propasti. Umor i patnja čeka duše koje su se povodile za niskim strastima i koje nije obuzimala čežnja za vječnim svijetom, i plamen želje za boravkom u njemu, niti se klonila onoga što joj je sprječavalo stizanje do tih uživanja.

Većina zaljubljenih su šejtanova vojska, a kada u potpunosti pretjeraju sa svojom ljubavlju, šejtan postaje njihov vojnik koji ih nastoji što više upropastiti, uljepšavajući im razvrat i nemoral, i zbližavajući ih na tome putu."[195] Kaže pjesnik:

Ne upropaštavaj svoju vjeru i grijeha se kloni
pa će posljedice tih grijeha tebe da se klone"[196]

Ali ibn Ebi Talib, običavao je govoriti:

Odgoj i dušu svoju da se zadovolji samo onim što
joj treba,
u suprotnom će od tebe tražiti i ono što joj ne treba.
Cijeli život koji ti je darovan
sastoji se od trenutaka koje trenutno provodiš [197]

Jedan od prijašnjih učenjaka je rekao: "Ko u svom srcu bude imao opominjača, Allah će mu povećati snagu i ponos. Poniznost u pokornost Allahu je bolja od gordosti prilikom činjenja grijeha.[198]

[195] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 218-219, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[196] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 396.
[197] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 396.
[198] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 397.

Kada biraš između dvije stvari, pogledaj koja je bliža tvojoj strasti, pa je se kloni. Vjernikova strast treba slijediti vjeru, a ne biti slijedena. Ko se povodi za svojom strašću postaje njenim sljedbenikom, a ko se suprotstavi svojoj strasti, u onome s čime je došao Allahov Poslanik s.a.v.s., strast će postati njegovim sljedbenikom. Vjernika slijedi njegova strast, dok je kod licemjera i griješnika suprotno.

Uzvišeni Allah kaže: "*A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu? Allah doista neće ukazati na Pravi put narodu koji sam sebi nepravdu čini.*" (El-Kasas, 50)

Ebul-Kasim El-Džunejd ibn Muhammed je upitan: "Kada će duša postići vrhunac svoje sreće?" On reče: "Kada njena bolest postane njen lijek." Upitaše ga: "A kada će njena bolest postati njenim lijekom?" On odgovori: "Kada se bude suprotstavljala svojim strastima."[199]

Ljubav u ime Allaha i njeni plodovi

Vidjeli smo kako treba usmjeriti ljubav kao i neke glavne plodove ljubavi u ime Allaha, što ćemo ovdje detaljnije razraditi.

Neki čovjek je upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o nastupanju Sudnjeg dana, pa mu reče Allahov Poslanik, s.a.v.s: "A šta si pripremio za Sudnji dan?" Čovjek reče: "Ništa posebno, osim što neizmjerno volim Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s. Allahov Poslanik s.a.v.s., mu reče: "Bit ćeš sa onima koje si volio."[200]

[199] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 404-405.
[200] Bilježe Buhari i Muslim.

Ibnul-Kajjim na to kaže: "Ova ljubav prema Allahu neminovno uzrocira ljubav u ime Njega i mržnju radi Njega."[201]

Ljubav prema stvorenjima u ime Allaha i radi Allaha je najiskrenija i najispravnija ljubav koja se može usmjeriti ka nekom stvorenju. To je odsjaj svjetlosti apsolutne ljubavi prema Allahu. Za tu vrstu ljubavi prema stvorenjima, Uzvišeni Allah će na Sudnjem danu reći: "Gdje su oni koji su se radi Mojeg Veličanstva voljeli? Danas ću ih smjestiti u Svoj hlad, kada neće biti drugog hlada osim Moga.[202]"

Rekao je Uzvišeni Allah: "Oni koji su se u Moje ime Uzvišenosti voljeli, imat će minbere od svjetlosti na kojima će im pozavidjeti vjerovjesnici i šehidi.[203]

Prenosi nam Allahov Poslanik od Uzvišenog Allaha: "Moja ljubav je obavezna prema onima koji su se u Moje ime voljeli, radi Mene družili, radi Mene se posjećivali i radi Mene jedni drugima poklone darivali.[204]"

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Među Allahovim robovima ima onih koji nisu ni vjerovjesnici ni šehidi a kojima će na Sudnjem danu zavidjeti i vjerovjesnici i šehidi zbog visokih stepeni koje će imati kod Allaha." Rekoše: "Allahov Poslaniče, hoćeš li nam reći ko su ti ljudi?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: "To su oni koji

---

[201] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 412.
[202] Hadis je sahih, bilježi Muslim pod brojem 2566.
[203] Hadis kudsi, bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/239, Tirmizi u *Sunenu*, 4/597., Ibn Hibban u *Sahihu*, 2/338 i drugi. Kaže Tirmizi: "Ovaj hadis je hasen-sahih."
[204] Bilježi Malik i Muvettau, 2/953-954. Vidi: *Reudatul-muhibbin*, 41٢., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

su se radi Allaha voljeli, a nisu bili rodbinski vezani, niti radi imetka koji su jedni drugima darovali. Tako mi Allaha lica su im od svjetlosti. U svjetlu će boraviti i neće strahovati onda kada će ostali ljudi biti tužni." Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., proučio sljedeći ajet: *I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi miljenici.* (Junus, 62)[205]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Jedan čovjek je krenuo u posjetu svome bratu po vjeri iz susjednog mjesta, pa Allah posla meleka da ga presretne. Kada naiđe, melek ga upita: 'Gdje si krenuo?' Čovjek reče: 'Želim da posjetim svog brata po vjeri koji živi u ovom mjestu.' Melek ga upita: 'Jesi li mu krenuo radi neke ovosvjetske koristi?' Čovjek odgovori: 'Ne, nego ga volim u ime Allaha.' Melek mu reče: 'Ja sam Allahov izaslanik koga je Allah poslao tebi da te obavijestim da je i Allah tebe zavolio kao što si ti, u ime Njega, zavolio svoga brata po vjeri.'"[206]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, nećete ući u Džennet sve dok ne budete vjerovali, a nećete vjerovati sve dok se ne budete voljeli. Hoćete li da vas uputim na nešto, ukoliko budete postupali po tome, zavoljet ćete se? Širite selam jedni drugima."[207]

---

[205] Bilježi Ebu Davud u *Sunenu*, 3/288 pod brojem 3527, Bejheki u *Šu'abul-imanu*, 6/486, i drugi i hadis je vjerodostojan. Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 414., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[206] Bilježi ga Muslim u svom *Sahihu*, 4/1988., br. 2567. Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 414., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[207] Bilježi ga Ebu Davud u svom *Sunenu*, 4/332., Tirmizi u *Džami'us-sunenu*, 4/517, i kaže da je hadis hasen. Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 415, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

Kada ojača ljubav prema Allahu, kao plod podari ljubav prema svakom ko Ga obožava, bilo riječju ili djelom. Od njenih plodova je ljubav prema svakom ko posjeduje neko od Allahu dragih svojstava, karakternih osobina i šerijatskih adaba. Svaki vjernik koji voli Ahiret i Allaha koji bude obaviješten o stanju dva čovjeka, jednom koji je učen, i drugom koji je neznalica, nužno će u duši osjetiti sklonost ka učenom i pobožnom. Taj osjećaj biva jači ili slabiji srazmjerno snazi ili slabosti njegovog imana i ljubavi prema Allahu. Ova naklonost će se desiti iako su oni odsutni i zna se da od njih nema nikakve štete, niti koristi na dunjaluku ili Ahiretu. Ta naklonost je ljubav u ime Allaha i prema Njemu, bez traženja ičega zauzvrat. On ga voli zato što je Uzvišeni Allah njime zadovoljan, i što je posvećen obožavanju Allaha.[208]

Ljubav prema nekom stvorenju traje onoliko koliko uzrok te ljubavi postoji. Ako neko nekog voli radi koristi koju od njega ima, voljet će ga dokle god je uzrok njegove ljubavi prisutan. Ali, ako je uzrok ljubavi prema stvorenom Onaj Koji je Vječan, onda je i ljubav vjernika prema stvorenom takva, te je zato to najiskreniji vid ljubavi i samo oni koji su se takvom ljubavlju međusobno voljeli na Sudnjem danu će biti prijatelji kao i na dunjaluku. A oni koji su se voljeli iz drugačijih pobuda ili interesa, na Sudnjem danu će neprijatelji jedni drugima biti.

Ljubav prema Njemu i u ime Njega jeste potpuna ljubav i jedna od njenih nužnih propratnih pojava, a ne njen nedostatak. Ljubav prema nekome podrazumijeva ljubav prema svemu što on voli, i ljubav prema svemu što će ga

[208] *Ihja 'ulumiddin*, 2/165., *Darul-ma'rife*, Bejrut.

pomoći u toj ljubavi i dovesti u okrilje zadovoljsta voljenog. Kako da vjernik ne voli ono što će mu pomoći na putu stjecanja Allahovog zadovoljstva i što će mu osigurati Njegovu ljubav i blizinu?[209]

Ljubav prema Allahu jeste apsolutna, a ljubav prema stvorenjima relativna. Sve ljubavi prema onome što je stvoreno su kao rijeke i rječice koje izviru iz nepresušnog vrela ljubavi prema Stvoritelju čije je korito srce vjernika. Sve ljubavi su samo odbljesci ljubavi prema Allahu, a pravi vjernik može voljeti samo Njega jer sve ostalo voli radi Njega, i Njegovo zadovoljstvo vjernikom će se prosuti kao milost na njega u vidu dozvole gledanja u Njega u Džennetu. Zbog toga je nužno da se spozna da sve stvari svjedoče i pokazuju trag Njegove moći te trag odsjaja svjetla Njegove mudrosti. Kroz sve to i iz svega toga izbija odsjaj ljepote koja je od Njega, tako da se u svemu On pokazuje Svojim stvaranjem i mudrošću.

Uzroci ljubavi

Apsolutno jedini koji zaslužuje ljubav jeste Uzvišeni Allah. Čovjekova kratkovidost i neznanje su uzrokom promicanja spoznaje o tome. Za razumijevanje ove teme, obrađene u ovom poglavlju, potrebna je spoznaja o suštini ljubavi kod samog sebe, kao i spoznaja o uslovima i uzrocima ljubavi. Tek tada ćemo moći razmatrati šta znači ljubav prema Allahu.

Nešto se može voljeti tek nakon određene spoznaje i opažanja, jer čovjek može voljeti samo ono o čemu ima

[209] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 293., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

određeno znanje. Zbog toga je nemoguće opisati svojstvom ljubavi neko neživo tijelo. Ljubav je osobina darovana živim bićima koja mogu da spoznaju. Stvari koje se opažaju dijele se na one koje odgovaraju prirodi onoga ko opaža, i pružaju mu užitak; zatim one koje ne odgovaraju njegovoj prirodi, što mu je mrsko i izaziva bol kod njega; i one koje ne izazivaju ni bol ni užitak. Čovjek voli sve što kod njega, prilikom opažanja i promatranja, izaziva užitak, a mrzi sve ono što mu izaziva bol. Čovjek ne pokazuje ni ljubav ni mržnju prema onome što kod njega ne izaziva ni užitak ni bol. Dakle, voli se ono što izaziva užitak.

Drugo što mora znati je to da se ljubav, koja slijedi opažanje i spoznaju, nužno dijeli shodno podjeli predmeta opažanja i osjetila. Svako čulo osjeća određenu vrstu stvari i pojava i stvara osjećaj zadovoljstva opažajući samo neke, za njega specifične, pojave i stvari. Iz toga slijedi da su ove stvari i pojave bliske ljudskoj prirodi tako da ih zdrava i čista čovjekova priroda voli. Vid nalazi užitak u gledanju i opažanju lijepih, stvari, oblika i likova. Sluh nalazi užitak u divnim i pravilnim zvukovima. Čulo mirisa nalazi užitak u lijepim mirisima, ukus u jelima, a dodir u mehkim i nježnim stvarima. Pošto sve ove stvari izazivaju užitak opažanjem i čulima, čovjek ih zbog toga voli i sklon im je. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Od vašeg svijeta su mi drage tri stvari: miris i žene, a radost mog oka je u namazu." Namaz je nazvao radošću oka i učinio ga nečim najdražim, iako je poznato da u njemu ne uživa pet čula, već šesto čulo. Ono se nalazi u srcu, i ne posjeduje ga osim ko ima živo srce, dok ostalih pet čula ima i stoka. Kad bi ljubav prema stvarima i pojavama bila

ograničena sa ovih pet čula, moglo bi se reći: Allah se ne može opažati preko čula, i zato se ne može predstaviti u mašti, onda se On ne može voljeti. Tada bi čovjek izgubio onaj stepen nad životinjama, koji mu je dat preko šestog čula, svojstvenog samo njemu. Ljudi to čulo nazivaju razumom, svjetlošću, srcem, i nije sporno kako god da ga nazoveš. Unutarnji vid je jači od vanjskog, opažanje srcem je oštrije od opažanja okom, ljepota gledanja stvari razumom je veća od ljepote vanjskih formi tih stvari koju dobijamo čulom vida. Time je nužno da je užitak srca u opažanju časnih božanskih tajni, koje su veličanstvenije od toga da ih dokuče osjetila, savršenija i veća, a bliskost čovjekovoj neiskvarenoj prirodi i zdravom razumu jača.[210]

Ljubav prema Allahu dž.š., može negirati samo onaj koji se vratio na stepen životinje i koji nije dosegao ni do čega izvan čulnog opažanja i saznanja. Sada ćemo pristupiti razlaganju uzroka i vrsta ljubavi i dokazati da se svi uzroci ljubavi mogu naći skupa, u svojoj savršenosti, jedino kod Uzvišenog Allaha, tako da je u stvarnosti samo Uzvišeni vrijedan ljubavi.

Prvi uzrok ljubavi

Prvo što svako živo biće voli je njegovo sopstveno *Ja*. Ova ljubav prema samom sebi znači da u prirodi svakog živog bića leži težnja za očuvanjem sopstvenog postojanja i averzija prema nestanku, nepotpunosti i poništenju samog sebe. Ono što ljudska priroda voli jeste ono što joj odgovara, a da li mu išta više odgovara od njega samog i njegove egzistencije? I da li ima nešto

[210] *Ihjau ulumid-din*, 4/297.

suprotno i mrsko čovjekovoj prirodi od njegovog nestanka i smrti? Čovjek voli trajanje svoje egzistencije, a mrzi smrt i ubistvo, i to ne samo iz straha od onoga što ga poslije smrti čeka niti iz straha od smrtnih muka. On time ne bi bio zadovoljan i bilo bi mu mrsko čak i kad bi umro bez bola i kad na drugom svijetu ne bi imao ni nagrade ni kazne. On voli smrt i nepostojanje samo onda kada u životu prolazi kroz teške patnje, jer koga snadu nevolje, nastoji da ga one prođu na bilo koji način. I kada takav čovjek voli nepostojanje, on ga ne voli zbog samog nepostojanja već zbog toga što to znači prestanak nevolja koje su ga snašle.

Čovjek voli sve ono što održava njegovo postojanje kao i sve ono što njegovo postojanje unapređuje i dovodi do savršenstva. Nepostojanje i propast predstavljaju nešto mrsko kada se nađu u osobinama i potpunosti nečijeg postojanja, isto kao što su mrski kada se nađu u osnovi egzistencije.[211] S druge strane, osobine savršenstva su drage kao što je i održavanje samog postojanja omiljeno.To je jedno od urođenih svojstava čovjeka shodno Allahovim zakonima, a u Allahovim zakonima nećeš naći promjene.

Prvi predmet ljubavi i obožavanja je on sam, zatim njegovo zdravlje, imovina, djeca, rodbina i prijatelji. Čovjek voli svoje tijelo i zdravlje dok god održavaju i usavršavaju njegovo postojanje. Voli imetak sve dok je on sredstvo za održanje i poboljšanje njegovog postojanja, a tako je i sa svim drugim stvarima koje predstavljaju po-

[211] Tj. kada se nađu u osobinama i potpunosti postojanja nečega tada je to nešto krnjavo i manjkavo, a kada se nađu u osnovi samog postojanja tog nečega, tada to nešto ne postoji.

moćna sredstva za njegov bolji život, jer čovjek voli ove stvari, ne zbog njih samih, već zbog njihove povezanosti sa vlastitim postojanjem, održanjem, poboljšanjem i usavršenjem svog života i postojanja. On voli svog sina mada preko njega ne ostvaruje nikakvu dobit. Naprotiv, zbog njega se izlaže trudu i radu da bi mu sin nadoknadio sve ono što je u životu za njega žrtvovao, kao i da bi mu na neki način osigurao, kao njegov potomak, produženje života. Pošto se čovjek ne može nadati da će vječno sačuvati svoje postojanje, on želi da u životu pomogne onome koji će zauzeti njegovo mjesto i koji uz to predstavlja dio njega. Da nije ovog, on bi radije živio sam. Život njegovog sina, u izvjesnom smislu, predstavlja produžetak njegovog vlastitog života iako to nije njegov vlastiti život, ali mu pomaže usavršavanju i upotpunjenju vlastitog postojanja.

Isto tako se i ljubav prema rodbini svodi na ljubav prema vlastitoj savršenosti. On osjeća svoje *Ja* kroz širenje i jačanje svoje ljubavi prema njima i ukrašava sebe preko usavršavanja i poboljšavanja njihovog života. Rodbina, imetak i druga dobra su poput krila koja izdižu čovjekovu savršenost, a ljudska priroda nužno voli sve ono što održava i usavršava njeno postojanje. Znači, prvi uzrok ljubavi čovjeka prema nečemu jeste ljubav prema sebi i svemu onome što održava i usavršava njegovo postojanje, kao i mržnja prema poništenju, nestanku i nepotpunosti, te prema onome što ruši potpunost njegovog postojanja.[212] Razmotrimo sada Allahovu dž.š., ulogu u ovom uzroku ljubavi.

[212] *Ihjau ulumid-din*, 4/297.

Sve ovo iziskuje ljubav prema Allahu dž.š., u najvećem stepenu. Ko je spoznao sebe i svog Gospodara, sa sigurnošću zna da on ne postoji sam po sebi, već da je njegovo postojanje i postojanje njegove potpunosti od Allaha, Allahu se vraća i Allah ga održava u postojanju. Allah dž.š., je Stvoritelj, Onaj Koji čovjeku daje postojanje, i On ga održava u egzistenciji. On je Taj Koji mu daje ono što će ga usavršiti, stvarajući osobine savršenosti i uzroke koji tome vode, kao i način za upotrebu tih sredstava. Inače, čovjek ne bi uopćte postojao, već bi bio čisto nepostojanje i ništavilo, da nije Allahove dobrote koju mu je ukazao stvaranjem. Isto tako, čovjek bi nestao odmah poslije dobijanja egzistencije da nije Allahove dobrote koju mu je ukazao održavajući ga u egzistenciji. Također, čovjek bi bio krnjave egzistencije da nije Allahove dobrote koju mu je ukazao usavršavajući ga.

Ukratko rečeno, ako Ga čovjek spozna kao Stvoritelja Koji ga je ni iz čega stvorio i Koji ga u postojanju održava znat će da ništa ne postoji samo po sebi, već sve opstoji o Živom i Vječnom Koji sve održava. Ukoliko Ga, pak, ne bude volio to je zbog njegovog neznanja o sebi i svom Gospodaru, jer je ljubav plod spoznaje, i nestaje njenim nestankom, slabi njenim slabljenjem i jača njenim jačanjem.

Hasan el-Basri je rekao: "Ko spozna svog Gospodara – zavolet će Ga, a ko spozna dunjaluk – odreći će ga se." Kako se uopće može zamisliti da čovjek voli samog sebe, a ne svoga Gospodara o Kome ovisi njegovo postojanje? Ako neko voli hladovinu koja ga štiti od usijanih sunčevih zraka, ne može a da ne voli drveće koje je zaslužno za postojanje toga hlada. Sve što ima postojanje stoji

prema Allahovoj moći u istom odnosu kao što je hlad prema drveću ili svjetlost prema Suncu. Svemir je trag djelovanja Njegove moći Postojanje svemira ovisi o Njegovom postojanju, kao što i postojanje sunčevog svjetla ovisi o postojanju Sunca ili kao što postojanje hlada ovisi o postojanju drveća. Kad je ljubav prema samom sebi pridodno nužna, onda je prirodno nužna i ljubav prema Onome Koji ga je stvorio, a zatim održava osnovu njegovog postojanja, kao i njegova vanjska i unutarnja svojstva, njegovu suštinu i ono što je prati. Ovo važi samo za one koji su istinski spoznali. Kod čovjeka što se posvetio sebi i svojim strastima, zaboravivši svog Gospodara, ne postoji ova ljubav. Nije Ga istinski spoznao, već je njegovo gledanje ograničeno na strasti i osjetila, što pripada vanjskom svijetu kog dijeli za stokom. Promakao mu je viši svijet u kojem ne može ni prići ako nije dostigao sličnost sa melekima. U ovom svijetu čovjek vidi srazmjerno onoliko koliko su njegove osobine blizu osobinama meleka, a slijep je onoliko koliko pada u dubine životinjskog svijeta[213]

Vidjeli smo da po ovom uzroku ljubavi, jedino Allah istinski i stvarno zaslužuje da bude voljen.

Drugi uzrok ljubavi

Ovaj uzrok je ustvari ogranak prethodnog. Gazali kaže: "Drugi uzrok ljubavi je primanje dobročinstva. Čovjek je rob dobročinstva i srca su po prirodi takva da vole onoga ko im čini dobro, a mrze onoga ko im čini zlo. Tako čovjek može voljeti prijatelja s kojim nije krvno vezan niti ima neku drugu vezu. Kada se

---

[213] *Ihjau ulumid-din*, 4/301.

ovo malo detaljnije istraži, vidi se da ova ljubav pripada onom prvom uzroku ljubavi, jer dobročinitelj je onaj koji svojim novcem, pomaganjem i sličnim sredstvima doprinosi trajanju postojanja i njegovom savršenstvu, kao i postizanje užitaka koji oblikuju postojanje. Razlika je u tome što čovjek voli dijelove svog tijela jer predstavljaju savršenost postojanja koja se traži, dok dobročinitelj ne predstavlja samu savršenost koju čovjek želi, već je samo posrednik do nje, kao što je ljekar posrednik u očuvanju zdravlja. Razlika u ljubavi prema zdravlju i ljubavi prema ljekaru leži u tome da čovjek voli zdravlje samo po sebi, dok ljekara ne voli zbog njega samog, nego samo kao posrednika za očuvanje zdravlja. Isto tako se vole znanje i učitelj. Znanje se voli samo po sebi, a učitelj kao posrednik voljenog znanja. Na isti način se vole jelo i piće, a voli se i novac, jelo samo po sebi, a novac kao sredstvo za dobijanje hrane. Razlika u ovoj ljubavi je u nijansama, dok se suštinski sve ovo vraća na ljubav čovjeka prema samom sebi.[214]

Znači, drugi uzrok ljubavi je prirodna naklonost čovjeka prema svome dobročinitelju, koji mu pomaže imetkom i ostalim dobrima, prijatno ga susreće, pruža mu pomoć i pomaže protiv raznih neprijatnosti, brani od zla zlikovaca, i pomaže mu u svemu za čim on teži ili gdje vidi neku dobit, kako za sebe i svoju djecu, tako i za rodbinu. Ovakav čovjek se nužno voli. Ovo upravo nužno iziskuje da se ne voli niko osim Uzvišeni Allah, jer kada bi Ga istinski spoznao tada bi znao da je samo Uzvišeni Allah njegov Jedini Dobročinitelj. Njegova dobročinstva prema svim Njegovim robovima ne mogu se pobrojati,

214 *Ihjau ulumid-din*, 4/297.

jer to niko ne može obuhvatiti znanjem, kao što Uzvišeni kaže: *Ako vi budete brojali Allahove blagodati, nećete ih nabrojati* (En-Nahl, 18)

Sada ćemo se ograničiti na objašnjenje kako se dobročinstvo ljudi može shvatiti samo kao metafora, jer je istinski dobročinitelj Uzvišeni Allah. Na primjer neki čovjek ti pošalje sve svoje blago i dozvoli da upravljaš njime kako želiš. Pomislit ćeš da to dobročinstvo dolazi od njega, a to je zabluda jer dolazi od Onoga Koji je iz Svoje milosti dao tog čovjeka, dao mu novac, moć, volju i potakao ga da ti taj novac pokloni. Ko je Taj Ko je stvorio njega, njegov novac, njegovu moć, želju i ono što će ga podstaknuti da ti udijeli taj novac i Ko je Taj Ko te je omilio njemu i njegovo lice okrenuo ka tebi, ubacivši u njegovu dušu uvjerenje da dobročinstvo prema tebi predstavlja boljitak u njegovoj vjeri ili dunjaluku?[215]

S obzirom da ništa ne opstoji samo po sebi već je sve Allah stvorio i sve održava, i da je Allah učinio da ova pobuda zagospodari njim i u njegovo srce ubacio darežljivost, dao mu volju, sposobnost, želju i mogućnost da to uradi, onda je Allah Taj Koji je Istinski i Jedini Dobročinitelj, Koji je izvor svih dobročinstava. Allah sve održava u postojanju, sa svakim atomom i svim zakonima.

Čovjek u suštini ne može učiniti ništa jer nije stvorio u sebi ni volju, ni moć, ni život, ni želju, niti bilo šta, to je Allah stvorio, u čovjeka ugradio, i sve to održava u egzistenciji, stvarajući svaki čovjekov postupak. Da ne postoji, ne bi to mogao dati. Da postoji, ali nema volju, ne bi ti to mogao dati. Da ima volju, ali nema želju, opet

[215] *Ihjau ulumid-din*, 4/303.

ti to ne bi mogao dati. Da ima želju, ali nema mogućnost i sposobnost da ti to da, s obzirom da nije povezao uzrok i posljedicu, niti stvorio kosmičke zakone kojima se mora pokoravati, također ti ne bi to mogao dati. Allah je Taj Koji je čovjeku dao slobodnu volju u srcu i mogućnost da tom voljom utiče na bilo šta, da je realizira svojim tijelom u materijalnom svijetu. Allah je Taj Koji je stvorio bit, formu, mogućnost, povezao uzrok i posljedicu, i sve zakone stvorio i uskladio. Svako dobro dolazi od Allaha, svako dobročinstvo koje postoji među stvorenjima je manifestacija Allahovog imena El-Muhsin, Dobročinitelj.

Gazali kaže: "Suština pravog dobročinstva leži u tome da se ono rađa iz čiste dobrote. Davanje iz čiste dobrote znači poklanjanje bez dobijanja ičega zauzvrat, i bez užitka u tome, a to može jedino Uzvišeni Allah. On je razastro Svoja dobra svim svjetovima zbog njihovog dobra i zbog njih samih, a ne zbog koristi i dobiti koje bi On za to trebao dobiti. On se uzvisio iznad svih koristoljublja. Zbog toga je primjenjivanje izraza dobrota i dobročinstvo na nekog drugog, a ne na Allaha dž.š., ili laž ili alegorija. Primjenjivanje ovih izraza na nekog drugog, a ne na Njega, bilo bi nezamislivo i nemoguće, kao što je nemoguće da crno može biti ujedno i bijelo. Samo kod Njega su dobrota i dobročinstvo, pokloni i milost. Pošto je u prirodi čovjeka usađena ljubav prema dobročinitelju, zbog toga arif ne smije da voli nikog sem Uzvišenog Allaha, jer ne postoji dobročinstvo izvan Njega. Samo Allah je vrijedan ove ljubavi. Sve ostalo, van Njega, vrijedno je ljubavi samo kod onih koji ne znaju šta uopće znači dobročinstvo i u čemu je njegova suština.[216]

---

[216] *Ihjau ulumid-din*, 4/303.

Vidjeli smo da, i po ovom uzroku ljubavi, jedino Allah istinski i stvarno zaslužuje da bude voljen.

Treći uzrok ljubavi

Treći uzrok ljubavi jeste ljubav prema dobročinitelju, makar njegovo dobročinstvo i ne bilo usmjereno prema tebi. Ovo također, postoji u ljudskoj prirodi. Ako do vas, na primjer, stigne vijest o nekom pobožnom, pravednom učenom, blagom i vladaru, ljubaznom u ophođenju sa ljudima, a živi u nekoj udaljenoj zemlji od tebe, i vijest o jednom drugom vladaru koji je zao, ohol, griješan i nemoralan, i koji također živi daleko od tebe, različito ćeš gledati na njih dvojicu. Prema prvome ćeš osjećati naklonost i ljubav, a prema drugom averziju i mržnju, iako ste lišeni dobročinstva prvog, i sigurni od zla drugog. Ovo je, dakle, ljubav prema dobročinitelju zbog njegovog dobročinstva uopće, a ne zbog njegovog dobročinstva prema nama. I ovo, također, iziskuje ljubav i naklonost prema Uzvišenom Allahu, čak iziskuje ljubav jedino prema Njemu. Uzvišeni Allah čini dobro svim vrstama stvorenja:

1) njihovim stvaranjem;

2) njihovim upotpunjavanjem dijelova od kojih se sastoje i drugim njima nužnim stvarima;

3) njihovim opskrbljivanjem stvarima koje nisu nužne, ali su potrebne;

4) njihovim uljepšavanjem vrlinama i vrijednostima koje spadaju u kategoriju ukrasa i dekoracije, a van su okvira stvari koje su nužne ili za kojima se ima potreba.

Primjer nužnih dijelova jeste glava, srce, jetra; primjer

onoga za čim se ima potreba jeste oko, ruka, i noga. U kategoriju ukrasa spada zaobljenost obrva, crvenilo usana, boja očiju i druge stvari zbog čijeg odsustva ne trpe nužni niti potrebni dijelovi tijela. Zatim, u primjer nužnih stvari među blagodatima van čovjeka spadaju voda i hrana; primjer potrebnih stvari su lijekovi, meso i voće, a primjer odlika i dodatnih stvari zelenilo drveća, ljepota svjetlosti i cvijeća, slatkoća voća i hrane, i sve ono zbog čijeg odsustva ne trpi ono što je potrebno, niti ono što je nužno. Dakle, Allah je Dobročinitelj, a kako da dobročinitelj bude neko drugi kad je i taj dobročinitelj jedno od djela Njegove moći? On je Stvoritelj dobra, i Stvoritelj dobročinitelja, i Stvoritelj dobročinstva, i Stvoritelj uzroka dobročinstva. Zato ljubav prema nekom mimo Njega može biti samo iz čistog neznanja, i ko to spozna neće ni po ovom razlogu voljeti nikog osim Uzvišenog Allaha.[217]

Uočavamo da, i po ovom uzroku ljubavi, jedino Allah istinski i stvarno zaslužuje da bude voljen.

Četvrti uzrok ljubavi

Četvrti uzrok ljubavi jeste ljepota nečega. Gazali kaže: “Ko se nalazi u uskom krugu predočavanja svijeta samo svojim zamislima i čulima, može pomisliti da ljepota i dobrota nisu ništa drugo do skladnost tjelesne građe i oblika, ljepota tena, svijetla put koju prati rumenilo, visina, i ono što se inače smatra ljepotom koja pripada čovjeku. Ono što većina ljudi smatra ljepotom je ljepota koja se može vidjeti okom, i najviše obraćaju pažnje na likove osoba. Misle da je pretpostavka sve ono što nije vidljivo,

[217] *Ihjau ulumid-din*, 4/303.

ili zamislivo, ili oblikovano, ili obojeno, i da se ne može imati predstava o ljepoti tog nečega, pa u tom slučaju u spoznaji toga nema užitka i ne može biti drago. Ovo je očita greška. Ljepota svake stvari je posjedovanje savršenosti koja njemu dolikuje i koju može posjedovati. Kada su sve moguće osobine savršenosti prisutne, to je onda vrhunac ljepote, a ukoliko neka nisu onda od ljepote ima onoliko koliko je tih osobina prisutno. Tako je lijep konj onaj koji je kod sebe sakupio sve što konju dolikuje, u fizionomiji, izgledu, boji, ljepoti galopiranja i lahkoći kretanja. Lijep rukopis je onaj koji je obuhvatio sve što dolikuje rukopisu: poput skladnosti slova, proporcionalnosti, linearnosti i simetričnosti. Za svaku pojavu veže se njoj svojstvena savršenost, koja u odnosu na neku drugu pojavu možda predstavlja suprotnost. Ljepota svake stvari je u savršenosti koja dolikuje toj stvari. Znaj da je ljepota prisutna i u stvarima koje nisu čulno spoznajne, pa tako kažemo da je lijepa narav, ili lijepa nauka, ili lijep životopis, ili lijepe osobine. Pod lijepim osobinama misli se na znanje, razum, čednost, hrabrost, bogobojaznost, plemenitost, čovječnost, i druga lijepa svojstva. Ova svojstva se ne spoznaju preko pet čula, već svjetlom unutarnje moći zapažanja."[218]

Ako neko, na primjer, voli Imama Šafiju, zbog čega ga voli? Nije ga vidio, čak možda i kad bi ga vidio ne bi mu se svidio njegov lik. Ljepota, koju je taj čovjek našao u njemu i koja se pretvorila u obilje ljubavi, pokazuje unutarnji, a ne vanjski lik, jer se njegov vanjski lik pretvorio u prah. On ga voli zbog unutarnjih osobina, zbog njegovog imana, bogobojaznosti, velikog znanja, poznavanja vjere,

[218] *Ihjau ulumid-din*, 4/299.

zbog toga što je ustao da podučava druge šerijatu i što je širio ova dobra po svijetu. To su lijepe stvari čija se ljepota prikazuje preko svjetla unutarnjeg vida, a čula nemaju u tome nikakvog udjela. Ljubav postoji sve dok postoje ove osobine, a vanjska obličja mogu i da nestanu. Svaka stvar i pojava posjeduju unutarnji i vanjski lik, a oba ta lika mogu zadobiti osobine ljepote. Vanjski lik opažamo vanjskim, a unutarnji lik unutarnjim vidom. Onaj koji ne posjeduje unutarnji vid, uopće ne može opažati unutarnje odlike, niti u tome uživa, niti to voli, niti ima sklonosti prema tome. Onaj kod koga unutrašnja moć opažanja prevladava nad vanjskim čulima, taj više voli unutarnje stvari od vanjskih. Velika je razlika između onoga koji voli umjetničku sliku na zidu zbog ljepote njene vanjske forme i onog koji voli nekog od Allahovih vjerovjesnika, zbog ljepote njegovog unutarnjeg lika.[219]

Ljepota se dijeli na ljepotu vanjskog lika kojeg opaža oko u glavi, i na unutarnji lik kojeg zapaža oko srca i njegov vid. Prvu vrstu poznaju djeca i stoka, dok drugu vrstu poznaju samo oni koji imaju živa srca, i u tome im se ne može pridružiti neko ko se ograničio na vanjsku stranu ovosvjetskog života. Svaka ljepota je draga kod onoga ko je opaža, pa ako se opaža srcem, draga je srcu, poput ljubavi prema vjerovjesnicima, učenjacima, i ljudima pohvalnih postupaka i pohvalnih svojstava."

Ukoliko pogledamo ovaj uzrok ljubavi, prema lijepim i savršenim osobinama, upitat ćemo se da li iko zaslužuje da bude voljen osim Onoga Koji posjeduje najljepše, najsavršenije i najuzvišenije osobine, i Koji je dao da među

[219] *Ihjau ulumid-din*, 4/300.

stvorenjima postoje lijepe osobine?

"Što se tiče znanja, pa gdje je znanje prijašnjih i potonjih generacija u odnosu na znanje Allaha Koji apsolutno sve zna?"[220]

Sva stvorenja posjeduju relativnu moć zato što im je Allah dao. Namijenjena je stvorenjima, i On je Taj Koji je održava. "Ne postoji moć niti onaj ko posjeduje moć, a da nisu rezultat Allahove moći. Njemu pripada sva ljepota, slava, veličanstvo, veličina, moć i vlast. Ako pretpostavimo da onaj ko posjeduje moć treba biti voljen, onda ljubav zaslužuje samo Allah i niko drugi.[221]

Što se tiče uzvišenosti iznad mahana i nedostataka, i čistoće od svega niskog i prljavog, to je također jedna od stvari koja iziskuje ljepotu u unutarnjim likovima vjerovjesnika i istinoljubivih. Iako su poslanici i iskreni Božiji robovi lišeni mahana i prljavih osobina, krajnje savršenstvo i svetost pripadaju samo Jedinom, Istinitom, Vladaru, Svetom, Veličanstvenom, Plemenitom. Svako stvorenje ima nedostatke, činjenica da su stvoreni, nemoćni i potčinjeni predstavlja nedostatak i mahanu. Savršenstvo pripada jedino Allahu, i nikom drugom osim onoliko koliko mu je Allah podario. Dakle, ako su savršenstvo i ljepota uzroci ljubavi, u stvarnosti to pripada samo Njemu, dok uzvišenost iznad mahana kod drugih mimo Njega nikad ne biva u apsolutnom smislu, već samo u poređenju sa nečim što ima veće mahane od toga. Tako konj ima savršenstvo u odnosu na magarca, a čovjek u odnosu na konja, ali je sama osnova manjkavosti prisutna kod svih

220 *Ihjau ulumid-din*, 4/30٢.

221 *Ihjau ulumid-din*, 4/30٥.

njih, i razlika je samo u stepenu te manjkavosti. Dakle, onaj ko posjeduje ljepotu je drag, a Apsolutno Lijepi je jedino Onaj Koji nema sudruga, suparnika, niti takmaca. On je apsolutno Neovisini Koji nema potreba. On je Svemoćni Koji radi šta hoće i sudi kako želi, i niko Njegov sud i odredbu ne može odbiti. On je Sveznajući Kojem ne promiče ni jedan atom na nebesima i na Zemlji. On je Vladar Čijoj moći, autoritetu ne mogu umaći nikakvi silnici, tirani. On je oduvijek, nema početka, i zauvijek, nema kraja. On je Nužnopostojeći, za Kojeg ne postoji mogućnost nepostojanja. Održavatelj svega Koji opstoji. Sam o Sebi opstoji i sve drugo održava. On je Silni, i na nebesima i na Zemlji, Stvoritelj živih i neživih. On je Jedinstveni u sili svemoći, i vlasti. Posjednik dobrote, Veličanstva, Veličine, Ljepote, Moći, Savršenstva. Pred spoznajom Njegovog veličanstva umovi su nemoćni: da Ga opišu jezici su nesposobni.[222]

Uzvišeni Allah je apsolutno Sveznajući, Svemoćni i Savršeni, Kome ništa nije slično. Njegova je ljepota apsolutna i izvor svake druge ljepote. “Allah je lijep i voli ljepotu.[223] Vidjeli smo da, i po ovom uzroku ljubavi, jedino Allah istinski i stvarno zaslužuje da bude voljen.

Peti uzrok ljubavi

Peti uzrok ljubavi je skriveni sklad između onoga koji voli i voljenog. Nekada se ljubav učvrsti između dvojice, a da uzrok tome nije ni ljepota, ni učinjeno dobro, već ta ljubav postoji zbog sklada koji vlada

---

[222] *Ihjau ulumid-din*, 4/306.
[223] Bilježi Muslim, *Babu tahrimil-kibri*, br. 147., 1/93.

među njihovim dušama.[224]

Taj sklad, također, iziskuje ljubav prema Uzvišenom Allahu, mada se ne odnosi na sličnost likova i oblika, već na nevidljiva značenja. Ono što ćemo spomenuti jeste bliskost roba svom Uzvišenom Gospodaru u svojstvima za koja mu je Allah naredio da se ponaša u skladu sa njima i da se okiti božanskim osobinama, kako je rečeno: "Okitite se Allahovim osobinama"[225] u smislu sticanja pohvalnih svojstava koja su i Allahova svojstva, poput znanja, dobročinstva, blagosti, milosti prema ljudima, savjetovanja drugih, upućivanja ka istini, odvraćanja od neistine, dobroćudnosti i druga plemenita svojstva. Sva ova svojstva nas približavaju Uzvišenom Allahu, ali ne u smislu traženja prostorne blizine, već bliskosti u svojstvima.[226]

Ovdje treba razjasniti da su Božija svojstva apsolutno savršena i svojstvena samo Allahu, a čovjekova svojstva su relativna. Svako svojstvo je u skladu sa svojim nosiocem

---

[224] *Ihjau ulumid-din*, 4/300.

[225] Ispravnije je reći "dova Allahu Njegovim imenima i svojstvima", jer riječ 'dova' obuhvata i dovu u smislu molbe i traženja, i u smislu izricanja hvale i obožavanja. Kaže Ibnul-Kajjim: "Ovaj izraz je preči od izraza kojeg neki upotrebljavaju: 'Okitite se Allahovim osobinama.', jer to nije precizan izraz, već je izvađen iz govora filozofa o tome da treba sličiti Bogu koliko je to moguće. Od ovog izraza je ljepši izraz Ebul-Hakema ibn Berredžana, a to je: obožavanje, a od ovog je bolji izraz koji je u skladu sa Kur'anom, a to je: dova, jer sadrži i obožavanje i molbu. Tako imaju četiri stepena: najgori je izraz filozofa: sličnost (sa Allahom), od njega je ljepši izraz: kićenje (Allahovim svojstvima), od njega je ljepši izraz: obožavanje (Allaha kroz Njegova svojstva), a od svega toga je ljepši izraz: dova, koji je upotrijebljen u Kur'anu. Ibnul-Kajjim, *Beda'iul-Fevaid*, 1/289., *Daru alemil-Fevaid*, varolizacija: Ali ibn Muhammed el-Imran, nadzor: Bekr Ebu Zejd.

[226] *Ihjau ulumid-din*, 4/301.

i govor o svojstvima je shodan govoru o biću koje je nosilac tih svojstava.[227] Tako je svojstvo milosti kod Uzvišenog Allaha u skladu sa Njegovim apsolutno savršenim i uzvišenim Bićem i Njegovom neusporedivošću, dok je svojstvo milosti kod čovjeka u skladu sa svim ograničenjima i manjkavostima kojima se čovjek kao stvorenje odlikuje. Imam Ibnul-Kajjim kaže: "Gospodaru pripadaju svojstva koja dolikuju Njegovom savršenstvu, a robu onako kako to dolikuje njemu. To je poput imena 'onaj koji čuje', koje iziskuje čuvstvo čujnih stvari, ili 'onaj koji vidi', koje iziskuje viđenje vidljivih stvari, ili 'onaj koji zna', 'onaj koji može', i sl. Uslov valjanosti njihovog uopćavanja jeste da njihova značenja i suštine budu u skladu sa onim ko se njima opisuje. Tako nema problema u pripisivanju ovih imena Uzvišenom Gospodaru u onome što ona sama po sebi iziskuju, i to na način na koji se On ne poistovjećuje niti sliči Svojim stvorenjima. Ko Mu je to zanegirao samo zato što se uopće koristi i za stvore-

[227] Kaže Ahmed en-Nedždžar: "To pravilo znači da je govor o Allahovim svojstvima poput govora o Allahovom Biću, bilo da se radi o potvrdi ili negaciji. U tom smislu, kao što potvrda Njegovog Bića ne iziskuje poređenje sa stvorenjima, tako i potvrda Njegovih svojstava ne iziskuje to poređenje. Poenta ovog pravila jeste da svojstva i djela slijede biće koje je tim svojstvima opisano i koje ta djela čini. Pa tako ako se Njegovo Uzvišeno Biće razlikuje od drugih bića tako što im nije slično, to nužno iziskuje da se Njegova uzvišena svojstva razlikuju od drugih svojstava tako što im nisu slična. Pripisivanje svojstava Njegovom Uzvišenom Biću je kao pripisivanje bilo kojeg svojstva njegovom nosiocu, a pošto nema sumnje da je On Uzvišeni i Veličanstveni, da je Uzvišeniji od svega ostalog i Veličanstveniji od svega ostalog, to znači da Njegova svojstva nužno bivaju onakva kako to odgovara Njegovom Uzvišenom Biću.", tj. apsolutno uzvišena i neuporediva. Ahmed Nedžar, *El-Kavaidu ved-davabitus-selefijje fi esmai ve sifati rabbil-berijje*, 315.; Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-Fetava*, 3/26., Medina, 1995.

nja, zanegirao je Njegova imena i poništio svojstva Njegovog savršenstva, a ko Mu ih potvrdi na način na koji On sliči stvorenjima, uporedio Ga je sa stvorenjima, a ko Allaha uporedi sa stvorenjima uznevjerovao je. Ko mu to potvrdi na način u kojem ne sliči stvorenjima, već kako dolikuje Njegovoj Uzvišenosti i Njegovom Veličanstvu, spasio se prljavštine poređenja Allaha sa stvorenjima i negiranja Njegovih svojstava, što je put ehli sunneta.[228]

Tako je Allah plemenit i milostiv, apsolutno i onako kako je svojstveno Njegovom Veličanstvu i Savršenstvu, a i čovjek je plemenit, relativno i onako kako je svojstveno čovjeku. Sličnost u nazivu ne iziskuje sličnost u kakvoći i suštini.[229] Tako se čovjek okiti Božijim svojstvima u smislu afirmiranja onih osobina u duši čiju afirmaciju iziskuju Allahove osobine i koje Allah voli,[230] što je, ustvari, obožavanje Allaha Njegovim imenima i svojstvima primjenom onoga što ona iziskuju u ljudskim unutarnjim i vanjskim riječima i djelima.

---

[228] Ibnul-Kajjim, *Beda'iul-Fevaid*, 1/290-292, *Daru alemil-Fevaid*, varolizacija: Ali ibn Muhammed el-Imran, nadzor: Bekr Ebu Zejd.

[229] Kaže Šejhul-islam Ibn Tejmijje: "Tako je Uzvišeni Sebe nazvao Živim, rekavši: *Allah je, nema božanstva mimo Njega, Živi i Vječni.*, a nazvao je i neke Svoje robove živim, rekavši: *On iz živog izvodi mrtvog, i iz mrtvog izvodi živog.*, ali nije Živi poput drugog živog, jer Njegova riječ *Živi* predstavlja Allahovo ime koje priliči Njemu, a Njegov govor: *Iz mrtvog izvodi živog*, predstavlja naziv stvorenja koji priliči njemu. Ta dva naziva se poklapaju kada se spomenu uopšteno i bez posebnog pripisivanja nekome." Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-Fetava*, 3/9, Medina, 1995; Ahmed Nedžar, *El-Kavaidu ved-davabitus-selefijje fi esmai ve sifati rabbil-berijje*, 277.

[230] Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: "Milostivima će se smilovati Svemilosni." Bilježi Ebu Davud, br. 4941., sahih. Dakle, Milostivi voli kada se robovi okite svojstvom milosti. Ibrahim ibn Muhammed el-Burejkan, *El kavaidul-kullijje lil-esmai ves-sifat*, 94.

Imam Ibnul-Kajjim kaže: "Ovdje se misli na obožavanje Allaha sticanjem lijepih svojstava i plemenitih osobina koje Allah voli i stvara kod koga hoće. Rob je stvoren, i njegova je odjeća stvorena, i njegova svojstva su stvorena, dok je Allah Sveti i Uzvišeni različit od Svojih robova Svojim Bićem i svojstvima, ne miješa se sa njima, niti se ona miješaju Njim, niti se On uzima mjesto u njima, niti se ona mogu smjestiti u Njemu. Uistinu je Uzvišen Allah iznad svega toga na najuzvišeniji mogući način."[231] Allahova osobina plemenitosti iziskuje da čovjek u svojoj duši afirmira plemenitost, i da bude plemenit prema ljudima, biće Allahu draži. Svako svojstvo koje nam je Allah otkrio iziskuje određene tragove kod nas spoznajom tog svojstva, a čovjekova duhovna vrijednost je srazmjerna afirmaciji ovih osobina u njegovoj duši.

Imam Ibnul-Kajjim kaže: "U svemu što je On odredio i dosudio postoji vrhunska mudrost i veličanstveni znakovi, poput otkrivanja Njegovim robovima kroz imena i svojstva, i buđenja njihove ljubavi prema Njemu, podsticanja na zikr, zahvaljivanje Njemu i obožavanje Njega, Njegovim lijepim imenima. Za svako Njegovo ime postoji posebna vrsta obožavanja, i znanjem, i spoznajom, i stanjem. Ljudi najsavršenijeg obožavanja su oni koji Ga obožavaju svim Njegovim imenima i svojstvima kojima se otkrio ljudima. Ovo je put savršenih putnika ka Allahu, i to je put izvaden iz srca Kur'ana. Uzvišeni Allah kaže: *A Allahu pripadaju Najljepša imena, pa Mu dovite njima.* (El-Earaf, 180) Dova obuhvaća molbu, pohvalu i obožavanje. Uzvišeni poziva Svoje robove da Ga spoznaju preko Njegovih imena i svojstava, njima

[231] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/227.

Mu izriču hvalu i uzmu svoj udio u obožavanju Njima, a Uzvišeni voli ono što Njegova imena i svojstva iziskuju. On je Sveznajući i voli svakog znalca. On je Plemeniti i voli svakog plemenitog. On je Neparni i voli nepar. On je Lijepi i voli ljepotu. On Onaj Koji prašta i voli oprost i one koji praštaju; Dobročinitelj i voli dobročinitelje; Zahvalni i voli zahvalne; Strpljivi i voli strpljive, Blagi i voli blage.[232]

Aspekt sklada o kome se ovdje govori ogleda se u tome da je svako pozitivno i pohvalno svojstvo kojim se čovjek može okititi, rezultat jednog od Allahovih svojstava i On voli da se čovjek njima okiti obožavajući Ga na taj način. Onaj ko je ovih osobina najviše kod sebe afirmirao, voli Allaha, Njemu je najbliži i najdraži. Što je čovjek potpuniji i savršeniji, to su njegove osobine u većem skladu sa Allahovim osobinama, bivajući time istinski Allahov rob. Vidjeli smo da, i po ovom uzroku ljubavi, jedino Allah istinski i stvarno zaslužuje da bude voljen.

232 *Medridžus-salikin*, 1/421.

Znakovi ljubavi prema Allahu

Ljubav uopćeno, i ljubav prema Allahu posebno, ima svoja sastavna svojstva. Spomenut ćemo neka od glavnih svojstava ljubavi prema Savršenom Voljenom.

Potpuna predanost Voljenom i obuzetost Njime

Uzvišeni Allah ne dopušta da rob osjeti slast Njegovog blaga i darova, ljepotu Njegovog društva i blizine, sreću i zadovoljstvo uz Njega, ako u srcu roba postoji veza sa još nekim pored Uzvišenog Allaha, makar taj rob bio i pobožnjak, učenjak i zahid. Naime, Uzvišeni Allah odbija da u srce koje nije samo Njemu predato, koje svoju pažnju daje još nekome spusti blago Svojih riznica. Allah spušta blago Svojih riznica u srce koje uz Njega siromaštvo smatra bogatstvom, a bogatstvo bez Njega siromaštvom, koje slavu bez Allaha smatra poniženjem, a uz Njega i poniženje vidi kao slavu, koji uživanje bez Allaha doživljava kao patnju, a patnju uz Njega osjeća kao uživanje. Jednom riječju, On darove Svoje daje srcu koje život vidi samo uz Njega i sa Njim, a bez Njega život mu je poput smrti, ispunjen bolom, brigom, tugom i čemerom. Ovakav će biti nagrađen s dva dženneta: dunjalučkim džennetom, koji će brzo osjetiti, i ahiretskim na Sudnjem danu.[233]

Zuhd dijelimo na više vrsta:

1) Zuhd od harama, koji je obavezan za svakog pojedinca;

2) Zuhd od sumnjivih stvari, koji može biti obavezan

[233] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 196, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973.

ako je sumnja velika, ili pohvalan ako je sumnja mala, tj. šerijatsko bavljenje ovom vrstom zuhda bit će u skladu sa veličinom sumnjive stvari;

3) Zuhd od svega bespotrebnog i suvišnog;

4) Zuhd od govora, pogleda, traženja, susreta i drugih stvari koje čovjeku neće donijeti nikakve koristi;

5) Zuhd od druženja sa ljudima;

6) Zuhd od svoga nefsa i prohtjeva, tj. kada čovjek radi Allaha zapostavi svoj ego;

7) Zuhd koji obuhvaća i podrazumijeva sve prethodne vrste, a to je odricanje od svega drugog što roba obuzima mimo sjećanja na Allaha. A najbolji zuhd je skrivanje zuhda."[234]

Nestrpljenje u želji za susretom sa Voljenim

Jedan od dokaza iskrene ljubavi, jeste nestrpljivost ponovnog susreta sa Voljenim, njegovo strpljenje pretvara u strpljenje na pokornosti Voljenom i strpljenje u sustezanju od nepokornosti, te strpljenje u poštovanju Njegovih propisa. Ovo je strpljenje zaljubljenika. Što se tiče onoga ko nije nestrpljiv susretu sa Njim u njemu nema ljubavi, jer je obuzet nečim drugim mimo Njega. Pjesnik veli:

Strpljenje je pohvalno u svim situacijama
Ali kada se treba strpjeti od Voljenoga[235] *– onda pohvalno nije.*

[234] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 118, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1973.
[235] Tj. od susreta za njim. Suprotno od strpljenja na neviđenju nepovratku Voljenom jeste čežnja i izgaranje za susretom sa Voljenim, što je odlika iskrenih zaljubljenika.

Ko ne žudi za susretom s Voljenim izgubit će ono što traži. Rekli su neki zaljubljenici:

Kako je strpljenje lijepa osobina,
ali u neviđenju Lica Tvojeg – onda nije

Kada bi se dan ili čas što me od Tebe dijele
prodavali za dunjaluk cijeli – onda skupo nije[236]

Često spominjanje Voljenog i ustrajnost u tome

Jedan od znakova ljubavi jeste često spominjanje Voljenog. Ko nešto voli često to spominje i srcem i dušom. Uzvišeni Allah je naredio Svojim robovima da Ga spominju u svim situacijama. Naredio im je da Ga spominju čak i kad su u najvećem strahu. Uzvišeni je rekao: *O vjernici, kada se sa kakvom skupinom sukobite postojani budite i Allaha spominjite da biste postigli ono što želite.* (El-Enfal, 45) Zaljubljenici se ponose spominjanjem Voljenog i u situacijama opasnim po život. Znak iskrene ljubavi jeste spominjanje Voljenog i u dobru i u zlu. Spominjanje koje ukazuje na iskrenost u ljubavi jeste to da prvo čega se zaljubljeni sjeti, kada se probudi, bude Voljeni, i da bude posljednje o čemu je razmišljao prije nego je zaspao, kao što pjesnik veli:

Ti si zadnje o čemu sam razmišljao prije nego sam zaspao
I prvo čega sam se sjetio kada sam se probudio.

Sjećanje na Voljenog ne biva nakon potpunog zaborava, nego Ga se sjećamo snagom ljubavi naše duše. Moguće je da Ga privremeno zaboravimo zbog neke situacije

---

[236] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 266., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

ili događaja. Kada to prođe opet ćemo razmišljati o voljenom. Najveći stepen ljubavi jeste da čovjek svojim jezikom ne spominje osim Voljenog, da svoje srce rezerviše samo za sjećanje na Njega, pa da i jezik i srce spominju samo Voljenog. Kao što je spominjanje jedan od rezultata ljubavi, ljubav je jedan od rezultata spominjanja, i to je povezano uzročno-posljedičnom vezom. Klica ljubavi zaliva se vodom zikra, a najbolji zikr jeste onaj čiji je rezultat ljubav.[237]

Pokoravanje naredbama Voljenog

Jedan od znakova ljubavi jeste i pokoravanje naredbama Voljenog i davanje prednosti Njegovim nad vlastitim željama, poistovjećujući želje Voljenog sa željama onoga koji voli. Ovo je istinsko i ispravno a ne tjelesno sjedinjenje, kao što to tvrde panteisti vođeni hršćanima. Nema sjedinjenja osim u onome što se želi To sjedinjenje je znak iskrene ljubavi, tako da ono što želi voljeni i onaj koji voli bude jedno. Nije iskreni zaljubljenik, onaj koji ima želju koja se suprotstavlja onome što od njega želi voljeni njegov, već takav želi nešto od svog voljenog, a nije onaj koji želi voljenog. Ako i bude želio voljenog, onda ne ono što želi voljeni.

Zaljubljenici se dijele na tri vrste:

1) Oni koji žele neku korist od Voljenog;

2) Oni koji žele Voljenog i

3) Oni koji žele ono što Voljeni želi kao i samog

---

237 Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 264-265., *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

Voljenog i to je najviši stepen ljubavi.

Ovo je najujzvišeniji vid zuhda, jer se odrekao vlastitih želja koje se suprotstavljaju onome što Voljeni želi. Razlika između ovoga i zuhda od dunjaluka je veća od razlike između neba i Zemlje.

Postoji pet vrsta zuhda:

1. Zuhd od blagodati dunjaluka;
2. Zuhd od duše;[238]
3. Zuhd kada je u pitanju ugled i vlast;
4. Zuhd od svega mimo Voljenog, i
5. Zuhd od svake želje koja se razlikuje od onoga što Voljeni želi.

Ovo se postiže potpunim slijeđenjem Poslanika. Uzvišeni kaže: *Reci: 'Ako Allaha volite, mene slijedite, pa će Allah vas voljeti i grijehe vam oprostiti, a Allah prašta i samilostan je.* (Ali Imran, 31) Uzvišeni je učinio slijeđenje Njegovog Poslanika uzrokom Njegove ljubavi, biti voljen od Allaha je više od ljubavi prema Allahu. Nije samo cilj da čovjek voli Allaha, već i da tebe Allah zavoli. Tako je pokornost Voljenom dokaz ljubavi prema Njemu, kao što je rekao pjesnik:

Nepokoran si Allahu, a tvrdiš da Ga voliš
To je nemoguće i po svim mjerilima nečuveno je
Da je tvoja ljubav iskrena pokoravao bi Mu se
Jer onaj koji voli svom voljenom pokoran je.[239]

Jahja ibn Mu'az er-Razi je rekao : "Onaj ko tvrdi da voli Uzvišenog Allaha, a ne poštujte Njegove granice –

[238] Tj. ustezanje od prohtjeva duše.
[239] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 265-266.

nije iskren u svojoj ljubavi."[240]

Obaranje pogleda iz poštovanja prema Voljenom

S obzirom da vjernik prema Allahu osjeća ljubav u njenom najuzvišenijem vidu – obožavanju, uz spoznaju Njegovog Veličanstva, apsolutne savršenosti i milosti, to u njegovom srcu proizvodi osjećaj stahopoštovanja, stida, skrušenosti, poniznosti i čežnje. Zato je od odlika vjernika koji je istinski zaljubljenik i svim svojim bićem obožava Svevišnjeg Gospodara i – spuštanje pogleda ka zemlji kada Mu se obraća, kao znak strahopoštovanja, stida i osjećaja Allahove veličine Uzvišenosti, Veličanstva i apsolutne Savršenosti. Ibnul-Kajjim kaže: "Uzvišeni Allah ukazuje nam na savršenost Poslanikovog s.a.v.s. odgoja, kada je uzdignut u noći Israa i Miradža, pa kaže: *Pogled mu nije skrenuo niti granicu prešao.* (En-Nedžm, 17) Ovo je vrhunac odgoja i poštovanja. Njegov pogled nije lutao lijevo-desno i nije nastojao vidjeti ono što mu Gospodar nije želio pokazati. Zato je Allahov Poslanik s.a.v.s., zabranio klanjaču da gleda ka nebu dok obavlja namaz, prijeteći mu da može zbog toga izgubiti vid. Gledanje ispred sebe prilikom obavljanja molitve jeste vrhunac poštovanja prema Onome Kome se molitva upućuje. Klanjač je obavezan na namazu stajati skrušeno, pogleda oborenog prema zemlji. Da nije Veličanstvo Gospodara svjetova, Uzvišenog, iznad Njegovog Arša, ne bi bilo razlike da li je pogled upravljen prema nebu ili prema zemlji.[241]

---

[240] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, ٤٠٩, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.
[241] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 263, *Darul-kutubil-ilmijje*, Bejrut, 1983.

Pomno i pažljivo slušanje riječi Voljenoga

Odlika iskrene ljubavi prema Allahu je i: pomno i pažljivo slušanje govora Voljenoga i posvećivanje sluha Njemu u potpunosti ispunivši sluh i srce Njegovim govorom. Ako se i desi da se prilikom slušanja Voljenog okrene prema nekom drugom, to je samo zbog pristojnosti, kao što veli pjesnik:

Gledam u sagovornika da bi vidio da
sam ga razumio, ali kod Vas se nalazi razum moj...

Ako bi i slušao govor nekog drugog to bi bilo zbog Voljenog, posebno ako je u pitanju Njegov govor,[242] jer onda to doživljava kao razgovor sa Njim. Neko je rekao: "Nema ništa slade za zaljubljenike i njihova srca od slušanja njihovog Voljenog i u tome je vrhunac onoga što oni traže." Vjernicima nema ništa slade od slušanja Kur'ana. U *Sahihu* je preneseno od Ibn Mes'uda, r.a., da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.,: 'Uči mi; pa rekoh: 'Zar da ja tebi učim Kur'an a tebi je objavljen?' Reče: 'Volim da ga čujem od nekog drugog.' Učio sam od početka sure En-Nisa, dok nisam stigao do ajeta: *A šta će biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih?* (En-Nisa, 41) Poslanik mu reče: 'Dosta je sad.', pa sam podigao glavu i vidio da su mu se njegove oči ispunile suzama."[243] Ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su na skupovina naređivali nekom da uči Kur'an kako bi ga pomno slušali. Kad je Ebu Musa ušao kod Omera b. Hattaba, r.a., Omer mu je rekao: Ebu Musa, podsjeti nas na našeg Gospodara." Ebu Musa bi

[242] Tj. ako bude slušao govor o Allahu iz Kur'ana.
[243] Bilježi ga Buhari u svom *Sahihu*, 4/1643, 4306, 4762, 4768.

učio, a Omer nekad plakao. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je prošao pored Ebu Musaa dok je učio Kur'an u namazu, pa ga je zadivilo njegovo učenje, zbog čega je zastao da ga sluša. Kada je Ebu Musa ujutru došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., on mu reče: "Sinoć sam prošao pored tebe, pa sam zastao i slušao tvoje učenje." On reče: "Da sam znao da me slušaš još više bih uljepšao glas." Velik je broj onih koji su iz ljubavi prema slušanju Kur'ana umirali kada bi čuli nekog kako ga uči tužnim glasom. To su oni koje je ubila ljubav prema Kur'anu, a ne ljubav prema djevojkama i ženama."[244]

Ljubav prema onome što je Voljeni pripisao Sebi iz počasti

Jedan od znakova ljubavi prema Uzvišenom jeste ljubav prema onome što je On pripisao Sebi iz počasti jer to kod Njega ima veliki značaj, kao što je slučaj sa Kabom, Bejtullahom – Allahovom kućom, pripisujući je Sebi zbog značaja koji ima. Ibnul-Kajjim kaže: "U tome leži tajna što su srca velikog broja ljudi vezana za Kabu, Onima koji je vole draže im je boraviti u njoj nego u svojoj domovini sa bližnjima. Putovanje, koje je u osnovi vrsta patnje, njima predstavlja užitak. Zbog nje se izlažu opasnostima, putuju kroz pustinje i nenaseljena područja, podnose umor i tegobe, a da mogu išli bi ka njoj i na očnim kapcima i zjenicama:[245]

Da putujem ka tebi na kapcima očnim
Bez obzira koliko daljina do tebe velika bila.

[244] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 268-269.
[245] Tj. ako bi morali i tu tegobu podnijeti ne bi im bilo teško, iz ljubavi prema Kabi. (op. prev.)

Tajna ove ljubavi leži u tome što ju je Uzvišeni Gospodar pripisao Sebi[246]: *I očisti Moju kuću za one koji će je obilaziti.* (El-Hadždž, 26) Pjesnik veli:

Kada sam se nazvao Tvojim, to me je uzdiglo
I postao sam ugledniji od onih koji se Tebi ne pripisuju...

Sve što je vezano za Voljenog postaje, također, voljeno[247]

Istinski zaljubljenik se trudi zadobiti zadovoljstvo Voljenog

"Jedan od znakova ljubavi jeste da zaljubljeni radi zadovoljstva Voljenog udijeli ono u čemu je uživao kada nije bio zaljubljen. Zaljubljeni o ovom pitanju ima tri faze:

1) Da to čini osjećajući napor i umor, što se dešava u početku ljubavi;

[246] Šejh Ibrahim el-Burejkan kaže: "Ono što se pripisuje Allahu dijeli se na dvije vrste: stvari i svojstva. Kada Mu se pripišu svojstva, poput znanja, moći, govora, života, zadovoljstva, srdžbe, i slično, to pripisivanje ukazuje da je to opis koji opstoji o Njemu, i da nije stvorenje, jer svojstvo ne posjeduje svoju odvojenu egzistenciju, već mora postojati nešto što je tim svojstvom opisano. Kada Mu se pripiše znanje, to je Njegovo svojstvo. Kada se Uzvišenom Allahu pripišu stvari: 1. One Mu se pripisuju u uopćenom smislu tako da je to zajedničko za sva stvorenja time što je stvoreno, u Njegovom posjedu, određeno, itd., i ovo je uopćeno pripisivanje kao što stoji u Njegovim riječima: *To je Allahovo djelo...* (Lukman, 11); 2. Ili Mu se pripiše stvar koja se po nečemu izdvaja od drugih stvari, kao što je Allahova kuća, Allahova kamila, Allahov rob i Allahov ruh. Ovo znači iskazivanje posebne počasti i pažnje prema tome, i da se to nešto odlikuje nad ostalim stvarima onim što odgovara kontekstu." Ibrahim ibn Muhammed el-Burejkan, *El-Kaidul-kullijje lil-esmai ves-sifat*, 219.

[247] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 269.

2) Kada njegova ljubav ojača, to čini dobrovoljno i iz zadovoljstva;

3) Kada se ljubav čvrsto nastani u njegovom srcu, onda to čini ponizno tražeći od Voljenog, kao da nešto uzima od Njega.

U tom stepenu ljubavi on će žrtvovati svoj život za onog koga voli, kao što su to radili ashabi, koji su Poslanika s.a.v.s., u ratu štitili tijelima svojim i životima svojim i pri tom ginuli."[248] "Osobina onog ko voli jeste požrtvovanost, a onog ko se pretvara da voli je sebičnost.[249]

Ljubomora radi Voljenog

Onaj ko voli Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., zbog njih će biti ljubomoran shodno veličini njegove ljubavi i poštovanja koje osjeća prema njima. Ako u njegovom srcu nema ljubomore radi Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., onda nema ni ljubavi prema njima, makar on i tvrdio da voli Allaha i Poslanika. Lažov je i onaj ko tvrdi da voli nekog od ljudi, a ne smeta mu da vidi druge kako napadaju svetost voljenog, uznemiravaju ga i izazivaju njegovu ljutnju, ponižavaju njegovo pravo, ismijavaju se sa njim, a on zbog toga nije ljubomoran, već njegovo srce i pored toga ostaje mirno i hladno. Kako neko može tvrditi da voli Allaha, a nije ljubomoran na kršenje Njegovih zabrana niti na neizvršavanje Njegovih naređenja. Najmanje što mora učiniti je biti ljubomoran na to da se povede za svojim prohtjevima ili šejtanom, pa da uradi neki grijeh prema Allahu, i iziđe iz granica pokornosti.

[248] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 275.
[249] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 277.

Ako ljubomora iščezne iz srca, nestat će i ljubavi i na kraju, vjere u Allaha, makar ostali neki njeni tragovi u srcu. Ova vrsta ljubomore je ono što vjernike tjera u borbu na Allahovom putu, ka naređivanju dobra i zabranjivanje zla, i to je njegova pokretačka snaga. Ako u vjernikovom srcu ne bude ljubomore, neće biti ni borbe zabranjivanja zla, ni naređivanja dobra, jer sva ova djela on radi iz ljubomore, u ime svog Gospodara. Zato je Allah učinio borbu na Njegovom putu dokazom ljubavi prema Njemu i toga da je On kod čovjeka Voljeni.[250]

Želja za samoćom radi sjećanja na Voljenog

Ne postoji ništa slađe onome ko iskreno voli od samoće i odvojenosti od ljudi. Kada čovjek nekoga iskreno zavoli, voli da bude osamljen sa njim, tako da zamrzi svakog ko se ispriječi između njega i voljenog. To je tajna, a Allah najbolje zna, zbog koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da se onaj ko želi proći ispred klanjača spriječi u tome, a ako ustraje u tome da se i udari. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao da kad bi onaj ko polazi ispred klanjača znao koliki je to grijeh, radije bi sačekao četrdeset[251] nego prošao ispred njega. Bol zbog tog prolaska može osjetiti samo skrušeno srce koje istinski voli Uzvišenog, ljubomorno da se neko postavi između njega i njegovog Gospodara. To je pitanje osjećajnosti i može ga nijekati samo onaj ko ne posjeduje tu osobinu. Tekijjuddin ibn Šukajr mi je pričao sljedeće: "Šejhul-islam Ibn

[250] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 2v3-274.

[251] "Kada bi znao onaj ko prolazi ispred klanjača koliki grijeh čini, shvatio bi da mu je bolje da sačeka četrdeset nego da prođe ispred njega." Ebu Nadr kaže: "Ne znam da li je rekao četrdeset dana, mjeseci ili godina." Muttefekun 'alejhi.

Tejmijje je izišao jednom prilikom negdje, pa i ja krenuh za njim. Kada je stigao u neku pustinju, i udaljio se od ljudi, tako da ga niko nije mogao vidjeti, čuo sam ga kako citira stih:

I odlazim daleko od naselja
Kako bih Te se u samoći u srcu sjećao.

Osama i razmišljanje o Voljenom vrhunac je uživanja zaljubljenika. Kada se sjeti Voljenog, on se odvoji od ljudi i u osami razmišlja o Njemu [252]

Izbjegavanje svakog uzroka koji ga može udaljiti od Voljenog, i poduzimanje svega što ga može približiti Njemu.

Jedan od znakova ljubavi jeste i izbjegavanje svega što ga može udaljiti od voljenog i što ga može naljutiti, kao i činjenje svega što ga može njemu približiti i čime može zaslužiti njegove pohvale.[253]

Usmjeravanje sve ljubavi prema Voljenom

Ljubav podrazumijeva usmjeravanje ljubavi prema Voljenom i ne pridruživanje Njemu nikoga u toj ljubavi. To je rezultat iskrene ljubavi i jedno od njenih pravila. Ako ljubav ojača u nečijem srcu, u njemu neće ostati prostora za ljubav prema nekome drugom. Jedna poslovica kaže:

U srcu ne postoje dvije ljubavi, niti na nebu
mogu biti dva gospodara.

Čovjek ne posjeduje dva srca pa da se jednim pokorava

---

[252] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 280-281.
[253] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 283-2850.

Allahu, slijedi Njegove naredbe i oslanja se na Njega, a da se drugim pokorava nekom drugom, već posjeduje samo jedno srce. Ako ga ne rezerviše za oslanjanje, ljubav i bogobojaznost samo prema Uzvišenom Allahu, ono će se okrenuti prema nekome drugom. Ono što se voli u ime Njega može biti mnogobrojno. Ljubav prema tome neće odvraćati od ljubavi prema Allahu niti će ljubav prema njemu biti jednaka ljubavi, prema Allahu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., volio je svoje žene. Najdraža među njima bila mu je Aiša. Volio je njenog oca Ebu Bekra, Omera, r.a., ashabe, neke više neke manje. Ali, pored toga, sva njegova ljubav bila je usmjerena prema Allahu i sva snaga bila okrenuta prema Uzvišenom.[254]

Čuvanje pogleda od harama

Džerir ibn Abdullah, r.a., kaže: "Upitao sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o iznenadnom pogledu, pa mi je naredio da oborim pogled.[255]

Iznenadni pogled je onaj pogled koji se desi bez namjere onoga koji gleda i bez želje u srcu za tim, i to je pogled za koji se neće odgovarati. Ako drugi put namjerno pogleda, bit će griješan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je naredio zbog toga Džeriru da prilikom iznenadnog pogleda odmah obori pogled i da nastavlja gledati, jer je nastavljanje gledanja poput ponavljanja pogleda.[256]

Zar nisi znao da za čovjeka nema ništa pogubnije od njegovog oka i jezika? Većina su propali, zbog njih, oni

[254] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 288-290.
[255] Bilježi ga Muslim u *Sahihu*, 3/1699, pod brojem 2159.
[256] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 95-96.

su uzrok većini stradanja. Koliko su samo puta čovjeka dovjeli na rub propasti i uništenja? Ko želi živjeti sretnim i pohvalnim životom neka obara pogled i neka čuva jezik – to će ga sačuvati od štete skrivene u haramu i pretjeranom govoru. Istinoljubivi, s.a.v.s., nas je obavijestio da oči čine nemoral gledajući. Rečeno je: "Ko pusti pogled da slobodno luta umorit će srce. Ko bude uporno gledao u haram, njegova će tuga dugo potrajati, uzalud će traćiti vrijeme i oči će mu se orositi suzama." Pjesnik je rekao:

O oči, uživale ste u gledanju i srce na rub propasti dovele
Prestanite mučiti mi srce, jer sramota je za dva oka jedno srce napasti.[257]

Koristi spuštanja pogleda:

U spuštanju pogleda ima nekoliko koristi:

Prva: Čuvanje srca od boli i tuge, jer ko slobodno pusti pogled njegova će tuga potrajati. Najštetnija stvar za srce je slobodno puštanje pogleda, jer će ugledati nešto za čim će puno čeznuti i bez čega se ne može strpiti, iako to ne može imati. To je vrhunac njegove boli i patnje. Pogled u čovjekovom srcu ima isti učinak kao i strijela koja izleti iz luka. Ako ga ne ubije, rani ga. Pogled je poput žeravice koja se baci u suhu travu. Ako je ne spali cijelu, spali jedan njen dio. Onaj koji gleda svojim pogledom baca strijele pravo u srce, ali to ne osjeća.

Druga korist: Spuštanje pogleda rezultira prosvjetljenjem srca, tako da njegova svjetlost postane vidljiva i u oku, na licu i tijelu. Slobodno puštanje pogleda donosi tamu u srcu koja postaje vidljiva na licu i tijelu. Uzvišeni

[257] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 106-107.

Allah je spomenuo ajet o svjetlosti: *Allah je svjetlo nebesa i Zemlje* (En-Nur, 35), poslije riječi: *A reci vjernicama neka obore poglede svoje* (En-Nur, 31), a Allah najbolje zna.

Treća korist: Obaranje pogleda čovjeku donosi pronicljivost kao plod svjetlosti. Kada se srce prosvijetli, njegov duhovni vid postaje ispravan, jer postaje poput ispoliranog ogledala u kojem se slika stvari pojavljuje kakva stvarno jeste. Zabranjeni pogled je sličan disanju u to ogledalo, pa kada čovjek oslobodi svoj pogled, njegova duša izdahne u ogledalo njegovog srca, brišući njegovu svjetlost.

Četvrta korist: obaranje pogleda čovjeku otvara puteve i vrata znanja; olakšava mu stizanje do njega. Kada se srce prosvijetli, vidi suštinu stvari, prodire iz jedne u drugu. Ko slobodno pusti pogled zamutit će mu se srce, ispuniti se tamom, a vrata i putevi znanja će mu se zatvoriti.

Peta korist: Spuštanje pogleda donosi snagu srcu, postojanost i hrabrost.

Šesta korist: Spuštanje pogleda donosi srcu veću radost, sreću i širinu prsa, nego što je slučaj sa užitkom i radošću koji se postižu gledanjem. Čovjeku, koji se suprotstavio svom neprijatelju, duši i prohtjevu, i zato što je zauzdao svoju strast i radi Allaha sustegao se od nekog užitka u kojem uživa duša sklona zlu, Uzvišeni Allah je to zamijenio savršenijom srećom i užitkom. Neki su govorili: "Tako mi Allaha, slast čednosti je veća od slasti grijeha." Nema sumnje da kada se duša suprotstavi prohtjevima, poslije toga nalazi savršeniju sreću, radost i slast

nego što je slast pokoravanja prohtjevima, da se to uopće ne može ni porediti.

Sedma korist: Spuštanje pogleda sprječava da srce postane zarobljenik strasti, zato što je pravi zarobljenik onaj ko robuje svojim strastima i prohtjevima.

Osma korist: Spuštanje pogleda zatvara jedna od džehennemskih vrata, jer pogled predstavlja vrata strasti, strast poziva u djelo, a zabrana Uzvišenog Gospodara i Njegov zakon je zastor koji zabranjuje stizanje do tog djela. Kada se pokida zastor, javlja se požuda za zabranjenim. Duša se neće zaustaviti kod tog cilja. Duša se u ovim stvarima ne zadovoljava jednim ciljem, već stalno traži užitak u nečemu novom. Onaj ko ne obara pogled, ne može se zadovoljiti starim užitkom, makar bio ljepši i bolji od novog. Spuštanje pogleda pred čovjekom zatvara vrata nekontroliranih užitaka koje ni kraljevi nisu mogli postići.

Deveta korist: Spuštanje pogleda jača razum, razvija ga i čini postojanijim. Puštanje pogleda da luta čini samo nepromišljeni maloumnik koji ne gleda u posljedice, jer posebnost razuma jeste gledanje u krajnji ishod stvari. Kada bi onaj koji pušta pogled da luta znao kakve će posljedice po njega taj pogled izazvati, ne bi tako postupio.

Deseta korist: Spuštanje pogleda čuva od opijenosti strastima i zapadanja u nemarnost, jer puštanje pogleda uzrokuje ovladavanje nemara koji odvraća od Allaha i Ahireta i vodi u opijenost slijepom ljubavi, kao što Uzvišeni kaže: *A života mi tvoga, oni su u pijanstvu svome lutali.* (El-Hidžr, 72) Pogled je čaša vina, a slijepa ljubav je opijum. Opijenost slijepom ljubavi je gora od opijenosti

vinom, jer se čovjek osvijesti od opijenosti vinom. Ali kako se malo osvijeste oni koji su opijeni slijepom ljubavlju prije smrti. Koristi spuštanja pogleda i opasnosti njegovog slobodnog puštanja su višestruko brojnije nego što smo spomenuli, ali smo mi ovdje samo upozorili na to.[258]

Ibnul-Kajjim u djelu *El-dževabul-kafi*, spominje još neke koristi spuštanja pogleda.

Time se sprovodi u praksu Allahova naredba, a sprovođenje Njegovih naredbi je sreća na ovom i Budućem svijetu. Za čovjeka nema ništa korisnije, ni na dunjaluku ni na Ahiretu, od sprovođenja Allahovih naredbi. Svaki nesretnik na dunjaluku i na Ahiretu je postao nesretnik upravo zanemarivanjem tih naredbi.

Spuštanje pogleda sprječava dolazak otrovne strijele do srca, u kojoj se možda nalazi njegova propast. Spuštanje pogleda srcu donosi prisnost sa Allahom, i pomaže mu u koncentraciji, dok slobodno puštanje pogleda doprinosi rastrojstvu srca i udaljenosti od Allaha. Zato za srce nema ništa štetnije od slobodnog puštanja pogleda. Zbog toga se usamljenost[259] isprječava između srca i njegovog Gospodara.

Spuštanje pogleda šejtanu zatvara prolaz ka srcu. Šejtan ulazi sa pogledom i prodire do srca brže nego što vazduh ulazi u prazan prostor. Uljepšava mu sliku onoga što je vidio, i polako pretvara u kipa za kojeg se srce veže. Budi u njemu razna priželjkivanja i potpaljuje vatru strasti drvima od grijeha do kojih ne bi došao bez te slike.

[258] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 104-١٠١.
[259] Tj. udaljenost, alijenacija. (op. prev.)

Tako svo srce obuzme plamen.

Spuštanje pogleda srce čini slobodnim za razmišljanje o svojim dobrobitima i bavljenje njima. Slobodno puštanje pogleda čini da sve to zaboravi i isprječava se između srca i toga. Njegovi postupci postaju daleko od razboritosti, čovjek upada u slijeđenje prohtjeva i nemar prema spominjanju svog Gospodara. Uzvišeni Allah je rekao: *i ne slušaj onoga čije smo srce nebajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti...* (El-Kehf, 28) Slobodno puštanje pogleda iziskuje ove tri stvari srazmjerno tome koliko je to puštanje.

Između oka i srca postoji prolaz putem kog od jednog do drugog dopiru stvari koje će mu donijeti boljitak ili ga pokvariti. Kada se srce pokvari, pokvari se i pogled, a kada se pokvari pogled, pokvari se i srce. Isto važi i za popravljanje. Kada se oko pokvari i srce će se pokvariti i postati ruina, postajući smetljište na kojem se skupljaju nečistoće i otpaci. Ono neće biti pogodno za prihvatanje spoznaje Allaha, za ljubav prema Njemu, priklanjanje Njemu, prisnost sa Njim, radost zbog blizine sa Njim, već se u njemu nalazi sve suprotno tome.[260]

Još je mnogo znakova ljubavi prema Allahu, ali su ovdje nabrojani samo neki od glavnih znakova koje, ako čovjek posjeduje, zasigurno je na Pravom putu.

Uzroci koji vode sticanju Allahove ljubavi

Imam Ibnul-Kajjim navodi deset stvari koje mogu biti uzroci sticanja Allahove ljubavi:

1. Učenje Kur'ana uz razmišljanje i razumijevanje

[260] Ibnul-Kajjim, *El-dževabul-kafi*, 1/178-181, *Darul-ma'rife*, 1997.

njegovih značenja; poput knjige koju čovjek nauči napamet i tumači je kako bi shvatio šta je njen autor njome htio reći.

2. Približavanje Allahu nafilama pored farzova, jer to čovjeka dovodi nakon stepena zaljubljenika na stepen voljenog.

3. Zikr u svakoj situaciji, jezikom, srcem, djelima i stanjem. Njegov udio u ljubavi je srazmjeran zikru koji čovjek čini.

4. Davanje prednosti onome što On voli nad onim što ti voliš kada se probude prohtjevi, i uspinjanje ka Njegovoj ljubavi, makar bilo i teško.

5. Upoznavanje srca sa Njegovim imenima i svojstvima, razmišljanje o njima i njihovo spoznavanje, uživanje u vrtovima te spoznaje. Onaj ko spozna Allaha Njegovim imenima i svojstvima, taj Ga je, bez ikakve sumnje, zavolio.

6. Posmatranje Njegovog dobročinstva i skrivenih i vidljivih blagodati, jer to vodi ka ljubavi prema Njemu.

7. Ovo je od najčudnijih uzroka: da srce bude u potpunosti ganuto pred Uzvišenim Allahom, a to ne mogu riječi opisati .[261]

8. Osamljivanje sa Njim u vremenu kada se On spušta, kako bi Ga dozivao, učio Njegove riječi i srcem stajao pred Njim, a zatim sve završiti traženjem oprosta i kajanjem.

[261] Bukvalan prevod Ibnul-Kajjimovih riječi inkisarul-kalb – انكسار القلب – jeste slomljenost srca, što ukazuje na vrhunac skušenosti, pokornosti, potčinjenosti i poniznosti kao posljedice apsolutne srčane predanosti i obožavanja svim bićem. Ovo je najuzvišeniji osjećaj u srcu vjernika.

9. Druženje sa onima koji iskreno vole Allaha, ubiranje najboljih plodova njihovog govora, kao što se ubiraju najbolji plodovi, govoriti samo kada govor bude korisniji, i kada znaš da će ti poboljšati stanje i koristiti drugome.

10. Udaljavanje od svega što se isprječava između čovjekovog srca i Allaha dž.š.

Ovih deset stvari su komentirali mnogi učenjaci, a kod nas je prevedena knjiga *Deset stvari koje vode Allahovoj ljubavi*, pa bi bilo korisno pročitati je.[262]

Savršena ljubav i svojstva istinskih zaljubljenika

Postoje oni koji se odriču manje vrijednih ljubavi u želji da postignu onu najvredniju stoga ćemo govoriti o savršenoj ljubavi, ljubavi prema Allahu, plodovima spoznaje i halovima zaljubljenika.

Ovo poglavlje se odnosi samo na plemenite i vrijedne duše koje se ne zadovoljavaju nečim manje vrijednim i koje ne mijenjaju bolje za gore. Njih ne zavarava prividna ljepota koja u sebi krije mnoge grozote. Duša, kojoj je urođeno da stalno stremi boljem, ne zadovoljava se ničim drugim osim najvrjednijim. Uzvišeni Allah je ukorio narod koji je zamijenio jednu hranu drugom, manje vrijednom od prve. Rekao im je: *Zar želite da ono što je bolje zamijenite za ono što je gore?* (El-Bekara, 61)[263]

Osnov svega je želja za Allahom, nastojanje da se postigne Njegovo zadovoljstvo i da Mu se približi na

[262] *Medaridžis-salikin*, 3/16-17., drugo izdanje: *Darul-kitabil-arebijji*, Bejrut, 1973.
[263] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 394.

različite načine, čežnja za susretom i stajanjem pred Njim. Ako kod roba ne bude postojala želja za ovim, onda će čeznuti za Džennetom i njegovim blagodatima i svemu onome što je Allah pripremio Svojim dobrim robovima. Ako kod roba ne bude ovih ambicija, postoji bojazan da će mu prebivalište biti Vatra i kazna koju je Allah pripremio nepokornima. Ako ni to ne bude prisutno u njegovom srcu, neka zna da je stvoren da gori u Ognju, a ne da boravi u blagodatima. Ove visoke stepene, nakon Allahove odredbe i pomoći, čovjek će postići samo suprotstavljanjem prohtjevima. Neki mudraci su upitani: "Ko je najbolji drugi?", pa rekoše: "Dobra djela." Bi rečeno: "A šta je najštetnije?" Odgovoriše: "Nefs i prohtjevi." Neki mudraci su rekli: "Kada ti nije jasno koja je od dvije stvari ispravna, pogledaj koja je bliža tvojoj strasti, pa je se kloni." [264]

Intelektualno-duhovni užitak poput spoznaje, znanja, kićenja osobinama koje upotpunjuju ljudsku ličnost (plemenitost, velikodušnost, čednost, hrabrost, strpljivost, blagost, čovječnost, i dr.) predstavljaju jedan od najvećih užitaka. To je užitak plemenitih, časnih i uzvišenih duša. Kada se tom užitku pridoda užitak spoznaje Uzvišenog Allaha, ljubavi prema Njemu, obožavanja Njega Jedinog Koji nema sudruga, zadovoljstvo Njime koje može zamijeniti sve ostalo, dok ništa drugo ne može biti zamjena za to, onda posjednik ovog užitka biva u ovosvjetskom džennetu koji je u odnosu na ostale dunjalučke užitke poput ahiretskog Dženneta u odnosu na dunjaluk. Ne postoji ništa slađe, bolje i ljepše za srce i dušu od ljubavi prema Allahu, okretanja Njemu, obožavanju

---

[264] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 402.

samo Njega, radosti i čežnji za susretom sa Njim i gledanjem u Njega. Ni trun ovih uživanja ne može se porediti s dunjalučkim uživanjima makar bila poput planina.

Neki arifi su govorili: "Kako su jadni dunjalučari! Napustili su ga, a nisu probali niti osjetili njegove najbolje blagodati." Neko upita: "Koje blagodati?" Rekoše: "Ljubav prema Allahu, prisnost sa Njim, čežnja za susretom sa Njim i spoznaja Njegovih imena i svojstava." Drugi je rekao: "Najljepša stvar na dunjaluku je spoznaja Allaha i ljubav prema Njemu, a najslađe na Ahiretu je gledanje u Njega i slušanje Njegovog govora bez posrednika." Neki su govorili: "Tako mi Allaha, doista postoje momenti kada srce igra i treperi od radosti. Ja često kažem sebi da ako će se ljudi stalno tako osjećati kada uđu Allahovom milošću u Njegov Džennet, onda su njihovi životi tamo zaista lijepi."[265]

Jedan arif je rekao: "Željezo koje se ne upotrebljava prekrije hrđa i potpuno ga uništi. Isti je slučaj sa srcem. Ako se ne koristi i upotrebljava za ljubav prema Allahu, ne čezne za Njim i ne spominje Ga, njime ovlada neznanje koje ga usmrti i potpuno upropasti." [266]

Ebul-Husejn el-Verrak je rekao: "Život srca je u spominjanju Onoga Koji ne umire, a življenje koje nešto vrijedi jeste život sa Njim i ništa drugo."[267] Ibnul-Kajjim to komentira riječima: "Zbog ovoga je propuštanje prilike za približavanje Njemu za arife bilo teže od smrti, jer je propuštanje te prilike prekid veze sa Gospodarom, dok

---

[265] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 165-166.
[266] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 167.
[267] Ibnul-Kajjim, Igasetul-lehfan, 72., tahkik: Šejh Muhammed Hamid el-Feki, *Mektebetul-me'arif*, Rijad, pvo izdanje, 1408. h.g. (1988.)

je smrt prekid veze sa stvorenjima. Kolika je samo razlika između ta dva prekida!

Neki drugi arif je rekao: "Ko se raduje Allahu, sve se ostalo raduje njemu, a ko se ne raduje Allahu, njegovo srce će na ovom svijetu biti rastrgnuto brigama."

- Od znakova zdravlja srca je da se ne umara od zikra, da mu ne dosadi služenje Njemu, da ne bude prisan osim sa Njim ili sa onim ko mu ukazuje na Njega, ili ga opominje Njime. Od tih znakova je i da kada propusti svoj vird[268], osjeti veći bol nego što dunjalučar pati zbog gubitka svog imetka.

I od znakova zdravlja srca je da ono čezne za služenjem Njemu, kao što gladni čezne za hranom i vodom.

On zeli da njegova briga bude jedna, i da bude radi Allaha.

Od znakova zdravlja srca je da, kada stupi u namaz, od njega ode briga i tuga za dunjalukom. Teško mu pada kada mora završiti namaz. U namazu nalazi odmor i uživanje, radost oka i sreću.

- I od znakova zdravlja srca je da je škrtiji kada je u pitanju vrijeme i njegovo traćenje nego što su najveće škrtice škrti za svojim imetkom.

Od tih znakova je da njegova briga za ispravnošću djela bude veća od samog djela. Teži iskrenosti u djelu, savjetuje, slijedi Poslanika u djelu i dobročinstvu. Smatra da je Allah blagodaran prema njemu, a da on nedovoljno

[268] Dnevni ibadet kojim rob obožava svog Gospodara, poput jutarnjih i večernjih zikrova, i raznih drugih nafila.

radi na poštovanju Allahovog prava kod njega.[269]

Težnja ka Allahu, želja za viđenjem Njegovog Lica, i čežnja za susretom sa Njim predstavljaju glavnu čovjekovu opskrbu i osnovu njegove sreće, uspjeha, blagostanja i radosti. Za to je stvoren, to mu je naređeno i zbog toga su poslati poslanici i objavljene Knjige. Nema boljitka niti blagostanja za srca dok ne usmjere svoju težnju jedino ka Uzvišenom Allahu, tako da On bude jedino čemu srce teži, za čim traga i što želi, kako je u ajetu rečeno: *A kad završiš, molitvi se predaj i samo Gospodaru svome teži!* (El-Inširah, 8)[270]

Jahja ibn Mu'az er-Razi je rekao: "Onaj ko je istinski spoznao Allaha, napušta ovaj svijet, a da se nije zasitio dvijema stvarima: plakanjem nad samim sobom i čežnjom za susretom s Uzvišenim Allahom." Drugi je rekao: "Čovjek neće biti arif sve dok ne dođe do stepena na kojem mu ni svo kraljevstvo Sulejmana, a.s., ni za trenutak ne bi odvratilo pažnju od Allaha, ukoliko bi mu bilo dato." A neki govore: "Onaj ko je spoznao Uzvišenog spominje Ga u osami i povučen je od ljudi. Svjestan je zavisnosti od Allahove milosti, pa ga je On zato učinio neovisnim od ostalih stvorenja. Ponizan je pred Allahom, pa ga je On uzdigao medu stvorenjima." Zun-Nun el-Misri je rekao: "Za sve postoji kazna, a kazna za arifa, onoga ko je spoznao Allaha, jeste da prestane spominjati Allaha dž.š." Ukratko, život srca moguć je samo uz spominjanje Allaha, dž.š. Bez toga uopće nema života.

---

[269] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 72-73, tahkik: Šejh Muhammed Hamid el-Feki, *Mektebetul-me'arif*, Rijad, prvo izdanje, 1408. h.g. (1998.)
[270] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, ٤٠٥.

Čovjek istinski voli Allaha onda:

- kada Ga bude spominjao i jezikom i srcem;

- kada i jezikom i srcem bude želio samo ono što Voljeni želi od njega;

- kada se ne bude mogao zasititi Njegovog govora i rada za Njega;

- kada i malo Njegovog dobročinstva vidi kao veliko;

- kada prigrli pokornost Njemu i rastavi se od suprotstavljanja Njemu;

- kada i svo svoje biće bude poklonio svome Voljenom, ne ostavivši sebi ništa,

- kada se svo njegovo srce ispuni veličanjem i uzdizanjem svoga Gospodara, davanjem prednosti Njegovom zadovoljstvu nad svim ostalim, a bude mu teško da se strpi zbog daljine susreta sa Njim;

- kada se ne bude mogao smiriti osim Njegovim spominjanjem, te žudnjom za susretom sa Njim;

- kada bude sretan samo dok Njega spominje i Njegove granice čuva i

- kada Mu bude dao prednost nad svim ostalim.

Džunejd prenosi da je Haris el-Muhasibi rekao: "Ljubav znači:

- da u potpunosti težiš prema nekome;

- da mu daješ prednost nad samim sobom, svojim životom i imetkom;

- da se sa njim slažeš i javno i tajno;

- i da pored toga smatraš da je tvoja ljubav prema njemu nedovoljna.

Neki kažu: "Ljubav je plamen u srcu koji spali sve, osim onoga što voljeni želi od onoga koji voli."

Također, kažu: "To je ulaganje krajnjeg napora s ciljem postizanja zadovoljstva Voljenog, i to neće biti onda kada čovjek bude toliko vezan za Voljenog da uopće ne primjećuje svoju ljubav."

U jednom hadisi-kudsiju stoji: "Robe, Ja te volim zbog toga što je to tvoje pravo kod Mene, pa voli i ti Mene zbog prava koje imam kod tebe." Abdullah ibn Mubarek veli: "Kome bude dato nešto ljubavi, a ne bude posjedovao isto toliko bogobojaznosti, on je obmanut." Jahja ibn Mu'az er-Razi je rekao: "Atom ljubavi mi je draži od sedamdeset godina ibadeta bez ljubavi."

Ebu Bekr el-Kettani pripovijeda: "U Mekki je za vrijeme hadža postavljeno pitanje o ljubavi, pa neki učenjaci iznesoše svoja mišljenja. Džunejd je bio najmlađi među okupljenima, te mu rekoše: 'O Iračanine, reci nam šta ti misliš o ovome." On zavrtje glavom, oči mu se orosiše suzama, a zatim reče: 'Rob koji je napustio prohtjeve svoje duše, u stalnom je spomenu svog Gospodara doslovno ispunjava svoje obaveze prema Njemu, u Njega gleda svojim srcem, svjetlom srca je spalio prohtjeve, i ispio čisto piće iz pehara Njegove ljubavi. Kada progovori koristi Njegove riječi, ako se pokrene, to je na osnovu Njegove naredbe, ako šuti, misli o Allahu. Sve što radi u Njegovo je ime, radi Njega i s Njegovom naredbom.' Učenjaci zaplakaše i rekoše: 'Na ovo se nema šta dodati.

Uzdigao te Allah, o vođo mudraca."[271]

Simnun je rekao: "Oni koji vole Allaha postigli su dunjalučki i ahiretskih ugled. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: 'Čovjek je sa onim koga voli.', a oni su bili sa Allahom na ovom, i sa Njim će biti na Onom svijetu.

Jahja ibn Muaz rekao je: "Onaj ko tvrdi da voli Allaha, a ne pazi na Njegove granice, nije iskren."

Ljubav je stablo u srcu čiji je korijen poniznost prema Voljenom. Njegovo je stablo spoznaja Voljenog, grane su strahopoštovanje, listovi su stid pred Voljenim, plod je pokornost, a spominjanje tečnost koja to stablo zalijeva. Ukoliko u ljubavi izostane samo jedna od ovih stvari, bit će nepotpuna." [272]

Istinski zaljubljenici ne žele da do Voljenog budu tjerani bičevima straha, već da ka Njemu lete na krilima čežnje. Biće zaljubljenika je u potpunosti ispunjeno ljubavlju, toliko jako da je zasjenilo sva ostala čula. U povijesti islama bilo je primjera da su neki vjernici imali gangrenu, pa bi im noga trebala biti amputirana, te su im nudili alkohol kako ne bi osjetili bolove. Oni su govorili da im odsječu nogu dok su u namazu ili dok uče Kur'an, jer tada ne osjećaju bolove zato što je svo njihovo biće ispunjeno ljubavlju i nema mjesta bolu. Tako je tabi'inu Ebul-Aliji trebala biti odsječena noga. Kada je ljekar pripremio skalpel za odsijecanje mesa i testeru za piljenje kosti, upitao je Ebul-Aliju da li želi opojno sredstvo kako ne bi osjetio bol pri amputaciji. On je odgovorio: "Ne,

---

[271] *Reudatul-muhibbin*, 407-408.
[272] *Reudatul-muhibbin*, 409.

nemoj! Ima nešto što jače djeluje od toga." "A šta je to?" - upitao ga je ljekar, pa mu je rekao: "Dovedite mi nekoga ko lijepo uči Kur'an. Neka uči dok mi ti budeš amputirao nogu!" Poslije amputacije ljekar mu reče: "Kao da nisi osjetio bol pri amputaciji." "Nisam za to imao vremena od svježine ljubavi prema Allahu i slasti koju sam osjećao dok sam slušao učenje Kur'ana. To mi nije dalo da osjetim bol testere."[273]

Srce zaljubljenika stoji ispred veličine i ljepote Voljenoga, pa kada opazi Njegovo veličanstvo – zastrepi pred Njim i slavi Ga, a kada vidi Njegovu ljepotu – zavoli Ga i ispuni se čežnjom prema Njimu."[274]

"Jedan od učenjaka prvih generacija veli: 'Svaki čovjek ima dva oka na licu kojima gleda stvari na ovom svijetu, i dva oka u srcu kojima gleda ahiretske stvari. Kada Uzvišeni Allah želi Svome robu hajr, otvori mu oči srca i on doživi u njemu slast i osjeti blagodati koje prije nije mogao ni zamisliti, a koje mu je obećao Onaj Koji samo istinu govori.' Zatim je proučio ajet: *Kako oni ne razmisle o Kur'anu, ili su im na srcima katanci?* (Muhammed, 24) 'Da osim crnila na srcu ne postoji druga kazna za one koji su drugima mimo Allahu dali prednost u ljubavi, to bi im bilo dovoljno."[275]

Jedan od onih koji su iskreno voljeli Uzvišenog Allaha je rekao: "Ljubav prema Uzvišenom odvratila je srca od ljubavi prema svemu drugom. Ona na ovom svijetu ne

[273] Abdurrahman Re'fet el-Baša, *Suver min hajati tabi'in*, 452., 15. izdanje, *Darul-edebil-islamijji*, 1997.
[274] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 180.
[275] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 167.

osjećaju drugu slast osim slasti ljubavi prema Allahu, niti se na Onom svijetu nadaju većoj nagradi od gledanja u lice svog Voljenog."[276]

El-Havas je rekao: "Ostavili ste ljubav prema Allahu i svu svoju ljubav ste poklonili jedni drugima. Da ste zavoljeli Uzvišenog Allaha, vidjeli biste čuda."[277]

Želja za Allahom, dž.š., i postizanjem nagrade gledanja u Njegovo lice i čežnja za susretom sa Njim, temelj je onoga što ima svaki vjernik, pokretač njegovih djela i ono što njegov život čini lijepim i ugodnim. To je osnova njegove sreće, uspjeha, uživanja i zadovoljstva. To je ono radi čega je stvoren i što mu je naređeno da čini. Radi toga su objavljene knjige, poslani poslanici. Srce neće biti zdravo niti će osjećati zadovoljstvo ako njegova najveća želja i stremljenja ne budu usmjereni prema Allahu, dž.š., Jednom i Jedinom. On će biti jedina njegova želja i nada, kao što Uzvišeni kaže: *A trebalo bi da se zadovolje onim što im daju Allah i Poslanik Njegov i da kažu: 'Dovoljan nam je Allah, Allah će nam dati iz obilja Svoga, a i Poslanik Njegov, mi samo Allaha hoćemo.'* (Et-Tevba, 59)"[278]

Pokornost Allahu prosvjetljava srce, glača ga, polira, jača i čini postojanim, sve dok ne postane poput uglačanog, čistog ogledala i potpuno se ispuni svjetlošu."[279]

Najbolja stvar za iskrenoga jeste ostvarivanje potpune svijesti o svom siromaštvu, ovisnosti i poniznosti. Spoznaja da je niko i ništa, da mu ni islam još nije ispravan,

[276] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 166.
[277] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 166.
[278] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 406.
[279] Ibnul-Kajjim, *El-Dževabul-kafi*, 109.

da bi sebi pripisao nekakvu počast. Bio sam svjedok jedne stvari kod Ibn Tejmijje, koju kod drugih nisam vidio. Često bi govorio: "Ja nemam ništa, niti je od mene išta, niti u meni ima išta." I često bi davao primjer ovom strofom:

Ja sam prosjak i sin prosjakov
A takav je bio moj otac i otac njegov...

A kada bi ga neko pohvalio u lice, rekao bi: 'Tako mi Uzvišenog Allaha, ja, uistinu, sada obnavljam svoj islam sve vrijeme i još uvijek se nisam pokorio dobrom pokornošću.' Pred kraj života mi je poslao tefsirsko pravilo svojeručno pisano, a na poleđini ove stihove koje je lično sastavio i napisao:

Ja sam siromah pred Gospodarem svih stvorenja
Ja sam jadničak u većini svojih stanja.

Ja sam duši svojoj nepravedan, i ona me gazi
A dobrota, ako bi nam došla, od Njega dolazi.

Ne mogu joj biti od koristi nimalo
Niti otkloniti ono što bi joj štetilo.

Ja nemam mimo Njega zaštitnika koji me pazi
Niti zagovornika kada me griješenje zarazi.

Osim s dozvolom Milostivog, našeg Stvoritelja
Kao što u ajetima piše za zagovoritelja.

A ništa pored Njega ne posjedujem[280]
Niti u nekim svojim sitnicama učestvujem.

[280] Tj. ja ništa ne posjedujem, sve je Allahovo.

Niti On pomagača, da se pomogne, ima
Kao što to rade vladari u državama.

A opis lični i vječni mi je siromaštvo
Kao što je Njegov opis lični bogatstvo.

Ovo je situacija svију i stvorenoga svega
I svako Mu je rob koji će doći pred Njega.

A ko god je za nečim mimo Stvoritelja u potrazi
Taj je neznalica, nepravedan, mušrik koji se uobrazi.

Hvala je Allahu koliko je u svemirskoj stazi
Za ono što je od Njega, i što li će tek da dolazi.[281]

"Čuo sam Šejhul-islama, Allah se smilovao njegovoj duši da kaže: 'Spominjanje Allaha je za srce poput vode za ribu, pa šta će biti sa ribom kada napusti vodu?'[282]

Posvećenost Uzvišenom Allahu, priklanjanje Njemu, zadovoljstvo Njime i onim što dolazi od Njega, ispunjenost srca ljubavlju prema Njemu, neprestano spominjanje Njega, sreća i radost zbog spoznaje Njega, predstavljaju ovosvjetski džennet i život u poređenju s kojim životi kraljeva ne znače apsolutno ništa. Čuo sam Šejhul-islama da kaže: "Doista na dunjaluku postoji džennet, i ko u njega ne uđe neće ući ni u Džennet na Ahiretu."

Jedne prilike mi je rekao: "Šta mi mogu učiniti moji neprijatelji? Moj džennet i vrt je u mojim prsima. On se

[281] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 525.
[282] Ibnul-Kajjim, *El-Vabilus-sajjib*, 1/47., *Darul-hadis*, Kairo, 1999.

ne odvaja od mene gdje god da krenem. Ako me zatvore – to je moja osama sa Allahom; ako me ubiju – to je moj šehadet; ako me protjeraju – to je za mene turizam." Dok je bio u zatvoru, u tvrđavi, govorio je: "Kada bih podijelio punu ovu tvrđavu zlata, ne bih im mogao zahvaliti za ovu blagodat." Ili: "Nikako im se ne mogu odužiti za dobro koje sam unutra našao, a čiji su sebeb oni bili." Ili tome slično.

Na sedždi u zatvoru bi govorio: "Allahu moj, pomozi mi da Te spominjem, da Ti se zahvalim i na najljepši Te način obožavam."Maša'allah! A jedne prilike mi je rekao: "Istinski zatvorenik je onaj čije srce nije povezano sa svojim Gospodarom, a istinski zarobljenik je onaj kog su zarobile strasti."

Kada je ušao u zatvor u tvrđavi i našao se unutar zidina, pogledao je u njih i rekao: *I između njih će se zid postaviti koji će vrata imati; unutar nje bit će milost, a izvan nje patnja.* (El-Hadid, 13)

Allah zna da nikada nisam vidio ikog da živi ljepše od njega, uprkos tjeskobnom životu bez luksuza i blagostanja. On je imao najljepši život, bio je najširih prsa, najjačeg srca i najsretnije duše. Svjetlost blagostanja bi se vidjela na njegovom licu. Kada bismo bili u velikom strahu, došle nam zle misli i cijeli nam svijet postao tjeskoban, otišli bismo do njega, i čim bismo ga ugledali i čuli njegov govor, od nas bi nestalo takvo stanje i pretvorilo se u širokogrudnost, snagu, uvjerenje i spokoj.

Slavljen neka je Allah Koji je učinio da Njegovi robovi vide Njegov Džennet prije nego Ga sretnu, i Koji im je otvorio njegova vrata još na ovom svijetu, pa su osjetili

njegov dah, povjetarac i miris koji je učinio da svu svoju snagu usmjere na traganje za Njim i takmičenje na putu ka njemu.[283]

Oni koji vole Allaha postigli su i ovodunjalučki i ahiretski ugled. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Čovjek će biti s onim koga voli."[284] Oni su bili sa Allahom na ovom i s Njim će biti i na Onom svijetu. Allah je Onaj Koji istinski voli Svoje robove, i oni Njega vole istinskom ljubavlju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Kada Allah zavoli nekog roba, pozove Džibrila, a.s., i kaže mu: 'Ja volim tog i tog Svog roba, pa ga i ti voli.' Poslije toga ga zavoli i Džibril, a.s., koji među stanovnicima nebesa razglasi: 'Allah, dž.š., je zavolio tog i tog čovjeka, pa ga i vi volite, pa ga zavole i svi stanovnici nebesa. Zatim mu Allah dž.š., podari lijep prijem među stanovnicima Zemlje."[285]

Jedna od najboljih dova vezanih za ljubav prema Allahu i zadobijanje Njegove ljubavi je:

اللهم إني أسألك حبك وحب من يحبك وحب عمل يقربني إلى حبك! اللهم ما رزقتني مما أحب فاجعله قوة لي فيما تحب و ما زويت عني مما أحب فاجعله فراغا لي فيما تحب! اللهم اجعل حبك أحب إلي من أهلي ومالي ومن الماء البارد على الظمأ! اللهم حببني إليك وإلى ملائكتك وأنبيائك ورسلك وعبادك الصالحين واجعلني ممن يحبك و يحب ملائكتك وأنبياءك ورسلك وعبادك الصالحين! اللهم أحي قلبي بحبك واجعلني لك كما تحب! اللهم اجعلني أحبك بقلبي كله وأرضيك بجهدي كله! اللهم اجعل حبي كله لك وسعيي كله في مرضاتك ...

[283] Ibid., 1/48.
[284] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 23. Bejrut, 1983. je Muttefekun alejhi.
[285] Hadis je muttefekun alejhi.

Allahu moj, molim Te za Tvoju ljubav, ljubav prema onima koji Tebe vole i ljubav prema djelima koja će mi priskrbiti Tvoju ljubav. Allahu moj, ljubav koju si mi podario usmjeri prema onome što Ti voliš, ono što si mi uskratio a što ja volim nadomjesti mi onim što Ti voliš. Allahu moj, učini da mi ljubav prema Tebi bude draža od ljubavi prema porodici, imetku i od hladne vode kada sam veoma žedan. Allahu moj, učini da me Ti voliš, Tvoji meleki, vjerovjesnici, poslanici i Tvoji dobri robovi. Učini me od onih koji Te vole i koji vole Tvoje meleke, vjerovjesnike, poslanike i Tvoje dobre robove. Allahu moj, oživi moje srce ljubavlju prema Tebi i učini me onakvim kakvim ćeš Ti biti zadovoljan. Allahu moj, učini da Te svim srcem volim i da krajnjim naporom nastojim da Te učinim zadovoljnim mnome. Allahu moj, učini da sva moja ljubav bude usmjerena prema Tebi i da svaki postupak koji uradim bude radi Tvog zadovoljstva.[286]

Abdul-Vahid ibn Zejd prenosi da je Hasan el-Basri rekao: "Kada bi pobožnjaci znali da neće vidjeti Allaha na Ahiretu, njihove bi duše od tuge izgorjele na ovom svijetu."[287]

Neki je čovjek stao pred Šiblija i upitao ga: "Koje je strpljenje najteže strpljivima?"

-Strpljenje u ime Allaha. - odgovori on.

-Ne. – reče čovjek koji je upitao.

-Strpljenje radi Allaha. – reče Šibli.

[286] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 418.
[287] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 435.

-Ne. – reče čovjek.

-Strpljenje koje u iskušenjima daje Allah? – reče Šibli.

-Ne. – odgovori čovjek.

-Pa koje je strpljenje onda najteže? – upita ga Šibli.

- Strpljenje u čekanju susreta sa Allahom.

Šibli tako jako uzdahnu da mu je duša gotovo napustila tijelo." [288]

Jedan od znakova iskrene ljubavi jeste i to da zaljubljenik ne može u potpunosti biti sretan osim u društvu voljenog i dok god je od njega odvojen, njegovu dušu nastanjuje nemir."[289] Džunejd prenosi da je čuo Sirrija kako govori: "Čežnja za Voljenim je najveći stepen koji arif može postići ukoliko ga istinski ostvari. A kada dostigne taj stepen, zaboravit će sve što ga odvraća od Onoga za Kim čezne."[290]

Džunejd je upitan: "Zbog čega onaj koji voli plače kada se susretne s voljenim?", pa je odgovorio: "To je zbog silne sreće i ljubavi i velike čežnje za njim."[291] Neki zaljubljenici su rekli: "Srca onih koji čeznu obasjana su Allahovim svjetlom. Kada se njihova čežnja ustalasa, obasja prostor između neba i Zemlje. Uzvišeni Allah ih pokaže Svojim melekima i kaže: 'Ovo su oni koji čeznu za susretom sa Mnom. Uzimam vas za svjedoke da Ja još više čeznem za njima."[292]'

[288] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 436.
[289] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 438.
[290] Ibid.
[291] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 438-439.
[292] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 439.

Spoznaja Gospodara je vrhunac svih spoznaja, želja za Njegovim licem je kraj svih stremljenja. Robovati Mu najplemenitije je djelo; stalno Mu iskazivati hvalu Njegovim imenima i svojstvima i veličati Ga, najplemenitije su riječi. To je osnov čistoće Ibrahimovog milleta. Uzvišeni je Svom Poslaniku rekao: *Poslije smo tebi objavili: 'Slijedi millet Ibrahimov, vjeru pravu, a on nije bio od onih koji Allahu nekog drugog pridružuju.'* (En-Nahl, 123) A Vjerovjesnik, s.a.v.s., je oporučio svojim drugovima da ujutru govore: "Osvanuli smo na iskonskoj prirodi islama, na riječima iskrenosti, na vjeri našeg vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s., i na milletu našeg oca Ibrahima, koji je bio pravi musliman, i nije Allahu nikog pridruživao."[293] To je suština svjedočenja da nema istinskog božanstva mimo Allaha. Na tome opstoji vjera islam koja je vjera svih vjerovjesnika i poslanika, i mimo koje nijednu vjeru Allah neće primiti. *A onaj koji želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena, i on će na Onom svijetu nastradati.* (Ali Imran, 85) Ljubav prema Njemu Uzvišenom, čak voljeti Njega apsolutno više od svega ostalog, spada u najveće obaveze, osnove i stubove vjere. Ko pored Njega bude volio neko stvorenje kao što Njega voli, počinio je širk koji Allah neće oprostiti, niti će takvome djela primiti. Uzvišeni kaže: *Ima ljudi koji su umjesto Allaha kumire prihvatili, vole ih kao što se Allah voli, ali pravi vjernici još više vole Allaha.* (El-Bekara, 165) Ako čovjek ne može biti vjernik sve dok mu Poslanik ne bude draži od života, porodice, djeteta, roditelja i svih ljudi, a ljubav prema njemu je rezultat ljubavi prema Allahu, kako je tek sa ljubavlju prema Uzvišenom? On

[293] Bilježe ga Ahmed, Ibn Ebi Šejbe i Ibnu Sunni; hadis je hasen.

je stvorio džine i ljude samo radi ibadeta Njemu, koji sadrži savršeni vid Njegovog veličanja i poniznosti pred Njim. Zbog toga su poslati poslanici, objavljene Knjige i propisani vjerozakoni, i na osnovu toga uspostavljena nagrada i kazna, stvoreni Džennet i Džehennem, i ljudi podijeljeni na nesrećne i srećne.

Kao što ništa nije slično Njemu Uzvišenom, tako nijedna ljubav i veličanje nisu slični ljubavi prema Njemu, veličanju Njega i strahu od Njega. Kad god se pobojiš stvorenja, udaljiš se i pobjegneš od Njega, a kada god se pobojiš Allaha bivaš prisniji sa Njim i pobjegneš ka Njemu. Kada je stvorenje u pitanju – bojiš se njegove nepravde i nasilja, a kada je Uzvišeni Gospodar u pitanju – bojiš se Njegove pravde i pravičnosti. Isto tako je i sa ljubavlju: svaka ljubav prema stvorenju koja nije radi Allaha predstavlja kaznu i bolest za onoga koji tu ljubav posjeduje. Bol koju će zbog te ljubavi doživjeti je daleko veća od užitka. Što je udaljeniji od Allaha, njegova bol i patnja će biti veća. Što se tiče ljubavi prema Allahu, stvari stoje drugačije: nema ničega što je draže srcima od njihovog Stvoritelja, Koji je njihov Bog, Zaštitnik, Gospodar, Opskrbitelj i Onaj Koji će ih usmrtiti, a zatim oživjeti.

Ljubav prema Njemu je užitak, život i radost duša, snaga srcā, svjetlost umova, radost očiju, izgrađivanje čovjekove nutrine. Za zdrava srca, dobre duše i čiste umove nema ništa slađe, ljepše, bolje, radosnije i blagodarnije od ljubavi prema Allahu, prisnosti sa Njim, i čežnje za susretom sa Njim. Slast koju vjernik pritom nalazi u svom srcu iznad je svake slasti, i blagostanje u kome se nalazi potpunije je od svakog blagostanja. Užitak koji time po-

stiže uzvišeniji je od svakog užitka. Tako jedan od zaljubljenika svoje stanje opisuje riječima: "Zaista moje srce u nekim trenucima zapadne u takvo stanje da kažem: Ako se džennetlije nalaze u ovakvom stanju onda stvarno lijepo žive." Drugi kaže: "Nekada mi dođu trenuci u kojima srce svo zatreperi od sreće zbog prisnosti sa Allahom i ljubavi prema Njemu." Drugi kaže: "Jadni li su nemarnici? Otišli su sa dunjaluka ne osjetivši ono što je najljepše na njemu." Drugi kaže: "Kada bi kraljevi i njihovi sinovi znali kako se osjećamo, sabljama bi pokušali da nam to oduzmu."

Osjećanje ovakvih stanja je srazmjerno snazi i ljubavi, spoznaji Voljenog i blizini Njemu. Što je ljubav savršenija, spoznaja potpunija, a blizina veća, slast, užitak, sreća i blagostanje bivaju intenzivniji. Ko bolje poznaje Uzvišenog Allaha, Njegova imena i svojstva, za Njim više teži, više Ga voli, bliži Mu je, naći će ovu slast u srcu koju riječi ne mogu opisati, niti se može ikako osim kušanjem spoznati. Kada srce to osjeti nikako neće moći dati prednost ljubavi prema nekom drugom i njegovoj blizini mimo Allaha. Što više bude volio Allaha, potpunije će Ga obožavati, pred Njim biti ponizniji i skrušeniji, i samo Njemu i nikom drugom robovati. Za srce nema uspjeha, boljitka, blagostanja, radosti, slasti, smiraja niti spokoja osim u obožavanju njegovog Gospodara, ljubav prema Njemu i priklanjanje Njemu. Makar postigao sve ono u čemu stvorenja uživaju, u tome neće naći svoj smiraj i spokoj već će osjećati samo veću oskudicu i brigu. Tako će biti sve dok ne ostvari ono za šta je stvoren i pripremljen: da samo Allah bude njegova krajnja želja i njegov vrhovni cilj. On je po svojoj biti ovisan o svome Gospodaru, s

jedne strane što Allah treba biti Obožavani, Voljeni, njegov Bog i ono čemu teži, a s druge strane zato što je On njegov Stvoritelj, Opskrbitelj i Održavatelj.

U srcu svakog vjernika nalazi se ljubav prema Uzvišenom Allahu, smiraj, slast i radost pri spominjanju Njega, uživanje i spoznaji Njega, i čežnja za susretom sa Njim, prisnost sa Njim, makar to ne bilo puno, zbog zauzetosti srca nečim drugim i okretanjem onome čime je zauzeto. Jedno je reći da nešto postoji, a drugo je osjetiti to. Jačina ili slabost toga, i njegovo povećavanje i smanjivanje ovise o jačini i slabosti imana, njegovom povećavanju i opadanju. Allah je istinski Voljeni, Onaj Koji se želi zbog Njega Samog, i primarni cilj, a sve mimo Njega se voli, želi i traži u ime Njega. Ako čovjek ne ostvari da samo Allah bude krajnji cilj kojem stremi, onda nije ostvario Šehadet da nema istinskog božanstva mimo Allaha. Srazmjerno tome, srce u sebi posjeduje krnjavost, mahanu i širk, a kao rezultat toga dobija bol, gorko kajanje i patnju, koji su srazmjerni veličini onoga što mu je promaklo."[294]

Pošto je Allah znao da se srca onih koji čeznu za Njim ne mogu smiriti osim susretom sa Njim, odredio im je rok za susret: *Onaj ko se nada susretu sa Allahom - pa Dan obećani će, sigurno doći*... (El-Ankebut, 5)[295] Istinski zaljubljenik kada se god približi svom Voljenom još više čezne za Njim.[296] Čežnja za Voljenim navodi čovjeka da automatski požuri ka zadovoljstvu Voljenog, makar u tome bila i njegova smrt. *A zašto si prije naroda svoga požurio, o Musa? Evo ide za mnom – odgovori on, a po-*

[294] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/198., drugo izdanje: *Mektebetul-me'arif*, Rijad, 1988.
[295] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 136.
[296] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 136.

žurio sam k Tebi, Gospodaru moj, da budeš zadovoljan.' (Ta ha, 84)"[297]

"Jedno od Njegovih lijepih imena jeste i El-Džemil- Savršeno lijepi, i On je preči da bude opisan ovim imenom od bilo čega drugog za što se kaže da je lijepo. Ljepota koja postoji u ovom svemiru je trag Njegovog savršenog stvaranja. On posjeduje ljepotu Bića osobina, djela i imena. Sva Njegova imena su lijepa, svojstva savršena. Sva Njegova djela su lijepa. Ljudi na ovom svijetu nisu u stanju gledati u Njegovu uzvišenost i ljepotu. Kada u edenskim perivojima ugledaju Njegovo lice, zaboravit će sve ostale blagodati u kojima uživaju i neće se osvrtati ni na šta drugo. Da ispred Njegovog lica ne postoji zastor od svjetlosti, blistavost Njegovog lica spalila bi sva stvorenja.[298]

Pošto spoznaja Uzvišenog Allaha i istinska predanost Voljenom i Savršenom Allahu svim srcem, dušom i bićem daje čovjeku džennet ljubavi i čežnje na ovom svijetu i slast susreta sa Voljenim i gledanja u Njegovo plemenito lice na Ahiretu, najobuhvatnija molitva koja sadrži sve to jesu Poslanikove riječi:

Allahu moj, molim Te da mi podariš slast gledanja u Tvoje lice i čežnju za susretom sa Tobom[299]

Da je iko umro od sreće, umrli bi stanovnici Dženneta.[300]

---

[297] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, ٤37.
[298] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, ٤١٩.
[299] Bilježi ga En-Nesai u *El-Kubra*, 1/387. br. 1228. i u *El-Mudžteba*, Ibn Hibban u *Sahihu*, Bezzar u *Musnedu*, Lalikai u *Usulu i'tikadi ehli sunne*, Ibn Ebi Asim u djelu *Es-Sunne*, i drugi, a Hakim u *Mustedreku* kaže da je vjerodostojan (1/524-525).
[300] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 421.

O RAZNOVRSNIM MUDROSTIMA I KORISTIMA

Znanje i pravda su osnov svakog dobra, a neznanje i nepravda su osnov svakog zla.[301]

Smutnje se dijele na dvije vrste:

---

301 "Korisna ljubav je ona koja čovjeku donosi sreću i blagodat kao korist, dok je štetna ljubav ona koja donosi nesreću, bol i patnju kao štetu. Kada ovo postane jasno, onda čovjek koji posjeduje živo srce, znanje i sebi želi dobro neće dati prednost ljubavi prema onome što će mu štetiti, i zbog čega će biti nesrećan i patiti. To se može desiti samo zbog:
-neispravnog poimanja i spoznaje;
-pokvarenosti cilja i želje.
Prvo je neznanje, a drugo je nepravda. Čovjek je u osnovi stvoren kao nepravedan i neznalica, i od tog opisa se ne može odvojiti osim ako ga Allah poduči znanju i njime ga okoristi, i podari mu uputu. Kome Allah želi dobro poduči ga onome što koristi, čime izlazi iz okvira neznanja, a zatim ga okoristi time, čime izlazi iz okvira nepravde. Duša nekada teži onome što joj šteti zbog neznanja, ili zbog pokvarenosti želje, ili zbog oboje." (Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/137.) "On je milostiviji prema čovjeku nego čovjek prema samom sebi, kao što bolje zna šta će čovjeku koristiti nego što to sam čovjek zna. Čovjek, zbog nepoznavanja onoga što je dobro za njegovu dušu, teži onome što će joj nanijeti štetu i bol, umanjiti njen užitak, okrnjiti njenu čast i nagradu, i udaljiti je od Allahove blizine, dok on pritom misli da joj koristi i ukazuje počast. Ovo je vrhunac neznanja i nepravde, a čovjek je zalim i neznalica. Koliko samo ljudi misli da je ukazalo počast svojoj duši, a ustvari su je samo ponizili. Koliko samo njih misli da su je odmorili, a ustvari su je umorili. Koliko samo njih misli da su duši udovoljili pružili joj užitak, a ustvari su se time isprij ečili između nje i svih njenih užitaka. On ne zna šta je to što će joj koristiti, niti ima milosti prema njoj, niti mu neprijatelj može nanijeti štete koliko on može samome sebi. Umanjio je njen užitak, prekršio njeno pravo, poništio njena dobra, i prodao njenu vječnu sreću i savršenu, trajnu slast, za prolaznu pomiješan sa gorčinom, i koja je ustvari poput zbrkanih snova... (Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/174.)

1. Smutnja sumnji (فتنة الشبهات);

2. Smutnja strasti (فتنة الشهوات).

U čovjeku se mogu naći obje vrste zajedno, ili pojedinačno. Smutnja sumnji proističe iz slabog srčanog vida i nedostatka znanja. To pogotovo dolazi do izražaja kada se udruži sa pokvarenošću želje i slijeđenjem strasti, čime nastaje najveća smutnja i nesreća. Šta se može reći o čovjeku pokvarene želje koji upravlja shodno strastima, a ne po uputi, udružujući sve to sa nedostatkom znanja sa kojim je Uzvišeni Allah poslao Svog Poslanika? Takav spada u one o kojima Uzvišeni Allah kaže: *Oni se povode samo za pretpostavkama i onim za čim duše žude...* (En-Nedžm, 23) Ova smutnja kao krajnji ishod ima nevjerstvo i licemjerstvo, i to je smutnja licemjera i novotara, srazmjerno stepenima njihovih novotarija. Svi oni su nešto izmislili kao produkt sumnji, koja im je pomiješala istinu i neistinu, uputu i zabludu. Iz ove smutnje se čovjek može spasiti jedino slijeđenjem Poslanika i pribjegavanjem njegovom sudu u malim i velikim stvarima, unutarnjim i vanjskim. Mora srce vezati za to i okrenuti se od svega drugog. Ako prođe – to treba prihvatiti, ne zato što ga je rekao taj i taj, već zato što se slaže sa poslanicom, a ako se suprotstavlja tome – odbiti, ma od koga dolazilo. Ovo će ga sačuvati smutnje, a ukoliko od toga odstupi, zadesit će ga ta smutnja srazmjerno odstupanju.

Što se tiče druge vrste smutnji, to je smutnja strasti. Uzvišeni je spomenuo obje vrste zajedno u riječima: *Vi ste kao i oni prije vas! Oni su jači od vas bili i više su blaga i djece imali i nasladivali se svojim udjelom na dunjaluku, a i vi se naslađujete svojim udjelom na dunjaluku isto onako*

kao što su oni prije vas to radili; i vi se upuštate u nevaljaštine kao što su se i oni upuštali... (Et-Tevba, 69)

Pod *slatkim životom* se misli na uživanje na dunjaluku i dunjalučkim strastima. Zatim kaže *upuštate u nevaljaštine kao što su se i oni upuštali*, tj. zapadali su u zablude, što spada u smutnju. Time je Uzvišeni ukazao na ono što kvari srca:

1. Naslađivanje svojim udjelom na dunjaluku;
2. Upuštanje u nevaljaštine.

To je zato što pokvarenost vjere dolazi:

1. Ili od vjerovanja u zabludu i pričanja o tome;
2. Ili od postupanja suprotno ispravnom znanju.

Prvo su novotarije i ono što ide uz to, a drugo grijesi. Prvo dolazi od sumnji, a drugo od strasti.

Osnova svake smutnje je:

1. Davanje prednosti mišljenju nad šerijatom i

2. prohtjevu nad razumom. Prvo je osnova smutnje sumnji, a drugo je osnova smutnje strasti. Sumnja se anulira jekinom – čvrstim ubjedenjem, a smutnja strasti se anulira saburom – strpljenjem.

Uzvišeni je vodstvo u vjeri uslovio ovim dvjema stvarima, pa kaže: *Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na Pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali.* (Es-Sedžda, 24) Time nam je rekao da se strpljenjem i uvjerenjem postiže vodstvo u vjeri. Te dvije stvari je spojio i u riječima: *I koji jedni drugima preporučuju istinu,*

i koji jedni drugima preporučuju strpljenje. (El-Asr, 3) Tako jedni drugima oporučuju istinu koja anulira sumnje, i strpljenje koje zauzdava strasti.

Uz potpunost razuma i strpljenja anulira se smutnja strasti, a uz potpunost srčanog vida i uvjerenja anulira se smutnja sumnji. A Allah je Onaj Koji daje pomoć.

Kada se rob spasi smutnje sumnji i strasti doživjet će dvije najveličanstvenije stvari koje se mogu poželjeti, koje mu donose sreću, uspjeh i savršenstvo, a to su: uputa i milost. Uputa udružena sa milošću manifestuje se u ovom prolaznom i u vječnom životu. Što se tiče prolaznog života, Uzvišeni Allah im na dunjaluku daruje ljubav prema dobru i dobročinstvu, i da osjete istinsku slast imana, njegov užitak, radost i sreću što ih je Uzvišeni Allah uputio, dok su mnogi drugi u zabludi, koji su se razišli sa istinom. Vjernici idu svjetlošću upute, njome hode među ljudima, dok druge vide zbunjene i u tminama. Oni su najsrećniji ljudi zbog upute koju im je njihov Gospodar darovao, kao što Uzvišeni kaže: *Neka se zato Allahovoj blagodati i milosti raduju, to je bolje od onoga što gomilaju.* (Junus, 58)[302]

Jahja ibn Mu'az er-Razi je rekao: "Pobožnost je čuvanje tajni i odstranjivanje iz srca svega drugog osim Uzvišenog Allaha."

Sehl ibn Abdullah kaže: "Svakog trenutka Uzvišeni Allah gleda u srca Svojih robova. U čijem srcu nađe želju za nekim drugim mimo Njega, to srce propusti Iblisu da ovlada njime."

Također je rekao: "Ko se svojim srcem približi Allahu

---

[302] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 2/165-172.

– iz njega sve mimo Njega udalji. Ko bude Allahovo zadovoljstvo tražio – Allah će ga zadovoljnim učiniti. Čije srce o Allahu bude razmišljalo – On će sačuvati njegove ostale organe." Rekao je i: "Nemoguće je da srce koje je osjetilo slast čvrstog jekina bude naklonjeno prema nekom drugom mimo Uzvišenom. Nemoguće je da u srce uđe svjetlo dok u tom srcu bude nešto čime Uzvišeni Allah nije zadovoljan." Jedan od arifa je upitan koje je djelo najbolje, pa je odgovorio: "Čuvanje nutrine od okretanja prema nečemu mimo Uzvišenog Allaha." Muslim je rekao: "Okrenuli ste se od Allaha i poklonili pažnju jedni drugima. Da ste se Njemu okrenuli – čuda bi vidjeli!"[303] Fudajl ibn Ijad je rekao: "Ko ti garantira da nisi počinio djelo koje Allah ne voli, pa ti je zbog toga zatvorio vrata oprosta, a ti se, i ne znajući to, i dalje smiješ?"[304] Svijeća Allahove pomoći zasvijetlit će u svijećnjaku poniznosti.[305] Piće strasti je slatko, ali se njime lahko davi. Kada vrabac vidi zrno u zubima zamke – lahko se odriče slasti jela.[306] Allahu pripada vlast nebesa i Zemlje. Od tebe traži u zajam samo jedno zrno – a ti si Mu ga uskratio. On je stvorio sedam mora, a od tebe traži samo jednu suzu, no tvoje oči su ostale suhe! Slobodno puštanje pogleda u srce urezuje sliku viđenoga. Srce je Kaba, a Onaj Koga treba obožavati ne dopušta da oko Kabe budu poredani idoli i kipovi. [307] Spoznaja je ćilim na koji staje samo Allahu bliski rob, a ljubav je pjesma koju pjeva

[303] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 439-440.
[304] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 439-442.
[305] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 67.
[306] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 67.
[307] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 67.

samo zaljubljeni željan društva Voljenoga.[308] Subhanallah, tvoja vanjština je okićena odjećom bogobojaznosti, ali ti je nutrina poput zemljanog vrča u kom se nalazi vino strasti. Kad god ugladiš i namjestiš vanštinu, ispod odjeće zaudara smrad vina. Od tebe se tad udalje istinoljubivi, a okruže te griješnici i pokvarenjaci. Dok se predaješ ibadetu u kutku džamije, prilazi ti lopov strasti i vidi da ga ne odgoniš. On će biti uz tebe pokušavajući da te odvrati od dobra dok god te ne izvede iz džamije.[309]

Nije čudo što vjernici Uzvišenog vole: *I koji Njega vole.* Prava divota je da On, Uzvišeni, njih voli: *koje On voli*![310] Nije čudno da siromah voli dobročinitelja koji mu udjeljuje, ali je čudno da dobročinitelj voli tog siromaha![311]

Ako odeš bez prtljaga, prave vjere i imana
Na mahšeru ćeš ugledati one koji prtljag nose
Zažalit ćeš zašto i ti nisi spreman kao oni
Zašto nisi ulagao i štedio kao mnogi.[312]

Onaj koji čini djela bez iskrenosti prema Allahu i slijedenja Poslanika, s.a.v.s., liči putniku koji je napunio torbu pijeskom koji mu otežava put, a ništa mu ne koristi. Ako srce opteretiš dunjalučkim brigama i tegobama, a zanemariš virdove u kojima se nalazi snaga za srce, ličiš putniku koji je opteretio jahalicu više nego što može ponijeti, a ne daje joj potrebnu hranu. Kako će se samo brzo zaustaviti.[313] Mladice osame daju plodove prisnosti sa Allahom. Udalji se od onoga što neće vječno trajati,

[308] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 68.
[309] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 69.
[310] El-Ma'ida, 54.
[311] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 69.
[312] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 49.
[313] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 49.

a potraži društvo u onome što se od tebe nikada neće odvojiti.[314] Ako iz usta tvog neprijatelja iziđe nepromišljena riječ, nemoj uzvraćati istom riječju da se ne bi razmnožila, jer potomstvo rasprave i svađe je pogrdno potomstvo![315]

Kada se zvijezda ambicije pojavi u tminama nemarnosti, a zatim se pojavi mjesec odlučnosti, tada zemlja zablista svjetlom svoga.[316] Budi od sinova Ahireta, a ne od sinova dunjaluka, jer dijete ide za majkom.

Dunjaluk ne zaslužuje da uopće pomjeriš noge ka njemu, zašto onda trčiš za njim?[317]

Strah od Njega te udaljava od griješenja prema Njemu, nada u Njegovu milost podstiče te na pokornost Njemu, a ljubav prema Njemu vodi te Njemu."[318]

Imanske vrijednosti ne gube prelaskom iz jednog oblika u drugi, već se ugrađuje u višu, kao što se islam koji prvi ulazi u srce ugrađuju u iman koji dolazi kao veći stepen. Zatim se iman ugrađuje u ihsan, koji je još veći stepen, ali time ne nestaje. Strah i nada se ugrađuju u ljubav, ali ne nestaju zbog toga."[319]

Srce je na putu ka Allahu poput ptice, čija je glava ljubav, a krila strah i nada. Kada su glava i oba krila zdravi, ptica dobro leti. Kada joj se odsječe glava ona umire, a

[314] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 49.
[315] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 50.
[316] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 51.
[317] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 51.
[318] Ibnul-Kajjim, *Reudatul-muhibbin*, 436., Darul-kutubil-ilmijje, Bejrut, 1983.
[319] Ibnul-Kajjim, *Uddetus-sabirin ve zehiretuš-šakirin*, 151., treće izdanje: Darut-turas, Medina, 1989.

kada izgubi jedno od krila, biva lahak plijen svakom lovcu i grabljivcu.[321]

Sastajanje sa braćom se dijeli na dvije vrste:

1. Radi prirodnog druženja i prolaska vremena. U ovome je veća šteta nego korist. Najmanja šteta u njemu je da ti pokvari srce i protraći vrijeme.

2. Sastajanje sa njima radi potpomaganja na putu spasa i međusobnog savjetovanja istinom i strpljenjem. Ovo spada u najveće i najkorisnije dobitke, ali može sadržati i tri mahane:

a. da jedni pred drugima uljepšavaju djela;

b. da razgovor i miješanje budu veći nego što je potrebno;

c. da to proistakne iz prohtjeva i običaja, čime se gubi prvobitni cilj."[320]

Visoka ambicija stalno kruži oko tri stvari:

1) Oko spoznaje neke nove osobine Uzvišenog, kako bi se dodatno povećala njegova ljubav i želja prema Stvoritelju;

2) Oko primjećivanja Njegovih blagodati, kako bi rob dodatno zahvaljivao Uzvišenom i više Mu se pokoravao.

3) Oko prisjećanja grijeha koje je počinio kako bi se pokajao i dodatno pokazao strahopoštovanje prema svom Stvoritelju.

Ali, ako se ambicija priveže za nešto drugo pored

[320] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 52.

ovoga troga, onda doista samo kruži po dolinama opasnosti i šejtanskog nagovaranja.[321]

Rob ima Gospodara Kome će se vratiti i kuću u koju će se nastaniti. Zato treba steći zadovoljstvo Gospodara prije nego što Mu se vrati, i urediti svoju kuću prije nego što se u nju nastani."[322]

Najveći uspjeh na dunjaluku jeste da uposliš dušu u svakom trenutku onim što joj je najpreče i što će joj najviše koristiti na Ahiretu.[323] Bori se protiv misli, jer ako tako ne uradiš postat će razmišljanje. Bori se protiv razmišljanja, jer ako tako ne uradiš postat će strast. Bori se protiv strasti, jer ako tako ne uradiš postat će čvrsta odluka i želja. Bori se protiv čvrste odluke, jer ako tako ne uradiš postat će djelo. Ako se tim djelima ne suprotstaviš njihovom suprotnošću, postat će običaj i navika, pa će ti biti veoma teško da to napustiš.[324]

Bogobojaznost ima tri stepena:

1. ustezanje od grijeha i zabranjenih stvari;
2. ustezanje od mekruha;
3. ustezanje od onoga što je višak i što nas se ne tiče.

Prva stvar srcu osigurava život, druga mu donosi zdravlje i snagu, a treća mu donosi radost, sreću i zadovoljstvo.[325]

Kada roba zadesi nešto što mu je mrsko, u tome može

[321] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 99.
[322] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 31.
[323] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 31.
[324] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 31.
[325] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 32.

zauzeti šest stajališta:

1. Stajalište tevhida; a to je da zna da je Allah Taj Koji je to odredio i stvorio, i šta On hoće to biva, a šta neće to ne biva.

2. Stajalište pravde, a to je da zna se Njegova presuda sprovodi i da je zasnovana na pravdi.

3. Stajalište milosti, a to je da zna da je Allahova milost u tome što mu je određeno veća od Njegove srdžbe i kazne, tj. da je to nešto spolja nesreća, ali iznutra milost.

4. Stajalište mudrosti, a to je da zna da to iziskuje mudrost Uzvišenog Allaha, i da to nije odredio uzalud, radi igre.

5. Stajalište hvale, a to je da zna da Uzvišenom Allahu pripada sva hvala na tome sa svih aspekata.

6. Stajalište istinskog robovanja, a to znači da u potpunosti i u svakom aspektu svog života bude rob Allahu, nad kojim se sprovodi ono što je Njegov Gospodar propisao i odredio.[326]

Džennet će te rado prihvatiti ako izvršiš svoje obaveze. Džehennem će te se proći ako se suzdržiš od grijeha, a ljubav neće biti tobom zadovoljna sve dok za nju ne žrtvuješ dušu.[327][328]

Kako je samo slatko vrijeme u kom noge pokornosti idu zemljom čežnje.[329]

---

[326] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 32.
[327] Dok ne žrtvuješ svoje *Ja* kao kurban pred Voljenim.
[328] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 78.
[329] Ibnul-Kajjim, *El-Fevaid*, 79.

Uzvišeni Allah je naredio duši da posti od Njegovih zabrana, a da joj iftar bude susret sa Njim na Sudnjem danu. Obavijestio ju je da je većina dana posta i sustezanja prošla i da se Dan susreta primakao i njegovo iščekivanje se neće odužiti, kao što je pjesnik mudro rekao:

A ovaj je svijet samo jedan tren što će brzo proći
I sve ovo će odjednom nestati i propast mu doći.

Uzvišeni Allah ju je stvorio radi nečega veličanstvenog i odredio joj težak zadatak. U Džennetu joj je pripremio velike i trajne blagodati koje oko nije vidjelo, uho nije čulo, niti ih je iko mogao zamisliti. Njegova mudrost je htjela da duša može stići do tih blagodati samo teškim i trnovitim putem. Da bi do njih stigla, mora preći preko mosta ispunjenog naporom i trudom. Okružio je te blagodati neugodnostima, čuvajući ih od duša ispunjenih niskim prohtjevima, sklonim manjim vrijednostima i otpacima. Uputio je prema njima duše koje streme ka višim ciljevima i uzvišenijem smislu. Teret stizanja do njih ponijela su leđa odlučnih koji su se zaputili prema uzvišenim ciljevima. Oni su se odazvali glasniku kada ih je pozvao: حي على الفلاح - *Požurite na spas.*[330]

Pitali su Džunejda šta je to sabur, pa je rekao: "To je kušanje gorkog bez mrštenja."[331]

Dunjaluk u suštini nije pokuđen, već je pokuđen odnos prema njemu. Dunjaluk je most ka Džennetu ili Džehennemu, ali pošto su se na njemu umnožile strasti, užici, nemar, okretanje od Allaha i Ahireta i ovo postalo

[330] Ibnul-Kajjim, *Revdatul-muhibbin*, 6.
[331] Ibnul-Kajjim, *Uddetus-sabirin*, 16., treće izdanje, Darut-turas, Medina, 1989.

većinsko obilježje njegovih stanovnika, onda se uglavnom kada se dunjaluk spomene, misli na nešto pokuđeno. To je mjesto gdje čovjek gradi svoj Ahiret, na njemu sije ono što će tamo žnjeti, i uzima opskrbu za Džennet. Na njemu su duše stekle iman, spoznaju Allaha, ljubav prema Njemu, spominjanje Njega želeći Njegovo zadovoljstvo. Lijepi život koji su džennetlije postigli dobili su upravo preko onoga što su posijali na dunjaluku. Dovoljno je pohvale i vrijednosti dunjaluku to što su Allahovi miljenici kroz spominjanje Allaha, spoznaju ljubavi, obožavanje, oslanjanje na Njega, priklanjanje Njemu, prisnost sa Njim, radovanje Njegovoj blizini, poniznosti prema Njemu, slasti dozivanja Njega, posvećenost zauzetost Njime od svega mimo Njega na dunjaluku doživjeli radost i sreću u zadovoljstvo i slast, i bili u najvećem mogućem blagostanju. Iman u Allaha i pokornost Njemu su najbolje stvari na dunjaluku, a ulazak u Džennet, gledanje u Njegovo Uzvišeno lice, slušanje Njegovog govora i postizanje Njegovog zadovoljstva najbolje je što postoji na Ahiretu."[332]

Čovjek treba znati da ga je Allah stvorio za Vječnost koja neće proći, za ponos bez poniženja, za sigurnost bez straha, za bogatstvo bez siromaštva, za slasti bez bola, i za savršenstvo bez mahana. Na ovom prolaznom i kratkotrajnom svijetu ga iskušava, gdje se neprestano smjenjuju snaga i nemoć, sigurnost i strahovi. Isto tako su i bogatstvo, slasti, radost, sreća i uživanje na ovom svijetu izmiješani sa svojim suprotnostima. Sve je ovo kratkotrajno i nestalno. Većina stvorenja ovdje pravi veliku grešku: oni traže uživanje, vječnost, ponos, vlast i polo-

[332] Ibnul-Kajjim, *Uddetus-sabirin*, 171-172.

žaj na pogrešnom mjestu, tako da im je to promaklo na pravom mjestu. Većina ih to nije postigla, a oni koji su nešto postigli, to je kratko uživanje koje će brzo proći. Poslanici, alejhimusselam, su došli sa pozivom u trajno blagostanje i veliku vlast, pa ko im se odazove doživjet će najveći i najljepši užitak koji postoji na dunjaluku, tako da će na njemu imati ljepši život od kraljeva i onih ispod njih. Zuhd na dunjaluku je vlast i šejtan vjerniku zavidi na tome najviše što može. Zato ga nastoji na sve načine odvratiti da ne stigne do te vlasti. Kada rob ovlada svojim strastima i srdžbom, pa mu se oni pokore u onome što vjera traži, postaje istinski kralj, jer je on uistinu slobodan, dok je kralj koji se pokorava svojim strastima i srdžbi rob kojim se upravlja i koji je u nečijem posjedu. Strasti su ga zauzdale, pa ga vode poput stoke. Onaj koji je obmanut i prevaren vidi samo vanjsku vlast koja ima lik vlasti, a suštinu ropstva, i vidi samo strast čiji je početak slast, a kraj propast. Pronicljiv čovjek koji je upućen na Pravi put pogledom stiže dalje i vidi krajnje ishode, a to je Allahova blagodat koju On daje onome koga On odabere, a Allah je neizmjerno dobar.[333]

[333] Ibnul-Kajjim el-Dževzijje, *Uddetus-sabirin ve zehiretuš-šakirin*, 62.

Iz duhovne riznice Šejhul-islama Ibn Tejmijje

Istinska slast imana

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, je upitan o značenju sintagmi *hakkul-jekin, ajnul-jekin i ilmul-jekin*, koje Uzvišeni Allah spominje. Šta znači svaki od tih stepeni, i koji je najveći stepen? On je odgovorio:

"Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova. Ljudi su o ovim nazivima mnogo toga rekli, što je poznato. U to spada i govor da je ilmul-jekin ono što se zna tako što se o tome čuje, ili dobije obavijest, ili se zna analogijom i razmatranjem. Zatim da je ajnul-jekin ono što se posmatra očima, a hakkul-jekin ono što se direktno osjeti i iskusi.

Prvo je kao kad bi neko bio obaviješten da postoji med i povjeruje u to, ili vidi tragove tog meda, pa na osnovu toga dokaže da postoji.

Drugo je kao kad bi neko vidio med, lično ga posmatrao, i ovo je viši stepen. Kao što kaže Vjerovjesnik, s.a.v.s: "Nije isti onaj koji je obaviješten kao onaj ko vidi."

Treće je kao kad bi neko okusio med, osjetio njegov ukus i slast. Ovo je viši stepen od prethodnog. Zato arifi ukazuju na kušanje i žarku ljubav koju osjećaju prema Allahu, kao što Vjerovjesnik, s.a.v.s., u vjerodostojnom hadisu kaže: 'Kod koga se nađu tri stvari, osjetit će slast imana: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svega drugog, da ljude voli samo u ime Allaha, i da mrzi da se vrati u nevjerstvo pošto ga je Allah izbavio iz njega,

kao što mu je mrsko da bude bačen u vatru.' I kaže: 'Slast imana će okusiti onaj ko bude zadovoljan Allahom kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom kao poslanikom.'

Kada je u pitanju slast imana koju nalaze ili je kušaju, ljudi se dijele na tri stepena:

Prvi: Ko zna za to, poput onoga kog šejh obavijesti o tome, pa mu on povjeruje, ili mu prenese ono o čemu su arifi obavijestili o sebi, ili vidi tragove njihovih halova koji ukazuju na to.

Drugi: Ko to posmatra svojim očima, kao na primjer, da gleda halove onih koji su ostvarili istinsku spoznaju, iskrenost i uvjerenje u ono preko čega uviđa njihovu žarku ljubav i kušanje. On u stvarnosti nije posmatrao ono što su kušali i osjetili, ali je posmatrao ono što ukazuje na to, što je veći stepen od onoga ko je obaviješten o tome, ili to dokazuje na osnovu tragova.

Treći: Da on lično iskusi i u svojoj duši osjeti taj zanos o kom je slušao, kao što kažu neki šejhovi:

'Bivam u određenim stanjima u kojima kažem sebi da ako su džennetlije u ovakvom stanju, onda zaista imaju lijep život.'

Drugi kaže: 'Doista postoje momenti kada srce igra i svo treperi od radosti.'

Treći kaže: Oni koji klanjaju noćne namaze osjećaju veću slast u takvim noćima nego oni koji se zabavljaju u zabavi.'

Slast uvijek proizilazi iz ljubavi. Ko nešto zavoli i postigne to što voli, nalazi slast u tome. Kušanje je

dokučivanje materijalne slasti u onome što se voli, kao što je slučaj sa hranom. Čovjekovo stanje u tom slučaju se ogleda težnji nekoj hrani koju i voli, zatim je okusi, konzumira, i tada osjeti slast i užitak. Isto je sa brakom, i sl.

Međutim, među stvorenjima ne postoji veća, veličanstvenija, savršenija i potpunija ljubav od ljubavi vjernika prema svom Gospodaru. Ne postoji ništa što zaslužuje da se voli zbog njega samog sa svakog aspekta osim Uzvišenog Allaha. Sve što se voli pored Njega, je ljubav koja proizilazi iz ljubavi prema Njemu. Poslanik, s.a.v.s., se voli radi Allaha, i pokorava mu se radi Allaha.

Uzvišeni kaže: *Reci: 'Ako Allaha volite – mene slijedite, pa će Allah vas voljeti.'* (Ali Imran, 31) U hadisu stoji: 'Volite Allaha zbog blagodati koje vam je podario; mene volite zbog ljubavi prema Allahu, a moju porodicu volite zbog mene.' Uzvišeni kaže: *Reci: Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da neće prođe imati, i kuće vaše u kojima se prijatno osjećate miliji od Allaha i Njegova Posalnika i od borbe na Njegovom putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odredbu ne sprovede. A Allah griješnicima neće ukazati na Pravi put'* (Et-Tevba, 24)

Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: 'Niko od vas neće vjerovati dok mu ne budem draži od njegovog djeteta, roditelja i svih ljudi.' U hadisu kojeg bilježe Tirmizi i drugi stoji: 'Ko bude volio u ime Allaha, mrzio u ime Allaha, davao u ime Allaha, uskraćivao u ime Allaha, upotpunio je iman.'

Uzvišeni kaže: *Ima ljudi koji su mjesto Allaha kumire prihvatili, vole ih kao što se Allah voli, ali pravi vjernici još više vole Allaha.* (El-Bekare, 165) Dakle, oni koji vjeruju više vole Allaha nego što bilo ko voli to što voli. Poenta je u tome da vjernici zbog svoje ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku, osjećaju slast imana srazmjerno toj ljubavi. Poslanik, s.a.v.s., je sa ljubavlju povezao ono što oni osjećaju kod koga se nađu tri stvari, osjetit će slast imana: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži svega drugog, da ljude voli samo u ime Allaha, i da mrzi da se vrati u nevjerstvo, nakon što ga je Allah izbavio iz njega, kao što mu je mrsko da bude bačen u vatru.

U to spadaju i plodovi tevhida, tevekkula i upućivanja dove samo Allahu Jedinom. U ovom se ljudi dijele na tri vrste:

1. onaj ko o tome zna tako što je o tome čuo ili ga dokazao;

2. onaj ko je to posmatrao i svojim očima vidio kod onih koji su to doživjeli;

3. onaj ko je osjetio suštinu iskrenosti, oslanjanja na Allaha, pribjegavanja Njemu, traženju pomoći od Njega i koji je prekinuo vezanost za bilo šta drugo.

To je onaj ko je lično iskusio kada se veže za stvorenja, u njih se nada i od njih očekuje da mu kakvu korist pribave ili od njega kakvu štetu odagnaju, biva ponižen od njih, i ne postigne ono što je želio. Štaviše, nekada im hizmeti i uloži imetak i još mnogo toga, nadajući se koristi od njih u vremenu kada bude u potrebi za njima, pa mu ne koriste zato što ne mogu ili zato što su njihova

srca okrenuta od njega. A kada se okrene Allahu, iskreno osjećajući ovisnost o Njemu, i zatraži pomoć, iskreno ispovijedajući vjeru, On se odazove njegovoj dovi, otkloni mu poteškoću i otvori vrata milosti. Ovakav je osjetio suštinu oslanjanja na Allaha i upućivanja dove Njemu. Isto je sa onim ko osjeti slast iskrenog ispovijedanja vjere, i sve radi u Njegovo ime. Takav će osjetiti slast stanja, rezultata i koristi toga koju neće osjetiti neko drugi ko nije uradio tako. Onaj ko slijedi svoje prohtjeve, poput traženja vlasti i želje da se uzdigne, vezivanja za lijepe likove, sakupljanja imetka, naći će takve vrste briga, depresije, tuge, bolova i tjeskobe u prsima da se to ne može ni opisati. A možda njegovo srce ne htjedne ostaviti prohtjeve, a niti postigne ono što će ga učiniti radosnim. Štaviše, on je uvijek u nekom strahu i tuzi: ako traži ono što mu se duši prohtje, tužan je prije nego što to postigne i osjeća bol, jer to nije postigao. Kada ga postigne, plaši se da to ne izgubi.

Što se tiče Allahovih miljenika, oni ni od čega ne strahuju, niti za čim tuguju. Kada ovaj ili neki drugi čovjek iskusi slast iskrenosti prema Allahu, obožavanja Njega, slast spominjanja Njega i razgovora sa Njim, razumije Njegovu Knjigu, potpuno se preda Allahu, čini dobra djela, iskreno radi Allahovog lica, osjetit će veću radost, slast i sreću nego onaj ko dovi i oslanja se na Allaha, postigne nešto što mu koristi na dunjaluku ili otklanja štetu. Za srce ne postoji ništa korisnije od tevhida i iskrenog ispovijedanja vjere Allahu, niti ima išta štetnije od pridruživanja Allahu sudruga. Kada osjeti suštinu iskrenosti koja je suština riječi *Samo tebe obožavamo...* (El-Fatiha, 4), uz suštinu tevekkula koji je suština riječi *...i samo od Tebe po-*

moć tražimo. (El-Fatiha, 4) to će biti iznad svega drugog što može osjetiti neko ko nije ovakav. A Allah najbolje zna."[334]

Važnost spajanja uzvišenih težnji sa znanjem

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, je govorio: "Putnik ka Allahu mora imati ambiciju koja će ga voditi i uzdizati, i znanje koje će mu pokazivati put."[335]

Važnost iskrenosti i borbe sa nefsom u svakoj stvari

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, je govorio: "Arif putuje ka Uzvišenom Allahu dvjema stvarima: posmatranjem Allahove blagodati prema njemu, i stalnim traženjem mahana svojoj duši."[336]

Ibnul-Kajjim kaže: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmijju, da kaže: 'Arif ne smatra da ima ikakvog prava kod nekog, niti svjedoči da ima prednost u odnosu na bilo kog, i zbog toga nikog ne kori,[337] niti od ikog traži, niti se nadmeće.'[338]

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, govori o važnosti iskrenosti po pitanju naređivanja dobra i zabranjivanja zla, i opasnosti da to čovjek čini radi sebe, bilo da se

[334] Ibn Tejmijje, *Medžmu'ul-fetava*, 10/648., Medina, 1995.
[335] Mer'i ibn Jusuf el-Keremi, *Eš-šehadetuz-zekijje fi sena'il-eimmeti ala ibni Tejmijje*, 35.
[336] *El-Vabilus-sajjib*, 1/7.
[337] Tj. nikog ne kori u ime sebe, svoje duše, i zbog nepravde koju mu je neko učinio, već samo ako se radi o kršenju Allahovih granica. O tome govori sljedeći citat. (op. prev.)
[338] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 519/1.

radi o oholosti, grubosti, nepravdi učinjenoj njemu, pristrasnosti, ili nečemu drugom. Šejhul-islam kaže: "Na čovjeku je da njegovo naređivanje bude radi Allaha, da njegova želja bude pokornost Allahu u onome što mu je On naredio, i da voli dobrobit onoga kome je naređuje, ili radi uspostave dokaza. Ako to bude radio tražeći vlast za sebe i svoju skupinu, i radi sramoćenja i ponižavanja drugog, to onda biva pristrasnost, fanatizam koji Allah neće primiti. Tako je isto kada to radi zbog reputacije i rijaluka, njegovo bi djelo propalo. Zatim, ako mu se na to odgovori, ili biva ezijećen, ili mu se pripiše kako on griješi i kako mu je cilj pokvaren – njegova duša počne tražiti pomoć za sebe, pa mu tako djelo u početku bude radi Allaha, a zatim mu se pojavi prohtjev kojim traži da pobijedi onoga ko ga je ezijetio, pa možda time i nepravdu učini onome koji ga je uznemiravao. Ovo pogađa razne vrste onih koji imaju različita mišljenja. Svako od njih vjeruje da je na istini i na sunnetu. Većini njih se u tome javi prohtjev, želja da pomogne svoj ugled ili vlast i ono što im se pripisuje, a ne žele da Allahova riječ bude gornja i da sva vjera bude radi Allaha, već se srde na onoga ko im se suprotstavi makar bio i mudžtehid koji je opravdan i na kog se ni Allah ne srdi, i zadovoljni su onim ko se sa njima slaže makar bio džahil sa lošom namjerom koji nema znanja niti lijepe želje. Time hvale onoga koga Allah nije pohvalio, ni Njegov Poslanik, a kude onoga koga Allah i Njegov Poslanik nije pokudio i njihovo prijateljevanje i neprijateljevanje postaje u ime prohtjeva njihovih duša, a ne radi Allaha i Njegova Poslanika. Uzvišeni Allah kaže: *I borite se protiv njih sve dok ne bude smutnje i dok sva vjera ne bude Allaha radi.* (El-Enfal, 39), pa ako sva vjera

nije Allaha radi, onda postaje smutnja.

Osnova vjere jeste da ljubav i mržnja budu u ime Allaha, da prijateljevanje i neprijateljevanje budu u ime Allaha, da ibadet bude Allahu, da se pomoć traži od Allaha, da strah i da nada bude u Allaha;; da davanje i zabranjivanje budu u ime Allaha, a ovo biva samo slijeđenjem Allahovog Poslanika, onog čija su naredba, i zabrana ustvari Allahova naredba, i čije neprijateljevanje je Allahovo neprijateljevanje, a pokornost njemu je ustvari pokornost Allahu. Sljedbenika strasti njegova strast zasljepljuje i čini ga gluhim, pa ne shvata šta je to radi Allaha i Njegova Poslanika u tome. Biva zadovoljan kada se desi ono što želi njegov prohtjev, a srdi se kada se desi ono što srdi njegov prohtjev, a uz to misli da je to vjera, i da je ono radi čega biva zadovoljan i radi čega se srdi ustvari sunnet. Ako bismo i pretpostavili da je ono na čemu je on čista istina, a njegova želja ne bude radi Allaha i da Allahova riječ bude gornja, već je pristrasan radi sebe i svoje skupine, ili ima licemjerstva, ličnog veličanja i pohvale, ili to radi zato što je hrabar i što je prirodno takav, ili radi dunjalučkog cilja, to neće biti radi Allaha i neće biti mudžahid na Allahovom putu. Kako je, tek, sa onim koji tvrdi da je na istini i sunnetu, a sa njim je i sunnet i bidat? Ovo je hal onih koji se razilaze, koji su vjeru razdvojili u sekte, a jedni druge protekfirili i proglasili griješnicima.[343]

Sabur u nesreći i smutnji

Ibnul-Kajjim, rhm., kaže: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmijju, da kaže: 'Sabur Jusufa, a.s., od pokušaja vladareve žene da ga navede na ono što želi je veći od njegovog strpljenja sa braćom kada su ga bacili u bunar, prodali i razdvojili od oca. Ove stvari su se desile bez njegovog izbora, i nije ih mogao izbjeći, tako da mu je ostao samo sabur. Dok strpljenje u ustezanju od grijeha spada u strpljenje po pitanju onoga u čemu se ima izbora i gdje se čovjek može složiti ili ne, što uključuje borbu protiv duše, pogotovo kada postoje uslovi koji dodatno potiču na slaganje. On je bio momak, a mladost je veoma jak motiv koji vodi tome. Bio je neoženjen, zamjenu koja bi odvratila njegovu strast. Bio je stranac, a stranac se ne stidi u zemlji u kojoj je nepoznat kao kada je među svojim drugovima, poznanicima i porodicom. Zatim, bio je rob, a rob se ne sankcioniše za stvari za koje se sankcioniše slobodan čovjek. Žena je bila lijepa i ugledna, njegova vlasnica. Svako ko bi mogao to nadzirati bio je odsutan. Ona ga je pozivala sebi, maksimalno ustrajavala na tome i povrh toga mu prijetila da, ako to ne uradi, bude bačen u tamnicu. Uz sve ove povode on se dobrovoljno strpio i dao prednost onom čime je Allah zadovoljan. A gdje je ovaj sabur u odnosu na onaj gdje se nema izbora?' "[339]

Saburom i jekinom do imameta u vjeri

Ibnul-Kajjim, kaže: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmijju, da kaže: 'Strpljenjem i istinskim ubjeđenjem se postiže imamet u vjeri.' Zatim je proučio riječi Uzvišenog:

[339] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/156.

Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na Pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto uvjereni. (Es-Sedžde, 24)"

Također kaže: "Šejhul-islam Ibn Tejmijje, mi je jedne prilike rekao: 'Nesreće i iskušenja su poput vrućine i hladnoće. Kada rob zna da se nužno moraju desiti, neće se srditi zbog toga, niti će biti depresivan i tužan.'"[340]

Opća i posebna teuba

Ibn Tejmijje, je rekao: "Ko se pokaje uopćenim pokajanjem,[341] bit će mu oprošteni svi grijesi, osim ukoliko ima nešto što se suprotstavlja uopćenom pokajanju i iziskuje konkretnost. Primjera radi: da postoje neki grijesi koji, kada bi ih se sjetio, ne bi se pokajao zbog jačine želje za njima, ili ubjeđenja da je to nešto dobro, dok će ostatak grijeha biti oprošten.[43]"

Spajanje zadovoljstva kaderom i milosti je potpunije

Ibnul-Kajjim, kaže: "U vrline Fudajla ibn Ijjada je spomenuto da se smijao kada mu je umro sin Ali. Upitan o tome, odgovorio je: 'Uzvišeni Allah je odredio sudbinu i volio sam da budem zadovoljan Njegovom odredbom.' Međutim, uputa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., je potpunija i bolja, jer je spojio zadovoljstvo Allahovom odredbom i milost prema djetetu. Kada ga je Sa'd ibn Ubade upitao: 'Šta je ovo, Allahov Poslaniče?'[342] On je odgovorio: 'Ovo je milost, jer Allah je s robovima koji su milostivi.'

---

340 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/361.

341 Tj. da uopćeno moli Allaha za oprost grijeha, bez specifiranja konkretnog grijeha. (op. prev.)

342 Misleći na njegove suze kada mu je preselio sin. (op. prev.)

Fudajlu je bilo teško da spoji ove dvije stvari. Njegovo srce nije bilo dovoljno prostrano da primi zadovoljstvo Allahovom odredbom, a da u njemu ostane milost prema djetetu. Ovo je odgovor našeg šejha (Ibn Tejmijje), koji sam čuo od njega."[343]

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, je rekao: "Pohvalnije je plakanje za mrtvim iz milosti prema njemu nego radovanje, jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ovo je milost koju je Allah usadio u srca Svojih robova.'"[344]

Pohvalni strah

Ibnul-Kajjim prenosi: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmijju, da kaže: 'Pohvalni strah je onaj koji te sprječava od kršenja Allahovih zabrana. '"[345]

Također prenosi: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmijju da kaže: 'Strah te treba odvraćati od nepokornosti Allahu, a sve preko toga je bespotrebno.'"[346]

Ustrajnost na Pravom putu - istikamet

Ibnul-Kajjim, poslije spominjanja ajeta o istikametu i tumačenjima učenjaka iz prvih generacija, kaže: "Čuo sam šejhul-islama, Ibn Tejmijju, da kaže: 'Ustrajali su na ljubavi prema Njemu i robovanju Njemu, ne osvrćući se od Njega ni lijevo ni desno.'"[347]

---

343 Ibnul-Kajjim, *Tuhfetul-menlud*, 84-85.
344 *El-ihtijarati*, 90.
345 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/514.
346 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/371.
347 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/104.

I kaže: "Istikamet je najveći keramet."[348]

Kada u srcu ne osjetiš slast pri činjenju dobrih djela

Ibnul-Kajjim prenosi: "Čuo sam šejhul-islama Ibn Tejmiju da kaže: 'Kada u svom srcu ne osjetiš slast i širinu pri činjenju dobrih djela, optuži ga, jer je Uzvišeni Gospodar zahvalan.' Znači da je nužno da Allah onoga ko radi dobra djela učvrsti na tome još na ovom svijetu time što mu daruje da osjeti slast imana u srcu, snagu, širinu prsa i radost oka. Ukoliko to ne osjeti, znači da sa tim njegovim djelom nešto nije u redu."[349]

Sreća uz Allaha i ulazak u Njegov Džennet još na dunjaluku

Ibnul-Kajjim, rhm., prenosi: "Vidio sam šejhul-islama u snu, kao da mu spominjem nešto od srčanih djela, govoreći o njihovoj veličini i korisnosti, ne mogu se sada sjetiti, pa mi on reče: 'Što se mene tiče, moj put je: sreća uz Allaha i zadovoljstvo Njime,' ili nešto slično. Takvo je i bilo njegovo stanje u toku života, i to bi se vidjelo na njegovoj vanjštini; njegov hal bi govorio."[350]

Pričao mi je rođak šejhul-islama, Ibn Tejmije, rhm.: "U početku bi izlazio u pustinju, osamljujući se od ljudi, zbog spoznaje koja mu je dolazila." Jednog dana ga je pratio, pa kada šejh zađe u pustinju, duboko uzdahnu, i poče citirati stihove jedne dugačke kaside:

[348] Tj. ustrajnost na Pravom putu bez posustajanja predstavlja najveću počast i čudo. Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/106.

[349] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/68.

[350] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/104.

Izlazim daleko od staništa ljudi ne bih li
Potajno u samoći duši o Tebi govorio.[351]

Oholost i nasilje

Muslim i Ebu Davud bilježe hadis od Ijada ibn Himara u kom stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Allah mi je objavio da budete ponizni jedni prema drugima, i da se niko ni nad kim ne uzdiže, i niko nikom nasilje ne čini." Šejhul-islam kaže: "Tako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., spojio dvije vrste uobraženosti, jer onaj ko je uobražen s pravom, ohol je, a ko se uzdiže bespravno, nasilnik je, a ni jedno ni drugo nije dozvoljeno."[352]

Duhovna hrana

Ibnul-Kajjim, rhm., nam pripovijeda: "Jedne prilike sam bio prisutan kada je šejhul-islam, Ibn Tejmijje, klanjao sabah, a zatim sjeo spominjući Uzvišenog Allaha skoro do polovine dana. Potom se okrenuo ka meni i rekao: 'Ovo je moja hrana; kada je ne bih uzimao, ostao bih bez snage; ili nešto u tom smislu. Jedanput mi je rekao: 'Ne ostavljam zikr osim kada želim pustiti dušu da se odmori i time pripremi za drugi zikr.[353]

Allahove evlije se dijele na dvije vrste

Šejhul-islam Ibn Tejmijje, rhm., je rekao: "Allahovi miljenici, evlije, su bogobojazni vjernici, kao što Uzvišeni kaže: *I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici, oni koji budu vjerovali i koji se budu*

[351] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/60-61.
[352] *El-Adabuš-šer'ijje*, 2/208.
[353] *El-Vabilus-sajjib*, 1/42.

Allaha bojali. (Junus, 62) Oni se dijele na dva stepena:

Prvi stepen su srednji, ashabul-jemin,[354] a to su oni koji izvršavaju vadžibe i ostavljaju harame.

Drugi stepen su oni koji prednjače u dobrim djelima, Allahu posebno bliski, a to su oni koji izvršavaju farzove i nafile i klone se harama i mekruha. Naravno, uz to svaki rob mora činiti tevbu i istigfar, kako bi se time upotpunio njegov stepen.

Ko bude znao za Allahove naredbe i zabrane, postupao po onome što iz toga proizilazi, bit će od Allahovih miljenika, evlija, bilo da se radi o učenjaku, siromahu, vojniku, trgovcu, zanatliji ili poljoprivredniku. Medutim, ako se Allahu bude približavao još i nafilama, bit će od Allahu posebno bliskih. Ako uz to još bude druge pozivao i upućivao Allahu, bit će bolji od drugih Allahovih evlija, kao što Uzvišeni kaže: *Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje.* (El-Mudžadela, 11)

Ibn Abbas Kaže: "Učenjaci su 700 stepeni iznad običnih vjernika." A Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika, jer vjerovjesnici nisu ostavili dinar i dirhem, već su ostavili znanje. Ko ga uzme, uzeo je obilnu sreću." "Vrijednost učenjaka nad pobožnjakom je poput vrijednosti mjeseca nad ostalim zvijezdama." Ove hadise bilježe autori *Sunena*.

Kada to postane jasno, onaj ko ne zna za Allahovu naredbu i zabranu ne može biti Allahov evlija, makar bio zahid i pobožnjak na način koji Allah nije propisao

[354] Oni kojima će na Sudnjem danu njihova knjiga biti data u desnu ruku, i koji će ući u Džennet. (op. prev.)

u Kur'anu ili sunnetu, kao što je slučaj sa zuhdom haridžija ili monaha i njima sličnih. Isto tako, onaj ko zna šta je Allah naredio i zabranio, ali se toga ne pridržava, nije Allahov evlija. Štaviše, takav može biti griješnik i pokvarenjak, kao što je Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao: "Vjernik koji uči Kur'an je poput biljke lijepog ukusa i mirisa; a vjernik koji ne uči Kur'an je poput hurme, koja je lijepog ukusa, ali bez mirisa. Munafik koji uči Kur'an je poput biljke lijepog mirisa, ali gorkog ukusa, dok je munafik koji ne uči Kur'an poput biljke gorkog ukusa, i bez mirisa." Rečeno je: "Allah Sebi za miljenika nije uzeo neznalicu.", tj. onog ko ne zna šta je Allah naredio i zabranio. A onaj ko zna šta je Allah naredio i zabranio, i radi po tome, takav je Allahov evlija, makar ne učio cijeli Kur'an, i makar ne bio kompetentan da izdaje fetve ljudima i sudi im.

Prva skupina

Onaj koji se pretvara u svojim djelima koja nisu propisana, je na stepenu griješnika koji se proziva znalcem a čije znanje je suprotno Kur'anu i sunnetu. Ovakvi su daleko od toga da budu Allahovi miljenici.

Druga skupina

1. Griješnik koji govori ono što se slaže sa Kur'anom i sunnetom.

2. Pobožnjak neznalica koji želi dobro svojim ibadetom. Ova dvojica se suprotstavljaju Allahovim evlijama u jednom aspektu, a u drugom slažu.

Ponekad čovjek ima neke odlike Allahovih evlija, a

nema druge. Nekada u tome bude opravdan greškom ili zaboravom, a nekada ne bude.[355]

Darežljivost

Ibnul-Kajjim prenosi od šejhul-islama, Ibn Tejmijje, da je rekao: "Allah je objavio Ibrahimu, a.s: 'Da li znaš zašto sam te uzeo za prijatelja?' On reče: 'Ne.' Allah reče: 'Zato što sam vidio da ti je davanje draže nego uzimanje.'"[356]

Snaga zikrullaha

Ibnul-Kajjim, govoreći o Ibn Tejmijjinoj duhovnoj snazi zbog prakticiranja zikra, kaže: "Zikr onome ko ga praktícira daje veliku snagu, pa može činiti stvari koje se ne mogu zamisliti da bi ih mogao uraditi bez toga. Bio sam svjedokom velikih čuda po pitanju snage šejhul-islama, Ibn Tejmijje, u njegovim postupcima, govoru, hrabrosti i pisanju."[357]

Zuhd – (sustezanje) i vere' – (pobožnost)

- Ibnul-Kajjim, rhm., kaže: "Čuo sam Šejhul-islama Ibn Tejmijju da kaže: 'Zuhd je ostavljanje onoga što ne koristi na Ahiretu, a vere' je ostavljanje onoga za šta se

[355] Ibn Tejmijje, *Muhtesarul-fetava*, 558-561, i *El-mustedrek ala medžmuil-fetava*, 1/166-167.

[356] Ibnul-Kajjim poslije toga kaže: "Ovo je jedno od svojstava Uzvišenog Gospodara, jer On daje, a ne uzima, hrani a ne biva hranjen, On je najdarežljiviji i najplemenitiji od svih. Najdraža stvorenja su Mu ona koja se okite onim što Njegova svojstva iziskuju. Tako je On Plemeniti i voli plemenite robove, On je Onaj Koji zna, i voli učene, On je Moćni i voli hrabre, On je Lijepi i voli ljepotu." *El-Vabilus-sajjib*, 34.

[357] Ibid., 77.

bojiš da će ti štetiti na Ahiretu.' Ovo je jedna od najljepših i najsadržajnijih definicija izrečenih o zuhdu i ver'eu.[358]

Lijek za licemjerstvo i oholost

Ibnul-Kajjim, rhm., kaže: "Srce biva pogođeno dvjema velikim bolestima koja će ga, ako ih rob ne liječi, nužno odvesti u propast. To su licemjerstvo i oholost.Više puta sam čuo šejhul-islama Ibn Tejmijju da kaže: 'Riječi: *Ijjake na'budu – Samo Tebe obožavamo*, otklanjaju licemjerstvo, a riječi: *ve ijjake neste'in – i samo od Tebe pomoć tražimo*, otklanjaju oholost.'"[359]

Vječna sreća

Ibnul-Kajjim, rhm., kaže: "Šejhul-islam, Ibn Tejmijje, r.a., je govorio: 'Ko želi vječnu sreću neka se drži stepena ubudijjeta – istinskog robovanja Allahu.'"[360]

[358] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/12.
[359] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/78.
[360] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/429.

Pravila i savjeti o čišćenju duše i putu ka Allahu[361]

1. Čovjekovo savršenstvo dolazi sa korisnim znanjem i dobrim djelom.[362]
2. Shodno tome koliko je rob postojan na Pravom putu na ovom svijetu, bit će postojan na Sirat-ćupriji na Ahiretu.[363]

---

[361] Sakupio i poredao šejh Sultan b. Abdullah el-Amri u poslanici *Kava'id ve fevaid fi tezkijetin-nefs* – pravila i pouke o čišćenju duše. (op. prev.)

[362] Ibnul-Kajjim kaže: "Čovjekovo savršenstvo biva sa korisnim znanjem i dobrim djelom, a to dvoje predstavlja uputu i pravu vjeru, i njegovim usavršavanjem drugih ljudi u ovim dvjema stvarima. Uzvišeni kaže: *Tako Mi vremena, čovjek je, doista, na gubitku, osim onih koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.* (El-Asr, 1-3) Uzvišeni se zakleo da je svako na gubitku osim onog ko usavrši svoj znanstveni potencijal imanom i djelatni potencijal dobrim djelima, a zatim drugog usavrši oporučivanjem istine i strpljenja na njoj." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/30.

[363] Ibnul-Kajjim kaže: "Shodno čovjekovoj postojanosti na ovom putu (siratu) koji je Allah načinio za Svoje robove na ovom svijetu, bit će i njegova postojanost na Siratu kojeg će postaviti preko Džehennema. I shodno njegovom idenju Pravim putem na ovom svijetu, bit će i njegovo koračanje na ahiretskom Siratu. Tako će ga neki preći poput munje, neki poput treptaja oka, neki poput vjetra, neki poput galopirajućih konja, neki će trčeći, neki hodajući, neki pužući, nekima će meso biti rastrgnuto, a neki će svezanih ruku i nogu biti bačeni u Vatru. Zato neka rob pogleda u hod na tom Siratu time što će gledati u svoj hod na ovosvjetskom siratu. *Da li ćete biti nagrađeni osim shodno onome što ste činili?* (En-Neml, 90) I neka pogleda u sumnje i strasti koje mu smetaju na idenju ovosvjetskim siratom, jer to su kuke sa strana Sirat-ćuprije koje će ga hvatati i smetati mu da prođe preko njega. Ako ih na ovom svijetu bude puno i budu jake, i na Sirat-ćupriji će biti takve: *A Gospodar tvoj nije nepravedan prema robovima Svojim.* (Fussilet, 46) Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/30.

3. Nemoj osjećati usamljenost ako si izolovan na Putu istine.[364]
4. Što je čovjek upućeniji u istinu i dosljedniji nje, više je na Pravom putu.[365]
5. Što je rob potpunijeg ubudijeta – istinskog robovanja Allahu, veća je pomoć koja mu od Allaha stiže.[366]
6. Traženje pomoći od Allaha je izgrađeno na dvije osnove: povjerenju u Allaha i oslanjanju na Njega.[367]
7. Rob neće ostvariti riječi: *Ijjake na'budu – samo Tebe obožavamo*, osim pod dva uslova: iskrenost i slijeđenje sunneta.[368]
8. Tajnu i cilj istinskog robovanja Allahu poznaje samo onaj ko je spoznao istine Allahovih imena i svojstava i značenje Njegove božanstvenosti.[369]
9. Ko misli da je dostigao stepen na kom sa njega spada

[364] Selefi su govorili: "Drži se Pravog puta i nemoj osjećati usamljenost zbog malobrojnosti onih koji njime idu. Čuvaj se krivog puta i neka te ne obmane mnoštvo onih koji su propali.' Kada god se osjetiš usamljenim, pogledaj u društvo koje je prije išlo tim putem. Nastoj da im se pridružiš, i zanemari druge, jer ti takvi neće kod Allaha ništa pomoći. Ako te budu dozivali dok ideš tvojim putem ne osvrći se na njih, jer ako se osvrneš uzet će te i u putu omesti." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/46.

[365] Uzvišeni je ljude podijelio na tri vrste: one kojima je darovana blagodat, i to su sljedbenici Pravog puta, koji su spoznali istinu a zatim je slijedili; zatim oni koji su srdžbu na sebe izazvali, a to su oni koji su spoznali istinu, a zatim je odbili; i oni koji su u zabludi, a to su oni koji nisu spoznali istinu, pa su je promašili. Zato što je čovjek upućeniji u istinu i dosljedniji nje, više na Pravom putu. Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/93.

[366] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/97.

[367] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/96.

[368] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/104.

[369] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/118.

obaveza obožavanja, takav je otpadnik i nevjernik.[370]

10. Rob putuje ka Allahu između dvije stvari: stalnog posmatranja blagodati koje dolaze od Allaha, i nedovoljne zahvalnosti koja dolazi od strane njega.[371]

11. Svaki dah koji nije u cilju približavanja Allahu predstavlja gubitak za roba.[372]

12. Sreća se gradi na istinskom vjerovanju u Allahovu prijetnju.[373]

13. Kada se srce ispuni nečim, u njemu ne ostaje mjesta za nešto drugo.[374]

14. Putnika ka Allahu zadese razni vidovi nesreća i opasnosti iz kojih se može izbaviti samo uz pronicljivost koju dobija putem znanja.[375]

---

370 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/125.
371 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/161.
372 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/163.
373 Znači, onaj u čijem je srcu veličanstvenost Istinitog i Uzvišenog potpuna, on će vidjeti suprotstavljanje Njemu kao nešto krupno, koje se ne može porediti sa suprotstavljanjem nekom drugom. I ko istinski spozna svoju dušu, njenu suštinu, ovisnost za njenim Uzvišenim i Istinitim Gospodarom u svakom trenu i pri svakom uzdahu, i njenu veliku potrebu za Njim, on će vrlo krupnim vidjeti zločin suprotstavljanja nekom za kim ima tako veliku potrebu u svakom trenu i pri svakom uzdahu. Također, kada spozna njenu ništavnost, uz veličanstvo Onoga Kome se suprotstavlja, zločin suprotstavljanja Njemu će u njenim očima biti još krupniji, pa će pohitati da ga se riješi. Shodno njenom vjerovanju i ubjeđenju u prijetnju biva i njena žurba da se izbavi iz zločina u koji je upala. Sva sreća kruži oko istinskog vjerovanja u Allahovu prijetnju i to je njen temelj. Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/164.
374 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/171.
375 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/177-179, 2/489, 3/139-141, 3/150-151, 3/221.

15. Ko god se okrene od istine, upadne u zabludu.[376]

16. Ružno mišljenje o duši ima samo onaj ko je poznaje, a lijepo mišljenje ima samo onaj ko je ne poznaje.[377]

17. Ako je rob zadovoljan svojim djelima pokornosti[378] to je znak da ima lijepo mišljenje o svojoj duši i da ne poznaje istinsko robovanje.[379]

18. Pomoć protiv neprijatelja je srazmjerna potpunosti pridržavanja Allahove vjere.[380]

19. Svijest o veličini nekog grijeha zasniva se na tri stvari:

   a. svijesti o veličini naredbe;

   b. svijesti o veličini Naredbodavca;

   c. vjerovanje u kaznu.[381]

---

[376] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/1842/346

[377] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/191.

[378] Tj. smatra kako je to dovoljno i kako je on pokoran Allahov rob. (op. prev.)

[379] Onaj ko ne poznaje svoju dušu, njene osobine i mahane, manjkavosti svojih djela s jedne strane, i ne poznaje svog Gospodara, Njegova prava i način na koji se treba prema Njemu ophoditi, s druge strane, biva zadovoljan svojim djelima pokornosti, i ima lijepo mišljenje o njima. Iz toga se rađa samoljublje i oholost i mnogo veće mahane nego što su vanjski veliki grijesi poput bluda, pijenja alkohola, bježanja sa bojnog polja i tome slično. Dakle, zadovoljstvo svojim djelima pokornosti je produkt lahkomislenosti i gluposti duše. Ljudi koji posjeduju čvrstu odlučnost i pronicljivost najviše čine istigfar upravo poslije djela pokornosti, zbog njihovog osvjedočenja o manjkavosti njihovih djela i neuspjehu izvršavanja tih djela onako kako to dolikuje Njegovom Veličanstvu." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/192.

[380] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/200.

[381] "Što se tiče viđenja zločina kao nečega veoma krupnog, to je bitno zato što, ukoliko ga potcijeni neće se kajati zbog njega. Njegovo kajanje za grijeh biva shodno tome koliko krupnim vidi njegovo činjenje, jer ko potcijeni bakarni novčić, primjera radi, neće se kajati ukoliko ga

20. Duša je izvor svakog zla, a dobro koje se u njoj nalazi je od Allaha.[382]

21. Potcjenjivanje nepokornosti je grijeh, i precjenjivanje pokornosti je grijeh.[383]

---

izgubi, ali ako sazna da je to bio dinar, onda će se puno kajati i njegovo gubljenje će u njegovim očima biti krupna stvar. Svijest o veličini nekog grijeha zasniva se na tri stvari: svijesti o veličini naredbe; svijesti o veličini Naredbodavca; vjerovanju u naknadu za djelo." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/203.

[382] "Duša je neznalica i nepravednik, a u njenoj prirodi je lijenost i davanje prednosti strastima i neradu. Ona je izvor svakog zla i utočište svega lošeg. Ono što ima ovakve osobine ne može dati nikakvo dobro, niti dobro njemu pripada, već je svo dobro koje proizide iz nje, ustvari ,od Allaha i sa Allahom, a ne od čovjeka. U tom smislu Uzvišeni kaže: *A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, nijedan se od vas ne bi nikad od grijeha očistio, ali Allah čisti onoga koga On hoće.* (En-Nur, 21) Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/235.

[383] "Arif je onaj u čijim očima su njegova dobra djela mala, a grijesi veliki. Što su tvoja dobra djela manja u tvojim očima, ona su veća kod Allaha, a što su veća u tvom srcu, ona su manja kod Allaha. Ko spozna Allaha, Njegovo pravo i obožavanje koje dolikuje Njegovom Veličanstvu, kod njega dobra djela nestanu i potpuno se umanje u njegovim očima. On zna da to nije dovoljno da bi se spasio Njegove kazne, i da je istinsko obožavanje koje zaslužuje Njegovo Veličanstvo nešto sasvim drugo. I što Ga više obožava, to vidi malehnim i nedovoljnim, jer što Ga više obožava toliko mu se otvaraju vrata spoznaje Allaha i blizine Njemu, pa njegovo srce posmatra Allahovo Veličanstvo, neka je Uzvišen, što čini da u odnosu na to sva svoja djela vidi malim, makar se u njima sakupila sva djela ljudi i džina. Ako svoja djela bude vidio kao mnogobrojna i velika, to znači da je zastrt od Allaha, da Ga nije spoznao, niti je spoznao ono što Njemu dolikuje. Srazmjerno spoznaji Allaha i spoznaji svoje duše, njegovi će grijesi biti mnogobrojni i veliki u njegovim očima. To je zbog njegovog upoznavanja Istinitog i onog što On zaslužuje, i manjkavosti svog ispunjavanja toga onako kako to dolikuje Njemu, i kako to Gospodar voli i čime je zadovoljan. Kada ovo spozna, onda zna da je čovjekovo potcjenjivanje grijeha suština smjelosti prema Allahu i neznanje o veličini Onoga prema Kome je zgriješio i neznanje o Njegovom pravu." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/276.

22. Traćenje vremena gasi svjetlost svijesti o stalnom Allahovom nadziranju roba.[384]

23. Svakom trudbeniku na putu traženja nečega mora se desiti period zastoja i malaksalosti.[385]

24. Odlaganje pokajanja je grijeh za koji je potrebno posebno pokajanje.[386]

25. Pokajanje je suprotstavljanje prohtjevima duše i odazivanje pozivu istine.[387]

26. Ashabi su složni na tome da je džahil svako ko je nepokoran Allahu.[388]

27. Poniznost i potpuna predanost su duh, srž i suština istinskog robovanja Allahu.[389]

---

[384] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/277.

[385] "Ovo je nužno, ali onaj koji zastane može imati jedno od dva stanja:
1. Ili da zastane da bi dušu pripremio za dalji put, i ovo zastajanje se ubraja u put. Ovo zastajanje mu ne šteti, jer svaki trud ima period odmora.
2. Ili će zastati zato što ga zove nešto iza njega, i što ga vuče nazad. Ako se odazove tome, ono će nužno učiniti da zakasni, osim ako ga stigne Allahova milost, pa mu On ukaže na to koliko je karavana otišla, a koliko on kasni, pa on ustane i krene kao neko ko je ljut i veoma žalostan što je prekinuo put, te skoči i brzo potrči ne bi li stigao karavanu. Međutim, ukoliko ustraje sa onim što ga unazađuje i posluša ga, on zbog svog nemara i odazivanja onome što ga unazađuje neće biti zadovoljan da se vrati u prvobitno stanje, sve dok ga ne vrati na najniže stepene..." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/278.

[386] "Kada čovjek počini grijeh mora se odmah pokajati, i nije dozvoljeno odlagati pokajanje. Ukoliko ga odloži počinio je grijeh samim odlaganjem, pa kada se pokaje za grijeh, ostaje mu da još jedno pokajanje, a to je pokajanje za odlaganje pokajanja. Ovo pokajniku rijetko pada na pamet, već smatra da kada se pokaje od grijeha ništa mu više nije ostalo, iako mu je ostalo još pokajanje od odlaganja pokajanja. Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/283.

[387] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/294.

[388] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/467 .

[389] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/306.

28. U nagradu za slijeđenje upute spada učvršćenje na njoj, a u kaznu za slijeđenje zablude spada učvršćenje na putu zablude.[390]
29. Stvorenja će biti pitana za dvije stvari: "Šta ste obožavali?", i "Šta ste svojim poslanicima odgovorili?"[391]
30. Usjev nifaka napajaju laž i pretvaranje koji izviru iz slabosti srčanog vida i odlučnosti.[392]
31. On Uzvišeni te je pozvao, pa si Mu se odazvao riječima: "Odazivam Ti se, Gospodaru, rado." Ali je neophodno da se odazoveš i svojim halom koji će potvrditi istinitost tvojih riječi. Stanja čovjeka potvrđuju istinitost ili neistinitost govora. Za svaku istinitost ili neistinitost govora postoji dokaz u halu onoga ko ga je izrekao.[393]
32. Koliko samo u duši ima bolesti, raznih vrsta ciljeva i užitaka koji čovjeka sprječavaju da čini djela iskreno radi Allaha, i da stigne do Njega...[394]
33. Slijeđenje prohtjeva te sprječava da se okoristiš savjetom.[395]

---

[390] "Uzvišeni Allah kaže: *A onima koji Pravim putem krenu On će uputu povećati...* (Muhammed, 17) Tako ih je prvo On uputio, pa su krenuli Pravim putem, a zatim im je povećao uputu. Isto važi i u suprotnom smjeru, za sljedbenike zablude, kao što kaže Uzvišeni: *I kad oni skrenuše, Allah učini da i srca njihova skrenu...* (Es-Saff, 5), tako da im ovo drugo skretanje biva kaznom zato što su sami skrenuli." Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/320.

[391] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/370.

[392] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/389.

[393] Kao što si se Allahu vratio riječju, tako Mu se odazovi i halom. Hasan el-Basri je rekao: 'O sine Ademov, imaš riječ i djelo, a djelo je preče od riječi. Imaš nutrinu i vanjštinu, a nutrina te više posjeduje nego vanjština.'" Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/435.

[394] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/472.

[395] Ibnul-Kajjim, govoreći o prijašnjim generacijama ljudi i narodima koji su nestali navodi Allahove riječi: *U kazivanju o njima je pouka za*

34. Kratkoća nade se gradi ubjeđenjem da će dunjaluk proći, a da će Ahiret vječno trajati.[396]

35. Sreća na oba svijeta kruži oko pokoravanja Allahu i pridržavanja Njegovog užeta.[397]

36. Bitka opstoji na pravdi.[398]

37. Rob je posvećen svom Gospodaru onoliko koliko Mu je blizak.[399]

38. Istinsko oslanjanje na Allaha biva uz lijepo mišljenje o Njemu.[400]

39. Ljudi sa čvrstom voljom nisu zadovoljni samo vanjskim vidovima djela, već teže prodrijeti u njihovu suštinu.[401]

40. Nefsanske prohtjeve može razlučiti samo onaj ko posjeduje veliko znanje o Allahu i Njegovoj naredbi, i poznaje osobine i stanja duše.[402]

41. Ko nema ambiciju da napreduje, takav nazaduje a da

---

one koji su razumom obdareni. (Jusuf, 111), a zatim kaže: "A to neće biti potpuno osim ukoliko se čovjek očisti od niskih ciljeva, a to je slijeđenje prohtjeva i pokoravanje pozivima duše sklone zlu. To je zato što slijeđenje prohtjeva gasi svjetlost razuma, osljepljuje srčani vid i odvodi sa Pravog puta, nužno sprječavajući uzimanje pouke. Kada čovjek slijedi svoje prohtjeve kvari se njegovo mišljenje i gledanje na stvari, tako da mu duša lijepo prikazuje ružnim, a ružno lijepim, čime mu se miješaju istina i zabluda. Pa kako, onda, da se okoristi opomenom, razmišljanjem ili savjetom?" Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/447.

[396] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/485.

[397] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/495.

[398] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/494.

[399] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/506.

[400] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/506.

[401] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/508.

[402] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/509.

ni ne osjeti, jer ne postoji stajanje u mjestu.[403]

42. Bezgriješnost nije uslov da bi čovjek bio Allahov miljenik.[404]
43. Najkorisnija stvar za iskrenog jeste spoznaja njegove malenkosti, ovisnosti i poniznosti.[405]
44. Nemarni uglavnom nije iskren u svojim djelima.[406]
45. Želja je naziv prvog stepena na putu ka Allahu.[407]
46. Odlika skrušenosti pred Allahom je neradovanje pohvalama ljudi i netugovanje zbog njihovog kuđenja.[408]
47. Kada Allah želi dobro nekom robu, podari mu u srcu ono čime će vidjeti suštinu dunjaluka i Ahireta.[409]
48. Iskrenost neće biti potpuna osim uz sabur.[410]
49. Kome Allahovo zadovoljstvo bude najpreče, nužno će naići na neprijateljstvo šljama i propalica.[411]
50. Čišćenje duša je teže od liječenja tijela.[412]
51. Ko se iz oholosti ne želi voditi istinom, Allah će ga poniziti i učiniti prezrenim i ništavnim.[413]
52. Ko iziđe sa puta dokaza, skrenut će sa Pravog puta.[414]
53. Čovječnost u činjenju dobročinstva jeste da čovjek

[403] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/512, 2/188.
[404] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/537.
[405] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/562.
[406] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/565.
[407] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/5.
[408] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/6.
[409] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/10.
[410] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/95.
[411] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/314.
[412] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/328.
[413] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/346.
[414] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/361, 488.

ne oklijeva u činjenju dobročinstva nekom, da to lahko i obilno čini, da ne smatra da čini dobročinstvo dok ga čini i da ga zaboravi kada ga završi.[415]

54. Stepen ljudi u ubjeđenju (jekinu) je srazmjeran njihovoj blizini bogobojaznosti.[416]

55. Vježbanjem se stiču sposobnosti.[417]

56. Stalna svijest o Allahovom nadzoru iziskuje popravljanje svoje duše i lijepo ophođenje prema stvorenjima.[418]

57. Vrijednost čovjeka se mjeri njegovom ambicijom i ciljem.[419]

58. Zadovoljstvo Gospodara je u neoklijevanju pri prakticiranju Njegovih naredbi.[420]

59. Svi učenjaci su složni na tome da je duša jedan od najvećih zastora.[421]

60. Ambicija iziskuje iskrenost i ustrajnost u traženju.[422]

61. Djela su plod znanja i uvjerenja.[423]

62. Ljubav, strah i nada su temelj Puta ka Allahu.[424]

63. Neznanja ima dvije vrste: neznanje, dakle neposjedo-

---

[415] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/366, *Tehzibul-Kemal*, 2/89.
[416] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/415.
[417] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/509, *Uddetus-sabirin*, 37.
[418] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/533.
[419] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/3., 98, 99, 103, 154, 155.
[420] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/61.
[421] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, ١٧/٣.
[422] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/79.
[423] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/96.
[424] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/139.

vanje znanja i spoznaje nečega, i neznanje u smislu sljepila i zabludjelosti.[425]

64. Uzvišenost težnji je temelj uspjeha roba, dok je niskost težnji temelj njegove lišenosti.[426]

65. Svaki čovjek koji nešto traži mora ispuniti tri uslova:

a. odrediti ono što se traži;

b. spoznati put koji vodi tome;

c. krenuti tim putem.

Ukoliko ne ispuni jedan od ova tri uslova, njegov put neće biti ispravan.[427]

66. Duša i šejtan su izvor svega lošeg.[428]

67. Allah je objavio Musau: "Budi za Mene onakav kako Ja to želim, pa ću Ja biti za tebe kako ti želiš."[429]

68. Rob nekada vidi istinu, ali ne posjeduje uputu, pa daje prednost zabludi nad uputom.[430]

69. Ustrajnost srca je izgrađena na dvije stvari:

a. davanje prednosti ljubavi prema Allahu nad svim drugim voljenim stvarima;

b. Svijest o veličini naredbe i zabrane, koja potiče od svijesti o veličini Onoga Ko je naredio ili zabranio.[431]

---

[425] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 2/170-327.
[426] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/180.
[427] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/226.
[428] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/333, 1/243.
[429] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/498.
[430] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 3/514.
[431] *El-vabilus-sajjib*, 18-19.

70. Nama je potrebnije malo odgoja nego puno hadisa.[432]
71. Kada ti se svidi tvoj govor – šuti, a kada ti se svidi šutnja – govori.[433]
72. Kad god se čovjek posveti nečemu nevažnom, štetne posljedice toga trpi ono što je važno.[434]
73. Ko god je nešto tražio iskreno i vrijedno, postigao je makar nešto od toga.[435]
74. Ovo su neke vrline koje ti, Allahovom voljom, mogu puno koristiti: Ako možeš znati da ne učiš – učini to, ako možeš da slušaš a da ne govoriš – učini to, ako možeš da sjediš pred nekim, a da ne sjede pred tobom – učini to.[436]
75. Brzanje je glupost.[437]
76. Ko god je svoje srce okrenuo ka Allahu, Allah je srca vjernika okrenuo ka njemu.[438]
77. Dovoljno je čovjeku znanja da se boji Allaha; Dovoljno mu je neznanja da se divi svom djelu.[439]
78. Sve ono čime se ne želi Allahovo lice nestaje.[440]
79. Kada se moje srce samo čas ne bi sjećalo smrti, bojim se da bi se pokvarilo.[441]

[432] *El-Džami' li ahlakir-ravi ves-sami*, 1/122, 304, 635.
[433] *Džamiu bejanil-ilm*, 1/536.
[434] *Džamiu bejanil-ilm*, 2/227.
[435] *Džamiu bejanil-ilm*, 2/262.
[436] Ez-Zehebi, *Sijeru ealamin-nubela*, 3/116.
[437] *Sijeru ealamin-nubela*, 3/263.
[438] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/49.
[439] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/68, 4/190.
[440] *Tehzibul-Kemal*, 9/56., *Sijeru ealamin-nubela*, 4/259.
[441] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/334.

80. Čovjek sjedi tamo gdje se može okoristiti.[442]
81. Dobrim ljudima vrijednost znaju samo dobri ljudi.[443]
82. Oružje prostaka je ružan govor.[444]
83. Kada se nekom od vas otvore vrata dobra, neka pohita ka njima, jer ne zna kada se mogu?[445]
84. Ne gledaj u malehnost grijeha, već u veličinu Onoga Kome si pogriješio.[446]
85. Kada se neko sijelo oduži, šejtan u njemu uzme udijela.[447]
86. Ko zavoli ovosvjetski život, biva ponižen.[448]
87. Čovjeku je bolje da skriva svoj zuhd nego da ga otkriva.[449]
88. Iskren rob ne može voljeti da bude poznat.[450]
89. Znanje je sredstvo ka svakoj vrlini.[451]
90. Gledanje u krajnji ishod stvari čini umove produktivnim.[452]
91. Ne priliči čovjeku da bude naslonjen na zid kad se spomenu dobri ljudi.[453]

---

[442] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/388, 5/316.
[443] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/402.
[444] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/408.
[445] *Sijeru ealamin-nubela*, 4/540.
[446] *El-Dževadul-kafi*, 1/51.
[447] *Sijeru ealamin-nubela*, 5/341.
[448] *Sijeru ealamin-nubela*, 5/390.
[449] *Sijeru ealamin-nubela*, 6/19.
[450] *Sijeru ealamin-nubela*, 6/20, 7/393.
[451] *Sijeru ealamin-nubela*, 6/90.
[452] *Sijeru ealamin-nubela*, 6/97.
[453] *Sijeru ealamin-nubela*, 7/381.

92. Od Imama Malika smo više naučili odgoja nego znanja.[454]

93. Malo djelo može umnožiti dobar nijjet, kao što veliko djelo može umanjiti loš nijjet.[455]

94. Najveća nesreća je okorjelost srca.[456]

95. Svako skretanje sa Puta pravičnosti je pokudeno.[457]

96. Jadan li je čovjek! Lakše mu je da čupa kamenje nego da ostavi loša djela.[458]

97. Najbolja djela su suprotna nefsanskim prohtjevima.[459]

98. Ako vidite da su nekom dati kerameti, pa može čak i letjeti, nemojte da vas to obmane, nego pogledajte kakav je po pitanju šerijatskih naredbi i zabrana, i čuvanja granica.[460]

99. Dovoljna mahana čovjeku je da ga raduje ono što mu šteti.[461]

100. Nemaš pravo smatrati da ti se sporo uslišavaju dove, kad si put njihovog uslišavanja prepriječio grijesima.[462]

101. Vjernik malo priča, a puno radi, dok munafik puno priča, a malo radi.[463]

102. Borio sam se protiv svoje duše četrdeset godina dok

[454] *Sijeru ealamin-nubela*, 8/113, 11/316.
[455] *Sijeru ealamin-nubela*, 8/400
[456] *Sijeru ealamin-nubela*, 9/284.
[457] *Sijeru ealamin-nubela*, 10/141.
[458] *Sijeru ealamin-nubela*, 13/15.
[459] *Sijeru ealamin-nubela*, 10/183.
[460] *Sijeru ealamin-nubela*, 13/88 .
[461] *Sijeru ealamin-nubela*, 12/440, 17/272.
[462] *Sijeru ealamin-nubela*, 13/15.
[463] *Sijeru ealamin-nubela*, 7/125.

nije postala postojana na Pravom putu.[464]

103. Ko bude tvrdio da je strpljiv bit će prepušten samom sebi.[465]

104. Drvo ljubavi se mora uzgajati na dobroj i plodnoj zemlji.[466]

105. Najbolji dokaz vrijednosti neke stvari su njegovi plodovi.[467]

106. Strpljenje ima svoju slast koja postaje jasna na krajnjem ishodu.[468]

107. Iskušenja na vidjelo iznose suštine ljudi, a kako se u njima brzo razotkriju plagijatori![469]

108. Strpljenje na teškoćama iznjedruje raznovrsne koristi.[470]

109. Ko uljepša svoju nutrinu Allah će uljepšati njegovu vanjštinu.[471]

110. Ko popravi svoju vezu sa Allahom, Allah će popraviti njegovu vezu sa ljudima.[472]

111. Ko radi za svoj ahiretski boljitak, Allah će mu srediti dunjalučke probleme.[473]

112. Kada rob sebe izloži iskušenju, Allah ga prepusti

---

[464] *Sijeru ealamin-nubela*, 5/355.
[465] *Sajdul-hatir*, 48.
[466] *Sajdul-hatir*, 79.
[467] *Sajdul-hatir*, 233.
[468] *Sajdul-hatir*, 262.
[469] *El-Fevaid*, 84.
[470] *Sijeru ealamin-nubela*, 19/398.
[471] *Sijeru ealamin-nubela*, 19/141., *El-Fetava*, 3/277.
[472] *Sijeru ealamin-nubela*, 19/141., *El-Fetava*, 3/277.
[473] *Sijeru ealamin-nubela* 19/141., *El-Fetava*, 3/277.

njemu samom.[474]

113. Strah od Allaha sprječava slijeđenje prohtjeva.[475]

114. Slast i bol srca su veći od slasti i boli tijela.[476]

115. Šejtan zavodi čovjeka shodno njegovom neznanju.[477]

116. Iskrenost dolazi tek poslije zuhda, a zuhd dolazi tek poslije bogobojaznosti, a bogobojaznost se ogleda u sprovođenju naredbi i klonjenju od zabrana.[478]

117. Srce dobija svoju neovisnost samo kroz obožavanje Allaha.[479]

118. Ko puno radi nešto, postaje poznat po tome.[480]

119. Ko zavoli nešto, puno ga spominje.

120. Ko puno govori, puno griješi.[481]

121. Ako voliš da Allah učini dugotrajnim ono što voliš, onda budi ustrajan u onome što Allah voli.[482]

122. Najbolji bič za odgoj je čvrsta odlučnost.[483]

123. Na prvoj stepenici šejtan ti uljepšava ono što je mubah, a zatim te vuče ka onom što je đunah.[484]

---

[474] *Medžmu'ul-Fetava*, 10/577.
[475] *Medžmu'ul-Fetava*, 10/545.
[476] *El-Fetava*, 10/140.
[477] *Es-Sarimul-menkijj*, 401.
[478] *El-Fetava*, 1/94.
[479] *El-Fetava*, 1/54-55.
[480] *El-Adabuš-šer'ijje*, 1/46.
[481] *El-Adabuš-šer'ijje*, 1/66.
[482] *El-Adabuš-šer'ijje*, 1/133.
[483] *Sajdul-hatir*, 114.
[484] *Sajdul-hatir*, 129.

124. Okusi slast suzdržavanja od zabranjenog, jer to doista iznjedruje ponos na ovom i počast na Onom svijetu.[485]

125. Ko sebe navikne da stvari radi u ime Allaha, najteža stvar će mu biti da ih čini u ime nekog drugog. A ko sebe navikne da stvari radi zbog prohtjeva i užitaka svoje duše, najteža stvar će mu biti da ih čini iskreno u ime Allaha.[486]

126. Nije teško činiti djela pokornosti, već ih čuvati od onog što će ih pokvariti.[487]

127. Sabur i takvaluk su lijek za svaku vjersku bolest, jer: *...ko se bude Allaha bojao i ko strpljiv bude bio – pa Allah, uistinu, neće dopustiti da propadne nagrada onima koji dobra djela čine.* (Jusuf, 90)[488]

128. Potonje generacije ovog ummeta neće postići boljitak osim onim čime su ga postigle prve.[489]

129. Svako znanje uz koje ide djelo kojim je Allah zadovoljan predstavlja blagodat. U suprotnom, bit će dokaz protiv čovjeka.[490]

130. Kad god tvoja dobra djela u tvojim čima budu mala, kod Allaha će biti velika, a kad god u tvom srcu budu velika, kod Allaha će biti mala. I kad god tvoja loša djela u tvojim očima budu mala, kod Allaha će biti velika, a kada u

---

485 *Sajdul-hatir*, 204.
486 *Uddetus-sabirin*, 82.
487 *Uddetus-sabirin*, 90.
488 *Uddetus-sabirin*, 93.
489 Izreka Imama Malika. Kadi Ijad, *Eš-Šifa*, 2/88.
490 Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/192.

tvojim očima budu velika, kod Allaha će biti mala.[491]

131. Kada god rob bude slijedio svoje prohtjeve, pokvarit će mu se srčani vid, pa će mu duša lijepo prikazati ružnim, a ružno lijepim, tako da mu se pomiješaju istina i zabluda.[492]

132. Ne postoji ništa korisnije za roba na dunjaluku i Ahiretu što će ga više približiti spasu od dubioznog razmišljanja o Kur'anu, dugotrajnog promišljanja i fokusiranja misli na značenja ajeta.[493]

133. Želje onoga ko ima uzvišene težnje kruže oko znanja, imana i djela koje će ga približiti Allahu.[494]

134. Ko se ne okoristi sa malo znanja, nanijet će mu štetu puno znanja.[495]

135. Kada ti Allah podari znanje, ti Njemu povećaj ibadet, i neka ti cilj ne bude učenje radi pričanja.[496]

136. Potrebniji su nam savjeti djelima, nego savjeti riječima.[497]

137. Onaj ko iz oholosti neće da se pokori istini, biva iskušan pokoravanjem zabludi.[498]

138. Briga, depresija i tuga dolaze iz dva pravca:

a. iz želje za dunjalukom uz nastojanje njegovog postizanja;

[491] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/289, 290, 352.
[492] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/483.
[493] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/485.
[494] Ibnul-Kajjim, *Medaridžus-salikin*, 1/491.
[495] Tj. ko bude sakupljao znanje, ali se ne okoristi njime radom po njemu, ono će biti dokaz protiv njega. (op. prev.)
[496] *Džamiu bejanil-ilm*, 1/654.
[497] *Džamiu bejanil-ilm*, 1/696,706.
[498] *Fihrisul-Fetava*, 36/5.

b. slabo činjenje djela dobročinstva i pokornosti.[499]

139. Ko svoju dušu navikne na suprotstavljanje prohtjevima, pobijediti će ih kad god poželi.[500]

140. Boljitak za srce sam našao u sjedenju sa ulemom.[501]

141. Ko osjeti slast znanja i njegovog prakticiranja, vrlo malo će biti u potrebi za onim što je kod ljudi.[502]

142. Nekada jedna riječ može biti bolja od davanja imetka.[503]

143. Davanje prednosti dunjaluku nad Ahiretom potiče ili od poremećenosti imana, ili od poremećenosti razuma.[504]

144. Osnova svih srčanih radnji je istinoljubivost.[505]

145. Kome bude dato neko dobro, to mu je Allah dao, a ko bude sačuvan nekog zla, Allah ga je sačuvao.[506]

146. Možda ti strast iznjedri dugotrajnu tugu.[507]

147. Boljitak srca dolazi sa obračunavanjem duše, dok njegova pokvarenost biva zanemarivanjem samoobračuna i pokoravanjem njoj.[508]

---

[499] *Uddetus-sabirin*, 317.
[500] *Uddetus-sabirin*, 81.
[501] Ibn Redžeb, *Džamiu bejanil-ilm*, 1/221, *Tehzibul-Kemal*, 29/220.
[502] *Ta'limul-muteallim*, 37.
[503] Ibn Redžeb, *Džamiu bejanil-ilm*, 1/235.
[504] *El-Fevaid*, 177.
[505] *El-Fevaid*, 245.
[506] *El-Fevaid*, .261
[507] *El-Fevaid*, 266.
[508] Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan*, 1/138.

148. Ko bude gledao u dužinu puta koji mora preći, smalaksat će u hodu.[509]

149. Allah vrjednuje čovjekova djela shodno onome što je u njegovom srcu, poput imana, iskrenosti, ljubavi i onoga što ide uz to.[510]

150. Priklanjanje Allahu, zadovoljstvo i ispunjenost srca ljubavlju prema Njemu, mnogo zikra, sreća i radost zbog spoznaje Njega, predstavljaju ovosvjetski džennet i lijep život spram kog je život kraljeva apsolutno ništavan.[511]

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين...

Naša posljednja dova je:

Hvala pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova.

[509] *El-Fevaid*, 149.
[510] *El-vabilus-sajjib*, 22.
[511] *El-vabilus-sajjib*, 93.

SADRŽAJ